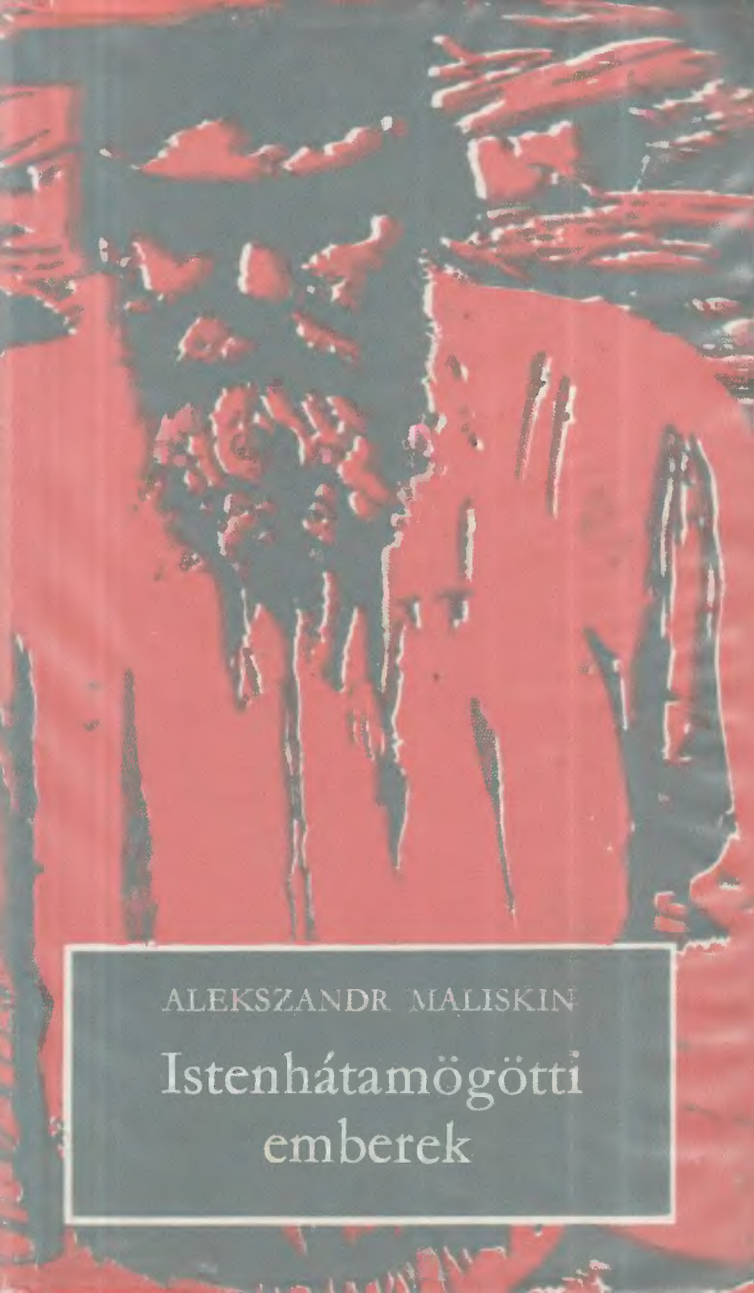

ALEKSZANDR MALISKIN

Istenhátamögötti emberek

FORDÍTOTTA

BRODSZKY ERZSÉBET

A KÖTET RAJZAIT

CZINKE FERENC

KÉSZÍTETTE

ALEKSZANDR MALISKIN

Istenhátamögötti emberek

EURÓPA KÖNYVKIADÓ

BUDAPEST 1978

KÖTETÜNK A KÖVETKEZŐ KIADÁS ALAPJÁN KÉSZÜLT:

АЛЕКСАНДР МАЛЫШКИН

ЛЮДИ ИЗ ЗАХОЛУСТЬЯ

СОЧИНЕНИЯ В ДВУХ ТОМАХ. ТОМ 2.

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО

ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

МОСКВА, 1956

HUNGARIAN TRANSLATION

© BRODSZKY ERZSÉBET, 1952

ISSN 0324-7651

84560

36

ELVÁLÁS

Isten veled, Msanszk!

A mindenkori búcsúzóhelynél, a téglából rakott régi szárnyépület mellett – amelynek vasredőnyei mögött valamikor a gazdag fűszerkereskedőt meggyilkolták – bekanyarodott a szán a szérűskertbe, és nekivágott a hófúvásos éjszakának. A késői órában is világosság volt még a házban, alighanem lakodalmat ültek odabent. Az arra menők megálltak, rátapadtak az ablakra, és bámészan nézték a duhaj vigasságot. Arrább, a kertek alatt, a Msi folyó partját szegélyező fűzfák és fürdőépületek belevesztek a hóviharba.

Ketten ültek az alacsony parasztszánon. Az utolsó boglyánál egy harmadik ember vált ki a sötétségből. Óvatosan körülnézett, és hátizsákjának súlya alatt görnyedezve közeledett a szán felé...

– Petyasa? – szólt oda halkan, tiszteletteljesen a kocsis. – Mi vagyunk, mi... Ülj fel gyorsan, agyonfagyhattál a várakozásban.

A szán utasa készségesen arrább húzódott, s miközben nagy csomó szénát tolt oda az újonnan jött kényelmére, rekedten dörmögte: „Hej, Petra, egy pohár jó pálinka kellene most ide, meg búcsúztatóra harmonikaszó." De elakadt a szava: társa, alighogy felkapaszkodott, mindkét kezével szőrmekucsmájához kapott, s egész testét ellenállhatatlan zokogás rázta meg. Ezt már az utas sem bírta ki, ő is nagyot sóhajtott.

A kocsis keserűen így szólt:

– Ki látott ilyet? A magadéból, a tulajdon kuckódból, és méghozzá éjjel, lopva, mint a tolvaj!

S dühében végigvágott a ló hátán.

Elszáguldottak a beszögezett raktárépületek mellett, s átvágtak a falu határában húzódó vízmosáson, amelyben a tizennyolcban agyonlőtt ellenforradalmárok – két tiszt és négy kereskedő – holttestét temették el. A vízmosáson túl kezdődött az országút – az állomás felé vitt, azután tovább, Penzába. Körös-körül havas szakadékok, kietlen messzeség, észvesztő magány. A kavargó hó kékesen szikrázott, és mögötte hirtelen fénykoszorúzta, félelmetes embertömeg rémlett fel. A szél vad erővel süvített szembe, fülük zúgott, s az útfélen nyöszörögtek a távírópóznák, mint a koldusok. Hej, hajdanában a jamscsikok* kurjongattak ezen a tájon!... A hideg megborzongatta testüket, háttal kellett a szélnek fordulniuk... Pjotr, miután jól kifújta az orrát, kissé megélénkült, és belső zsebében mahorka után kotorászott.

– No, sebaj – mondta, mintha biztatna valakit.

– Moszkvában van még az öcséd? – kérdezte a kocsis, hogy vigasztalja.

– Ott...

* Kocsis, bérkocsis, postakocsis.

– Hej, amikor még kicsik voltunk, de nagy barátságot fogadtunk! Azóta bizonyára egészen elfelejtett.

– Nagy ember az most Moszkvában – szólt bele a másik utas –, magával Kalinyinnal dolgozik együtt az újságnál.

– Akkor miért nem fogja pártját a bátyjának, miért nem mondja el neki, hogy nyomorgatják itt? Hiszen csak egyetlen szavába kerülne...

A szánon ülők mogorván hallgattak, és a kocsis – merő részvétből – szintén elkomorodott.

– Úgy látszik, manapság már az édestestvéreket is megtagadják az emberek.

Pjotr foltozott kabátján keresztülfújt a metsző hideg szél. Még jó, hogy oldalát a szomszédja melengette. (Unokatestvére volt az: Ivan Zsurkin, a koporsókészítő.) Bal szemébe belevágott a fergeteg, s a pilláira fagyott könnyek leragasztották a szemhéját. Jobb szeme csak a kavargó hó kegyetlen villogását látta s lentebb a vadul rohanó hóbuckákat – csak ennyi maradt az életből. A szélben kusza pókhálók szövődtek előtte; pedig nem álmodott, el sem szenderett, csak éppen az utazás bódulata fogta el. Pjotr hozzászokott már ehhez az állapothoz: húsz éve utazgatott ugyanezen az úton, és lám, egyszerre csak elvonul a vihar a feje felett, meleg szél fújdogál, az ismerős dombok, lapályok zöld zabruhát öltenek, a régi szép alkonypír ég felettük; fonott hasú kocsikon jönnek a vasútról az emberek, áruval meg-

rakott szekerek döcögnek, Msanszkban pedig esti ájtatosságra mennek a kisasszonyok, és nagyanyó húsos pirogot készít reggelre. Hej, hogy kiáltoztak akkor a jamscsikok, csilingeltek a csengetyűk!... A Vjazovij-hasadéknál csakugyan közeledő csengettyűszó hallatszott mögöttük, valaki rikoltozva hajszolta lovait. Pjotr összegörnyedt, és mélyebben behúzta fejét a szán eleje mögé.

– Nézz csak hátra, Vaszjanya – biztatta a kocsist –, nem az a kopó van a nyomunkban?

Két ló száguldott el mellettük nagy csilingeléssel, a hóbuckákon át. Ugyan ki ismeri fel ilyenkor az utast, aki szorosan köpenyébe burkolózva húzódik be a szán sarkába a fergeteg elől?

Pjotr most már restellte a félelmét.

– Aszondom, Vaszjanya, ha legalább valami rendes ember volna, de hogy ilyen sihedert ültessenek a nyakunkra!

A koporsókészítőt szomorú gondolatok foglalkoztatták. Nyugtalanul mocorgott:

– A mondásuk is azt tartja, hogy: „Semmik vagyunk... hallod... s minden leszünk."

– Micsoda mondás! – háborgott a kocsis hátul, a hóviharban. Hegynek fel gyalog baktatott, de besüppedt a hóba, és szinte hason csúszva igyekezett vissza a szánra. – Tegnap odajön hozzám egy szegényparaszt, Kuzma Fjodorovics, hogy aszongya: „Engedj meg, fizess hét-ötvenet!" „Miért?" „Megfosztottak a szavazati jogodtól." Hát ez meg mi? Mindenki tudja, hogy leégett a há-

zam, éppen csak a kantárt tudtam kimenteni a tűzből; félőrülten rohantam akkor a lángok közé, keresem, mivel vezethetném ki a lovamat, megragadom a kantárt, de akkorra már mások kivezették. Építenem kellett, hát mit csináljak, juhokat vettem és adogattam el a vásáron... koldulni csak nem mehetek, hiszen a tűzkárosultaknak fabatkát sem adnak manapság; hát csak összekuporgattam valamicskét a házra a juhok árából, ezek meg most hol felfüggesztik, hol megfosztanak tőle, hol megint felfüggesztik... lépj be a kolhozba, javasolják!

– Úgy-úgy – sajnálkozott rajta a koporsókészítő. (A juhokon kívül egyéb üzelmeiről is tudott Vaszjanyának.) Csak azért kontrázott, hogy elfojtsa a maga keservét, azt az elfojthatatlant, amelytől most is mardosták a torkát a könnyek.

Pjotr izgett-mozgott, fogcsikorgatva hánykolódott a szánon.

– Eh, nem innánk egyet?... Vagy várjunk még?

Nem értették meg amazok, hogy gyötrik a beszédükkel, hogy szavaik úgy keringenek körülötte, mint a varjak. Nyomukban újra felrémlett előtte a pusztulás képe: a msanszki piactér, gazdátlanul, elhanyagoltan, szétszórt szalma, lótrágya a havon; egészen a templomig tisztára csupasz, amióta az utolsó bódékat is lebontották. Csak a kutyák szaglásszák egymást a téren, és a tanfolyamra járó fiúk, lányok viháncolnak a trak-

torok körül, mintha nem is az ő véreik, nem is falusiak volnának, csak bajnak születtek volna.

Szemébe húzta kucsmáját, és megpróbálta két ujjával erősen leszorítani a szemhéját, de hiába, nem bírt elaludni. Mintegy két óra hosszat siklottak a hullámos porhótengeren. A kocsis a koporsókészítőt faggatta:

– Szóval szerencsét próbálni mégy, Lekszev, aszondod?

– Azt. Nagyon nehéz sorunk volt már itthon, Vaszjanya. Idejét sem tudom, mikor rendelt valaki koporsót. Most ki-ki maga eszkábálja össze. Hébe-hóba akad egy kis asztalosmunka, elhívnak ablakrámát csinálni. De hát ki építkezik manapság? Volt egy kis földecskénk, most az is a kolhozé lesz. Hat éhes kis száj van otthon, meg mi ketten az asszonnyal, ha csak egyetlen falatot adok nekik, az is nyolc falat, kettesével meg már éppen tizenhat.

– Abbizony sok – bólintott rá Vaszjanya. – A harmonikát nem hoztad magaddal?

– De igen, mindenesetre; ki tudja, hogyan kell majd eltengődnöm idegenben?

– Ezrével tódul a nép mostanság az építkezésekhez. Harmadnapja is négyet vittem Bludovkából. Azt beszélik, szép pénzt lehet ott keresni, bár ki tudja...

A hófúváson át ismét felrémlett Zsurkin szeme előtt a csodálatos építkezés helye: tábortüzek égnek a szabad ég alatt, az emberek valami lé-

lekölő dolgot művelnek, s fázósan topognak a csikorgó fagyban.

– Teneked meg, Petyasa, aszondom – fordult a kocsis a másik utashoz –, fel a fejjel! Húzd ki magad! Akkor nem keltesz gyanút. Van valami okmányod?

– Régi igazolványa van, még makulátlan – mondta a koporsókészítő.

Pjotr sértődötten felemelkedett, majd leült.

– Engem ne félts, tudom én, mit csinálok. Volga-nép vagyunk mi. Ott... annyi az ember, mint a homok, próbáljon valaki rám találni. Csak az állomásról jussunk ki! Azt mondom, jobb lett volna talán inkább kerülővel, Szimanscsina felől megpróbálni.

– Sebaj, itt is felülünk. Csak bátran.

Éjféltájban – mint ahogy várták – fény villant a szemükbe, feketéllő szilfáival feltűnt az állomás kis előkertje. Tehervonat haladt el a sötétben láthatatlanul; kattogó kerekein, biztatóan füttyentve robogott, a sztyepp, a bakterházikók, a nagyvárosok fényárban úszó forgataga felé. Amikor a fák alá értek, hátuk mögött még vadabbul, még gyűlöletesebben süvített fel a sztyepp, nem volt mire még egyszer, utoljára visszanézniük. Pjotr óvatosságból kint maradt a kocsissal az állomás előtt, Zsurkin pedig besietett az épületbe, és beállt a jegyre várakozók sorába. Messzire kellett jegyet váltani, az Uralba.

Amitől Zsurkin a legjobban tartott, bekövetkezett: a jól tájékozottak azt mondták, kevés hely lesz a „makszimon".* Márpedig ez a vonat huszonnégy óránként közlekedik. A homályos terem ajtai csörrenve csapódtak, huzat volt odabent, s az elválás fájdalma kísértett. A lámpa közelében fényes, sokszínű plakát vonzotta hivalkodón a tekintetet – nem lehetett máshová nézni. Egy bő irhabundás, ostoba asszony, éppen Zsurkin mellett, a hideg asztalon tette tisztába csecsemőjét; a csöppség szakasztott úgy sírt és kapálódzott, mint az ő legkisebb gyermeke, Szanyka... A sorbanállókkal Zsurkin nem vehette fel a versenyt: javarészt komoly, kerületi emberek, testhezálló, rövid bekecsben, szőrmekucsmával a fejükön; az ilyenek, ha kell, az ember torkának esnek a jegyért – Zsurkinon pedig akkora a kabát, mint egy ház, vattázott, valamikor jól megvarrt kabát, még a hajdani asztrahánprém csimbókjai is ott ágaskodnak a gallérján. Kabátja alatt a gondos asszony bolyhos kendővel csavarta körül a derekát, három harisnyába bújtatott lábán térden felül érő, alul erős bőrrel szegett nemezcsizma ráncosodott; utolsó pénzén szerezte be ezt a felszerelést. A zsibongásban most tisztán, kivehetően kavarogtak az emlékek: a könnyes búcsú, a pityergő gyerekek, az elárvult gyalupad.

* Olyan szerelvény, amelyben IV. osztályú fűtött teherkocsik is vannak.

Megkondult a jelzőharang, vonat robogott ki az állomásról, már el is hagyta – vasparipa, fekete, fergeteges és feltartóztathatatlan, mint a halál... Zsurkin ismét a plakátot nézte: mosolygós tekintetű, szép fiatal nő, útiruhában könyököl egy autó hűtőjére, fátylát könnyű szél libegteti – nézte a nő mögött a fehér gépkocsiajtót s a tengert, amely kék volt, mint a kékmadár... és fájt a szíve, hogy ilyen könnyű élet is van valahol a világon.

A jelzésre Petra is lázba jött. Hátizsákjából butykost húzott elő, tenyerével megütötte az alját, kortyolt, és odanyújtotta a kocsisnak:

– Igyál, Vaszjanya, aztán gyerünk!...

Málhát cipeltek ki mellettük a peronra. Még várniuk kellett, mert nagy fénnyel égtek a lámpák az egész havas pályatest felett. A szél elmaradt a bokrok és épületek mögött, csak a kavargó hópihék szitáltak, mint könnyű porszemek, Petrának mégis hideglelősen vacogott a foga. Ismét kondult egyet a jelzőharang. Az állomás ajtói kitárultak, az utasok kirohantak – és Zsurkin még mindig nem mutatkozott. Már a „makszim" lámpái is elővillantak a szivattyúház mögül. Egy füttyentés, és a mozdony fülsiketítő zajjal elrobogott a tömeg mellett, mint valami pokoli lángú kovácsműhely, utána kattogva-zakatolva jöttek végtelen sorban a teherkocsik, majd a IV. osztály következett. A vonat hirtelen fékezett, és sötét kerítés gyanánt állt a peron előtt. Az iszonyú ba-

tyukat cipelő embertömeg azonnal megrohamozta a kocsikat... Zsurkin kigombolt kabátban, hátracsúszott kucsmában, verejtékezve tört utat magának, s kétségbeesetten lobogtatta a papírpénzt:

– Halló, Petra, elvesztünk, nincs jegy! – Pjotr dühösen intett szemével, és a vagon felé tuszkolta:

– Ne ordíts, te, azt a... Úgyis elmegyünk, csak a beszállást, a beszállást el ne rontsd!

– De lecsuknak érte! – nyögte a koporsókészítő.

Azzal, szinte önkívületben, előretülekedett, és lábával elérte a lépcsőt. Közvetlenül előtte a bő bundás asszony – egyik karján a gyerek, a másikon az ormótlan batyu – elakadt, olyan szerencsétlenül, hogy a mögötte jövő utasok sem tudtak felszállni. Zsurkinban felforrt a méreg: ostoba fehérnép, a végin még mind lemaradunk miatta!... Vaszja azonban ügyesen elintézte: vállával eltolta az asszonyt a vagontól. Pjotr, mint a héja, elsőnek repült fel a peronra, dühösen kirángigálta a tömegből a hátizsákját és bőröndjeit; mögötte Zsurkint is feltaszigálták. Zsurkin még visszanézett, tekintetével sikerült elkapnia egy darabka havas háztetőt s az állomás szilfáit, amelyek mögött, nem is olyan messze – mindössze húsz kilométerre – bújt meg az eldugott kis falusi fészek... Búcsúzóul még oda akart kiáltani valamit Vaszjanyának, de az most már csak úgy puszta mulatságból továbbra is távol tartotta hátával

az asszonyt a kocsitól. Az asszony visított, könyökével döfködte, Vaszjanya meg ordított:

– Micsoda népség, micsoda vadállatok!

Odabent a sötét, fülledt vagonban mindenütt lábak csüngtek a magasból, álomittas fejek kókadoztak, hangos horkolás hallatszott.

– Ott pakolj le, ahol legsötétebb van! – tanácsolta komoran, félig suttogva Pjotr.

Hangján is érződött: másik énje kerekedett felül, az igazi Pjotr... Otthonosan, azon nyomban befurakodott a padok közé, szétnézett, és arrább tolt egy vékonyka kis legénykét, aki bocskoros lábait szétvetve aludt. – Húzd be a járókáidat, nem vagy vendégségben, hogy így elterpeszkedj!...

A legényke álmában riadtan arrább húzódott, Pjotr letette hátizsákját, és oldalával nekidőlt.

– Gyere, van hely bőven! – hívta Zsurkint.

Odakint, a jégvirágos ablakon túl, megkondult a jelzőharang.

MOSZKVÁBAN

Szousztyin, vagyis Nyikolaj Razdol, a „Termelési Újság" munkatársa, futva igyekezett felfelé a szerkesztőség lépcsőjén. Sietett, mert ünnep előtt álltak, és hajszás, nehéz napra volt kilátás, de meg azért is, hogy ebben a kora reggeli órában,

mielőtt még Kalabuh, a rovatvezető bejönne, egyedül lehessen a szobában a telefonnál. A Krímben történtek után persze nem kellene telefonálnia, és három hónapig meg is állta, hogy ne jelentkezzék, de a telefon úgy csalogatta, mint a nyitott ajtó... *oda!* No és Olga is bármelyik reggel betoppanhat, amilyen nyugtalan természetű.

Íróasztalán a „Termelési Újság" aznapi, még friss, nyomdafestékszagú példánya várta. Szokása szerint mindjárt a második oldalra fordított, ott volt az újság legfontosabb rovata, az „ipari rovat", elejétől végig az ő munkája.

A lap felső részén jelszó futott keresztbe hatalmas betűkkel: *Új, szocialista munkamódszerekért!* Ez az újítás, amelyet ügybuzgóságában Zibin elvtárs, a felelős szerkesztő ideiglenes helyettese vezetett be, hogy ti. csokorba gyűjtötte az anyagot (5–6 hasonló tárgyú cikket), sehogy sem tetszett Szousztyinnak, úgy találta, hogy „elsekélyesíti" az újságot. (Bizonyára Kalabuh, a rovatvezető is így vélekedett, okos ember az.) Ezúttal a „Dinamo" munkásainak kezdeményezéséről volt szó, amelynek országszerte nagy hűhót csaptak a lapok, azonkívül munkaverseny-kihívásokról meg valami rohambrigádokról, amelyek megbontották a dolgok megszokott menetét...

A címeken szintén Zibin sorvasztó keze nyoma látszott: minden savukat-borsukat elvesztették; nyoma sem maradt annak a frappáns érdekesség-

nek, amelyről Szousztyin címei különösen híresek voltak. Szousztyin ugyancsak értette a módját: még a legszárazabb, hivatalos hangú cikket is olyan körítéssel tudta feltálalni, hogy lángra gyújtotta a képzeletet! Vegyünk csak egynéhányat: *Óriások eledele* (a hulladékanyagról), *Szinyicin elvtárs cipőjének története, Rablás a Trjohgorkában* (a rossz címre irányított rakomanyokról), *Miről álmodnak a kémények?*, *A munkáspalota balladája* és hasonlók. Zibin címei (ő eredetileg a pártrovatot vezette) óriási fejlécek voltak, olykor két-háromsorosak is, de inkább rendeletkivonatnak hatottak, mint címeknek, tele olyan szavakkal, mint „kell", „támogatjuk", „teljesítjük", „megcsináljuk".

A lakkozott telefonkészülék hívogatóan csillogott. Harom lépésnyire a készülék mögött Olga képe merült fel a tenger habjaiból, amint boldogan hátraveti szívsajdítóan gyönyörű fejét.

A folyosón hangos kopácsolás hallatszott, színpadot ácsoltak a másnap esti ünnepi előadásra. Az ünnep közeledtét jelentette az a rengeteg, eredményeket összegező és méltató cikk is, amelyet a titkárságról küldtek át korrigálás céljából (hát még tegnapelőtt mennyit javított ki, egész hétre elég volna!), meg az ablak előtt hirtelenül meglóduló vastag kötél: ma húzzák fel a színes villanykörtékből kirakott, hatalmas „XII"-est a „Termelési Újság" homlokzatára.

Vajon kit bíz majd meg Zibin a felvonulásról

84840

szóló beszámoló megírásával? Hátha ez alkalommal, Kalabuh iránti ellenszenvében, bosszantásul más osztályról küld ki valakit? De hát kit? Paska Gorjunovot, csak azért, mert komszomolista, vagy Milmant, esetleg Tyimkint – utóbbiak bizonyára ilyesmiket firkálnak majd, hogy: „Borongós, mégis vidám reggel... A Vörös tér egyik végétől a másikig feszes vigyázzba merevedtek a katonai alakulatok zárt négyszögei..." és így tovább.

Éppen félre akarta dobni az újságot, amikor az apróbetűs sorok között hirtelen nyugtalanítóan ismerős név ötlött szemébe: igen, igen, az első oldalon, egy külföldi vegyészkongresszusról beszámoló távirat említi Bohont a Szovjetunió tudósküldötteinek sorában. Ő az, semmi kétség; lehetetlen, hogy más legyen, mint az a Bohon, akivel valamikor együtt járkáltak az egyetem folyosóján, s egy padban üldögéltek az előadóteremben. Szousztyin csak két évfolyamot végzett, az igyekvő kis Bohon azonban végig kitartott, biztosan már docens, sőt lám, külföldön képviseli a Szovjetuniót!

Nem irigység volt ez, inkább gondosan elfojtott, lappangó nyugtalanság. No, sebaj... Szousztyin előrántott övéből egy gránátot, képzelt gránátot természetesen, kihúzta a biztosítékot, és elhajította... Pokoli füst szállt fel, és Bohon helyén fekete lyuk tátongott.

Ez történt gondolatban... valóságban pedig

csak a telefonkagylót markolta meg, s befordult vele a sarokba, mint valami gyerekkel.

Vékonyka, szinte kislányos hang hallatszott valahonnan. „Tessék?" – csicseregte.

Véget vessen az önkínzásnak, most mindjárt beszéljen vele, kiöntse szíve bánatát?

Gyűlöletes robajjal nyílt háta mögött az ajtó. Paska Gorjunov – amolyan riporterféle – vízhatlan csizmái döngtek végig a szobán. A fiú mindenféle papírcafatot, noteszokat és félbetörött cigarettákat húzgált elő jöttében a belső zsebéből.

– Ide nézz, Szousztyin, megírtam a cikket!

Szousztyin iszonyodva legyintett. A telefonban türelmetlenül kérdezték:

– Ki sóhajtozik ott?

Megdermedt, mintha szakadék szélén állna. A szakadék mélyén lélektelenül cincogott egy kis hegedű. Itt pedig tolakodóan várták, hogy végezzen: Paska vízhatlan csizmája, vattázott kabátja – azokkal az ostoba nagy gombokkal – és Paska bizalommal teli szeme, amellyel egyenesen a szájába bámult...

Könnyű koppanás – letették a kagylót.

Fagyos-sárga, füstös nappal nézett be az ablakon. Ebből a városi füstből jött ide Paska is, egy évvel ezelőtt még körzőket csiszolt a repülőgépműszer-gyárban; neki is megvan a maga élete, lám, most az újságcsinálás nehéz tudományával

vesződik, irodalmi fakultásról álmodozik. A szerkesztőségben egyelőre még hontalanul bolyong.

Erőt kellett vennie magán.

– Nos, mi újság, Paska?

– Tessék... tudod, az a kis cikk a kiállításról... – Paska végre előhúzott néhány tintaceruzával teleírt papírlapot a zsebében levő sok kacat közül. – Olvasd el, kérlek, s ami a fő, a hasanlatokról mondj véleményt. Tudod, először használok ilyen képeket, tartok tőlük egy kicsit...

Szousztyin éppen csak megérintette a papírlapokat, gyorsan átfutott két-három mondatot. Ennyi elég volt, hogy az egésszel tisztában legyen.

– Gépeltesd le, Pasa, így nehéz kibetűzni! Azután majd elolvasom, és beszámolok Kalabuhnak.

Valami azt súgta neki, hogy ne avatkozzék bele különösebben Paska ügyeibe... A Szovjet Képzőművészek Szövetsége legújabb kiállításáról volt szó, a „Termelési Újság" ugyanis (amely általában negyedrangú helyet juttatott csak a művészetnek) Zibin kezdeményezésére elhatározta, hogy elismerően emlékezik meg arról, hogy a festőművészet kétségtelenül a tisztán termelési tematika felé fordult. A cikk megírásával Zibin egészen váratlanul Paskát bízta meg, aki mind ez ideig csak úgy lézengett, kéziratokat rendezgetett a szerkesztőségben. Az új titkár olyan feltűnően, szinte dühösen juttatta kifejezésre figyelmét a kiemelt egyén iránt, mintha bosszantani akarna vele valakit... A cikket Kalabuh elvtárs rova-

tának élénkítésére szánták. Ez volt éppen a bökkenő, hogy Kalabuh, aki más körülmények között már a rovata ellen elkövetendő merénylet puszta látszatára is dühbe gurult, most titokzatos némaságba burkolózott, és ebben a hallgatásában Szousztyin önkéntelenül valami előrelátó kárörömet sejtett.

– Kérlek, ezeket itt... jól nézd át! Nagyrészt ösztönösen csináltam. Zibin is azt mondta: támaszkodj az ösztönödre! Most megyek a gyárba az ünnepi krónika végett.

Paska, aki most egyik megbízást a másik után kapta, nagy gyönyörűséggel adta át magát a szakmai buzgóságnak. Máris merész álmok rajzották körül: az újságtól átmehetne például az építéshez... Szegény még csak nem is sejtette, hogy két malomkő közé került... Szousztyin fülében visszhangzott a fiú ormótlan csizmájának barbár kopogása, amely, úgy látszott, szintúgy telítve volt a legbizakodóbb, büszke reményekkel – és megsajnálta Paskát, noha valójában semmi köze sem volt hozzá... Ideje munkához látni! Halomban hevertek előtte a kéziratok – legnagyobbrészt különböző iparvállalatokról szóló, eredményeket összegező, ünnepi beszámolók – sűrű, bekezdés nélküli, szakaszokra tördelt betűözön: 1, 2, 3... Ebből a rengetegből – Szousztyin tapasztalatból tudta – kimerült, kábult aggyal estére fog csak kikeveredni, amikor már sárga villanylámpák temették el a napot. Találom-

ra húzta ki az első cikket. A faluról mondott valami összegezőt és perspektivikusat – egyáltalában nem illett bele a rovatba! Az ilyen ünnep előtti napokban mindent odanyomtak... Nos, a falut ismerte Szousztyin, gyermekkora óta ott élt a lelkében fűzfáival, poros utcájával, a nagyapó házikójával. Hány éve is már... tizenegy, tizenkettő, hogy nem volt Msanszkban? Szousztyin összevonta szemöldökét; elég volt Msanszkból, dolgozni kell! *A kolhozok vetésterülete 4,3 millió hektárról 16 millió hektárra emelkedik.* A nővére is erről írt, s mint mindig, tele volt a levele panasszal: hogy Msanszkban minden megváltozott, a parasztokat ott is beerőltetik a kolhozba. Ideje lenne már pénzt küldeni neki... *A fenti számok bizonyítják, hogy az elmaradott falu is belépett már a nagy szociális és technikai forradalom korszakába.* Szousztyin maga is jól tudta: ostobaság mindaz, amit szívében őriz, roskatag háztetők, fecskék, haranglábak, a meleg por, amelyben valamikor apró gyereklábával futkosott. A valóságban egy másik Msanszk keletkezett valahol, amelynek semmi szüksége reá...

Kint a folyosón hirtelen nevetés csendült, hangok, lépések zaja áradt. Megkezdődött a tízórai szünet; akik kilencre jöttek be a szerkesztőségbe, most versenyezve siettek a büfébe. A műszaki titkárok hideg vagdalthúst fogyasztottak fekete kenyérrel és aludttejjel, a hivatalsegédek heringet céklakörítéssel és teával, a gépírónők vagdalthúst,

aludttejet és heringet, s mint akik a maguk kedvteléseire önállóan, férjüktől függetlenül keresik meg a pénzt, megengedték maguknak azt a fényűzést is, hogy cukrászsüteménnyel kezdjék a napot. Szousztyinnak Ljuba Zajceva a szobájába hozta a tízóraiját, meglehetősen bőséges, házi készítésű ételt, tegnapi újságba csomagolva – a felesége küldte (megoldhatatlan lakásnehézségek miatt egyelőre külön éltek). Ezt a Ljubát, felesége nővérét, Szousztyin hozta be gépírónőnek a „Termelési Újság"-hoz. Ljuba érdeklődött, hogy az ünnepre hazalátogat-e.

– Nem tudom, valószínűleg nekem kell megírnom a riportot az ünneplő Moszkváról és a felvonulásról, akkor pedig mindenüvé el kell mennem, és utána még dolgoznom kell.

– Szóval nem jössz – mondta Ljuba. – Pedig Kátya húsos derelyét akart neked készíteni.

Amikor az ételt kirakta, szokása szerint néhány percre rádőlt Szousztyin mellett az asztalra, táskájára könyökölt, és elgondolkozva nézett maga elé. A férfi közvetlen közelről látta felfelé ívelő szemöldökét – szemét, amely önkéntelenül az ablak fényébe bámult, s elhomályosult –, olykor az óvatlanul szétnyíló blúz kivágásában fonnyadt kis keblét is megpillantotta. Hát aztán – Ljuba családtag; Szousztyin olyan szeretettel dajkálgatja a kisfiát, Gyunykát, mintha a magáé volna! Megsimogatta az asszony kezét, Ljuba azonban váratlanul bántódottan elpirult.

– Mi lelt? – csodálkozott Szousztyin.

Ljuba perdült egyet bő szoknyájában – ő maga vékonyka volt, szoknyája azonban úgy terült szét körülötte, mint a krinolin – és felkacagott. Úgy nevetett, olyan ellenállhatatlanul tört ki belőle a gyöngyöző kacagás, hogy szinte fájt, és Szousztyin tekintetét elkerülve, ki kellett futnia a szobából. Szousztyin cseppet sem lepődött meg: hétévi rokonságuk ellenére Ljuba mindig valami furcsa szélvészként viharzott el mellette.

... A leglázasabb, megfeszített munka órái következtek.

Egyre sűrűbben csapódnak az ajtók, sietős léptek keresztezik egymást a folyosón. Jönnek a rovatvezetők, beszíjazott, bőrönd nagyságú irattáskáikat lecsapják az asztal szélére, és nyomban karórájukra pillantanak, mert a legtöbbjük még valamelyik népbiztosságon is vezető állást tölt be, vagy felelős pártbeosztásban dolgozik.

Ez az álláshalmozás még a közelmúlt maradványa, amikor a „Termelési Újság" alig negyvenezer példányban jelent meg. Azóta másként fordultak a dolgok; cement-, mész- és vasszagú évek jöttek, építőállványok körvonalai csipkézték a látóhatárt. Az ötéves terv nagyszerűsége az élet minden kis ösvényén szétágazott – a terv vége már az álmok birodalmába nyúlt. Az a munkaterület, amelyiken a vérszegény „Termelési Újság" dolgozott, a legharcosabbak egyike lett. Özönével vetődtek fel a kérdések, égetően idő-

szerűek, pátosszal teltek, a lap hangja minden új építkezéshez eljutott. Egyetlen háromhónapos kampány során hetvenötezerre ugrott a „Termelési Újság" példányszáma. Növelni kellett a munkatársak számát, új személyzeti osztályt szerveztek. A régi ipari rovatot, amelyet Kalabuh vezetett, a témák különbözőségére és bőségére való tekintettel kettéosztották: szocialista építési és termelőüzemi rovatra.

Két órakor megjött Kalabuh. Rendszerint feltartotta valami: kerületi bizottsági ügyek vagy holmi szemináriumféle a Vörös Professzúrán. Ma azonban valóban joga volt később jönni: neki kell az éjszakai nyomdainspekciót ellátnia, mint a legfontosabb rovat vezetője, az újság legnagyobb felelősséggel járó számát ő jelenteti meg. Ledobta katonaköpenyét – a nemrégen lezajlott fegyvergyakorlat óta állandóan egyenruhában járt –, csak úgy, a székre dobta le; valami rendkívül sürgős munkát hozott az irattáskájában.

– Tessék, itt van a holnapi cikk. Legyen szíves, olvassa el, mielőtt legépelik. Ha szükséges, esetleg... e-e... egy kicsit fésülje át a stílust.

Szousztyin készségesen nyúlt a kéziratért. Kalabuhnak az ő stíluskészségébe vetett bizalma – sőt Szousztyin bizonyos felsőbbségének elismerése ebben a vonatkozásban – hízelgett neki.

Az ünnepi vezércikknek – a hajnali láthatárt átszelő épületállványok és gyárkémények rácsozata alatt fog megjelenni – ez volt a címe: *Az Ok-*

tóberi Forradalom XII. évfordulója és az ötéves terv első évének eredményei. Ide valami tömörebb cím kívánkozott, sokatmondó három ponttal a végén, mint például: „A tizenharmadik küszöbén . . .” vagy talán még inkább: „A tizenharmadik határán . . .” A rovatvezető helyeslően hümmögött, és az első mellett döntött: *A tizenharmadik küszöbén . . .*

A cikk első részében Kalabuh arra törekedett, hogy erőteljes vonásokkal, lendületesen megfesse a szovjet építőmunka fejlődését az elmúlt év folyamán. Rosztovban, a mezőgazdasági gépgyárban üzembe helyezték az első műhelyt. A turkesztán–szibériai vasútvonalon 940 km sínt raktak le, az egésznek 60 százalékát. Az Urali Gépgyárban befejezték a fémkonstrukció-, a javító- és szerelőműhelyek építését. A sztálingrádi traktorgyár leghatalmasabb műhelyei – a mechanikai és szerelőműhelyek – befejezésükhöz közelednek. Építkezések fényei világítják meg Szverdlovszkot, Nyizsnyijt, Mariupolt, Cseljabinszket, Magnyitogorszkot, a Dnyepert. Az ország számos területén áttértek a kollektív gazdálkodásra. *Ez az év* – állapította meg a továbbiakban a cikk – *a város és a falu kapitalista elemei elleni döntő támadás jegyében telt el.* („Itt is ugyanaz az el nem ülő vihar . . .”) *Pártunk ereje előrelátásában rejlik és abban a képességében, hogy a forradalmi elméletet forradalmi gyakorlattal tudja párosítani. Folytatni fogjuk ezt a támadást, de emel-*

lett természetesen nem ássuk alá a falu termelési lehetőségeit (különösen az iparban mutatkozó hatalmas ellenőrzési számok mellett...)

„Természetesen nem ássuk alá..." Ezt a fenntartást Szousztyin igen helyénvalónak találta; volt benne valami megnyugtató, utalás az állam mértéktartására. Csak egyre figyelmeztette Kalabuhot:

– Itt kétszer van a „mellett". A zárójelbe tett mondatot így írnám: Különösen, ha számításba vesszük iparunk hatalmas ellenőrző számait."

Kalabuh elgondolkozott.

– Ezt a részt egészen húzza ki! – Odalépett hozzá, és fölébe hajolt. – De vastagabban, vastagabban! Adja ide, majd én... – Azzal türelmetlenül kikapta Szousztyin kezéből a tollat, és nemcsak hogy kihúzta, hanem szinte végigöntötte tintával a sort.

Szousztyin futólag megjegyezte:

– Kapok olykor leveleket vidékről, a falumból. Ott megint minden úgy fel van bolygatva, mint tizennyolcban. Úgy látszik, Kalabuh elvtárs, a forradalomban nem lehetnek hosszú, nyugodt szünetek.

Kalabuh súlyos, katonás léptekkel ment végig a szobán, és megállt az ablaknál. A gondolkozó póza volt ez: hátrakulcsolt kéz, szórakozottan összehunyorított szem – nem színlelte, valóban mélyen elgondolkozott.

– Még az öreg Fichte mondta... – némi elné-

ző gúnnyal ejtette ki a szavakat, mint aki a maga részéről sok mindent megbocsát a derék tudósnak. – Még az öreg Fichte mondta: mi, az emberiség, feladatokat tűzünk magunk elé, és megoldjuk azokat, hogy megoldásukban még magasabb rendű feladatokat találjunk!

Szousztyin fokozott figyelemmel hallgatta. Nem, nem a msanszki nagyapától örökölt paraszti alázat volt ez: Kalabuh határozottan elbűvölte... Azelőtt nyomdász volt, s amint most ott állott előtte, terepszínű, buggyos nadrágban és gimnasztyorkában, borotvált fejjel, tömpe orrával és komoran, mint egy bika – mennyire nem illett egész külsejéhez és eddigi pályafutásához ez a váratlan tudós mivolta, széles látóköre, nagyvonalúsága, az idézet szinte professzoros választékossága!

Kalabuhot a hivatalsegéd szakította félbe: Paska immár legépelt kéziratát hozta. Szousztyin előjött az íróasztal mögül, hogy emlékezetébe idézze, miről van szó. A rovatvezető arca elborult; nem olvasta, inkább tépdeste egyik lapot a másik után. Azután közönyösen ledobta az íróasztalra:

– Annak adja oda, aki rendelte!

– De Zibin elvtárs azt mondta, hogy...

– Akkor Zibin elvtárs közölje, ahol akarja.

Kalabuh csak színlelte a közömbösséget, nyilvánvaló elégültség rejlett mögötte, sőt talán a diadal előérzete is... Szousztyin mentében átlapoz-

ta a kéziratot. Persze, erejét meghaladó feladatot bíztak Paskára, akit ráadásul időnként elragadott a hév, és olyan lírai ömlengést vitt végbe, hogy az embernek borsózott a háta miatta érzett szégyenében. Szousztyin sajnálta a fiút, bár jól tudta, hogy máris az ő leendő vetélytársát látják benne.

Zibin beletemetkezett a munkájába, fel sem nézett, amikor a cikket átvette. Jól van, majd mindjárt maga beszél Kalabuhhal. Különben sem igen hederített Szousztyinra, keresztülnézett rajta. Talán úgy vélte, hogy a szerkesztőségnek már nincs is szüksége rá?

Nem Zibin személyéről volt itt szó. A holnapi nap leskelt mögötte, amely mintegy újból, kíméletlenül készült felülvizsgálni az embereket és cselekedeteiket.

Ezek a gondolatok egyelőre még csak homályosan éltek benne. Szousztyin ismét nekifeküdt a kéziratoknak. Már étvágy nélkül fogyasztotta ezt a táplálékot, a kenyérgyárról szóló cikk azonban mégiscsak érdekelte.

– Kenyér, kenyér, igen, ahogy most csinálják!

Hatalmas kádakban kel a tészta, óriási keverőlapátok forgatják, önműködő osztószerkezet vágja egyenlő nagyságú és súlyú darabokra. Futószalag viszi a kemencébe ezeket a fiatalkori, msanszki emlékeket idéző, illatos, kerek kenyereket. Csakhogy Msanszkban az alagsorban volt a kalácsdagasztó helyiség, ahol szünet nélkül du-

ruzsolt a kemence vasrácsos torka, fekete árnyékokat vetve a falra: a test megnyirkosodott a kemence fülledt melegétől, úgyhogy Szousztyin pékinas egy szál alsónadrágban dolgozott. Verejtéke egyenesen a sok kilónyi, püffedő, zsíros tésztába csöpögött, amelyet nyögve dagasztott sajgó, még nem eléggé izmos ökleivel. A kezére ragadt tésztát azután megint belevakarta a dagasztóteknőbe, hogy semmi kárba ne vesszen. És a fényes, rózsássárga, meleg cipók sziszegve hűltek az asztalokon, polcokon meg a sáros, hepehupás földön. „Miért vinnyognak?" – kérdezte egyszer, még kisgyerek korában. „Mert kiscicák vannak bennük" – tréfált a száraz, komor nagyapó.

Váratlanul meghallotta Zibin hangját: – A cikket, Kalabuh, mindenképpen közölni kell.

Mialatt így álmodozott, Zibin nesztelenül belépett, mintha a falon suhant volna keresztül. Az ember emlékezetébe vésődött magas, kissé hajlott alakja, ráérős mozgása, felfelé fésült, bozontos, sárga üstöke – a Testnevelési Főiskola diákjai viselik így a hajukat, futás közben libeg s a halántékokon szétáll, mint a szarv.

Kalabuh az ujjával bökdöste az újságot. – Mi ez itt, Zibin elvtárs, komoly, jelentős politikai lap, vagy félművelt emberek gyakorlóiskolája? Te meg a művészetről íratsz vele cikket, a kultúra leglényegesebb területéről. S ezt a szégyenletes, nevetséges irkafirkát, ezt az üres fecsegést akarod az olvasókra ráerőszakolni!?

– Megállj csak, Kalabuh! Az ötéves tervben új káderekre van szükségünk, akikben a mi munkásszimatunk...

– Nem, olvasd csak el! – Kalabuh kitépte kezéből a kéziratot, s Szousztyinra kacsintott, mintha hívná, hogy vele együtt élvezze a diadalt. „A kép erős, izmos (no persze hogy izmos!) munkást ábrázol, amint hatalmas ütéssel szikrákat csihol a rúdvasból, mintha briliánsvirágokat varázsolna elő." Tovább! „Sajnos, mindezt igen sötét színekkel festették, nem érzékelteti kellően a proletármunka költészetét."

– Nos, ki kell javítani, összevonni, kis cikket csinálni belőle, biztatni a fiút! Tehetséges gyerek, tudod, a trockizmus elleni harc idején faliújságot szerkesztett a gyárban, ahol dolgozott – méghozzá milyet! Olvasgat a fiú, iparkodik...

– Így nem szokás biztatni, Zibin. Tudod te, mi az a kultúra? Kontárkodással, futtában nem lehet elsajátítani, mint általában sok minden egyebet sem...

– Mi egyebet nem lehet még futtában elsajátítani? – érdeklődött csendesen Zibin.

– Azt mondom, Zibin, káros dolgot művelsz.

– Én káros dolgot?

– Igenis károsat. Én nem közlöm a cikket.

– Gyerünk a főszerkesztőhöz.

– Gyerünk!

Zibin hirtelen észbe kapva, még visszafordult a küszöbről.

– Igaz is, Szousztyin elvtárs, holnap nézze meg a felvonulást, és írjon róla riportot!

Szousztyin bólintott, és belepirult az örömbe. Szóval még szükség van rá! Kissé felemelkedett ültéből, hogy visszatartsa Zibint, részleteket kérdezzen a megbízásra vonatkozólag, de Zibint az ajtóban egy asszony állította meg – nyitott bundában, fagytól rózsás arccal, nevetve rontott be a szobába a felesége, Olga Lvovna.

– Tonya – mondta az asszony, és álmos, mosolygós tekintetével Kalabuhot és Szousztyint is átfogta –, pénz kell, természetesen.

– No, anyuskám, a családi ügyeket majd később ... menj, várj meg a titkárságon!

A két férfi kiment. Szousztyin nem nézett fel, csak hallotta, hogy becsukódik az ajtó. Az asszony azonban – érezte – ott maradt a szobában. Halkan az íróasztalhoz lépett, és a férfi fölé hajolt. Testéből andalító, meleg ibolyaillat áradt.

– Szervusz, Kolja – mondta az asszony.

Szousztyin szót sem tudott szólni, szeme előtt minden vibrált és összefolyt, mint akkor, Miszhorban.

– Miért kellett így történnie? – kérdezte végül.

Az asszony fölébe hajolva állt, odaadóan, csukott szájjal mosolygott rá; a régi Olga, akivel nem lehet betelni, szeme alatt ugyanazok a kis táskák, amelyek olyan mélázó, forró-álmos kife-

jezést adnak a tekintetének ... éppen ez az álmosság volt az, ami elbűvölte és később üldözte az embert.

– Igazán pénzért jöttél?

– Dehogy. – Olga vigasztalón simogatta a fejét.

Szousztyin megfogta a kezét, s szemére szorította. Újra itt van hát, itt van a kedves ... Sötét volt és végtelen, boldogító pihenés ... Olga könnyedén elvonta a kezét.

– Óvatosabban, Kolja. Mikor találkozunk?

Holnap este táncmulatság a szerkesztőségben, de holnapután szabaddá teszi magát ...

– Tehát hétkor. A kisutcában, jó?

Olga ravaszul tovább faggatta, pedig előre tudta a választ:

– Melyik kisutcában, mondd?

– A boldog-utcában.

Olga egy pillantást vetett az ajtóra, s hirtelen odanyújtotta a férfinak forró, kissé kicserepesedett ajkát. Nyitott bundája alól áradt az odaadás és a szerelem. Amikor elment, Szousztyin néhány percig elüldögélt, kéjesen ropogtatta az ujjait.

Kalabuh lépett be a szobába: visszahozta a kéziratot. Arcán piros foltok égtek.

– Hány sor ez? Százötven? Kétszáz? Csináljon belőle negyvensoros cikket!

– Hát mégis megjelenik? – kérdezte részvéttel Szousztyin.

– Igen, közölni kell – felelte kurtán Kalabuh.

Szousztyin elhallgatott. Úgy látszik, a szerkesztőségi vita olyan térre terelődött, ahol a pártonkívülinek nincs beleszólása, és ahol még Kalabuh önérzete is megadásra kényszerült.

Kalabuh különben nem tudta elfojtani bosszúságát, sebtiben felöltözött, és belegyömöszölte táskájába, ami éppen a keze ügyébe akadt. Azt mondta, hogy a Kitajgorodi-falhoz megy, az ócskakönyvpiacra, megnézeget egyet-mást, azután egy-két óra múlva visszajön, és aláírja a rovatot. Szousztyin megkönnyebbülten sóhajtott, szükségét érezte, hogy az egyetem épülettömbjét megkerülje néhányszor, és forró fejét a fagyos szélben kiszellőztesse.

Kalabuh zsákmánnyal tért vissza a könyvpiacról: egy teljes fűzött Heinét hozott, meg néhány, még a háború előttről származó filozófiai művet. Csak az utóbbi két évben tört ki rajta ez a szenvedély, amikor végre otthont alapított. De lehet, hogy még akkor lett rabja, amikor a professzorok lakására járt, ahol a sok könyvtől még a levegő is jószagú könyvtári homállyal van tele. Talán mert azt hitte, így kívánja az ügy, amelyen most kisfiús hévvel csüngött: a magasabb kultúra elsajátítása; ő is nagyon vágyott rá, hogy osztozsenkai lakásának mind a négy falát egészen a mennyezetig telerakja könyvekkel, és hogy ugyanolyan félhomály vegye körül. Eddig, két év alatt, mindössze két falat borított be. Ott voltak természetesen a marxizmus klasszikusai meg

különféle klasszikus filozófusok művei fordításban, egy egész polcot a tarka kötésű „Akadémia" töltött meg; a többi ócskaság között pedig, amely az egésznek mintegy hatvan százalékát tette ki, és gazdájának különösen szívéhez nőtt (szenvedéllyel hajszolta az olcsó, alkalmi vételeket!), a fedél nélküli, elnyűtt, szakadozott könyvek egyvelegében akadt Nietzsche-kötet, Leontyev-regény, Biblia, amelynek két első lapja hiányzott; ott sorakoztak Gorbunov összegyűjtött művei – a „Nyiva" című folyóirat ajándéka olvasóinak –, az „Unyiverszityet na domu" kötetei meg az öreg „Sipovnyik"-almanach.

A szerencsés vétel még aznapi bosszúságát is feledtette kissé. – Heine mindössze három rubelbe került – dicsekedett Kalabuh Szousztyinnak –, a teljes Heine! – A filozófusok pedig számos kellemes percet ígérnek: eredetiben ismerkedhet meg a forradalom előtti idők rafinált idealista bölcseletével (az egyetemi kiadvány ezen a téren sok mindent elhanyagolt, megelégedett másodkézből vett ismertetésekkel, sőt a lap alján egyszerű, csillag alatti jegyzetekkel); kritikus szemmel maga figyelheti meg, melyik sarokban szövődik a mérges metafizikai pókháló, sőt adott esetben a szemináriumban sem árt majd eredeti Losszkij-, Frank- és Bergyajev-idézetekkel illusztrálni az előadást... Bergson „A teremtő fejlődés"-e pedig már ma megszépítheti az inspekciózás unalmas óráit.

Jókedvében felengedve, Kalabuh felajánlotta munkatársának, hogy hazaviszi autón; nem volt ugyan már a kerületi bizottság tagja, de a bizottság autóját, mintegy régi jogon, még mindig használta. Mindenütt irattáskák csukódtak; a szerkesztőségi szobákban egy időre kihunyt a munka napja, hogy majd éjjel, a nyomdában ezergyertyás fénnyel lángoljon fel újra.

Ott ma igen fontos számot szednek.

Odakint az alkonyatban szilárd, pelyhes hó szállingózott – az első azon az őszön –, fehéren lepte el az utcakövek közeit. Az ünnepi kivilágítás színes, kristályos fényeiben áttetszően csillogtak a pelyhek. A kövekre hulló sötétvörös derengés a múltból idézett fel valamit.

Amikor az autó elindult, Szousztyin megszólalt:

– Azon gondolkozom, hogy mi már két napja milyen lázasan dolgozunk, idegeskedünk, készítjük az ünnepi számot, telefon cseng, mindenki siet, zúg a fejünk; és így van ez lépten-nyomon, mindenütt. És mégsem mindenki emlékezik, nem éli át úgy szívből, igazán, hogy éppen tizenkét évvel ezelőtt ugyanilyen este volt, szürkületkor ugyanígy hullott a hó, és munkások meg katonák vonultak a Téli Palota felé.

Kalabuh megértette; álmosan, méltóságteljesen bólintott:

– Igen, igen, van mire emlékeznünk, Szousztyin elvtárs.

A gépkocsi lassan suhant át a belvárosi tereken. A Nagy Színház oszlopai között zászlók lengtek a befelé igyekvő tömeg felett. Munkából jövő emberek nyüzsögtek a hóban, gyülekeztek a villamos- és autóbuszmegállóknál, siettek tovább utazni, élni. Sokak számára a munkaidő után kezdődött az igazi élet. Haza, az otthonba, ahol a lámpaernyő alól olyan barátságos, meleg fény hull az ebédlőasztalra! Este akár le is hunyhatja kicsit a szemét az ember, és magányos, kedves kis szigeten képzelheti magát, a gyerekek fejét simogatja, teát hoznak neki; ha kedve tartja, fellapozza az „Anna Kareniná"-t, elbeszélget a feleségével... Kalabuh tömpe orrú, álmatagon komoly profilja az esti fények, az utcák forgataga felett lebeg. Kalabuh fennhangon folytatja az elmélkedést:

– Igen, pontosan tizenkét évvel ezelőtt... igazi, a néprétegek mélyében született megmozdulás volt ez. A forradalom azonban a felkelésből mélyreható, szerves folyamatokba megy át, újabb ugrásokba...

A mi dolgunk, Szousztyin elvtárs, hogy egyegy lökéssel a helyes irányba tereljük, irányítsuk ezeket a szükségszerű folyamatokat, nem pedig, hogy erőszakoljuk vagy elnyomjuk. Ebben áll a helyes forradalmi vezetés lényege.

Lehetséges, hogy a fények és emlékek túlságosan felajzották, közlékennyé tették? De hiszen Kalabuh azok közé a kiváltságos egyének közé

tartozik, akiknek valamivel többet szabad, mint másoknak.

Lám, milyen kényelmesen elnyúlva ringatózik! Persze, teste, még ha fegyelmezett párttag is ő, csak emberi test: szeret élvezni, hintázni az autó párnázott ülésén. Szousztyin megbocsátott neki, mert megértette. És nyugodtnak érezte magát ennek a szilárd, nagy embernek a szárnya alatt. Az állam ütemes életét tudta mögötte, amelyben nincsenek törések, zaklató iramváltozások, tehát mentes mindazoktól a felülvizsgálatoktól és ismeretlen veszélyektől, amelyek neki már akár holnap a fejére zúdulhatnak (Zibin!), és még messzebbre vethetik a hőn áhított, mindeddig el nem ért céltól, amely nélkül nem élet az élet... Igen, a szervezett, győzelmes erők diadalmaskodnak!

Eszébe jutott:

– Igaz is, Kalabuh elvtárs, távollétében nyomdába adtam a vezércikkét. Néhány szó ki volt húzva belőle.

Kalabuh elkomorodva fordult felé:

– Hogyhogy kihúzva?

– Az a rész, ahol arról van szó, hogy... támadni kell a kulákot, anélkül, hogy aláásnánk a falu termelési lehetőségeit. Éppen ezt, hogy „anélkül, hogy aláásnánk", ezt húzta ki valaki. A zöld ceruza után ítélve Zibin elvtárs.

Kalabuh kis ideig hallgatott, azután kitört:

– T-tökfil-kó!

Az Osztozsenkánál jártak, ahol a körutak kez-

dődnek. A munkából jövő emberek itt már útjuk céljához értek, leszálltak a villamosokról, és szétáradtak az utcákba; a lámpák körül bolyhos pelyhekben hullott a hó. Az autó bekanyarodott az Osztozsenkánál egy mellékutcába, Kalabuh otthona felé. Kalabuh azonban hirtelen meggondolta magát: mégsem megy haza. Komoran megkérdezte Szousztyint, hogy elvigye-e az Arbatra, a lakásáig?

Szousztyin úgy határozott, hogy kiszáll. Szükségét érzi, hogy még egy kicsit kódorogjon az utcákon – az ünnepi riport végett. Magában azonban tisztában volt vele, hogy most nem erről van szó.

A gépkocsi tülkölve megfordult. A sofőr utasítást kapott, hogy hajtson haladéktalanul a nyomdába. Kalabuh alig bólintott. Úgy ült ott, mint a villámot szóró Zeusz.

Hajrá!... Szousztyinnak arcába csapott a hó, a szabadság illata. Olga nem messze lakott innen, s az utca kanyarulata, a kis zárda a sarkon meg az elrobogó villamos egybefonódott képzeletében az asszony kései, sietős lépteivel, ajka gyors, futó érintésével a búcsúzáskor. Nem azért szállt-e le itt, hogy újra megérintse ezt a visszakapott földet?

A föld pedig vöröslött, kéklett a szétáradó, magasba suhanó fényektől.

... A tömeg lassan, méltóságteljesen hömpölygette hatalmas áradatát. Ugyanaz volt, mint máskor, hétköznapokon: asztrahánprém gallérok, ugyanazok a divathölgyek, akiknek hasított szoknyája szétnyílt járás közben, láttatva a rózsás, hegyes kis térdeket; legénykék élénk, kockás sapkában, meglett korú férfiak, akik egész családjukkal kivonultak az utcára – ma azonban, a magasból aláömlő vörös fényben, mindenki másképpen sétált.

Szousztyin elnézte a mellette elsuhanó, örvendezően bámészkodó arcokat. Egy minapi beszélgetésre gondolt Kalabuh elvtárssal... Éjszaka volt, és Szousztyin lemutatott a nyomda erkélyéről a fényárban úszó Moszkva forgatagára („Mint az evangéliumi kísértő sátán, úgy állítottam a szikla szélére!" – gondolta akkor magában), és megkérdezte: – Mondja, Kalabuh elvtárs, de értse meg, valódi, nem elcsépelt igazságot szeretnék hallani: nem érzi, hogy Moszkva a helyi bizottságok, klubok, a kollektivizmus ellenére is még mindig nagyon is a magányos lelkű emberek városa? – Mialatt a feleletre várt, szinte megbánta már... Kalabuh azonban csak azért késett a válasszal, mert ő is mély értelmű akart lenni, nem sablonos, és így felelt: – Hát, hogy úgy mondjam... Bizonyos mértékig... – és azután az átmeneti időkről kezdett valamit magyarázni. De hiszen nem mondott, nem mondott egyenesen „nem"-et!

Szousztyin gondolatai hirtelen elakadtak. Ráeszmélt, hogy miközben gondolkozik, ugyanakkor figyelmesen és mintegy kívülről hallgajta önmagát. És nemcsak hallgatja, hanem könyörtelenül értékeli is, hogy mifélék, honnan jönnek ezek a gondolatok, és hogy csakugyan a legmélyebb és végső igazság-e az, amelyről Kalabuh bölcselkedik... Nyugtalan és ingadozó belső bíró volt ez... „De hiszen ha nyomban észreveszek magamban minden ellenkezést, azt jelenti ez, hogy tudom, hol van az igazi, a helyes... tehát nem vagyok ellenség."

Ez a gondolat megvigasztalta, és arra késztette, hogy kissé fölényesen nézzen körül. Más oka is volt rá, hogy fölénnyel nézze a többieket: lám, ezek az emberek itt valamennyien csak úgy hasztalanul, cél nélkül sétálnak, ő meg séta közben is dolgozik. Kialakult agyában az első mondat: „Minél inkább közeledünk a város középpontjához, annál ragyogóbb lesz az utcákat elöntő sokszínű fény, annál élénkebb és sűrűbb az emberáradat. Mindenütt..."

Valóban egyre sűrűbb lett a tömeg; a téren, a Szakszervezetek Székházával szemben, már nem járkáltak, hanem szorosan egymás mellett álltak az emberek, s a kivilágított épülethomlokzatok úgy merültek bele a sokaságba, mint a vízbe. Gyerekeket emeltek a fejek fölé. Ezek a gyerekek, akik már a szovjet korban születtek, s az új, csodálatos korszakba nőnek bele, tágra nyílt

szemmel bámulták a fényeket; kis szőrmekucsmájukat, durva gyapjúból készült öltözéküket mintha már a jövő hajnalának égszínkék meg rózsás fénye árasztotta volna el...

Szousztyin elővette noteszát.

„Öt év helyett négy év alatt!" – fénylett diadalmasan minden sarokról.

Feljegyezte a lángoló ötös számot, amelyet három másodpercenként diadalmasan felvillanó négyes szám takart el. Feljegyezte azokat a jelszavakat is, amelyek a villanylámpák fehér tüzében tündököltek a Szakszervezetek Székházának oszlopain; ebben az évben nem is jelszavak, hanem egész kis cikkek voltak ott, számokkal és százalékokkal, sőt még grafikonok is... Zibin címeihez hasonlóan itt is állhatatosan ugyanazt hirdette minden... Szousztyin olyan sokáig írt, hogy az arra menők lassítottak a közelében, és át-átpislantottak a vállán.

Azután a Vörös téren át lesétált a Moszkva folyóhoz. A túlsó partról a Mogesz* ragyogó fénye lángolt a szemébe... Könnyedén rádőlt a korlátra, s mintegy álomban, bámulta a csillogó habokat... A bejárt utcák a háta mögött egyetlen óriási ember- és fényforgataggá olvadtak emlékezetében. Milyen végtelen, csillogó messzeségbe nyúlik még ezeken túl Moszkva! A ködös Za-

* *Mogesz:* Moszkovszkije Goszudarsztvennije Elektrosztancii – Moszkvai Állami Erőművek.

moszkvorecsje városrész felett itt-ott sokszínű tornyok úsztak... Világos, hogy mindezt Szousztyin nem tudja felölelni... nem a fényeket, hanem ami ezen az éjszakán felragyogtatta őket, amit mögöttük érzett az ember. Az imént kigondolt sorok üreseknek, szinte élősdieknek tetszettek... Igen, az újság csak véletlenül mentette meg őt a munkanélküliségtől, ez a mesterség sohasem volt szívügye, ez itt a fő baj! Mintha nem tudná, hogy nem sokáig lesz már szükség az ő ügyesen megformált fogalmazványaira, igékből képzett főnevekkel teli, bonyolultan felépített mondataira, agyondicsért, Henri de Régnier-t* utánzó stílusára, amelyben rendszerint a Vörös téren lezajlott ünnepségekről és a moszkvai szovjet plenáris üléseiről szóló tudósításait írta... ennél többre itt már nem telik – mások majd fölébe kerekednek: ezek a Paskák, akik égnek a vágytól, hogy mindent lássanak, mindenütt ott legyenek, minden alkalommal lelkesedjenek, és mindenbe beleüssék az orrukat... De hiszen ő is tehetne valamit, ha megadatnék neki a maga munkája, az igazi, amelynek gondolata kora ifjúsága óta bizsergeti a szívét, amelyről annyi szép mesét szövögetett magában. Hiszen az a bizonyos Bohon rosszabb tanuló volt nála! Csak egy kis erőfeszítés kellene hozzá... de egyre halogatta, ha-

* *Régnier, Henri de* – francia költő és író (1864–1936), a szimbolista iskola egyik vezetője.

logatta, pedig elalvás előtt mindig feltette magában, hogy bármibe kerüljön is, holnap vagy holnapután okvetlenül kiharcolja a lehetőséget, hogy tanulmányait befejezze, hogy mindent megtesz, ha kell, kezdetben akár takarítónak szegődik el valamelyik vegyi laboratóriumba, csak hogy végre bejusson... De teltek a napok, és valahogy nem tudta rászánni magát; hónapok múltán fel is hagyott vele, hogy elalvás előtt fogadkozzék; és egyre szomorúbbak lettek ezek az elalvások; csüggedő szívvel, kétségbeesetten tördelte kezét a takaró alatt, mert noha még mindig kiforratlan fiatalembernek tartotta magát, harmincötödik évében járt!

Hét évvel ezelőtt mint leszerelt tiszt ugyanezen a hídon, a Kamennijen haladt át. Csillogó napfényben tárult fel előtte akkor az ismeretlen Moszkva, amelyet meg kellett hódítania. Azon a reggelen hitte is, hogy meghódítja, hogy okvetlenül célhoz ér, hiszen ő is részese volt a győzelemnek, egész testével, életével részese... Azon a reggelen új élet kezdődött. Örökre megszűnt a függés a zsugori nagyapától; bátyjától, Pjotrtól sem kellett keserves rubeleket kunyerálnia a tanulmányaira. Minden vagyona egy zsákmányolt angol katonaköpeny volt, a vállán.

Különben volt még egy aranyórája is: a hadsereg Forradalmi Katonai Tanácsának ajándéka. Szousztyin szívesen emlékezett vissza néhanapján, hogy három falut hódított meg a szovjethatalom-

nak. Ez a három falu – Lescsinovka, Bijalik és Majmasevo – valahol a déli Uralban volt. 1919-ben foglalta el őket zászlóaljával. Akkor hóviharok, fagyok tüzelték a vérét... Aztán egy csendes kis városkát kellett volna elfoglalniuk, de legnagyobb bosszúságára a kiütéses tífusz leverte a lábáról, őt, a zászlóaljparancsnokot. Hiába tombolt – megkötözték és elszállították a hátországba, Verhnyeuralszkba. A zászlóalj parancsnokságát Misa Zajcev századparancsnok vette át.

A betegnek a legtisztább házban kerestek szállást, talán a pópánál vagy az erdésznél. A házigazda lányát Tányának hívták, orvosnövendék volt Pétervárott, de nem fejezte be tanulmányait. Tánya a sápítozó rokonok tiltakozása ellenére saját ágyába fektette a parancsnokot, ő maga pedig a földön hált mellette; ápolta és melegvizes ruhával dörzsölgette a testét. Egy kéklő, fagyos este kórházvonat érkezett a városkába. A beteg akkorra már csaknem teljesen felépült. Tánya sajnálta magát is, őt is, és az utolsó éjszaka vele aludt, egyszerűen csak úgy mellette feküdt, mert Szousztyin akkor még olyan volt, mint egy gyerek. Később, amikor a kórházkocsi függőágyában himbálózott, a melegben Anatole France-ot olvasott; még alig múltak el a lázálmok, szeme önkéntelenül lecsukódott a túlságosan éles nappali fényben – és Tánya meg France Thaïsa összekeveredett az agyában...

Misa Zajcevval akkor találkozott, amikor már

Omszk táján kergették Kolcsakot; Misa a közelben vetette meg a lábát, a hadtápnál szolgált; barátját is elhelyezte a körzeti politikai biztosságnál. „Tudod-e, Kolka, egyébként megházasodtam" – ezzel lepte meg Szousztyint. Este Misa családi otthonában teáztak. Józan, takarékos fiú volt ez a Misa, bár kicsit korlátolt (azért is nem végezte el a kereskedelmit). Amikor Szousztyin először pillantotta meg Ljubát, Misa feleségét, első meglepetésében kimondhatatlanul bájosnak találta (nem hitte volna, hogy ilyen nő hajlandó Misa oldalán élni), és úgy megsajdult a szíve, mintha meglopták volna... De Katyusa, az asszony nővére is tetszett neki – mindössze egy évvel volt idősebb Ljubánál és nyugodtabb természetű. Mindketten tanítónők, árvák. Katyusával sokáig elüldögéltek a hidegben, közös köpeny alatt, és Szousztyin mesélt a lánynak önmagáról, Msanszkról, mihaszna apjáról, akit garázdasága és kötekedő természete miatt Szobacskának* neveztek. Egy alkalommal reggelig ültek így kettesben. Ködösen, visszahozhatatlanul, mintegy más világba tűnően, akkor suhant el előtte utoljára Thaïs. Aznap történt ez, mikor Misa és Ljuba Moszkvába utazott. Sikerült ott egy kis lakást szerezniük, s az egyik szobácskát ideiglenesen átadták Szousztyinnak.

Megérkezésük estéjén Szousztyin elvezette Ka-

* Kutyus, kiskutya.

tyusát a Mohovajára, és a kerítésen át megmutatta neki az egyetemet. Mielőtt azonban tanulásra gondolhatott volna, állást kellett keresnie. Misa már dolgozott: egy vaskereskedést vezetett a Tagankán – többre nem is vágyott. Mint leszerelt tiszt, Szousztyin is az elsők között kapott állást, igaz, hogy meglehetősen jelentéktelent: a foglyok és hontalanok ügyeit intéző hivatal (a Plenbezs) egyik titkára lett. Az álláskereséssel eltelt az ősz, az egyetemet jövő évre kellett halasztania. Szousztyin huszonnyolc éves volt... A várás, törekvés egyre izgalmasabbá vált. Az utcákon és boltokban napról napra gyarapodtak a földi javak, amelyeket megkívánhatott. Szousztyin különben meglehetősen közönyös maradt ezek iránt. Tökéletesen elég volt a boldogságához, ha négyesben három cservonyecért pompás, kedélyes kis lakomát csaptak. Fél üveg pálinka, egy font sonka, néhány uborka meg egy fél üveg portói bor Katyusának és Ljubának – ennyiből állt a lakoma. Szousztyin valamit még hozzátett a saját pénzéből, és egy tábla csokoládét is vett a nővéreknek. Amikor a vacsora végén a csokoládét felfedezték, Ljuba kacagva kiabált örömében, Katyusa pedig úgy mosolygott, hogy a könnye is kicsordult. Bortól feltüzelt képzeletük csodálatosan szépnek láttatta a jövőt... Ljuba hagyta, hogy Szousztyin az asztal alatt megsimogassa az ujjait, és valamennyien fennhangon álmodoztak; tervezgették, hogy nyárra összekuporgatják a pénzt, és délre utaznak;

meztelenül hemperegnek majd a tengerparton, amelyet addig csak a képeslapokról ismertek.

Nyolc hónap múlva a Plenbezs felszámolta ügyeit, és megszűnt. A munkaközvetítő hivatal másodszor már nem helyezte el soron kívül a volt parancsnokot... A kétszobás kis alagsori lakásban csendesebb lett az élet: Ljuba gyereket várt, Misa diadalmas és gondterhelt képpel jöttment. Katyusa is jelentkezett a munkaközvetítőnél, s egyelőre varrógépet kölcsönzött a szomszédoktól, és ruhákat varrt megrendelésre. Mintegy két hónap múlva Szousztyin újra kapott munkát, csakhogy egészen rövid időre: fiatal diákokkal együtt a lakosságot írta össze. Egy hétig tartott a munka. Misa dolgai jobban álltak. Télen japán rókaprém galléros, meggyszínű bundácskát csináltatott Ljubának, meg fekete, divatos gyapjúruhát, színes rátétszegéllyel. Katyusa a Szibériából hozott angol katonaköpenyben járt. Szousztyin elnyűtt csizmájába befolyt a hólé, és kellemetlenül cuppogott a harisnyájában. Kora hajnalban eltűnt hazulról, senki sem tudta, merre jár; végtelen hosszú utakat tett meg a városban; késő éjjel tért haza, és hogy Katyusát föl ne riassza, csak az ágy szélére feküdt le. Egyszer azonban mégis megvárta őt az asszony, ült és varrt. Szousztyin látta, amint mélyen a munkája fölé hajlik, a kis lámpa megvilágította homlokát; valami ünnepi, báli hangulatot keltett ez a megvilágítás, a keresztül-kasul fénylő, fiatal hajzat; nekik

Katyusával a múltban sohasem volt részük szerelmes, táncos estékben, örömteli ünnepnapokban; és Katyusa nem tett ezért szemrehányást neki; általában soha, semmiért sem panaszkodott. A férfi szíve elszorult. – Katyusa – mondta –, írd fel, ha Zajcevéktól kapsz valamit, mindent írj fel: bizonyosan hamarosan elhelyezkedem, és akkor mindent visszaadunk. Derék kis asszonykám vagy, soha nem csüggedsz! – Bizonyára nem kellett volna ilyen őszintén beszélnie; Katyusa nagyon mélyen, túlságosan mélyen és nagy igyekezettel hajolt a munkája fölé, Szousztyin szemét azonban nem kerülhették el a lassan alápergő néma könnyek, amelyek őt is fojtogatták. Vigasztalta feleségét, hiszen annyi mindent kitalált már, ami lehetővé teszi számukra, hogy kitartsanak, Katyusa tudhatja, milyen egészséges, ügyes ember ő, mennyi mindenhez ért.

Másnap megpróbálta: a körúton odalépett egy vándorfényképészhez. A havas utcán kék kuliszsza virított; rajta tavak és várkastélyok, aminőket csak tífuszlázban láthat az ember. Szousztyin udvariasan megkérdezte, hogy hol lehet ilyen fényképezőgépet vásárolni vagy rendelni. A fényképész sötét, gyűlölködő pillantással mérte végig, habozott, majd azt mondta: „Takarodj!" Nem először vicsorgott rá ilyen farkaspofa... Szousztyin elfordult, és az Arbat felé vette útját, ahol már régebben észrevett egy kis ékszerboltot. A kereskedő sokáig nézegette, méregette az órát. –

Az értékéből levon valamicskét, polgártárs, hogy le kell csiszolnunk a bevésett szöveget. – „Csiszold csak, csiszold, ebfajzat" – gondolta magában Szousztyin: búcsúzóul elvonultak szeme előtt a hóbuckás meredekek és a három falu – Lescsi novka, Bijalik. Majmascvo –, amelyek bizonyára réges-régen elfelejtették őt, és élték a maguk életét... Tizenkét cservonyecet kapott az óráért. És bár Katyusa igen előnyösen tudta felhasználni a pénzt – megfestette angol katonaköpenyét és házinyúlból lett szilszkingalléros, csinos kis kabátot varrt belőle magának, azután kockás őszi felöltőt vásárolt, amilyen még Ljubának sem volt, Szousztyinnak pedig új csizmát – mégis most az óra eladása után szorongva, védtelenül, fázósan gondoltak mindketten a jövőre.

Zajcevéknak kisfiuk született! Gyunyka. Ettől fogva Szousztyin még később járt haza, és lábujjhegyen nyomban ágyához lopózott; alapjában véve barbárság volt ez a gyerekkel szemben: négy felnőtt szorongott és lélegzett vele együtt a két parányi kis szobában. De hogyan gondolhattak volna szobára? Misának azonban szerencséje volt: az üzlethez, amelyben dolgozott, még egy raktárt csatoltak, s Misa fizetését felemelték havi kilencvenhat rubelre. A jó fiút Szousztyin miatt valósággal gyötörte a maga jóléte, mindent megpróbált, hogy segítsen rajta, és úgy intézte a dolgokat az üzletben, hogy sógorának legalább egy eladói állást szerezzen.

Azután egy véletlen mindent megfordított... Azon az estén kezdődött a dolog, amikor Misa elhatározta, hogy gazdag áldomással ünnepli meg a fizetésemelést és Gyunyka féléves születésnapját. Szousztyin valamivel korábban, alkonyatkor tért haza kóborlásaiból, és miért, miért nem, először a kis ablakhoz lépett... Az ablakok alig voltak magasabban a földnél, s a függöny felett belesve láthatta a kihúzott fehér asztalt, Ljubát, ünneplő ruhában, karján a gyerekkel, meg Katyusát és Misát – aki ugyancsak kicsípte magát, és igen csinos volt. A terítés körül foglalatoskodtak. Odabent most a vendégvárás legizgalmasabb, legkellemesebb perceit élték... Szousztyin csendesen elhúzódott az ablaktól, kilépett az utcára, félóra múlva pedig az arbati moziba váltott jegyet magának. Előtte egy nő libbent a tükörhöz; elegáns kabátja suhogott és illatos volt, s az ember önkéntelenül félreállt előtte. Bár széthúzta a száját, hogy jobban kipirosíthassa, arca mégis hosszúkás érem alakú maradt. Az ajtóban egy komszomolista mozilátogató állt, a fogasoknál jegyszedő; mindketten jelentőségteljes pillantást váltottak Szousztyinnal a hölgyet illetően.

Ó, mennyi gazdagság van a földön, mennyi mesés gazdagság van körülöttünk, az ember kívánni sem kívánhatna többet!

Éjszaka villamosra szállt, és kiment az állomásra. A hídon kivilágított vonat dübörgött keresztül. A mozdony sípja valahonnan az erdők-

ből, a faluból, az őszből repült felé... Nem, a régi családi tűzhelyhez, a bátyjához, Pjotrhoz nem térhetett vissza. Pjotrnak szegényes kis szatócsboltja van, cukorkát, szalagokat, szappant árul, panaszkodik, hogy maga is szűkösen él, és semmi sem olyan már, mint régen volt. Céltalan lenne hazautazni és annyi reménykedés után még szégyenletes is... Azért mégis jegyet váltott, és Malahovkáig utazott, az erdő azonban ősziesen sáros volt; nem tudott hová menni, hogy legalább járkálás közben szélnek eressze a kétségbeesését; s az elrobogó vonatok füttyei szívébe hasítottak; a szürke messzeségből jöttek, hazájából, a gyermekkorból, s ugyanott haltak el, a mesebeli távolban... Az éjszakát valami bódéban dideregte át, szándékosan lekésett az utolsó vonatról. Reggel támolygott, szeme égett az álmatlanságtól, amikor kiment az állomás előtti térre; visszza akart menni az állomásépületbe, hogy ott aludjék, a villamosmegállónál azonban ismerősbe botlott. Szemüveges, idős férfi volt az illető, nagy, jóságos orra zsírosan fénylett. Senki másnak nem lehetett ilyen orra, csak az örök-diák Grigorij Ivanicsnak, első tanítómesterének, aki valamikor száműzetése idején Msanszkban szolgált.

Ez a Grigorij Ivanics, noha pártonkívüli volt, a forradalom után arra ébredt, hogy magas összeköttetései vannak. Anélkül, hogy Szousztyin kérte volna, nyomban írt számára néhány ajánló sort az éppen akkor alapított „Termelési Újság"

szerkesztőjéhez. Egyúttal mint megrögzött agglegény meghívta őt, hogy akár heteken át is aludjék nála. Szousztyin látása bizonyára valami szivárványfénnyel idézte fel lelkében msanszki fiatalságát!

Szousztyin, már mint a szerkesztőség titkára, egy este csomagokkal megrakodva visszatért a régi lakásba. Harminc rubelt adott át aznap Katyusának, hogy munkába lépését valóban rendkívüli módon ünnepeljék meg. Mennyi-mennyi drága, szép és ízletes étel-ital halmozódott fel akkor este az asztalon! A csendes, boldog Katyusa arca ismét fiatalos pírban égett, Misa családias ábrázata valamennyiük helyett ragyogott, és Ljuba, aki szégyenlősen és érthetetlenül pironkodott, mégis hagyta, hogy csendesen, bizalmáskodva csípőjéhez simuljon ...

Szibériai szokás szerint természetesen húsos derelyét is készítettek, vendégekre számítva mintegy kétezret, tele volt vele a mosófazék. Kivitték a fáskamrába, hogy hidegen legyen. Vacsora közbe Szousztyin ajánlkozott, hogy behozza a derelyét. A zamoszkvorecsjei sötét kis udvar felett égbe nyúló, hatalmas szilfák susogtak, és könnyesen hunyorogtak a csillagok. Hideg, nyirkos szellő fújdogált. Szousztyin, amint a derelyével telt fazék két fülét fogva igyekezett befelé, meglassította lépteit. Valami iszonyú szomorúság fogta el, és ez helyéhez szögezte: tehát sohasem lehet teljesen boldog az ember? Azonnal ott kellene

hagynia mindent, könyörtelenül: nekiiramodni, felolvadni valami nagy, hősies, tüzes tettben, mint a háborúban... Azért persze mégiscsak fogta a derelyét, és visszament a mulatozók közé.

A harmadik ősz is elmúlt.

A szerkesztőségi lépcső ma szinte felismerhetetlen volt: ünnepélyesen homályos és álomszerű, már amennyire egy hivatali lépcső lehet; a lépcsőforduló pihenőjén a felfelé tartó Szousztyin megriasztott valakit: az illető felkacagott, és kacér női ruha libbent. Az ajtókon tompán szűrődött ki a teremben harsogó zene. Szousztyin benyitott, és egyszerre rázúdult a tömeg, a zene, a fény.

Vologya Milman riporter odaszaladt hozzá, és azonnal magával vonszolta, és titokzatos jelekkel magyarázott neki. A zenekar krakovjakot* játszott; valamikor régen, még Msanszkban, masamódlányokkal táncolt erre a dallamra. A büfében kedélyesen zajongtak az emberek. Zöld növényzet közül a vezér mellszobra emelkedett ki; percre sem hagyott megfeledkezni senkit a magasztos időkről... Szousztyin csak futólag nézett körül, bizonyos megfoghatatlan jelekből azonban megértette, hogy Olga nincs ott. Még egy nap és egy éjjel – egész végtelenség – választja el tőle.

A barátok a termelési rovat helyiségében gyűl-

* Lengyel tánc.

tek össze. Ez most öltöző volt, kellemes félhomály uralkodott benne.

A büfében sört árusítottak, de az előrelátó Vologyka, mint a hajdani mulatságokon is, gondoskodott valami erősebbről. Ó, ezek a titkos, mohó italozások! Hirtelen kitágul az élet, feltárva ismeretlen, izgató mélységeit. Különös találkozásokat tartogattak ezek az esték – micsoda váratlan fordulatokkal! Szousztyin kétségbeesése csillapodóban volt. Isten bizony, talpraesett fiúk egytől egyig: szívélyesek, lelkesek. Itt ez a Vologyka: fürge, csalafinta, jó táncos. Októberben ő foglalta el a moszkvai postahivatalt. Vagy a hórihorgas, bús képű, fitos orrú Jasa: most is a tizenkilencben hordott katonaköpeny lötyög rajta. A jó öreg köpeny! Szousztyin már-már nekibuzdult, hogy elmondja a fiúknak, hogyan foglalt el ő is három falut tizenkilencben. De nem, ha Zibin hallaná...

Vologyka hangosan kiáltotta:

– Ezt a mai hasábot jól megcsináltátok!

Valami hetyke kajánság volt a hangjában, amitől Szousztyinnak elszorult a szíve. Még nem olvasta a lapot, nem járatta a lakására...

– Miért, mi baja?

– Hogy mi baja, hahaha! Jól lehordanak most majd valakit, legfőképpen a te Kalabuhodat!

Szousztyint zavaros balsejtelmek környékezték. Nem alaptalanul: amikor az imént a sakkozó Zibin mellett elment, az hirtelen kerekre nyílt szem-

mel nézett rá, és fel akart kelni... Igen botrányos dolog: a vezércikkbe egy félreérthetetlen mondat csúszott, Szousztyin jól tudta, melyik... És éppen az ünnepi számban! Világos, hogy frakció rejlik mögötte.

– Kiről beszélsz? Kalabuhról? – Szousztyin csak nevetett az ilyen képtelenségen.

De nevetése kényszeredetten hangzott. A dolog őt is érintette, hiszen magában helyeselte a mondatot, örült neki. Mit számított az, hogy ő csak pártonkívüli munkatárs? A teremben most keringő hangzott fel, andalító, szép muzsika, távol mindezektől a kínzó kellemetlenségektől. Szousztyin szinte boldogan lépett be a táncteremben.

A tömeg javában táncolt; ott voltak mind – tisztviselők, titkárok, tudósítók, könyvelők – keringtek mint a démonok, összeölelkezve a gépírókisasszonyokkal, vagy a saját nejükkel; fergetegesen mulatott a nép, a lámpák melegen fényletek, és hangulatos zene szólt. Ljuba is ott keringőzött valakivel; tánc közben Szousztyinra mosolygott és bólintott. Habkönnyű kis szoknyája felröppent a tánc hevében, olyan volt, mint a harang, kilátszott alóla csípőjére feszülő színes kis bugyija. „Nem ildomos, figyelmeztetnem kell rá" – gondolta Szousztyin, miközben lázasan keresett valakit a táncolók között, maga sem tudta, hogy kit, de nem Olgát.

Eh, hiszen fiatalember még, mit számít az a

harmincnégy év, amikor csak úgy duzzad az erőtől? Csakhogy ezt a nagy erőt nincs mire fordítania, ez a baj! Sétálgatott, tréfálkozott a lányokkal, kezüket csókolgatta. Majd utat tört magának a büféhez, és sört rendelt.

Megint megpillantotta Ljubát – most egyedül volt. Örömmel lépett hozzá, és megfogta puha, selymes könyökét.

– Gyere, menjünk ki egy kicsit – mondta neki. – Hogy vagytok otthon?

Persze mind meg vannak sértve, hogy Kolja nem ment haza, és még az ünnepi húsos derelye is elmaradt. Gyunyka is egyre keresi „Tolja bácsit". (Még nem tudja kimondani a k-t.) Katyusa bánatában a közjegyzői tanfolyam estélyére ment. Még majd valami udvarlót csíp fel ott magának!

No, attól nem tartott Szousztyin, hogy az ő szent Katyusája...

– Igaz is, biztosan már régóta Misával hál – bizonygatta Ljuba.

Szousztyin rémületet színlelt:

– Ho-ogy?

Ljuba nem értette meg tüstént, sötétszürke szeme gyermeki ártatlansággal ragyogott a férfira. Hirtelen lehajolt, és kitört belőle a nevetés, olyan egész testét megrázó, könnyekre fakasztó kacaj, hogy Szousztyin alig bírta karján tartani. – Ne nevettess már, mintha nem tudnád! – De azért tetszett neki, hogy Ljuba ilyen; valami lüktető, önmagát is meglepő szenvedélyek viharzottak át

az asszonyon. Ezüstszürke ruhája, amelyet a szeme színéhez választott, igen jól illett neki.

Bementek az információs osztály helyiségébe. A szoba üres volt, a nyitott szellőztető ablakon jószagú, fagyos szél fújt át, odalent az utcán ünnepi autók robogtak az éjszakában, és a titkári teremből tompán szűrődött be a zene, mintha tegnapi, elhangzott muzsika volna.

– Már megint ittál? Erre persze van időd!

Nehéz volt színlelni előtte. De megtörténhetik, hogy Katyusa elbúsulja magát, és nem állja meg holnap, maga szalad be hozzá. Olga pedig, orra hegyéig szőrmegallérjába burkolózva, egyedül járkál majd a boldog-utcában... Szousztyin az asztal szélére telepedett.

– Kérlek, mondj el otthon mindent Katyusának, hogy ne haragudjon rám. Mihelyt szabad leszek, holnapután holtbiztosan, azonnal elmegyek.

– Hát csak gyere, Kolja, ha holnapután is.

Milyen egyszerű, derék emberek valamennyien, a zamoszkvorecsjei kis pincelakás lakói! Szousztyin úgy érezte, arra sincs joga, hogy bűnbánatot mutasson előttük, túlságosan messze ment már a hitszegésben és árulásban. A zene hangulatában megsimogatta Ljuba vállát. Mindegy, mindegy... Ljuba pedig még csak észre sem vette, elbűvölten merengett, és élvezte a zenét.

Az asszony valami meglepőt akart mondani:

– Tudod-e, Kolja, újabban a napi politikai körbe járok?

Váratlanul Zibin lépett a szobába. Szemmel láthatólag Szousztyint kereste, amikor azonban észrevette, hogy hölgytársaságban van, kicsit habozva mondta:

– Csak egy pillanatra . . .

Ljuba pirulva engedelmeskedett, és méltóságteljesen kivonult a szobából.

Zibin néhányat köhintett, köhögése mögött kijózanító, szürke reggel leskelt, és az a sokféle izgalom, amelyekkel Szousztyin torkig volt már.

– Mondja csak, maga korrigálta nyomdába adás előtt a cikket? Tudja, miért kérdezem.

– Igen, tudom.

– Amikor elküldte, ki volt húzva belőle az a mondat?

– Igen. Én magam figyelmeztettem rá Kalabuh elvtársat.

– Úgy, figyelmeztette?

Szousztyin érezte, hogy elszólta magát.

– Megmondtam neki, hogy . . .

– Úgy.

Szousztyin a kérdező szemébe nézett. Zibin egyáltalában nem hasonlított most a büntető bíróra, inkább valami baráti szánalom látszott rajta. Szőke üstöke azokra a kedvesen egyszerű testnevelési főiskolásokra emlékeztetett.

Talán éppen ez az egyszerűség keltette fel Szousztyinban a vágyat, hogy szembeszálljon, ellenkezzék vele?

– De hiszen Kalabuh elvtárs eléggé . . . (Nem

fejezte be a mondatot: Kalabuh tekintélye, nevének súlya magától értetődő kell hogy legyen!) És ha Kalabuh elvtárs meghagyta azt a mondatot, azt jelenti, hogy teljesen magára vállalta a felelősséget.

Zibin cseppet sem haragudott.

– Látja, ez a mondat, hogy úgy mondjam... (Tehát magyarázkodni készült, Szousztyin azonban megelőzte és bólintott, annak jelélül, hogy megérti.) Tessék. Most gondoljon a példányszámra: hány olvasóhoz jut el, és mit vált ki belőlük? Meg kell fontolnunk, igazán megengedhetjük-e Kalabuh elvtársnak, hogy ilyen felelősséget vállaljon magára.

Kétségtelenül szelídebben, türelmesebben beszélt a kelleténél: szólt a zene, és ráadásul még pártonkívülivel is beszélt, a pártonkívülieket pedig – Szousztyin úgy érezte – bizonyos mértékben mindig kívülállóknak tekintik a legfontosabb, valóban döntő dolgokban (zárt párttaggyűlések). Nemegyszer nyomasztóan hatott rá ez a türelmes elnézés!

Szousztyinból váratlanul kitört:

– Beszélni szeretnék magával, Zibin elvtárs.

Felbolydult benne ennek az izgalmas, ünnepélyes és ellentmondással teli estének minden nyugtalansága. Ez a nyugtalanság a zene hangjai mellett elviselhetetlen volt, azonnali cselekvést követelt. Szousztyint féktelen elszántság szállta meg.

– Rajta – biztatta Zibin.

(Szeme azonban meghazudtolta, szinte félelem tükröződött benne. Talán már régen tudja, mindent tud Olgáról, és várja az ocsmány beismerést?)

Szousztyin sietve mondta:

– Arról van szó, Zibin elvtárs, hogy az élet mind az újsággal, mind valamennyiünkkel szemben napról napra újabb követeléseket támaszt. A régi módon dolgozni nehéz, sőt lehetetlen. Szavaink csengése...

Nem, most nem hasonlított Henri de Régnierhez. És Zibin igen figyelmesen hajolt felé, bár eddig még semmi újat nem mondott... Arról van szó, hogy most nem dolgozhatunk anélkül, hogy a történések legmélyére, igazságába ne hatoljunk. Az ország történelmi fordulat idejét éli. Ő, Szousztyin, vidékről származik; szülőfaluja távol esik a központoktól; eldugott fészek, vagyis azelőtt járási székhely volt, s most faluvá degradálták, és kolhozt szerveznek benne. Ő, Szousztyin, paraszt, és jól ismeri a maga fajtáját, gyerekkori pajtásai vannak otthon... igaz, hogy az utóbbi időben elszakadt tőlük... De ha lehetővé tennék számára, hogy az újság megbízásából egy időre elutazhasson a falujába, és onnan küldözgethetne tudósításokat, anyagot... és segítségére lennének abban, hogy úgy igazában megismerje azokat a folyamatokat...

Zibin nem nézett fel, de készséggel helyeselt:

– Nagyszerű! Éppen most dolgozzuk ki lapunk

ez évi tervét. A feladatköre kétségkívül kibővül... és felvetődött az utazó tudósítók szükségességének kérdése. Nos, ha kívánja, megpróbálhatjuk...

Nem úgy történt, egyáltalában nem olyan érdekesen, mint ahogy Szousztyin elképzelte. Zibin unottan nézte a padlót, miközben neki helyeselt... „Valami más, teszerinted fontosabb dolog jár az eszedben? – gondolta magában csípősen Szousztyin. – Vagy talán azt hiszed, hogy talpnyalóskodom?" A puszta feltevésre is felforrt benne a még ki nem lehelt alkohol. Lehet, hogy egyetlen hibbant csomóba gomolyodott most minden: képzelt kivetettségének keserűsége, meg Olga, aki mintha kihallgatta volna ezt a párbeszédet, és a gyerekkorában gyakran elszenvedett kegyetlen ütlegelések. Féktelen, vad indulat szállta meg. Apja, Szobacska pék, ilyen perceiben vérben forgó szemmel futott ki az utca közepére, szétszaggatta testén a vörös inget, felkapott egy téglát, akkor aztán futottak ám előle, akik bántották; futottak a gyerekek, futott az egész utca... Szousztyin veszett nyugalommal mondta:

– Az is fontos, hogy mi, pártonkívüliek, általában ne legyünk mindig olyan kívülállók. A pártról is többet kellene tudnunk... Most például azt beszélik, hogy...

És elismételte Zibinnek – abban a hitben, hogy bátran, sebzően sikerül elmondania (a valóságban pedig meglehetősen zavaros és nem valami

meggyőzően hatott mindez) –, elismételte a Kalabuhhal folytatott, előző esti beszélgetésük egy részét: a „szerves erőkről", a „receptúráról", a „parancsnoklásról"... De közben kínos kijózanodást érzett. Nem sokáig tartott benne Szobacska, a folyami kalóz, a toprongyos betyár virtusa! Az lenne a legszörnyűbb, ha Zibin most sarkon fordulna, és kimenne a szobából. Zibin nem ment ki, és megkérdezte:

– Honnan veszi ezt... a „parancsnoklásról"?

Szousztyin elkomorodott, és zavartan válaszolt.

– Hát beszélgetünk olykor... Kalabuh elvtárssal is...

– Úgy.

Zibin egészen nyugodtan fogadta a közlést. Majd nyomban magyarázni kezdett; élénken, sőt nekihevülve beszélt, tárgyilagos hangon, minden oktató színezet nélkül... Megemlékezett a Központi Bizottság áprilisi plenáris üléséről, az elhangzott frakciós felszólalásokról. Szousztyin természetesen minderről tudott, a nehézségekről is, meg a pánikszerű, demobilizáló hangulatokról, sőt arról is, hogy jelenleg miben rejlik a legnagyobb veszély. Leverten, kínos zavarban hallgatott... Az ajtó mögött pedig táncoltak, mulattak, színes ruhák keringtek a zene ütemére; igaz ugyan, hogy már megritkult a tömeg, füst kéklett a szobákban, és amikor Szousztyin Zibin után

kilépett (tisztes távolban, mint valami idegen), Ljubát már nem találta ott.

A Vörös tér ködbe burkolózik...

Könnyű, felszálló reggeli köd ez. Az egész hatalmas téren és a beletorkolló utcákban sok ezer fönyi tömeg morajlik. A Vörös Hadsereg a tizenkettedik októberi díszszemlére vonul ki. Hatalmas falként sorakoznak a katonák. A különféle színű sapkák tengere alig mozdul... különleges rendeltetésű alakulatok, határőrök, az OGPU csapatai...

Az úttesten hangosan csattogó paták...

Nem, egyetlen sor sem tetszett neki. Talán még úgy-ahogy ez az egy: „... sok ezer főnyi tömeg morajlik..." De hiszen ez is megint csak finomkodó, erőtlen irkafirka: moraj-lik!... Pedig ez a ködös reggel őszintén meghatotta; sőt, megsajdította a szívét. A hadsereg úgy bontakozott ki a ködből, mintha a múltból jönne vissza. A tér havas volt, hideg és elhagyatott. A Blazsennij-székesegyház mögötti lejtőn mintha a legendás, vad uralmi múlt egy darabkája elvenedett volna meg... Rongyos ruhák, fagycsípte arcok, fiatalság! Neki is része volt abban a múltban – és most ott áll, jegyzetfüzettel a kezében, büszkeség, zokogással határos elragadtatás és a maga kicsiségének tudata kavarog a lelkében, s megrendíti egész valóját; zene szól, és a szürke sorok mindjárt megindulnak, özönlenek, mint a fergeteg. Ó, milyen nagy időket élünk!

De ezt, így – természetesen nem tudná megírni az újságban. Nem igaz, nem igaz! Ha valóban hivatása, szívügye volna az újságírás, akkor idegeinek legkisebb rezdülését, minden leleményességét, ötletességét fel akarná és fel tudná használni, akárhogy is, de megtalálná a módját, hogy kifejezze ezt a lelkét megremegtető érzést, talán az egyetlen értékeset, amiért érdemes írni. Ám agya olyan hideg és érzéketlen, mint a kő: egyetlen szikrát sem lehet kicsiholni belőle! Bezzeg, ha más volna most előtte, az a kémiai „halálképlet", amelynek kidolgozását a többi szép reménnyel együtt a jövőre halogatta!

... Kevés Szousztyinhoz hasonló fiatalember nem álmodozott tizennyolc éves korában valami „váratan csodáról", amely egyszeriben mindenki fölé emeli, mint ahogy az Hamupipőkével is történt. Hajdanában, amikor esti harangkonduláskor a msanszki réteken bolyongott, a folyó túlsó partján, neki is elállt a szívverése a döbbenetes felfedezéstől, hogy ő, ő lesz az a történelemben, aki megfejti az élet keletkezésének rejtélyét, a fehérje titkát.

Évek során, amikor kezdett belekóstolni a tudományba, kissé alábbhagyott ez a hevület, de azért továbbra is hitte, hogy a mindenható megfejtő egyszer csak eljön, és hogy ő, Szousztyin, ott lehet legalább azok között a kevesek között, akik megkönnyítik és előkészítik az eljövetelét...

Szousztyin eldobta a ceruzát, és a sarokban álló

kis szekrényhez lépett. Ez volt a szeme fénye, ez a világos, tölgyfautánzatú, üvegpolcos kis szekrényke. Retorták sorakoztak benne átlátszóan, mint felfújt vízcseppek, meg egyéb görbe nyakú edények, különböző méretű, hajlított üvegcsövecskék, sőt még csillogó sárgaréz is akadt; egész fiolahadserege volt ott, tömérdek csiszolt tégely, sötét palack. Mindez finoman csillogott, s az arbati kis szobát egy fiatal, még ismeretlen Faust otthonává varázsolta. A szekrényke alapját Szousztyin még meggazdagodásának első szakaszában, vagyis akkor vetette meg, amikor a „Termelési Újság" munkatársa lett; kezdetben nagy hévvel vásárolgatott ócskapiacokon és gyógyszertárakban mindenféle kémiai eszközöket és preparátumokat – később alábbhagyott a szenvedélye. De még a szobatársa, Grigorij Ivanics is szelíd rosszallással nézte a házi kísérletezést: „Vigyen el az ördög, még a levegőbe röpíted a lakrészemet!" A szekrényke tehát nem tölthette be rendeltetését, egyszerű bútordarab lett belőle. Elvétve természetesen most is akadtak még percek, mint például ma is, amikor Szousztyin kinyitotta a kis ajtót, megérintette ezt vagy amazt, beszívta az ismerős, gyötrő szagokat – égés- és valami fémoxidszagot – az elvesztett vagy már nem remélt jövő illatait.

És megint kezdődött elölről...

Heves mozdulattal, szinte haragosan csapta be a szekrényke ajtaját. Ez azt jelentette, hogy ko-

molyan dolgozni akar. Csakugyan úgy is látszott, hogy megy a munka, a „paták csattogásá"-tól kezdve egészen a cikk befejeztéig; mindenesetre nem rosszabbul, mint ahogy N. Razdol általában írni szokott. Most már nem a kémia, hanem Olga nem ment ki az eszéből, minduntalan megjelent a gondolatok hátterében, mert közeledett az este. Olykor egészen kíméletlenül rohanta meg munka közben, és bódító, meleg hullámként csapott át rajta...

Négy óra felé befejezte az írást. Most már tiszta lelkiismerettel felvehette legjobb ruháját, elmehetett ebédelni, azután pedig... Szousztyin elég magas növésű, széles vállú, jóképű fiatalember volt, arcában valami üde, kisfiús vonás. Csak a nyakkendőjét nem tudta soha jól megkötni: hol parányi bogban feszült a nyakán, hol meg teljesen lecsúszott, és minden pillanatban igazgatni kellett. Nemrégen viselt nyakkendőt, mindössze négy-öt éve. „Hiszen paraszt vagyok, Olga!" – mondta hangosan, miközben boldogan készülődött a tükör előtt.

Négyszer sétált le az Osztozsenkától a Krímihídig, amelynek ívelő testéről, a víz felett elterülő ködből, minduntalan kivilágított villamoskocsik robogtak elő. Három éve szerették egymást Olgával... Egyszer, ugyancsak a „Termelési Újság"-nál sörözéssel egybekötött jubileumi ünnepség volt. Szousztyin, aki egy pohárka csem-

pészett vodka felhajtása után azon melegében belevetette magát a zene kábulatába, a vendégek tömkelegébe, letelepedett a pártrovatvezető felesége mellé, és mindenféle összefüggéstelen, a legnagyobb mértékben elképesztő dolgokat sugdosott neki. Olga nem tiltakozott, amikor keringőzés közben megcsókolta a kezét, majd később a fényes fekete selymen keresztül a vállát is megsimogatta, csak álmatagon, félreérthetően mosolygott. Szousztyin nekibátorodott, és amikor a táncolók hulláma a színpad és a fal közötti sarokba vetette őket, erősen magához szorította az asszonyt. Olga továbbra is mintegy álomban keringett, kábultan mosolygott, s a férfi szinte megriadt ettől az engedékenységtől... Két nappal később a Szretyenszkij körúton találkoztak. Olga kezdetben azt sem engedte meg, hogy Szousztyin belekaroljon. Így ment ez egy fél évig.

Különös, hogy Zibinnel szemben Szousztyin sem feszélyezettséget sem lelkiismeret-furdalást nem érzett, mintha Zibin teljesen kívülálló volna, akinek semmi köze az egészhez. Lehet, hogy Zibin csakugyan nem gyanított semmit, mert Szousztyin egyetlenegyszer sem volt náluk, noha Olgánál állandóan különféle emberek nyüzsögtek, teáztak és vacsoráztak; többé-kevésbé ismeretlen nevű festők, akiket azonban a maguk körében máris magasztaltak, és akik büszkeségükben olyan epésen szerények voltak, mintha a közeljövőben valami nagyszerű művel készülnének meglepni a

világot; kezdő, fiatal költők, akik ördög tudja, miféle alkotói vihart hordoztak magukban, de egyelőre a szerkesztőségekben kunyeráltak egy-egy háromrubelest; megszállott külsejű zeneszerzők, akik szinte epilepsziás rohamban adták elő szerzeményeiket... Magának Olgának nem volt sikere a művészettel (egy időben valamelyik jónevű énekesnőnél tanult), csak a lelkét mérgező álom maradt meg, helyesebben az álom emléke: a zsúfolt hangversenytermek szűnni nem akaró zajáról, dicsőségéről, bálványozásról... Talán minden egyéb ebből eredt. Közel állt szívéhez az a cigányos mellékzöngéjű, hisztériás, szinte halotti húr, amely a művészetben rezgett valahol; asztaláról Jeszenyin mosolygott túlvilágian; betéve tudta azokat a verseket, amelyekben Gumilev állítólag kétszer is megjósolta saját halálát. A festők telepingálták szobáját csenevész, bágyadtan kókadozó növényekkel meg medalionokkal, amelyekről Olga nézett le puffadtan és hosszúnyakúan, mint valami lápvirág; a költők tea után részleteket zokogtak el készülő műveikből; az asszonynak megvoltak köztük a maga kedvencei és bálványai, de Szousztyinnak tulajdonképpen nem volt kire féltékenykednie. Olga csupán pártfogolta ezeket a gyámoltalanokat, szerkesztőségekbe és múzeumokba szaladgált az érdekükben. Zibin csak nagy ritkán ereszkedett le ehhez a társasághoz, s akkor is igen mogorva hangulatban: egyre Olgával akart beszélni, de sehogy sem jutott hoz-

zá. Olga háborítatlanul élt a szobájában; a maga lelki visszavonultságában, ugyanúgy, mint férjhezmenetele előtt – kapcsolatuk úgy kezdődött, hogy szobájuk egymás mellett volt. Egyszer, még mielőtt Szousztyinnal megismerkedett, nagy nehezen leküzdötte belső ellenkezését, és titokban szakorvoshoz fordult asszonyi panaszával: miért nem érez örömöt, amikor fiatal, egészséges férje közeledik hozzá? „Szeresse a férjét!" – mondta az orvos.

A megismerkedésük estéjét követő nyáron Olga másfél hónapot töltött a Krímben, Szousztyinnal egy szobában. Paradicsomi zug volt az a Partyenit nevű falucska, ahol először ismerte meg az igazi, szinte vad szerelmi gyönyört.

Ez év augusztusában Miszhorban várta Szousztyint az asszony. Ó, az a keserves, hosszú, sárga tél, futó találkozások és gyengédségek valahol a körúton vagy a néptelen mellékutcákban, az óvatos körültekingetések, bántóan lopott ölelések! Amikor megérkezése napján Szousztyin a kék tenger fölé magasló, csodálatos alkonyfényben vöröslő fákat megpillantotta, ez a valószerűtlen szépség, a világ végtelenségének és a még láthatatlan Olga közelségének tudata mélységes szomorúsággal töltötte el a szívét... A művészüdülőben akadt az asszonyra (már megint a művészet!), Olga egy hímzett inges, magas, hunyorgó férfival sétált a kavicsos úton, amint később megtudta, egy ismert harkovi énekessel. Nyomban az

is kiderült, hogy az illető korántsem tartozik a gyámoltalanok közé, azért meglehetősen tapintatlanul vitte el Olgát, szinte elragadta tőle, hogy megmutassa a hatalmát felette, és kaján szánalommal húzta el ajkát. A hímzett ingű később bizonyára nevetett, Olga pedig önérzetesen ráncolta szemöldökét.

... Végre a jövő-menő emberek között megpillantotta a távolban Olga közeledő alakját. A későn jövők sietős lépteivel jött, és közben kutatva tekingetett jobbra-balra. Ahá, most megint keresi! De akkor ott, délen, amikor minden adva volt a boldogsághoz, melyre tizenegy gyötrelmes hónapon át várakozott, akkor mit gondolt magában? Hogy igyekezett őt reggel rábeszélni, hogy fütyüljön a világ valamennyi énekesére, ne okozzon mindkettőjüknek fájdalmat, ne menjen sehová – az asszony azonban mindenáron ragaszkodott hozzá, hogy még egyszer elmenjen a művészüdülőbe, búcsúzni ... „De Kolja, hiszen ez kulturált társaság, csak udvariasságból megyek, hidd el, egyikük sem érdekel!" Hogy igyekezett lebeszélni: emlékezetébe idézte a telet, az átkozott nagyvárosi körutakat, de Olga hiúságból kitartott szándéka mellett, és elment. Amíg odajárt, Szousztyin gyorsan összecsomagolt, és szinte futva – mert nem akarózott, és kétségbeesetten erőltette rá magát – ment le a Jaltába induló motoroshajóhoz; hát jó, ha vége, akkor egészen, mindennek legyen vége!

Most is szeretett volna visszafordulni és elmenni, annyira felforrt benne a meg nem boszszult keserűség, még a lélegzete is elakadt tőle. Olga pedig, mintegy dacból, gondtalanul nyalogatta szája szélét, bizonyára teázott az imént és édességet fogyasztott. Szousztyin megszorította az asszony ujjait.

– Magad vagy mindennek az oka, te bolond! – mondta Olga.

Ugyan hová és hogyan is mehetne el tőle? Nézte ezt az arcot, amely lángra gyújtotta képzeletét, és amelynek betege volt, a fényes selyembe bújtatott lábak könnyű villanását, nézte, és szinte megdermedt a gyönyörűségtől. Történjék most bármi a nagyvilágon... De egyúttal félelmesnek is találta az asszonyt, mert most már tudta, hogy odaadó hozzásimulása ellenére milyen veszedelem rejtőzhetik benne.

Lekanyarodtak a folyóhoz. A félig megvilágított rakpartról jobban lehetett látni, milyen tűzpirosan és nagyszerűen verődik vissza az ünnep az égboltozaton.

Olga szólalt meg először:

– Persze, persze, mindennek a te makacsságod az oka, én meg ezzel az ostoba fejemmel még utánad jövök. De nem bírtam ki tovább, Kolja... És amikor Tonya odajön hozzám, tudod, nem állom meg és nevetnem kell, nevetnem... mi ez?

Nyílt, egyszerű közvetlensége, bizalmas beszé-

de nagy megkönnyebbülést okozott a férfinak. Ha mindig ilyen lenne! Megkérdezte:

– Mondd, miért szeretsz engem, Olga? Hiszen tanulatlan vagyok, nem vagyok híresség, énekes...

– Azért, mert te, te vagy, Kolja – bolondozott az asszony.

Szousztyin egyébként bevallotta, hogy kicsit alakoskodott: még nem adta fel a reményt, hogy viszi valamire az életben.

Ősszel komolyan elhatározta, hogy utánajár az egyetemi felvételének, az utolsó évfolyamok egyikére akart beiratkozni; igaz, hogy meglehetősen nehéz dolog, de Kalabuh révén, hála az ő összeköttetéseinek, súlyának, minden bizonnyal sikerült volna. Elvégre harmincnégy éves, harminchat éves korára végezhet; semmi kétség, hogy tudományos munkára osztanák be, erre érez hivatást. Kémia! Szousztyint heves vágy fogta el, hogy beszéljen. Itt van például egyik hajdani diáktársa – Bohonnak hívják –, együtt tanulgattak, sőt Szousztyin olykor segített is neki egy- s másban. Most pedig tudományos folyóiratok írnak róla; sikerült neki például, ami előtte még senkinek sem sikerült, metilgyököt előállítani, vagy CH_3-at. Vajon hasonló körülmények között ő, Szousztyin, nem jött volna rá? Éppen a szénhidrátokkal kívánt foglalkozni...

– De a te viselkedésed megbénította a kezemet. Komolyan mondom: minden erőm elhagyott, nem

bírtam belefogni. Elmulasztottam a jó alkalmat. Hej, Olga, Olga!

Elcsukló hangjában annyi keserűség remegett, hogy az asszony felelni sem tudott, csak bűntudatosan simult hozzá. A part közelében az őszi habok csillogva tükrözték a lámpákat. „Nézd, nem olyan ez, mint a tenger?" – kérdezte kacagva Olga. Az arra menők tolakodó kíváncsisággal nézték a korlátnak támaszkodó hontalan szerelmespárt. Megint csak ez maradt nekik, ilyen találkozások, ahelyett, hogy...

– Felelj, azonnal mondd meg az igazat: mi volt köztetek?

– Ismétlem: semmi. Vártalak, unatkoztam, kellett valaki, akivel az időt agyonüssem.

Igen határozottan és szaporán beszélt, ilyen hangnak csak hinni lehetett. Igen, bizonyára többet képzelt a kelleténél.

– De mibe került ez nekem, Olga!

Izgalom fogta el, mert végre itt volt az ideje, hogy mindent elmondjon neki, attól a pillanattól fogva, hogy elfutott, és beült a motorroshajóba. Itt volt az ideje, hogy megbüntesse az asszonyt ezzel az elbeszéléssel... Jalta volt az első állomás. Öt napig kóborolt forró lázban, magányosan. Meztelen testek sütkéreztek mindenütt a napon, majd pazar éjszakák ereszkedtek le a parkokra és a tengerpartra, s ő gondolatban Olgát látta, önfeledt boldogságban valakivel, ugyanilyen parton, és egyre csak sóhajtozott. Akkor el-

határozta, hogy otthagyja a déli partot. Jevpatoriját választotta. Szevasztopolban még éjszaka volt, a sétányon operettzene foszlányait ringatta a szél. Valami lánnyal beszélgetett a tengerparton, azután magányosan hánykolódott megint a szállodai ágyon. Reggel feltűnt előtte Jevpatorija villamosaival, városias címtábláival, kiégett, sivár laposságában, s a szíve majd meghasadt a gondolatra, hogy ilyen örömtelen messzeségbe utazott el Olgától, az ünnepélyes hegyek közül...

– Bolond – mondta az asszony, és odanyújtotta száját. Már a boldog-utca sötétjében jártak, ahol csak gyárkerítések húzódtak, s egy elárvult templomocska hallgatott a rács mögött. Maguk sem tudták, hány lépést tettek így, szorosan egymáshoz simulva.

...Azon az estén elutazott Jevpatorijából, vissza Szimferopolba. A szörnyű éjszaka egyik felét, amúgy is teljesen összetörve, a zsúfolt vasúti kocsiban szenvedte át, a másikat a földön heverve, az állomás lépcsője alján, mint valamikor tizenkilencben, mert Jaltába csak hajnalban indult autóbusz. És akkor motoroshajón ismét elhaladt Miszhor partjai előtt, ahol alig egy hete boldogság beragyogta, vörös lombú fák fogadták. Vajon megérti-e Olga, milyen kálvária volt ez?

– Nyugodtan visszatérhettél volna, az... már elutazott, hamarosan, két nap múlva elment.

– És te nem írtál neki később? Nem találkoztatok?

Szousztyin világosan látta, hogy Olga habozik. Ismeretlen szakadék feketesége tátongott előtte... Igen, Harkovban ott várta az énekes, amikor a vonat megállt. Kérésére Olga megtáviratozta neki, mikor utazik.

– Beszélj, beszélj, beszélj!

Olga kissé meggörnyedt a férfi tekintetének súlya alatt.

– Amikor a vonat elindult, nem tudtam megakadályozni... megcsókolt.

Szousztyin reszketve kapkodott levegő után, és a kerítéshez lökte Olgát.

– Bestia!

Mire való volt az egész kálvária, kóborgás? Járomcsontja görcsbe rándult. Olga sírt. A férfi kinyitotta Olga bundáját, és belekapaszokodott az asszony ruhájába. Nem, ez nem elég, magához kell szorítania, lélegzet-elállítóan, hogy többé ne tudjon elszakadni tőle... Olga feléje fordította könnyáztatta arcát, és üdvözülten mosolygott.

Az ünnepek után borús, kábult reggel következett. A szerkesztőség falain még ott voltak a feliratos vásznak és a fenyőfüzérek, a rosszul kiszellőztetett szobákban parfümillat terjengett... Kalabuh nem jött be a szerkesztőségbe. Biztosan megint tanulmányi ügyek kötötték le, de nem is volt valami nagy szükség a jelenlétére, az újság aznapi számát teljes egészében az ünnepi anyag maradványaiból állították össze.

Szousztyin tehát felettes nélkül maradt, és magának kellett a riportját Zibinnek bemutatnia. Valami ostoba, rossz előérzet tartotta fogva. Talán a tegnapelőtti estélyről maradt vissza benne ez a kábult lelkiismeret-furdalás? ... Zibin a szobájában egykedvűen vette el tőle a kéziratot, és hellyel kínálta Szousztyint. Az ablakon túl nem volt mit néznie, csak a terménykereskedés korhadt tetejét látta; csöpögött róla a hólé, az is csak olyan ünnep utáni, tegnapi. Zibin gúnyosan hümmögött, ceruzájával belebökött a kéziratba. Szousztyin elpirult, és mint aki ütéstől tart, összehúzta magát. Nem, a titkár csak egy pontot tett oda láthatóbban ... Lehet, hogy a náthától hümmög. Ceruzája kopogott, üstöke himbálózott. Olga reggel látta ezt a hajat, szálain mintha ide is eljött volna, az ő szeme melegétől fénylenének ...

Zibin befejezte az olvasást, és a kézirat sarkába odaírta nevét.

– Rendben van. Gyorsan adja le ... a második oldalra, garmonddal.

Szousztyin egyszerre magához tért, és felugrott. Újra megkezdődtek a munkás hétköznapok; rajta, buzogni, dolgozni, egyre többet, többet és kifogástalanul, hogy mindig így meg legyenek elégedve vele. És még – most rögtön mondani kellene Zibinnek valami becsületeset, erőset, eskühöz hasonlót ...

De Zibin megelőzte:

– Maga javította ki Gorjunov cikkét a kiállításról? Mondja meg őszintén... csakugyan erejét meghaladó feladatot bíztunk a fiúra?

– Igen, úgy hiszem, Zibin elvtárs, erején felülit.

Szousztyin szigorú volt és komoly, Zibin azonban kicsit fölényes szánakozással mosolygott.

– Sebaj, hamarosan kicsiszolódik a gyerek. Maga mint idősebb kolléga, segítsen neki. Azután, úgy gondolom, őt is utazni küldjük.

– Az jó lesz. – Szousztyin Paska szerencséjének örült, általában most mindennek örült. – Igaz is, magammal kapcsolatban, Zibin elvtárs... okvetlenül elutazom, ahogy kértem, de azért szeretnék a rovatnál maradni...

– Elintézzük – bólintott beleegyezően Zibin.

Nem, akármit gondolt is Szousztyin néhanapján, mégiscsak szerencse fia volt! Ohó, mennyi el nem tékozolt, paraszti őserő van még benne! Örömteli felbuzdulásában elfogta a vágy, hogy okvetlenül benézzen estére a kis pincelakásba, barátaihoz, Katyusához! Este azonban megint el volt foglalva: éjszakai inspekció várta a nyomdában. No jó, akkor holnap megy el Katyusához, és valami ajándékkal is megörvendezteti.

Éjszakai inspekcióra mindig szívesen vállalkozott: volt valami felajzó ebben a vakító, virrasztó, lámpafénytől körülfolyt éber munkában, a világ minden tájáról érkező éjszakai táviratokban, sőt még a tördelők vigyorgásában is – utóbbiak-

kal, mint általában a legtöbb férfival, akivel dolga akadt, Szousztyin baráti viszonyban volt, rokonszenvvel érdeklődött mindennapi csip-csup ügyeik iránt. Ma pedig különös örömmel ment be a nyomdába: megnézheti riportjának első lenyomatát, kóstolgathatja, hogyan hat nyomtatásban, belejavíthat.

Itt van az este, barátai soron kívül szedték ki a művét, most viszi a hasáblevonatot az üres korrektorszobába, hogy zavartalanul élvezhesse. Valóban igen jóleső, büszke izgalom volt ez, követni tekintetével a nyomtatott sorokat, amelyekben az ő szavai vannak, a betéve tudott és mégis új szavak... Paska hontalanul ődöngött szobáról szobára, és Szousztyin tartott tőle, hogy egyszer csak beront, és megzavarja a mulatságát. Mialatt olvasott, megszólalt a telefon. Olga keresse, és természetesen sikerült felkutatnia őt. „Búsulok, Kolja" – hallatszott sóhajtása a kagylóból, és Szousztyin megérezte belőle, hogy az asszony teljesen elcsigázott, hogy a szeme a semmibe bámul. Olgának gyakran voltak ilyen rohamai, és mindannyiszor izgatott féltékenységet keltettek Szousztyinban. Attól félt olyankor, hogy Olga kisiklik, ismeretlen zavarok kerítik hatalmukba erősebben, féktelenebbül, mint az iránta érzett szerelme. Eszébe jutott az énekes, a csók... – Drágám, hiszen mindig veled vagyok – suttogta remegő hangon a telefonba –, nekem is nehéz, de holnap okvetlenül találkozunk, egészen biztosan,

ugye? – De Olga már letette a kagylót, üresen búgott a vezeték. Mindig így tett ez a rejtélyes, lobogó asszony, aki szinte elhatalmasodott rajta, mint valami betegség. Most azonnal ott kellene hagyni mindent, és hozzárohanni. Szousztyin természetesen nem rohant el, hanem tovább dolgozott, munkája azonban meg volt mérgezve. És úgy érezte, hogy a tudósításában erőtlen szavakkal nem az igazi, sajgó életet írta le, hanem azt, amilyennek lennie kellene...

Paska mégis kiszimatolta, hol van, és bekukkantott hozzá. Valahogy furcsán, keserűn köszönt.

– Miért maszatoltad úgy be a cikkecskémet, Szousztyin? Legalább egyetlen képet hagytál volna benne, a tréfa kedvéért...

– Kellett, Paska. Kalabuh akarta, hogy megrövidítsem.

– Úgy, megrövidíteni... Mi baja van velem ennek a te Kalabuhodnak?

Paska, ha haragudott is, nagyon jámborul viselkedett.

– Nemsokára elindulok a brigáddal, utazni fogok. Egyenesen Zibinnek küldöm majd a cikkeimet, úgy mondta nekem.

Paska elhallgatott. Csendesen élvezte diadalát.

– Kalabuhnak pedig keményen megmondták a véleményüket a cikkről. Be sem jött a szerkesztőségbe.

– De nem azért – rezzent fel Szousztyin.

– Hát miért? Volt kerületi bizottsági vezető-

ségi tag, és miféle elgondolásokat csempész be a lapba? Igazán furcsa. Holnap az alapszerv vezetőségi ülésén is kap egy kis fejmosást.

– Megint a cikk miatt?

– Nem. De ezt, pajtás, senkinek tovább ne mondd! Tudod, valami pártonkívülinek olyasmiket kotyogott, hogy nálunk a szervezetben elnyomás van, meg miegymás. Szóval, kicsit elszámította magát az elvtárs...

– Pártonkívülinek? – Szousztyint bizonytalan balsejtelem kerülgette. – Kinek?

Paska nem tudta megmondani, hogy ki az illető, maga is csak fél füllel hallotta az egészet... Szousztyin azonban nélküle is tudott mindent: Zibinnel folytatott beszélgetése az utolsó szóig megelevenedett emlékezetében. „Én ostoba!" – jajdult fel, és szégyenében kiragadott övéből egy gránátot, képzelt gránátot természetesen, és teljes erejéből odavágta a tulajdon lába elé... e-e-eh!... hogy vele együtt minden a pokolba repüljön. Nem használt... Ilyen bajt csinálni, így befeketíteni valakit, és kit? Azt az embert, aki mindenkinél szívesebb volt hozzá. És ez még nem minden: a dolog komoly területre tévedt, arra, amit pártnak neveznek. Ki tudja, milyen szemmel néznek ott az olyan pártonkívülire, aki a mulatságon kényes politikai kérdésekről fecseg...

Paska, miután kimondta, ami a szívén feküdt, elégedetten távozott. Szousztyinnak a hírtől vadul forgott a szeme. Igen kínos eset, nagyon kínos!

Teljesen megfeledkezett a korrektúráról, lesújtva bámult maga elé. Hitt tegnapelőtt Zibin jóindulatában, az a barátságos hajzat tévesztette meg... Ha elgondolja, hogy fog másnap a szerkesztőségi szobában Kalabuh szemébe nézni – már a puszta gondolatra sem szabadulhatott a szégyenérzéstől. Pedig holnap elkerülhetetlen lesz... Kirohant a szobából, és nyugtalanul bolyongott a nyomdában.

Katyusára gondolt: mindig a felesége jutott eszébe, valahányszor baj érte; csakis ő, Katyusa, tudta oltalmazni és megnyugtatni, az a melegszívű, drága asszony! Hiszen csak őt szerette mindig, szíve mélyéből, igazán!

Alig bírta kivárni, amíg az utolsó hasábot is betördelték. Éjfél után két óra múlt... Bérkocsin hajtatott Zamoszkvorecsjébe, a már semmire sem emlékeztető hidakon át, a ferdén hulló, vizes hóban. Igen, megjött a tél... Katyusa nyitott ajtót, ingben, mezítelen lábán sárcipő. Egyszerű volt, mint mindig. Nem tombolt örömében, csak megkérdezte, ahogy csupán a szívbéli párja kérdezheti, hogy főzzön-e teát? Nem, nem kér teát. Akkor talán egy kis süteményt? Sütemény sem kell, szörnyen elbúsulta magát és kimerült, gyorsan aludni akar.

Katyusa mosolygott, elfordította tekintetét, és eloltotta a lámpát. A kettős ablakon át, Szousztyin álmában, valahonnan vonatfüttyök hallatszottak, alig érzékelhetők, mint a füst; a nyirkos,

havas éjszakában vonatok robogtak a hatalmas haza területén. Régen nem utazott már, nem ismeri az országot, és most, amikor még erős, mindenre képes, értelmetlenül belesüpped a maga mocskos, édeskés, hitvány kis életébe. Valahol a füttyökön túl rejtőzött Tánya, Thaïs, az egyetlen, valóban egyetlen, akit még nem keresett meg, csak ígérgetett magának, mint ahogyan sok mindent megígért; egymás után suhannak el az évek... és most megint kátyúba jutott. Émelygett a gondolatoktól, és attól is, ami holnap várta. Fogát csikorgatta.

BOLDOGSÁG

Gyermekkoromban testvéreimmel együtt sötét kuckóban háltunk, négyszemélyes nagy faágyban, rongyos vattapaplan alatt. Egy napon kihúztak a takaró alól, és elvittek a nagyvilágba: Penzába, hogy az ottani gimnáziumban tanuljak.

Penzában elámulva néztem a dombokra épült nagy, fehér, kertes házakat; a széles, fehér úton Kandaurov rendőrparancsnok ügetett, lengő szakálla kettévált a szélben – e szakáll láttán apám és én, a többi gyalogjáró példájára, megálltunk, és feszes vigyázzba vágtuk magunkat. Egy asztalos nagybátyámnál helyeztek el, aki koporsókészítéssel foglalkozott. Havonta három rubelt fizettek értem. Műhelye az alagsorban volt; ma is lá-

tom még a széles ablakpárkányokat és a vastag falba vágott, apró kis vasrácsos ablakokat a járda magasságában. Az egész vigasztalan helyiség telis-tele volt koporsóval; valamennyit ugyanazzal az érdes, szürke festékkel mázolták be, a bácsi Vanyával, a fiával, nagyban gyártotta a koporsókat az „intézet" számára, ahogy a penzai közkórházat nevezték.

Falusi gyerek létemre, aki folyóparton, zöldellő veteményeskertek között nőttem fel, kezdetben furcsállottam, hogy éjnek idején koporsók között ébredjek, amelyek olcsó festéke olyan kellemetlen, rossz szagú volt, hogy a torkomat marta. De mit számítottak ezek a koporsók! Hamarosan megszoktam őket, sőt iskola után nagy buzgalommal segítettem a néninek: fodrot szegeztünk az oldalukra, tetejükre pedig olcsó pléhkerubokat. Osztálytársaim, akik egyszer az ablakon keresztül megszemlélték síri lakhelyemet, attól fogva félelemmel vegyes tisztelettel néztek rám, különösen egyikük: Vitya Kaljan, egy törékeny kis nebáncsvirág. Ez tetszett nekem. És ha biztonság kedvéért meg kellett mérni egy koporsót, amelyet csak úgy szemre készítettek, olyan korú gyereknek, mint én, habozás nélkül belemásztam, és bátran elnyújtóztam benne, a testemet csiklandozó, szúrós gyaluforgácsokon.

Sokkal borzasztóbb volt – olyan szörnyű, hogy egészen megkeserítette az életemet –, hogy az

ilyen éjféli felébredések alkalmával Pjotr Emilijevics Szljuszarjovra kellett gondolnom.

A bácsi eredetileg tanult műasztalos volt; koporsók, méghozzá közönséges festett koporsók készítésére csak kényszerűségből fanyalodott. Abban az időben igen elszaporodtak Penzában az asztalosok és koporsókészítők, törték magukat a munkáért, és csaknem verekedtek a megrendelésekért. Kezdetben a bácsi sem hagyta magát. Körömszakadtáig harcolt a versenytársakkal; ha megszimatolta, hogy valamelyik módos háznál haláleset történt, máris ott termett összecsukós mérőlécével, olcsóbb árat szabott bárkinél, és minden úton-módon igyekezett megnyerni a hozzátartozókat meg a cselédeket. De legtöbbször kiderült, hogy a cselédeket már előbb megvesztegették: a versenytársaknak saját üzletük volt teljes temetési felszereléssel, koszorúktól kezdve a fejtáblái, meg pompás kétfogatú halottaskocsijuk, a bácsi pedig a két kezén és szerszámain kívül egyébbel nem rendelkezett, ilyen körülmények között nehéz volt pénzes megrendelőre szert tennie. Szegény feje eredménytelenül lótott-futott a mérőlécével, egészen lemaradt, és zsámolyok készítéséből élt. Szerencsére idejében sikerült szerződést kötnie a kórházzal, ráadásul meg azon az őszön tífuszjárvány dúlt Penzában, így valahogy csak eltengődött a családjával.

A bácsi szakállas ember volt, igazságos és családias érzésű. Szabad perceiben szeretett elüldö-

gélni a ládán, ölében kedves macskájával; miközben az állat nyakát vakargatta, csendesen tanácskozott feleségével üzleti ügyeiről meg a házi dolgokról. Azt forgatta ugyanis a fejében, hogy örökre otthagyja ezt az egész mindenséget, és Szizrany városába megy szerencsét próbálni. A néni azonban már nem volt megértő élettárs, folyton kárált, reggeltől estig szemrehányó rikácsolással háborgatta a bácsi borús töprengését, hogy így meg úgy, mások boldogulnak, mindenképpen előteremtik a garast, a mi keserves keresőink meg csak ülnek, és várják, hogy a sült galamb a szájukba röpüljön. Amikor a szavak nem hatottak, a néni leroskadt a spanyolfal mögé, és hangosan fújta az orrát, majd mint az élő szemrehányás, dagadtra sírt képpel jött ismét elő. A bácsi béketűrő ember volt – nem szólt. Hallgatott egy napig, hallgatott kettőig, a harmadikon aztán néma bánattal pillantott hátra a néni síri képére, hirtelen nagyot köpött, és egy tömör mondatban emlékezett meg a néni édesanyjáról. Ettől egyszerre csend lett az alagsorban, én lélegzet-visszafojtva temetkeztem bele a könyvbe, a néni pedig megsemmisülten húzta össze magát. Azon a napon okvetlenül valami anyagi erőinket meghaladó, ízletes ünnepi étel került az asztalra, a bácsi olyan sötéten ült ott, mint a viharfelhő, nagynénám pedig elhalmozott kedveskedéseivel, közbe-közbe alázatos pillantásokat vetett férjeurára.

A bácsi hamarosan ellágyult és megbékélt. De

nem a nénihez, hanem a bajuszos kedvencéhez intézte szavait, miközben hátára hempergette, és úgy csiklandozta politúrtól sárga ujjaival:

– Szizranyba kell menni, Szizranyba, ott vannak ám emberek, ebadta cirmosa!

Szizrany, mint valami álomváros élt a tudatában, ahol felvirrad szerencséjének hajnala. A bácsi betöltötte az ötvenet, de a nagy célt, a legfőbbet, amire életében áhítozott, mindeddig nem sikerült elérnie. Mi volt ez? Jól tájékozott emberek azt beszélték, hogy Szizranyban igen fejlett a kereskedelem, de kevés az iparos. S a bácsi úgy gondolta, hogy aranyat érő két kezével majd ott telepszik le. Képzeletében már látta is saját üzletét a főutcán, a templom tövében meghúzódó kis épületben, saját halottaskocsiját rojtos bársonybaldachinnal, saját két szép lovát, rajtuk a selyembrokát takarót; meg a cilinderes fáklyavivőket és a töméntelen népet: egész Szizrany kivonul, s valamennyi templom énekesei egyszerre zendítenek rá – és ő, ő temeti a város polgármesterét! De még a halottaskocsinál is fénylőbb, sugarasabb valami csalogatta: hogy mi? Hej, ha igaz volna, amit az emberek beszélnek, és csak a tudáson múlnék a dolog, bezzeg megmutatná ő, mi az a tudás!

Nappali szobánkban, a szekrény tetején, tömör tölgyfa koporsó pihent. Csinos oroszlánlábakon állt, futtatott ezüst keresztek és kerubok díszítették, s a bácsi csodálatos művészetét példázta. Hé-

be-hóba dolgozgatott rajta, amikor a szívből megunt egyhangú robotmunka közben néhány szabad percet szakított magának; a vágyaktól fűtött és sorstól mellőzött ember ilyenkor ujjongott, és talán sírt is. Én pedig, valahányszor a fojtó szagoktól éjszaka felébredtem, gyönyörködve nézegettem a ládáról a remekbe készült koporsót. Az éjjeli mécses fényében diadalmas csónakként úszott a mennyezet homályában. Bordáinak és tetejének nemesen ívelt öble jelezte azt a helyet, ahová majd a mell és a keresztbe tett karok kerülnek, hat deszkaszálas terjedelme egyenletesen szűkült a lábak felé. Valami büszke, nagy embernek kell majd belefeküdnie, akinek nem volt oka panaszra életében, mert mindent megkapott a sorstól.

A bácsinak ezt a remekét féltő gonddal őrizték, büszkék voltak rá, és elsőnek mutatták meg a nagy ritkán betoppanó megrendelőknek, hiú vágyakat keltve bennük. Vevő azonban nem akadt a koporsóra, mert veszettül magas ára volt: kilencven rubel. A bácsi mégsem adta fel a reményt, csak senkinek sem beszélt róla, csupán a szakálla meg a macska tudott a gondolatairól, és alighanem a néni is, aki talán éppen ezért imádkozott olyan áhítattal minden este, elalvás előtt, mert a koporsón túl Szizrany csillogott kéken, mint a Volga vize. Ha a koporsó árával megtoldják összekuporgatott kis vagyonkájukat, végre felkerekedhet az egész család, és elindulhatnak jobb életet kezdeni.

Egy éjjel mesébe illő gondolatom támadt: „Ha Pjotr Emilijevics meghalna, és úgy esnék, hogy a bácsitól vennének neki koporsót, éppen ezt – uramisten, de jó is lenne valamennyiünknek!"

Pjotr Emilijevicsről, a számtantanárról, még a tanulás megkezdése előtt hallottam. A gimnáziumi illemhelyen a következő versike volt a falra firkálva:

Diákokat nem állhat,
Pjotr Emilijevics vadállat.

Egy őszi reggel azután a valóságban is megláttam őt. Belépett az osztályba, köszönt, és fénytelen mártírszemének egyetlen pillantásával valamennyiünket átfogott. Katonás tartású, hirtelen haragú kis ember volt. Letette noteszát a katedrára, és köhögött; akkor még nem tudtam, hogy tüdőbaj sorvasztja a testét. Haragos léptekkel mérte végig a termet, s előadás közben a kréta úgy kopogott a kezében, mint a jégeső.

– E-gyes! Plusz! E-gyes!

Tehetséges és jó felfogású diák voltam, de mintha egyszerre minden gondolatom kiröppent volna a fejemből, szinte lélektelenül ültem ott, csak a melléből nehezen előtörő, recsegő, mély hangját hallottam, s dermedt rémületemben semmit sem értettem a magyarázatából. Ez a köhögés! Járkálás közben fogta el. Pjotr Emilijevics egész testében rázkódott, belekékült, szeme kidül-

ledt, torkából fülszaggató, trombitáló hangok törtek elő – valósággal megrémítettek: attól féltem, hogy ilyen kínlódás után a tanár még kegyetlenebbül meggyötör bennünket.

Úgy bánt velünk, akár a katonákkal. Követelő volt velünk szemben és becsületesen könyörtelen. Egy nap rám került a sor: kibírhatatlan csend után ejtette ki a nevemet. Emlékszem, milyen kétségbeesetten úsztam ki – igen, mintha a folyó közepére igyekeztem volna, úgy úsztam ki a padok előtti úrbe; ma is emlékszem annak a reggelnek síron túli ízére...

– Írja! – vezényelt Pjotr Emilijevics. – Két vonat elindult...

Engedelmesen kopogtam krétámmal a táblán, semmit sem érzékeltem, csak a kiáltozó, tüzet okádó veszedelmet a fejem felett... Elképzeltem a vonatot, amely a hazai állomásról Penzába hozott. Testvérkéim otthon maradtak, ki a kemencepadkán, ki a sötét kuckóban, a meleg takaró alatt. „Ti csak éldegéltek, és nem is sejtitek, hogy én itt elpusztulok..." Képzeletben láttam édesapám hosszúkás, lapos erszényét, amely kecskeszakállra emlékeztetett. „Kiért töri magát szakadásig édesapátok?" – sóhajtotta édesanyám. Szegények voltunk, a pisze orrú, félénk, egyszerű népből származtunk, és én voltam a mi fajtánkból az első, akit atyja gimnáziumba mert küldeni, egy padba az úrfiakkal. Jól kellett tanulnom, és valóban jól is tanultam, minden órán csengő

hangon mondtam el a leckét, csak úgy fújtam, s az osztálykönyvben csupa büszke ötös szorongott a nevem mellett. De még a vér is meghűlt ereimben, amikor Pjotr Emilijevics, miután a diktálást befejezte, közönyös hangon modta: „No lássuk!" – és a padra támaszkodva fürkészően várta, hogy mit csinálok. Nemcsak ő várt: várt egész nemzetségem, amely láthatatlanul ott sorakozott a hátam mögött, várt édesapám és anyám... És én csak azért is megpróbáltam, hogy megvívjak Emilijeviccsel, a táblánál hadonászva, értelmetlenül bökdöstem a krétával... Pjotr Emilijevics undorral hunyorgott, és végre kifogyott a türelemből:

– Eh, micsoda badarság! Üljön le! Kettes.

Valahogy vontatottan, megbélyegzően ejtette ki a szót: „Ket-tes!"

Leültem. Az első negyedévben kettest kaptam számtanból... Ez alatt az idő alatt nálunk, a bácsi családjában nagy esemény történt .A bácsi felderítésre ment Szizranyba; vidáman tért vissza, és fehér sóspereceket hozott, amelyekből zúzmara, idegen városok és kikötők illata áradt... Valóban nincs ott jó iparos, és mindössze két nyomorúságos kis koporsókereskedés van. A néni lázba jött; valahányszor az ikon előtt elment, könnyes szemmel nézett fel rá. A bácsi a tizenöt éves Vanyával sugdolózott: szabad perceikben mindketten félrevonultak a gyalupadhoz, és titokzatosan gyalulgattak, hajlítgattak, szárítottak vala-

mit. Csakhamar kitaláltam, hogy a jövő reményében hozzáláttak a ravatal elkészítéséhez.

Ezen a télen történt, hogy egyik osztálytársam, Vitya Kaljan, hívatott; beteg volt, és a leckét akarta megtudni. Szobalány jött értem – megközelíthetetlen, plüsskabátos hölgy –, utálkozva, szánakozva nézte, amikor én vakarózva előmásztam a koporsók közül. Vitya Andersen-meséket olvasott, kendőbe volt bugyolálva: most még inkább elkényeztetett, beteg kislányhoz hasonlított. Legelőször a félig elfüggönyözött, hatalmas ablakhoz vezetett, amely mögött szikrázóan csillogtak a verőfényben a hóbuckák, átölelt, és álmodozva kérdezte:

– Mondd, láttál valaha is királynőn ilyen ruhát?

Mogorván ráztam a fejemet: nem, nem láttam. De ilyen palotát sem láttam soha, amilyenben Vitya Kaljan, az ügyvéd fia lakott. A falakon lógó sok aranyrámától a szobákban minden aranyos fényben csillogott, akár a templomban. A székekből, díványokból és a mennyezetig érő hatalmas növényekből mindenütt mesés bozótok fonódtak – itt lehetne aztán rabló-pandúrt játszani! A padló úgy fénylett, mint a víztükör. És valamennyi szobában mindezeken túl még valami varázslatos, titokzatos mélységet láttam... Én, a koporsósgyerek, olyan mohón mászkáltam, úgy nézegettem mindent, hogy Vityka szelíden figyelmeztetett:

– Hallod-e! Ne állj fel csizmában a kanapéra!

Barátságot kötöttünk Vityával, és én, hálából a megmutogatott csodákért, megtanítottam arra a rövid szócskára, amellyel a bácsi úgy elképesztette a nénit... De jobb lett volna ott nem lennem, és semmit sem látnom soha...

Számtanból egyre rosszabbul álltam. Pedig iparkodtam: minden időmet rászántam, olyan dühödten kapaszkodtam bele, mint a koldusgyerek, akitől betevő falatját akarják elragadni. Amikor Vitya Kaljannál voltam, mennyire nem akaródzott visszamenni a piszkos vattapaplan alá! És sikerült: kitűnően megtanultam a számtant! Mihelyt azonban a folyosón felhangzott az ismerős köhögés, és a baljósan feszes hivatalnoki egyenruha megjelent az ajtóban, mihelyt azok a könyörtelen, vesébe látó szemek vészjóslón rám meredtek, meghűlt bennem a vér – mindent elfelejtettem, és kétségbeesett közöny lett úrrá rajtam.

A téli szünet előtt megint kettest kaptam Pjotr Emilijevicstől.

Hazautaztam. A legszörnyűbb számadás várt rám; oda kellett állnom a megcsalt apai szem elé. Apám akkoriban kiszolgáló volt egy Vlagyimir Porfirjevics Bisztrenyin nevű kereskedő és narodnyik író fűszeresboltjában. Aprólékosan sorra nézegette az osztályzataimat – mindegyikért görnyesztő munkával fizetett –, rézkeretes szemüvegén át rám nézett, maga is szégyellte ezt a kínos, szívet tépő pillanatot. „Hát ez meg mi, hé?" –

csak annyit kérdezett. Karácsony első napján olyan dühösen elnáspángolt, hogy szívrohamot kapott, és összeesett mellettem. Állítólag rátartiságomért náspángolt el, mert vonakodtam elmenni Bisztrenyinhez a betlehemesekkel. Én azonban tudtam, hogy a kettest bosszulta meg. Rosszabbtól tartottam: hogy többé nem visznek vissza Penzába. De nem így történt. Sőt: elutazásom előtt édesapám szokatlanul kedves és szelíd volt hozzám, és két kis csomagot adott nekem az útra: süteményt meg diót – s nekem ez a két kis csomag ezerszer jobban fájt a verésnél. Szüleim mintegy engeszteltek engem, nem akartak megválni a reménytől, hogy családjuk egyik tagja tanult ember lesz: ügyvéd vagy mérnök, esetleg orvos, és bearanyozza, kiemeli a szolgasorból az egész nemzetséget... De mit ígérhettem én nekik, amikor Pjotr Emilijevics sötéten, elháríthatatlanul várt rám? Apám is elkísért Penzába, úgy gondolta, tanácskozik a bácsival, mint tapasztalt városi emberrel.

Sokáig tanakodtak, s én úgy ültem ott a beszélgetés alatt, mint egy felnőtt.

– Igen, úgy látszik, adni kell – mondta némi töprengések után apám. Belső zsebéből kihúzta a hosszúkás erszényt. Két szerencsét hozó ikerdió himbálózott az alján, hogy megszaporodjék a pénz. Apám az erszényben kotorászott, és egy arany ötrubelest tartva ujjai között, kérdően nézett a bácsira:

– Kelleni kell, de hogyan?

A bácsi a pénzre sandított, és zavartan hallgatott.

Én gondolatban összekapcsoltam ezt a nyomorult pénzdarabot és Pjotr Emilijevicset, és szégyenkeztem apám meggondolatlansága miatt. Milyen szégyenbe hozhat!

– Nem kell odaadni – avatkoztam bele –, talán úgyis nemsokára meghal.

Elmondtam, amit osztálytársaimtól hallottam: hogy Pjotr Emilijevics a téli szünetben tüdőgyulladást kapott, ami tüdőbajos embernél különösen veszélyes, és még mindig fekszik. Mindketten – apám is, de különösen a bácsi – figyelmesen, szótlanul néztek rám, és akkor egyszerre elkaptam a bácsi gondolatát: nem is az övé volt, hanem az enyém... Ezután minden további beszéd feleslegessé vált. Apám még aznap este elutazott, és úgy döntött, hogy megvárja a további fejleményeket.

A bácsi pedig, amikor másnap reggel iskolába indultam, fogta magát, és velem jött. Ez a munkapad mellett meggörnyedt, kis termetű emberke most megszimatolt valamit, és félt, hogy elkésik.

– Hívd ki ide az utcára Dalmaticsot – kérte, amikor a gimnáziumhoz értünk.

Dalmatics a gimnázium pedellusa volt, öreg, kiszolgált katona, bozontos szemöldöke alatt szúrósan villant a tekintete, és olyan pofaszakállt viselt, mint Goncsarov, az író. A méltóság ked-

véért kicsit várt, azután lement a bácsihoz; hogy miről beszélgettek, nem tudom, de most történt először, hogy végre könnyű szívvel elegyedtem a rohangászó fiúk közé.

A beteg Pjotr Emilijevicset ideiglenesen az igazgató fia, egy dülledt szemű, szétfolyó-kövér, jólelkű diák helyettesítette. Első feleletemre négyest kaptam. A tanterem ablakán át most egészen másként áradt be a fény, a világ helyrebillent. A néni – összeszorított ajakkal, imádkozva – egyre gyakrabban nézett fel a tölgyfa koporsóra. Én is gyakran megsimogattam a tekintetemmel; kicsit nagynak találtam, és szörnyű félelem fogott el, hogy talán éppen azért nem következik be a várva várt csoda. Mindennap megkérdezték otthon, hogy van Pjotr Emilijevics, de senki sem tudott róla, magányosan feküdt kis lakásán, a gimnázium kertje mögött fehérlő kőépületben. Dolgozatot írtunk – elsőnek készültem el vele –, és megtörtént az elképesztő dolog: ötöst kaptam matematikából! Otthon az egész család olvasta a levelemet, elvitték megmutatni Bisztrenyin gazdának... Dalmatics egy napon begörbített ujjal magához intett, és valahogy oldalról, anélkül, hogy lehajolt volna, a pofaszakállán keresztül dörmögte:

– Mondd meg a bácsinak: Klejmenov koporsóséktól is jártak nálam.

Másnap reggel egyujjas kesztyűmben egy háromrubeles papírpénzt vittem neki, és átadtam a

bácsi üdvözletét. A bácsi azt is kérdezte, hogy sokáig kell-e még várni az üzletre. Dalmatics hirtelen megharagudott, és keményen felelte: „Ahogy az Isten..." Az a nap számtanórával kezdődött. A gazdag ember gondtalanságával rakosgattam a füzeteimet. Ebben a percben harsány krákogás hallatszott a folyosóról, és Pjotr Emilijevics lépett az osztályba; mint mindig, kicsit hajlottan, és könyörtelen, okos pillantását gyorsan végigjáratta rajtunk.

Igen, ismét megjelent. Hunyorgott, és megkérdezte, mennyire haladtunk a távollétében. Meg akart bizonyosodni az előmenetelünk felől. Észbontó csendben nyitotta ki a noteszát... Kit hív ki?

Első pillanatban rá sem ismertem a tulajdon nevemre, olyan baljósan elkülönült tőlem – ez a sziszegő hang a közepén, s a végén ez az „in"! Kivánszorogtam a táblához. A nagy ablakon beáradó fény szinte megvakított.

– Két utas – diktálta öblös hangon Pjotr Emilijevics.

Mozdulatlanul álltam ott. Emilijevicset a megerőltetéstől borzalmas köhögés fogta el. Melléhez kapott, egész teste rázkódott, arca felfúvódott, és könnyek peregtek rajta – gyötrelmesen sokáig tartott. Végre ismét lélegzethez jutott, és erőtlenül egyenesedett ki előttem.

– Két utas, no rajta!

Nem mozdultam... moccanni sem bírtam, csak

üres, panaszos tekintettel néztem rá. Görcsös csuklás jött rám.

– Mi van magával? – hajolt fölém Pjotr Emilijevics. Egészen közelről láttam a szeme körüli apró kis ráncokat: mosolyogtak meg sajnálkoztak is. Tehát mindent megértett...

Nem írt be osztályzatot...

Másnap megint hiányzott, és soha többé nem jött be a gimnáziumba. Március lett; egyik hatodikos diákunk bátyja a templomtéren rálőtt Kandaurov rendőrfőnökre, a diákot később a fuvarosok elfogták és megverték. Az erősen olvadó, vizes hó szaga úszott a levegőben és – talán, mert folyton arról folyt a beszéd – akasztófaszag. Penza felett, körös-körül szédítően messze látszottak a csupasz fák. Márciusban, éppen a nagy szünetben, Dalmatics megjelent az emeleti folyosónkon – ez máskor sohasem történt meg. Sejtettem, miről van szó, magamon kívül rohantam hozzá. Dalmatics rosszallóan nézett rám, és odasúgta:

– Gyorsan szaladj a bácsihoz, mondd meg, hogy a végét járja!

Amikor visszatértem, még tartott a szünet. Semmi különösebb mozgást, izgalmat nem észleltem. A kisablakon keresztül kinéztem a bácsira, aki velem jött: egyelőre a kiskertben várt egy padon; szakállasan, bárányból süvegében szerzetesre hasonlított. Zsebében ott lapult az összecsukós mérőléc.

Este pedig levették a tölgyfa koporsót a szek-

rényről, és átvitték a gimnáziumba. Csakugyan nagy volt kissé, de a bácsi azt mondta, hogy érteni kell az eladáshoz. Pjotr Emilijevics hozzátartozói a szomorú jövés-menésben semmit sem vettek észre.

Nyirkos idő volt, csobogtak a patakok, minden csillogott, amikor eltemettük Pjotr Emilijevicset. Fedetlen fővel mentünk, de nem fáztunk. Két kórus is énekelt: a templomi meg a mi iskolai énekkarunk, és bár szörnyen gyászos hangulatot keltett az utcákban, bennünket, gyerekeket, mindez nem érintett. Boldogságomban olyan könnyűnek éreztem magam, mint a madár, kabátkámon keresztül simogatott a nap anyai melege; milyen odaadón, csaknem könnyekig ellágyulva szerettem mindenkit azon a napon!

Megtudtuk, hogy továbbra is az igazgató fia fog tanítani bennünket. A húsvéti szünet közeledett, és most már gondolatban sóvárogva repültem haza, a meghitt utcákba, én, a csillogó gombos, győztes diák, aki a jövőben kétségtelenül mesés kenyérkeresője leszek a családnak.

Elöl, a halottaskocsin, szúrós vasvirágokkal díszítve, ringatózott régi ismerősöm: a koporsó. Kicsit sajnáltam éjszakai felébredéseim és reszketéseim tanúját!... Türelmetlenül hallgattam végig az igazgató beszédét, amelyet a sírnál mondott, arról, hogy a halott, aki szegény családból származott, már tanulóéveiben tönkretette az egészségét; kora gyermeksége óta egyedül küszködött;

hogy súlyos betegsége ellenére még mint tanár is tovább törte magát a tudományért, magasabb képzettségre vágyott, magántanár akart lenni, és talán ezzel is siettette korai halálát... Futottam haza a bácsihoz és nénihez, akik a közös ünnepségre úgy vártak, mint legfőbb jótevőjüket.

A bácsi és Ványa egész nap nem dolgozott. A kórházi koporsókat félretolták, részben a megüresedett szekrényre rakták fel. A magasban napfény játszadozott rajtuk. A felsepert szoba közepén csábítón megterített asztal állott, vajas tésztásan sárgállott, varázsos színekben csillogott, vöröslött rajta minden: borospalackok, sonka, sajt, kolbász, szardínia és – mindezek betetőzéseként – hatalmas levesestálban gőzölgő káposztaleves; tetején piros zsír úszkált. A bácsi kényelmesen telepedett asztalhoz, macskájával a térdén elégedetten pihent – a kenyérkereső, aki megtette kötelességét. Jobbján Dalmatics ült, mellét elborították a kitüntetések, és hunyorgó, álmos szemmel bámulta a soha nem látott lakomát. A néni megfésülte kontyát, ünnepi fekete ruháját vette fel – még alig tért magához, egész idő alatt fejvesztetten szaladgált a konyhából az asztalhoz és vissza, és rimánkodva, csaknem sírva mosolygott mindenkire. Az első pohárkát a megboldogultra ürítettük. Adjon neki az Isten örök nyugodalmat. Nekem is töltöttek egy pohárka édes cahors-i bort; én illendőségből, ahogy a felnőtteknél láttam, előbb szabódtam kicsit, azután elfogadtam,

és a fénytől bearanyozott koporsók üdvözülten hátráltak előlem.

Dalmatics is ragyogott, és leereszkedően megsimogatta tetves fejemet:

– Tanulj, gimnazista úrfi – mondta –, jól tanulj!

Azután ráparancsoltak Vanyára, hogy hozza a harmonikáját, és játsszék valamit.

Tavasszal, amikor a vizek felszáradtak, a bácsi családjával Szizranyba költözött, engem pedig egy másik nagybátyámhoz, egy cipészhez adtak kosztra.

ÚTON

A vasúti kocsi erősen rázkódott. Zsurkin állt, állt, és ládájára sandított, amelyben a harmonika volt. A szegényes kis gyertyacsonk az ajtó fölött apró tócsává olvadt, egyet lobbant, és kialudt. A sötétben hangosabban kattogtak a kerekek, kibírhatatlan horkolás, szuszogás hallatszott, mintha hegyre másznának a hangok, egymással versenyezve. Bizonyára Pjotr is elaludt. Zsurkin így egyedül rosszul érezte magát, nem volt hova elmenekülnie önmaga elől, és mintha szándékosan történnék, csupa szívszaggató otthoni emlék jutott eszébe: hogy este egy semmiségért valami sértő szócskával megbántotta a feleségét, Polját, pedig milyen dolgos asszony, hány gyereket ho-

zott a világra, és esztendők során együtt küzdött vele, szegény egészen belefeketedett; valami kedveset kellett volna búcsúzóul mondani neki, legalább egyszer életében... A gyerekeket is látta valahol messze-messze, a sötétségen túl, boldogtalan, védtelen kis árvák, apátlanul alszanak a szobában. Zsurkin szakállastul behúzta fejét a kabátjába, halkan sóhajtozott, olyan keservesen, mint akinek örökre bealkonyult. A fagyos ablak előtt zöldes fények villantak, a nagy penzai pályaudvar következett. Zsurkin kitapogatta a pad alatt, hol van Pjotr, és noszogatni kezdte:

– Hé, Petya, eriggy jegyet váltani, különben én szállok le, biz' isten, azonnal leszállok!

A felső polcon felébredtek az utasok, a sötétben kábultan kászálódtak lefelé egyenesen a hústömegbe, az emberek sűrűjébe, leráncigálták nagy robajjal csomagjaikat is. A földön, mint acélpenge vágott be a hideg. Pjotr felugrott, vakarózott; az alsó pad megüresedett mellette; azonnal cókmókostul rávetették magukat: Pjotr középre, Zsurkin a szélére, a sarokban a tegnapi bocskoros legényke aludt rendületlenül.

Pjotr szemmel láthatóan húzódozott a jegyváltástól. Miért ne próbálnának meg továbbra is ingyen utazni? Úgyis mindegy, csak a hontalan kivetettség vár rájuk, más semmi, nos, ha egyik vonatról leszállítják őket, felszállhatnak egy másikra, ha meg odasóznak nekik egyet, az se a világ... Zsurkin azonban, aki szigorúan felkészült az út-

ra, akár a háborúra, semmiképpen sem egyezett bele. Pjotr egy teljes félóráig oda volt, de végtére is hozott jegyet. Haragosan nyomta Zsurkin markába:

– Ördög vigye – mérgeskedett, mintegy a vonatra –, csak áll, áll a cudar!

Csakugyan sokáig vesztegelt a vonat, talán két óráig is. Az állomáslámpa tolakodón, szikrázva lángolt a fagyos ablakban. Zsurkinnak nem is jutott eszébe, hogy valamikor, gyermekkorában, ebben a városban szaladgált vajas tésztával a foga között; akkoriban még kertes fehér házak magaslottak a dombokon; apja később munkaasztal mellé állította, befogta koporsót készíteni, majd harmonikát vettek neki, és elengedték a mulatságokba, otthon pedig, ebédnél, így ingerkedtek vele: „No, milyen a kislány, szőke, barna?" Nem emlékezett, csak azt figyelte, hogy a vasúti kocsi sötét falán túl valakinek egyre csikorog a lába alatt a hó, talán a kocsikenő munkás járkál ott. És úgy érezte, hogy a sötétség egyetlen mély szakadékként, utakon és tisztásokon át, egyenesen a Planszkaja utcáig nyúlik, messze-messze, ahol otthona és gyerekei maradtak; már a Planszkáján van, ahol semmiféle vonat nem jár, csak a későn hazatérő emberek lépései csikorognak falusiasan, és az asszony most biztosan álmatlanul hánykolódik... Végre megmozdult a vonat. Penza, az utolsó hazai állomás is elhátrált a lámpáival; Pjotr elszívta cigarettáját, és befurakodott a he-

lyére, középre, ahol azon nyomban ráhajtotta fejét a legényke vállára.

Penzán túl vadidegen, ködös tájak kezdődtek...

Reggeltájban megvilágosodott a jégvirágos kis ablak; éppen olyan keresztléces ablakocska volt, mint amilyenek a háza ablakai. Valahol Szizrany közelében jártak. Az emberi kigőzölgéstől az éjszaka folyamán megsűrűsödött a levegő. Zsurkint rosszullét környékezte. Körmével levakarta a jeget az ablak egyik sarkáról: az idegen mezőkön olyan vakítón szikrázott a reggeli hó, mintha ünnep volna.

A sarokban alvó legényke, akire Pjotr egészen ránehezedett, most felébredt, és félénken, fanyar képpel mondta:

– Bácsika, hé, bácsika...

Pjotr kelletlenül kiegyenesedett, félálomban lekapta fejéről a kucsmáját és vakaródzott.

– Mi az, hogy „bácsika" meg „bácsika"?

Azután ő is kinézett a mezőre a jégvirágok között. Vele szemben ketten aludtak a padon, egy szakállas paraszt meg egy tizenöt év körüli fiú, mindketten darócködmönt viseltek. Szélről egy sok ruhába bugyolált, terebélyes öreg nénike bóbiskolt.

– Vajon hogy van a mi Agrafena Ivanovnánk? – suttogta Pjotr. – Lesz majd riadalom, ha betoppanunk hozzá!

– Miféle riadalom? Hiszen rokonai vagyunk – felelte szigorúan Zsurkin.

De maga sem igen hitte, hogy csavargó létükre valami szívélyes fogadtatásban lesz részük. Betyár asszony az az Agrafena Ivanovna. Mióta Msanszkból eltűnt, már a harmadik helyen bujkál, az Uralban, egy eldugott kis községben. A címét nagy nehezen sikerült kikönyörögni a rokonoktól, még azt sem tudják, helyes-e a cím. Pedig rajta kívül nincs kihez fordulniuk az idegenben.

Két láb nyúlt lefelé a fejük felett, remekbe készült, magas szárú cipőben és nadrágban, aminőt Zsurkin már régen nem látott; azután lassan az egész ember lemászott; külsőre nem akárki, hanem tekintélyes polgár, aki a kocsi ringyes-rongyos utasai között tisztában van a maga értékével. Tükröt vett elő, és egy kis kefével azon fáradozott, hogy rendbe hozza őszesfekete haját; a tükör is, a kefe is fehér csontfoglalatú, drága holmi volt. Amikor a fésülködéssel elkészült, belebújt a mellényébe, majd egysoros, derékba szabott kiskabátot vett fel; mindez, akárcsak a nadrág, drága külföldi szövetből készült. Aztán csónak formájú asztrahán sapka következett, és ugyancsak asztrahánnal – de milyennel! göndör, fényes szőrű asztrahánnal – prémezett vastag kabát, amelyről a polgár könnyed mozdulattal fricskázott le néhány kis porszemet. Láttára Pjotrt is tisztelet fogta el: kihúzta magát, és torokhangon,

amilyenen csak az előkelő vevőkkel szokott beszélni, megkérdezte:

– Bocsánat, ha már egyfelé tartunk, ön messzire utazik?

– Mmm? – kérdezte a polgár anélkül, hogy a száját kinyitotta volna. Intett valakinek, aki ott fent maradt a magasban, és rámutatva a maga polcára, megkérte, hogy vigyázzon rá, ezzel minden további nélkül kiment.

– Hehe, úgy látszik, nincsenek egészen otthon – mutatott Pjotr gúnyosan a homlokára.

A szemközti polcról most egy álomittas arcú, nadrágtartós ember hajolt ki derékig, és örvendezve mondta:

– Várjon csak, majd lát még csudát!

Az ember benézett a padja alá, észrevette az ott alvó ködmönös parasztot, és megráncigálta a vállát:

– Apóka, hé, apóka! Mit alszol folyvást, öreg?

A paraszt kelletlenül, mint a macska, félig kinyitotta álmos, közönyös szemét, amaz pedig nyugtalanul izgett-mozgott felette: – Apóka, akarsz egy almát? Nesze, fogd!

A paraszt szipákolva elvette az almát, és bágyadtan keresztet vetett. A nadrágtartós ember most a fiút kezdte könyörtelenül ráncigálni, aki, hogy melegebben legyen, egészen az orra hegyéig húzta a sapkáját.

– Hé, gyerek, akarsz egy almát? Hé, te fiú, nesze alma!

A fiú fakó juh-pilláival pislogva, bambán nézett körül. Hirtelen azt sem tudta, hol van... – Üveges... – mormogta. Kinyújtott kezében fogta az almát, és nem értette, honnan került oda és kié... Az ember a felső polcon szinte vonaglott a gyönyörűségtől: kedélyes társaságot akart maga körül látni, minél nagyobb zajt, amikor Zsurkin feléje vetett pillantását elfogta, többé nem engedte szabadulni, ráakaszkodott, és nagy magyarázgatásba kezdett: hogy Jurij Nyikolajevics Fialektovnak hívják, hosszú kiküldetésre utazik új helyére, az Uralba, főkönyvelőnek...

– Mind egy szálig összebeszéltek, megtagadták a munkát, a szabotőrök! – mondta. – Jómagam, tudod, népi származású vagyok, paraszti családból, anyám a mezőn szült meg aratáskor, biz' isten, öregapám! A nevem is egészen parasztos: Kuzma Blinkovnak hívnak.

„Ez oszt' a szélhámos!" – gondolta magában ellenségesen Zsurkin, és elhatározta, hogy többet rá sem néz a könyvelőre, szóba sem áll vele; szörnyen félt az ilyen gondtalanul handabandázó alakoktól; most kedélyeskedik, azután hirtelen felüvölt, hogy ellopták a pénzét... És két családnevet is emleget, nem tudhatja az ember, hogy ostobaságból szólta el magát vagy szándékosan. Ideiglenes deszkalakásuk rázkódott, recsegett-ropogott, minden kis állomáson újabb falusiak zsúfolódtak a folyosóra, valahol a hófúvásban, az

idegen mezőn, időnként panaszosan felsírt a mozdony.

A könyvelő felfedezte Pjotr mellett a sarokban a legénykét, és most őrá akaszkodott:

– Hát te, fiam, hová utazol? Munkára, mi?

– Munkára. – A legényke szégyenlősen összehúzta magát.

– Hogy hínak?

– Tyiska.

– Nesze, Tyiska, egy alma. Anyád otthon maradt?

– Anyácska...

A könyvelő kinézett az ablakon, megállapította: „Fenét se látni a vidékből" – azután hirtelen valahogy elpilledt, falnak fordult és már horkolt is.

Újra megjelent a tekintélyes, asztrahánprémes polgár a padok között. Fehér, rojtos törülközővel törülközött. Amikor befejezte, csak úgy felülről, mintegy önmagának, váratlanul megszólalt:

– Egy óra múlva Szizranyban leszünk.

– Már Szizranyban? – csodálkozott készségesen Pjotr, aki az asztrahánprémes minden mozdulatát irigy és bámuló pillantással követte.

Az asztrahánprémes azonban megint nem válaszolt. Szorosan zárt ajakkal leült Pjotrral szemben, az öregasszony és a két ködmön közé, lakkkötésű noteszt húzott elő, és homlokát ráncolva valamit számítgatott – bizonyára valami fontos

pénzügyi dolgot... Pjotr köhintett, és méltóságteljesen mondta:

– Ha Szizrany következik, add ide, Vanya, a teáskannát, teázni fogunk.

Zsurkin engedelmesen nyúlt a tarisznyába. Szizrany! – szívsajdító Szizrany! Huszonöt évvel ezelőtt éppen így tárult elébe fényeivel, és dübörgött szembe vele. Vanya akkor még meleg és biztos fészekben élt, apja szárnyai alatt, szülői gondossággal körülvéve. Csakugyan nem csalódtak Szizranyban. Egy év alatt úgy megtollasodtak, ahogy Penzában tíz év alatt sem sikerült volna. Mindenük volt: saját műhely a sarkon, gazdag koporsóraktárral és koszorúkkal, halottaskocsi és két pompás szürke ló – és Vanya keresztöltéssel hímzett ingben, egysoros, állógalléros kabátban sétálgatott a kisasszonyokkal. Ott, Szizranyban, fekete bajusza nőtt Vanyának, és sok más fiatal gavallérhoz hasonlóan ő is beiratkozott az önkéntes tűzoltóegyesületbe, hogy olykor aranyos sisakban roboghasson el a kisasszonyok mellett... Egy tikkadt júniusi napon azután egyszerre kétfelől lángolt fel Szizrany. A felföld felett gomolygó fekete füsttől még a nap is elsötétült. Sistergő orkánként száguldott át az egész városon a tűz, a vörös lángnyelvek házakat, embereket, állatokat faltak fel – és Zsurkinék üzletéből, a raktárból, halottaskocsiból reggelre egyetlen kesernyés pernyeszagú romhalmaz maradt. Az apát három nappal a szerencsétlenség után elte-

mették; a tűzvész, a szörnyű pusztulás láttán megszakadt a szíve. Ványa maga ácsolt neki festetlen deszkából koporsót, temetés után pedig fogta a harmonikáját, és anyjával nekivágott a nagyvilágnak.

Csak ne állnának meg, úgy robognának el mellette, hogy ne látná ezt a síron túli, hajdani, pompás Szizranyt, a hajnalvárost!... Zsurkin az ötvenedik évét taposta, idősebb, mint apja volt, szakálla is sűrűbbre nőtt apjáénál, és éppúgy nem sikerült az életben zöld ágra vergődnie. És most, ötvenéves fejjel – ki gondolta volna – ismét vándorútra kellett kelnie... Szizranyhoz közeledtek. A kocsiban batyukat kötözgettek, gombolkoztak, teáskannákkal zörögtek.

Pjotr összeráncolt homlokkal kérdezte a mellette ülő legénykét:

– Tyiskának hínak, aszondod?

– Úgy...

– Nesze, fogd a teáskannát. Mihelyt beérünk, leszállsz forró vízért.

Tyiska zavartan fogta a kezébe nyomott edény fülét. Kiszálljon a kocsiból, belevesszen a tömegbe, az ismeretlen hely útvesztőjébe? Talán vissza sem talál...

– De bácsikám, én nem tudom, eltévedek!

– Ugyan, dehogy tévedsz! Hány éves vagy?

Tyiska megvallotta, hogy tizennyolc. Pjotr a gazda szigorú leereszkedésével kivallatta, hogy kicsoda, és hova utazik. A fiú félénken szorongatva

a teáskannát, elmondta, hogy édesanyjával a lunyini járásból valók, régebben bojtárkodott, azután meg mint béres szolgált Zaszecsnoje faluban, egy bizonyos Ignat Konovalov nevű parasztnál. „Lunyini járás... arra mifelénk van, nem messze Msanszktól, tehát földik vagyunk." Most pedig, minthogy Ignatnak mindenét elvették, őt magát pedig elkergették, az emberek azt tanácsolták Tyiskának, hogy menjen az építkezéshez. Tehát útra kelt.

– Melyik építkezéshez? – kérdezte Zsurkin.

Tyiska megnevezte: a krasznogorszkihoz. Ugyanoda igyekezett Zsurkin és Pjotr is, ez volt az Uralban a legnagyobb építkezés, minden újság arról harsogott. Az általános érdeklődéstől Tyiska is felengedett, és úgy nekibátorodott, hogy megkérdezte Pjotrtól: igaz-e mindaz, amit erről az építkezésről beszélnek?

– Ha már így együtt utazunk, igazodj csak hozzánk – felelte fontoskodva Pjotr, és bizalmaskodva kacsintott az egykedvű, asztrahánprémes polgárra. – Ha velünk vagy, hékás, nem veszel el.

Tyiska maga is vágyott rá, hogy útközben valami tapasztaltabb, idősebb emberhez csatlakozhassék; nyugtalanító volt így egyedül utazni, hát még azután mi lesz, a fagyos ezer mérföldeken túl? Tyiska hitte, hogy csakugyan igaz: az ilyen Pjotr-félék társaságában nem vész el az ember, tapasztalt, agyafúrt, idegenekkel szemben kötekedő, de aki hozzá tartozik, azt nem hagyja, segíti.

Kedvében kell járni... A vasúti kocsi imbolyogva siklott tova. Körülöttük a Volga-vidék terült el, messzi látóhatárával, hóbuckáival, házaival, távolabb: Szamara, azon túl a még soha nem látott, vad urali hegyek. Tyiska a biztonság kedvéért vállára vetette tarisznyáját, amelybe anyja két fekete pettyes fehér inget meg egy nankingszövet kabátot csomagolt – mindezt Ignat Konovalovtól szerezte –, azonfelül még egy pár új bocskort meg egy fél kenyeret is; és a libasorban kifelé tóduló tömeg mögött leugrott a sínekkel csíkozott, havas mezőre.

Zsurkin és Pjotr ennivalót vettek elő a tarisznyából, és kényelembe helyezték magukat a teához; a nagy állomáson kiürült a kocsi, frissebb, tágasabb lett odabent. Tyiska szerencsésen visszatért a forró vízzel, és csendesen leült melléjük.

Itt is két óráig állt a vonat. Szizrany a régi hangokkal, régi fényekkel fogta körül Zsurkint... Eszébe jutott a kavicsos utca, a nyár és a napsütés, a szívébe nyilalló este. A Volozska túlsó partján árnyék borult a rétekre. Rózsaszín kabátkás, csinos kisasszonykák kacarásztak és epekedtek a kiskapuknál; azóta már megöregedtek és elnyomorodtak, néhányan meg is haltak talán. Pedig most is sétálgat valaki a kiskapuk előtt – hódító, sisakos fiatalember, mint az a hajdani Zsurkin... Az étel nem volt valami irigylésre méltó. Pjotrnak csak fekete kenyere volt meg egy marék kemény mézeslepénye (még a boltból maradt meg),

Zsurkinnak házi sütésű rozslepénye, de ő legalább cukrot is hozott. Tea egy csipetnyi sincs.

A hallgatag polgár segített rajtuk. Térdére fektetve kinyitotta elegáns barna útitáskáját, és parancsolóan megkocogtatta ujjával a teáskanna tetejét. Pjotr megértette, készségesen felemelte, s a polgár bizonyos méltósággal egy csipet valódi, illatos kínai teát szórt a kannába. Eközben mindenki láthatta, hogy a táskájában mindenféle elegáns ezüst- és nikkelholmi csillog. Mint a legtekintélyesebbnek, Pjotr neki nyújtotta oda először a kannát.

– Tetszik?

– Úhüm – bólintott a polgár, összeszorított szájjal, és vésett ezüstbe foglalt üvegpoharat nyújtott oda.

Azután különféle jó falatokat rakosgatott ki a táska fedelére. Volt ott minden: ropogós fehér cipó, tojás, külön-külön papírba csomagolva, sütemény, kis üvegben vaj, darabka hús, vastag, fél méter hosszú hering. Egyik szomszédja sem nézett oda, de azért a szeme sarkából egy-egy pillantással mindegyik végigsimogatta a bűvös, ínycsiklandozó kincseket... A polgár felszeletelte a heringet, és a két legnagyobb darabot, amelyből csak úgy dőlt kifelé az ikra, odakínálta Pjotrnak és Zsurkinnak.

Azok mindketten túlontúl el voltak foglalva lepényeikkel.

– De nem... ugyan...

– Tessék – szólalt meg hirtelen a polgár, és kicsit fölényesen elmosolyodott. Széles mosolyra húzott szájjal fordult sorjában az ott ülők felé. Elképesztő látvány volt: nem is emberi száj, csupa csillogó arannyal tele.

Pjotr és Zsurkin meglepetten, engedelmesen vett egy-egy darab halat. A polgár egyre forgolódott, mutogatta magát, és elégedett torokhangon nevetgélt.

A vastagon öltözött öregasszony meg a két ködmönös és Tyiska le nem vették róla a szemüket. Tyiska tekintete elködösült. Az ember szájából áradó csodálatos sárga ragyogástól valamennyien úgy megzavarodtak, mint még soha életükben. A kocsi hirtelen nagyot lódult. Az öregasszony rémülten óbégatott az ablaknál. Mi az, mi történt? ... A polgár hangosan nevetett.

– Nos? – kérdezte Pjotrt.

– E-e ... – Pjotr megrökönyödött képet vágott.

– Hát, egyszóval, bejön hozzám egy vevő. Önálló műhelyem van Morsanszkban, úriszabó vagyok, egyenruhákat készítek, sőt női ruhát is, szalonmunkát, divatlap után. Szóval, jön egy vevő. Én hallgatok, ő meg rákezdi, hogy így meg úgy, aszongya, egy rend ruhát szeretne, divatlap szerint, elegáns fazont. Nem szólok, csak mutatom a lapot, egyszóval kiválasztja, intek: engedje meg, hogy mértéket vegyek. Belefogok, és egyszerre csak, szóval, váratlanul elmosolyodok ... Mosolygok, és ... csaknem sóbálvánnyá meredt! Tessék!

– A szabó körmével sorra pengette fogait, mint a húrokat. – Úgy tördeltem ki, pedig egytől egyig épek voltak, az ördögadták. Szóval, tudja, a vevő csak áll, áll, nem hisz a szemének. Mi?

– I-igen – mondta Pjotr. Élvezettel bólogatott, miközben szájához emelte a felvagdalt, zsíros heringdarabot.

– Amint mondani szokás: aki nem csal, nem ad el – tette hozzá szomorúan a koporsókészítő.

– No még egy kis tojást tessék – kínálta a diadalát élvező szabó. Pjotr és Zsurkin hevesen rázták a fejüket; de nyomban vettek egy-egy tojást.

Aprókat harapdáltak belőle a teához, kortyolgattak, majszoltak. A ködmönös paraszt és a gyerek nem bírták nyelni a nyálat, kimentek a folyosóra. Tyiska is követte őket, hasonló okokból.

Odalent, a kerekek egyre ugyanazt a panaszos dalt nyöszörögték. Nem tudták, hol járnak, talán már a világ végén is túl, csak a fehér hó világít körös-körül. Tyiska kis hasadékot fedezett fel az ajtón, odatapasztotta szemét, csakugyan: fehér, havas fény száguld mellettük. Egyszeriben megfagyott tőle a szeme. A paraszt maga elé állította a ködmönös fiút, és ráparancsolt: „No!" A gyerek mély lélegzetet vett, és váratlanul olyan éleset kiáltott, hogy Tyiska bizsergést érzett a fülében. „Üveg-es!" „Még" – biztatta türelmetlenül a paraszt. A gyerek megint behúzta fejét a válla közé, arcát elfutotta a vér, és akkorát ordított, hogy valahol megzörrent egy pléhlemez...

Tyiskát e sok érthetetlen dolog láttán gyengeség fogta el. Csak lefeküdhetnék... De nem volt hová lefeküdnie, visszakullogott a kocsiba.

Pjotr kezében a teásbögrével, a mostani sok bajról beszélgetett a szabóval. Rokon lélekre találtak egymásban.

– Nincs is már törvény: az ember megfizeti nekik az adóját, aztán csak kivetik újból.

– Bizony, kivetik – bólintott bánatosan a szabó, miközben kanalával könnyedén feltört még egy tojást.

– Az a céljuk, hogy megfojtsanak bennünket.

– Úgy van! Hogy megfojtsanak – mondta a szabó. – Másodszor is kiróttak rám hatszázat, megfizettem. Gondoltam: elvetettem a gondját, kész. Hát megint kivetnek ezret. Egészen arcátlanul csinálják. Szélnek eresztettem az embereimet; eriggyetek, galambocskáim, aszondom, a szövetkezetbe, majd meglátjátok, hogyan gondoskodik rólatok. Egyszóval, eladtam az utolsó kis cókmókomat. Ördögök, gondolom, az egész városban csak én varrtam nektek rendesen, ti meg...

– Most messzire utazik?

– Egyelőre úgy gondolom, Szamarába. Az unokafivéremnek van ott műhelye. A fő, hogy nagyváros, nem szúr szemet az ember. Az én gyakorlatommal ott még lehet valamit kezdeni.

Pjotr magában sajnálta a gazdag, de oktondi szabót; Msanszk után ítélve úgy vélte, hogy az egész országot vasfésűvel fésülik át, nem lesz itt

már hol kezdeni... Két-három hónap múlva az utolsóját is elfecsérli az asztrahánprémes.

– Mégiscsak sérelmes dolog.

– De még mennyire! Ötször annyit is megfizetnék nekik; én ne bírnám? De azért, mégiscsak sérelmes.

És Zsurkin megint csak irigységet érzett: lám, ezt az embert is kiverték a fészkéből, de minden ujja tele van gyűrűvel, tartalék tőkét visz magával, és a bőröndjeit minden bizonnyal a legdrágább szövetekkel tömte tele. Az ilyenek még a bajban is szerencsések.

– Hát maguk mi járatban vannak? – kérdezte a szabó, miközben kincseit visszarakosgatta a táskába.

– Munkába megyünk – felelte szűkszavúan Pjotr, és hogy a szabó megértse, és zokon ne vegye a bizalmatlanságot, szemével Tyiska felé vágott.

A szabó is hátranézett a fiúra, és riadtan krákogott.

– Nézze meg az ember, hogy pislog itt, mintha kettőig sem tudna számolni – támadt egyszerre Pjotr szigorúan Tyiskára. – Azután egy-két év múlva, megállj csak... Az ilyenek ülnek leginkább az ember nyakára, ezek a pislogók! Persze! Beiratkozik a Komszomolba, hogy hatalmat adjanak neki, a taknyos kölykének!

Tyiska mozdulatlan alázatba merevedett, sovány, mosdatlan nyakát lehajtotta – anyjától ta-

nult védekező ravaszság –, és megtalálta a kellő feleletet:

– Ezek a komszomolisták kergették el Ignat bácsit... betevő falat nélkül hagytak itt édesanyámmal.

– Légy mindig becsületes – mondta ellágyulva, oktató hangon Pjotr. Teletöltötte a bögrét teával, azután kivett Zsurkov tarisznyájából egy lepényt meg egy darab cukrot, és az egészet Tyiska kezébe nyomta.

– Nesze, egyél!

Zsurkin egészen belevörösödött ebbe az önkényeskedésbe. Összesen hat lepénye volt, négyet megettek Pjotrral, kettőhöz pedig szándékosan nem nyúlt, másnapra tartogatta. S a cukor... Polja a gyerekektől vonta el, úgy gyűjtögette össze neki az útra. Itt meg egy egész kockát odaadnak valami tetvesnek... Inkább az ő gyerekei majszolták volna...

Gyűlölködve hallgatta, hogy ropog Tyiska szájában a cukor.

Pjotr, mintha mi sem történt volna, cigarettát sodort, és büszkén rágyújtott. Megpillantotta a szabó zsebéből kikandikáló újságot.

– Milyen újságja van, „Izvesztyija"?... Pedig már azt hittem, az, amelyikbe az öcsém írogat. Az öcsémnek mágasabb képzettséget adtam, most újságíró Moszkvában.

Hanyagul vetette oda ezt a megjegyzést, mint ami szóra sem érdemes. Általában fennhéjázóan

viselkedett a szabó előtt. Az kevesebb lett azáltal, hogy mindent elmondott magáról, ő viszont még kiderítetlen titkokat őrzött: most találják ki, kicsoda?... A két falusi visszatért a folyosóról, és szótlanul bebújt a sarokba. Az öregasszony teát kért a bögréjébe. Unalmukban, ásítozva, az öregasszonyt is kikérdezték: kicsoda, és hová igyekszik. Szamarában van egy lánya, nyolc éve ment el hazulról szolgálni, és most levélben hívja, hogy költözzék hozzá. Igaz is, szűkös manapság az élet falun, kenyeret még pénzért sem kap az ember.

– Mindenütt ugyanaz a helyzet – mondta Pjotr az újság mögül. – Jegyre szorítanak Szamarában, anyóka, éhezhetsz: cseberből vederbe jutsz. Kicsoda most egy szolgáló? És miféle urak vannak?

– Miféle urak? – kapott a szón keserűen a szabó.

Az öregasszony még akart volna valamit mondani, de nem hagyták szóhoz jutni. Most a ködmönös parasztot faggatták. Az öreg óvatosan és csak úgy ímmel-ámmal felelgetett, sőt, hogy minél kevesebbet kelljen beszélnie, egy darab kenyeret kezdett rágcsálni. Kiderült, hogy ő is munka után jár, egyelőre üvegezéssel próbálkozik... Pjotr átható pillantással mérte végig újságja mögül.

– A kolhoz elől jöttél el, ugye, apó?

A paraszt zavarában még buzgóbban rágcsált.

– Az emberek elszoktak a rendtől... Mit nekünk a kolhoz; ám legyen, éljen ki-ki, ahogy akar. Ennek a legénykének is meg kell tanulnia a mesterséget, ki tudja, milyen idők következnek még. No? – bökött az öreg fejével a fiú felé.

– Üvegeees! – rikkantotta a fiú. Pjotr térdére ejtette az újságot.

A paraszt megmagyarázta, hogy kezdetben Cseljabában fog házról házra járni és üvegezni. Nagyon hangosan kell kiabálni, hogy a fülekbe hasítson a hang, a fiúnak azonban sehogy sem megy. Aztán letette a kenyérhéjat, végigsimított a mellén. „Így kell" – mondta, és teljes erejéből elordította magát:

– Üüüüüveeegeeees!

Tyiska eltátotta a száját. Fentről bódultan hajolt ki a könyvelő, haja és nyakkendője ziláltan lógott. A szabó felsóhajtott: „Ez igen!" Azon nyomban belenyúlt a táskájába, és jószívűen mindkét üvegesnek egy-egy darab heringet nyújtott. A szomszéd fülkéből többen is besomfordáltak.

– Egész Oroszország megindult – szólalt meg Pjotr –, és kérdezem: hová? – Kezében az újsággal, mint aki mindenről véleményt tud mondani, most fő személynek érezte magát a fülkében. Csak a könyvelőről, aki mindeddig nem fedte fel magát, nem tudhatta még, nem kerekedik-e fölébe, de az néhányat pislogva ismét befordult, és tovább horkolt.

– Mintha nem volna eszénél – intett felé a fejével Pjotr.

– Olyasformán – bólintott rá a szabó. – Este teleitta magát vodkával, aztán most alszik. Újság útján nevet változtatott, és most színésznek képzeli magát.

Az üvegeseknek odaadták a teáskannát a maradék teával. Apa és fia szürcsölve, csámcsogva nekiláttak. Pjotr az újságot lapozgatta.

A szabó megkérdezte, hogy nem ír-e az „Izvesztyija" a háborúról? Pjotr maga is azt nézte, az újság azonban csak a Vörös Hadsereg győzelmes hadműveleteinek részleteivel foglalkozott a kínai területeken, meg a foglyok számát és a hadizsákmány nagyságát közölte. Pjotr unottan tette le az újságot.

Utaztak... utaztak... Az emberek már összeszoktak, elfelejtették, hogy vonaton ülnek; mintha öröktől fogva így zötykölődtek volna. Az ablakon halovány világosság szűrődött be; már alkonyodott. Az emberek elcsendesedve nézték, nyitott szemmel, szinte aludtak. Pjotr közönyösen bámult, Zsurkin mozdulatlan szempillával, boldogtalanul magába roskadva ült, és elgondolkozott valamin, az üvegesgyerek, mint egy kis állat, apjához búj, és elandalodva fordult az ablak felé. A szabó, aki a fülke közepén terpeszkedett, a polcra könyökölve, gyermeki önfeledtséggel gyönyörködött a fényben.

Odakint pedig a vonat felett, a fehér szakállú,

Volga-vidéki erdőség felett a semmi ködlött az ég helyén. Csak nyugaton látszott néhány világos felhőgomolyag, kései fényük úgy hatott, mintha már a holnapból kölcsönözték volna. A vasúti kocsikban több száz emberi arc fordult a kis ablakok felé. Sokféle ember utazott: öreg, fiatal, családos, hontalan – valami megrázta, kimozdította őket régi helyükből, amelyet még apáik melengettek... Hová? Utaztak el nem csüggedő szívvel a munkakeresők: jobbára névtelen, hallgatag emberek. A kocsikban ködös látomások kavarogtak: építkezések, gazdag kereseti lehetőségeket ígérő városok képei, remények, ismeretlenség. Moszkva világlott mögöttük hatalmas máglyaként, nem a mozdonyból – onnan szálltak a szikrák; szálltak és hívogatón keringtek a falvak és járások felett... A holnap látszott a sötétbe merült ablakból.

Szamarában sokan készültek leszállni, s a továbbutazók igyekeztek kényelmesebben elhelyezkedni. Pjotr a legjobb helyet foglalta el, a szabóét, a második polcon, Zsurkin vele szemben, a harmadik emeleten kapott helyet, egészen a mennyezetnél. Tyiska számára is egy harmadik emeleti polcot jelöltek ki, Pjotr felett. A fiú örült, hogy útitársai törődnek vele, tehát már hozzájuk tartozónak tekintik.

A sötétből Szamara külvárosának lámpásai fénylettek elő. Hidak dübörögtek alattuk.

A szabó felsóhajtott, verejtékes homlokát tö-

rölgette. Látszott rajta, hogy elegáns, tükrös zárú kis bőröndje minden vagyona, és tekintélyes volta ellenére ő is félt ettől a mérhetetlen, éjsötét, idegen világtól, amelyben elölről kell kezdenie az életet. Az öregasszony kedélyesen zsörtölődve, ormótlan batyujával bajlódott, amelyből egy pár nemezcsizma – mintha megbabonázták volna – egyre kiesett.

– De jó a mamuskának, mindjárt a konyhába ér, a jó melegre! – szaporította a szót unalmában Pjotr. – Szóval kedvelik a gazdái a lányodat, hogy téged is odavesznek?

– De hiszen nem náluk lakik, fiam, ő... A gazdái pártbeliek, taníttatták. Az állását nem tudom kimondani, ide van felírva, ni... – A cédulán a leány foglalkozásaként ez volt: „Aspiráns" – és azt már az öregasszony is el tudta magyarázni, hogy az valami olyan professzorféle.

– Mii?...

A szabó tiszteletteljesen csodálkozott.

– Ohó, hát professzor lett belőle?

Zsurkin bánatos figyelemmel nézte az öregasszonyt, akit eddig alig vett észre. Pjotr azonban gúnyosan hümmögött, nem, nem hagyhatja, hogy valaki fölébe kerekedjék.

– Főiskolán tanult a lányod? – kérdezte.

Az öregasszony buzgón a batyuja fölé hajolt, és úgy tett, mintha nem hallaná.

– No igen – mondta Pjotr –, azelőtt egyetemnek hívták, és diákok látogatták. Most meg fő-

iskolák vannak helyette, és akik odajárnak, azokat hallgatóknak nevezik. És ugyanígy a professzorok is...

Zsurkin azonban elengedte a füle mellett Pjotr gúnyos megjegyzéseit. Már nem hitt bennük. Igen. másoknak, új embereknek kedvez az idő. Úgy ficánkolnak benne, mint hal a vízben, üstökön ragadják a szerencsét. Nála most szó sincs szerencséről, csak arról, hogy el ne pusztuljon, hogy valahogy átvészelje ezeket a nehéz éveket.

Megint a sötét, rossz levegőjű vagon... A kalauz nem gyújtott gyertyát, nyilván a maga zsebére takarékoskodott. A nép csomagokkal megrakodva lármázott a folyosón, és készült a kirohanásra. A könyvelő is felébredt, lelógatta a sötétben puffadtnak tetsző fejét.

– Szamarában vagyunk, apó?

– Ott – felelte megélénkülve az üveges.

– Gyere csak ide!

Halkan pusmogtak. A szabó már kifelé tartott, bőröndjét maga előtt taszigálva magyarázta Pjotrnak:

– Megint hozat egy litert.

Pjotr mélyen szemébe húzta a kucsmát, és az utasok nyomában megindult a kijárat felé; azt mondta, kicsit levegőzik. Tyiska is gondolt egyet, és miután megkérte Zsurkint, hogy tartsa fenn a helyét, vállára vette a tarisznyáját, és eltűnt. A kocsit egyszerre jeges hideg járta át, hallani lehetett, hogy a folyosó végében, a lépcsőnél, ho-

gyan morajlik az összetorlódott, batyuk alatt görnyedező, tüstént betóduló nép... Zsurkin egy sötét sarokba húzódott, kinyitotta a tarisznyáját; már régen megéhezett, de várta a pillanatot, hogy Pjotr kimenjen. Nem fog vele minden alkalommal osztozkodni! Elővette az utolsó lepényt, majd egy darab húst, amelyet a gondos Polja kis vászondarabba göngyölt. A húst meg kellett volna sózni, és sót is csomagolt be az asszony, de Zsurkin sietett, hátha Pjotr vissza talál jönni; zsákja mögé bújt, és fogával marcangolta a sótlan ételt; lepényt harapdált hozzá, sietve tépte, falta, szopogatta. A beözönlő utasok dübörögtek, és verekedtek a helyekért, mint az ördögök.

Tyiska a sötét, hóvihar ostorozta vonat mentén az állomás felé sietett. A peronon fagyos köd ült, óriási fénypalacsinták dagadoztak benne; a fényben és ködben emberi árnyak imbolyogtak. A mozdonyok sistergő gőzt lövelltek a földre, élesen füttyentgettek az éjszaka sötétjében. Tyiska a poklok kínját szenvedte végig, amíg előretörtetett. Mi lesz, ha hirtelen meglódul a vonat, nélküle megy el?... Egy kis bőröndöt cipelő sovány árnyék után iramodott.

– Bácsi, nincs elég pénzem a jegyre, biz' isten, halálra fagyok itt, és reggel óta nem ettem, adj egy ötkopejkást!

Rimánkodó, panaszos hangon kért, ahogy az anyja szokott. Az árnyék, anélkül, hogy megállt volna, zsebbe nyúlt, és egy kerek pénzdarabot

nyomott a markába. Tyiska azonnal elfutott. A lámpák álmatagon világítottak a kellemes vadászathoz.

Többeket is megszólított, de csak kevesen álltak meg. Egy asszonytól tízkopejkást kapott.

Tyiska nekibátorodott, étvágya megnőtt. Egy szemüveges öregembert – jólelkű, gyenge kis öregnek látszott – folyton kunyerálva egészen az állomásépületig kísért. Amikor a világosságba értek, az öreg hirtelen megfordult, és fehér pillás, tüzes szemét rávillantva, kajánul karon ragadta Tyiskát:

– Gyerünk csak, te mihaszna, az Á.P.H.-hoz,* gyerünk, gyerünk – ismételgette kaján örömmel, lihegve az öregember.

– Eresszen el, bácsi! – könyörgött Tyiska. Akárhogy kapálódzott, nem tudott kiszabadulni a szorításából. Néhány ember is megállt a közelben. „Elvesztem, és a vonat, a vonat..." Tyiska nyöszörgött, nagyot rándult, mint a hal, és eltűnt a tömegben. Nekilódult a falnak... elbújni vágyott, kiszuszogni magát. Nem, nem teszi többet, ördög vigye a pénzt... Ekkor, mentőangyalként Pjotr tűnt fel az állomásépületbe igyekvők között. Tyiska utánavetette magát, és kis távolságról követte.

A folyosón Pjotr felmutatta jegyét, és a többi, ugyanoda özönlő utassal együtt egy ajtó felé tar-

* Állami Politikai Hatóság.

tott. Tyiska is elővette a jegyét. Az ajtó mögött ragyogó lámpafényben, zöld növényekkel díszített, hatalmas étterem tárult elébe. Kellemes meleg és különféle sült ételek illata fogadta. A viaszosvászon terítős asztalok körül szorosan összezsúfolva ültek az emberek: lázasan ettek, mártogattak, villával szurkálták az ételt. Pjotr – Tyiska előtt érthetetlen okból – megállt egy asztal mellett, és beletemetkezett az újságjába.

Odakint riadtan szólt a csengő, egy vörös hajú vasutas elnyújtottan kiáltott, siettette a késlekedőket. Tyiska már indulni akart, de megállt; amíg Pjotr ott van, nincs mitől tartania. Az utasok felálltak, és a kijárat felé mentek. Pjotr már ott ült az asztalnál. Tyiska látta, hogy egy tányér van előtte, benne maradék kása és pecsenyemártás – az egyik utas hagyta meg, kenyér is volt hozzá... Pjotr, anélkül, hogy az olvasást abbahagyta volna, egy darabka kenyérrel kitörölgette a meleg mártást, azután nekilátott a kásának. Balja felől még egy fél tányérka káposztaleves is maradt – Pjotr azt is odahúzta magához.

„Ahá, hát így is lehet!" – gondolta Tyiska. Körülnézett. Éppen előtte néhány vöröskatona ült. Scsit ettek; jól megtermett legény valamennyi – no ezektől nem sokat várhat. Mellettük törékeny polgárasszony merítgette a tányérba kanalát, kalapban volt, orrán csíptető. Tyiska az asszonyt szemelte ki magának. Nyelte a nyálat, és várt... De az asszony apránként szépen kikana-

lazta az egész káposztalevest, sőt egy kis kenyérhéjjal még a káposztát is összeszedegette, azután nekifogott a vagdalthúsnak és kásának. Tyiska bánatosan követett szemével minden falatot, látta, hogy az asszony az utolsó csöppig elfogyaszt mindent. Akkor egyszerre nagy székzörgetéssel felkerekedtek a vöröskatonák, és – ó, gyönyörűség! – egy tányér kása maradt gazdátlanul az asztalon, meg csaknem egy egész szelet vagdalthús . . . Tyiska széttologatta a székeket, odacikázott, és önfeledten nekiesett a régen nem ízlelt, ínycsiklandozó, meleg ételnek.

Egyik oldalról könyörületesen még egy fél tányérka káposztalevest toltak oda; Tyiska megette, a szemközti asztalon kenyeret hagytak, meg egy darabka húst kásával – azt is bekebelezte.

A mártást egy darabka kenyérrel – ahogy Pjotrtól látta – kimártogatta: ismeretlen, jóízű mártás volt. Most már kellemesen, jóllakottan elnehezedett, elbágyadt, szeme révetegen lecsukódott, de csak egyre huzigálta magához a tányérokat, a kenyérdarabokat tarisznyájába rakosgatta. A pincérek semmit sem vettek észre, a terem túlsó sarkában keringtek, kócos, rongyos csavargó gyerekeket kergettek ki. Hát ilyen ember ez a Pjotr bácsi! Tyiska hálásan lépegetett mögötte vissza a fagyban, és magában azt találgatta, hány ilyen mesés állomás van még előttük.

Pjotr kitapogatta a polcon Zsurkint, és meleg újságpapírgöngyöleget nyomott a kezébe:

– Nesze hús, Vanya!

Zsurkin kibontotta, megkóstolta, de úgy, hogy egy szuszra befalta az egészet.

– Köszönöm, Petyasa – mondta halkan, elfúló hangon; szégyellte magát a derék Pjotr előtt.

A vonat csikorogva mozdult, mint a havon lépegető ember. Az üvegesek kuckójából pálinkaszag áradt, butykos koccant. A könyvelő pergő nyelvvel valami Nyikolaj Szemjonicsról fecsegett. Pjotr szívesen ivott volna potyán, köhögött, hogy észrevétesse magát. Az ajtó felett pislogó kis gyertya gyér fénnyel világította meg a kocsi belsejét, a bozontos kucsmákat, a fekete szemüregeket. Az üveges felismerhetetlenül szigorú hangon kérdezte:

– Tehát elcsábította a feleségét?

– Nem, Nyikolaj Szemjonics előtt nem titkolóztunk. Tudod, ez a Nyikolaj Szemjonics már nem volt éppen fiatal, az asszony tulajdonképpen az én feleségem volt, neki csak az anyakönyv szerint. Mihelyt a munkából szabadultam, egyenest hozzájuk siettem, elüldögéltünk esténként... van egy lánya is... teázgattunk. Azután vagy én maradtam ott náluk éjszakára, vagy az asszony jött el hozzám.

– Miért nem vált el?

– A lánya miatt nem akart. Nyikolaj Szemjonicsnak semmi kifogása a viszonyunk ellen. Az ördögbe is, jól járt velem: mindennap odamegyek munka után, fát vágok, magam teszem fel a sza-

movárt, ő meg, a mihaszna, csak ül, újságot olvas, és cigarettázik. Miatta, a gaz kizsákmányoló miatt, utaztam el az építkezéshez; eriggy az anyád kínjába, mondom, találj magadnak más szolgát! Most megint csak az asszonyra gondolok! ... Beleőrülök!

A könyvelő bánatos, hanyag mozdulattal megragadta az üveget, de kiderült, hogy üres. Az üveges rosszallóan mondta:

– Nem emberek vagyunk mi, elfajzottunk. Az egész világ megvetéssel néz ránk.

Megint szomszédok néztek be, fekete alakok mozogtak a félhomályban; mintha az üveges titkos kinyilatkoztatást olvasna valami szentkönyvből:

– Az ilyen törvény szégyen és gyalázat! Írva vagyon: addig tart a Sátán uralma a földön, amíg Isten igéi be nem teljesednek ...

A vodkától fellelkesült üveges kiegyenesedve, fenyegetően ült ott. Koromfekete árnyék hullott arcára, és elmélyítette szemüregét. A gyerek, fejét vállára hajtva, úgy aludt mellette, mint egy angyal.

– Feleljetek: melyik erőhöz tartoztok?

A könyvelő kiemelte két tenyere közül kábult fejét.

– Mi?

– Ti!

– Mi ...

– A Gonoszokéhoz. Mert nem a megfelelő em-

berek törvénykeznek. Dolgozóknak, szakembereknek kellene törvénykezniük. A hatalom, ha jó volna, rendeletbe foglalná: aki dolgozni akar és fog, azé lesz a hatalom.

A sötét alakok összefüggéstelenül mormoltak valamit, látszott, hogy messziről jöttek, ellankadtak az átszállásoktól, a hol itt, hol ott töltött éjszakáktól... Az üveges egyre szigorúbban leckéztetett.

– Hát az építkezéseink, apókám? – kiáltott fel hirtelen felocsúdva a könyvelő.

– Mi?

– Ehe, apóka, elárultad magad... A sötét ellenség szól belőled, nem a dolgozó. Magát hogy hívják, engedelmével? – ütött a könyvelő Pjotr térdére.

– Pjotrnak.

– Petya... – A könyvelő szelíd lett és szomorú. – Petya, összetéphetem az ingemet?

– Miért?

– Úgy örülök, hogy olyan nagyszerű építkezésekbe fogtunk... nem bírom ki...

Pjotr elunta magát. Vodkával nem kínálták meg, a beszélgetés nem igazi társalgás, értelmetlen fecsegés csak... Tyiska és Zsurkin a magasban teljes gőzzel horkolt. Pjotr elalvás előtt kiment a kocsiperonra. Az üveges kenetteljes szavai nyomán lelkében régi-régi, eltemetett emlékek elevenedtek fel, de maga sem tudta, hová tartoznak ezek az emlékek. A vasúti kocsik mellett,

veszett iramuk ellenére, ugyanaz a hajdani, kihunyó ablakszemű, temetői éjszaka száguld, és beburkolja az egész vonatot.

Pjotr vadul feltépte az ajtót. A semmi gomolygott és süvített előtte, maró por vágódott a szemébe, hogy belekönnyezett... Árván összegörnyedt, és belebámult az áthatolhatatlan sötétségbe. Mi van veled, Pjotr? Talán csak nem utolsó erőd megfeszítésével kérkedtél egész nap Zsurkin előtt, az útitársak előtt? Valamikor régen hová nem vetette a sors izmos testedet, szélhámos énedet! Senki sem tudja, hogy a kínai határon túl is jártál... Ifjúságod hajnalán volt mindez, nem gondoltad, hogy életed alkonyán megint nincstelenül kell útra kelned... Nem, elcsüggedni azért még korai... Aki elcsügged, annak vége... Pjotr megkapaszkodott, kidüllesztett mellel nekifeszült a süvítő hóviharnak, és elbődült: – Ohoho-hó! – mint régen, hogy a mozdony még nagyobb gőzzel száguldjon, a szél részegebben süvítsen. De mintha csak bosszantására történt volna: ritkább lett a zakatolás, a vonat alig-alig vánszorgott, szemafor villant, állomásraktár sötétlett... Fáradt, szégyenletes levertség fogta el.

Reggelre elhagyták Ufát. Merőben idegenszerű tájon ébredtek: a jeges ablakon kapart nézőkén át egyre több fenyőfát pillantottak meg, meredek lejtők emelkedtek – ilyenek Msanszk környékén nincsenek. Azt mondták, még másfél napig kell

utazniuk. A kocsiban most már csupa egyfelé tartó utas volt: Cseljabába, Krasznogorszkba igyekeztek. Zsurkin hol ettől, hol attól próbált megtudni egyet-mást az ottani munkásviszonyok felől, de a legtöbben most mentek oda először, csak a hírekre bízva magukat. Ufában két hivatalos külsejű fiatalember szállt fel, gimnasztyorkában voltak, derékszíjjal, nyikorgó katonatáska verte az oldalukat. Könnyedén, kabát nélkül jártak-keltek a kocsiban, hangosan beszélgettek, mintha otthon volnának. „Komszomol" – súgta Pjotr. Az állomáson megint lekergették Tyiskát a teáskannával, cukrot azonban ezúttal nem vett elő Zsurkin, hallgatott, és a forró vizet csak vastagon megsózott fekete kenyérrel fogyasztották. A hótól megint úgy kivilágosodott, mintha nagy-nagy hegyre kapaszkodnának, és csak az égbolt volna körülöttük. Nyugtalanító érzés volt elgondolni, milyen messzire kerültek az otthontól, beláthatatlan, feneketlen mélység tátongott mögöttük.

Egy kis állomáson egész háztartás zúdult be: zsákok, sajtárok színültig teletömve mindenféle kacattal, vánkosok, sőt még edényrudak is. Egy mérges tekintetű, kisírt szemű asszony hangosan szipogott, egyik karjával síró kislányt szorított magához, a másikkal huncut szemű fiúcskát; az is szipogott, de inkább csak majmolásból, katonasapkája felett lányosan kendővel kötötték be a fejét. A cókmókot Pjotr ülése alá igyekeztek betaszigálni. Pjotr elkáromkodta magát: – Még ho-

vá nem bújnátok, ördögadták, hiszen már lélegzeni sem lehet. – Az elgyötört, futástól lihegő gazda azonban bűntudatosan, szaporán biztatta: – Valahogy majd csak ... – és megint kiszaladt, cipekedett és dugdosott. Ahogy a vonat megindult, az asszony az ablakhoz rohant, jajveszékelésben tört ki, kétségbeesetten vakarta az ablaküvegről a jeget, a kislány még jobban sivalkodott, a fiúcska pedig sanda pillantással bámulva az utasokat, kellemetlen hangon felüvöltött. A gazda leverten állt, és verejtékét törölgette. Amikor az állomás mindenestül eltűnt a szemük elől, az asszony hisztériás kiáltással a batyukra zuhant.

A polcokról feléjük fordultak, és a folyosóról be-benéztek az utasok, óvatosan, feltűnés nélkül, tisztelve a más ember bánatát. Egyszer-kétszer a derékszíjas komszomolisták is közelebb jöttek. Egyikük nyikorgó, vitorlavászon csizmában aggodalmasan topogott az asszony körül, szemlátomást mondani akart valamit.

Pjotr kezdte a beszélgetést, ő tudta, miről ...

– A kolhozból ugye? – kérdezte részvéttel.

– Onnét – felelte a bajuszos, egyre törülközve.

Amerre csak megy az ember, mindenütt ugyanezt látja: egész Oroszország a gyökeréig pusztulóban.

Az asszony kicsit elcsendesedett. A padokon ülők összébbhúzódtak, és könyörületesen helyet szorítottak a családnak. Az ember elmondta: jómaga bányász, Cseljabugolban dolgozik, az asz-

szony pedig a gyerekkel otthon élt a faluban, vezette a még nagyszüleiktől rájuk maradt gazdaságot. Most beszögezték a házat, a családot mindenestül felpakolta és viszi magával Cseljabába, a bányatelepre – a faluban amúgy is rossz az ellátás.

– Megint nincs petróleum; micsoda élet ez? Mellettünk a szovhoz, ott, a szövetkezeti boltban bőven van petróleum. A mi asszonyaink tejért cserélnek.

– Ejnye! – méltatlankodott Pjotr.

A vitorlavászon csizmás legény közelebb jött, fülelt.

– Te munkás vagy?

Az ember kelletlen pillantást vetett rá.

– Az volnék . . .

– Mit lázítasz? Ha egyszer munkás vagy, légy öntudatos, megértő! A falu most a kollektivizálás útjára tér, osztályharcot vív a kulákkal.

A legény kieresztette a hangját, a szó csak úgy dőlt belőle, szinte önkéntelenül. De átérezte, amit mondott, és önfeledten tűzbe jött tőle.

– Falun jártál . . . nos, munkás létedre megmagyaráztad-e a parasztoknak, milyen nehézségekkel küzdünk, és milyen eredményeket értünk el az adott szakaszban? Vagy ott is csak pánikot keltettél?

– Hallottuk, hallottuk – felelte fáradtan a bányász. – Hát te ki vagy?

– Mi a moszkvai „Termelési Újság" kiküldött komszomolbrigádja vagyunk.

Pjotr az ismerős szavak hallatára hiúságában már-már felpattant, hogy megkérdezze, nem ismerik-e a lapnál a fivérét, Nyikolaj Szousztyint? De még idejében észbe kapott, sőt meglapult a többiek mögött, nehogy nagyon szem előtt legyen.

A komszomolista egyre jobban tüzelt:

– Beszéltél-e nekik, mondjuk, az ipari és pénzügyi tervekről, hogy mennyit termeltek a bányában, hogy megy a rohammunka, a szocialista munkaverseny-mozgalom? Mennyi szenet adtok az országnak? Az ipari-pénzügyi tervet felbontottátok-e, eljuttattátok-e egészen a vájatig? Tudod a számadatokat?

– Hallottuk, tudjuk már... jártak ott ilyenek... Élnél csak falun...

– Ej, úgy látom, rosszul megy ott nálatok, Cseljabinszkban, a felvilágosító munka! Mindenesetre add meg a címedet, majd a lapban szellőztetjük egy kicsit a dolgot. Az a kérdés – fordult megdöbbenve társához a vitorlavászon csizmás legény –, hogy hol itt a kapcsolat az iparvállalatok és a kollektivizálási folyamatok között!

– Jó, jó, írd csak fel, nem félünk – mondta sötéten a bányász.

Az asszony riadtan nézett a komszomolistákra. Tyiskának, aki a polcon sunyított, a szívverése is elállt a bányászért való aggodalmában. Éppen

ilyen derékszíjas ifjak jöttek hozzájuk is, és vitték el minden további nélkül Ignat bácsit.

A komszomolista így szólt:

– A te neved nem kell, csak a falut nevezd meg. Szép kis társaság lehet ott együtt a szövetkezetben! Biztosan a pártvonalat akarják aláásni.

A bányász megélénkült.

– Hát ami azokat illeti... igaz, elmondom, csak írjad!

– Neked meg... megértőbbnek kellene lenned.

– Hát nem vagyok az? Ez a hajsza itt a gyerekekkel, a holmival; két nap alatt meg kell fordulnom, a munka nem vár!

Pjotr epésen hallgatta. „Hogy meghunyászkodik, mihelyt az orrára koppintanak!" – Amikor a komszomolisták kimentek, helyeslően fordult a bányászhoz:

– Igaz is, élnének csak falun, a mi helyünkben! Az este arra mentem, kolbász volt előttük az asztalon.

A bányász nem felelt, csak kutató, szinte ellenséges pillantással mérte végig Pjotrt. Pjotr meghökkent: csak nem mondott túlságosan sokat? Hogy elsimítsa a dolgot, részvétének adott kifejezést, hogy amannak olyan kínszenvedést kell kiállnia a gyerekkel meg a sok motyóval, méghozzá ilyen szörnyű fagyban... Nehéz lesz a családdal, a saját kis házuk után most valami barakkban... Megint melléfogott.

– Cseljabugolban nemigen van barakk, különö-

sen a családos emberek típusházakban laknak – mondta a bányász –, a család megkapja a maga fejadagját, a gyerekek meg azonfelül meleg reggelit is kapnak az iskolában, ingyen. – Arról is beszélt, hogy túlteljesítéssel mennyit lehet keresni, meg beszélt a vásárlási utalványokról. Már régen átköltöztette volna az övéit, így előnyösebb: együtt vannak, és a gyerekek is világot látnak... de az asszony csak a maga rokonságához húzott.

A polcokon és a folyosókon úgy sugdolóztak az emberek, mintha mesét hallanának...

– Igen, a munkásnak mindenütt kedveznek...

– Én kitaníttattam egyet, világot láttattam vele – dörmögte sértődötten Pjotr –, azután kutyafülit se kaptam tőle.

Zsurkin alig győzte kivárni, hogy szót válthasson a bányásszal, megtudakolja, mi hírlik ott az építkezésnél a munkáról. A bányász megerősítette, hogy igen, színigaz, amit az újságok írnak: sok a munka, és csak úgy özönlik oda a nép, egymást érik a vonatok, és még mindig nem elég a munkáskéz. De sokan vissza is fordulnak.

Zsurkin hallgatta, mohón itta a szavait, kócos fejével helyeslőn bólogatott. Valami okból tiszteletett érzett a bányász iránt, és hitt neki. Hej, csak munka legyen, nem néz ő ételt, nehézségeket, nekilát teljes erejéből!

A könyvelő egy pillanatra felocsúdott, kinézett az ablakon, és felkiáltott:

– Nézzék, polgártársak, milyen csodálatos vidék: hegyek meg hegyek!

Kikandikáltak.

Csakugyan: magasan a vonat felett egyhangú havas vonulat húzódott. A fehér pusztaságban itt-ott elszórva borzas fenyőfácskák meredeztek. Lejjebb, a vízmosásokban, befagyott patakok, a lékekben feketén kavargott az ár. A vonat a zord urali szorosokon haladt át.

Tyiska mintha más földön ébredt volna fel. És minél magasabbra, minél zordonabbul emelkedtek körülötte a már sűrű rengeteggel borított hegyek, annál nagyobb erővel rohanták meg a régebbi aggodalmak. Minden élvezet nélkül, csak hogy a gondolataitól szabaduljon, rágcsálta a tegnapi kenyérmaradékokat.

Alkonyattájt a kocsiban elcsendesedett, elbágyadt, elringatózott a nép. Közelebb, egyre közelebb kerül a várva várt, ismeretlen vidék. A félhomályban kételyek ütötték fel fejüket: ami nappal világosnak, biztosnak látszott, most ingadozónak, bizonytalannak tetszett. Volt, aki lefeküdt, és korán elaludt; a rossz tápláléktól megsűrűsödött az emberi bűz; a könyvelő megint szerzett valahonnan pálinkát, zavarosan áradozott és siránkozott. Késő este átható hangon elkiáltotta magát a kislány. Éjjel még csüggedtebben, fájóbban gondoltak az otthonmaradottakra.

A vonat most lassan haladt. Tyiska megragadta az alkalmat, és kinyitotta a külső vagonajtót, hogy az éjszaka beállta előtt még egy kicsit kitekintsen a szabadba. De nyomban bánatosan be-

csapta. Fekete hegy meredezett falként előtte, rajta sötét erdő csipkézte az eget, az égboltot pedig soha nem látott vörös fény vonta be. És most nemsokára a vagonnak is vége, kiveti őket a fagyba, az idegen mezőre: eriggyetek menedéket keresni...

– Ahun a' Zlatouszt – mondták a vagonban.

Az ablakban vörös csillagokként idegen emberek házában égő, szelíd fények úsztak. Felettük a sötét égen hajnalfény lángolt. Kohók mellett robogott a vonat. Tyiska dermedten bámulta ezt a lángolást; el akart fordulni, elbújni előle, de nem tudott, borzadva várta, hogy mi következik. Odalent a homályosan megvilágított térségen most váratlanul füst tört elő, fergetegesen, vészesen; a levegőben tűz áradt szét... Ajtócsapkodás hallatszott, jeges légáramlás járta át a kocsit, a rettenthetetlen komszomolisták nagy zajjal szedelőzködtek, azután kiszálltak, és félelem nélkül nekivágtak a tomboló éjszakának – célhoz értek. Az üvegesfiú álmában felordított: – Üüüü-veee-geeees! – Tyiska reszkető kezét Pjotr felé nyújtotta: – Bácsikaa!... – Pjotr aludt.

HEGYEN-VÖLGYÖN TÚL

Éjszaka van. Alig kivehető, távoli hang szálldos a hóviharban a sztyepp felett, szinte beleolvad a szél zúgásába. Harangszó... Kazahfaluban (más

néven: Sanghaj) a régi téglatoronyban, amely már ősidők óta ott áll, és ahonnan a Pugacsov-felkelők annak idején jó néhány cári hivatalnokot lehajítottak, kongatnak az utasoknak, hogy el ne tévedjenek.

Hull, hull a hó; süvítő fergeteg száguld kelet felől, Szibériából. Kavargó sötétjében hol kialszik, hol meg egészen beragyogja az ég alját a falu mögött valami különös türkizkék fény; az ottani vidék csodálatos hajnala: az építkezés...

A templommal átellenes utcasoron a süketnéma, régen elpihent házak egyikében három egymás melletti ablaktábla résein világosság szűrődik ki – Agrafena Ivanovna lakik ott, a pékmesternő. Odabent a szobában az asztal mellett – hosszú az asztal, akár a kocsmában – ott ül Agrafena Ivanovna, fejét tenyerébe hajtja, előtte gőzölgő szamovár. Két szakállas ember a vendége; bundában ülnek, úgy teáznak: akár a kocsmában.

– Nem bírom megszokni ezeket a szibériai viharokat – kesereg Agrafena Ivanovna. – Talán valami magányos, vándor lélek kóborol most a sztyeppen.

Mély-mély veremből, lelket hasogató, régmúlt időkből konganak fülébe a hangok. Mintha szombat este volna, hetivásár után. Msanszkban vecsernyére harangoznak, a tüllfüggönyös, félhomályos szobában ég a lámpa, a padló tisztára van súrolva. Valahol a csillagos ég alatt, a fagyban, Misenyka, a fia kocog alacsony szánkóján a mun-

kással; a julovi hetivásárból jön, ő is minden portékáján túladott. Megérkeznek – egész este a bevételt számolgatják. Másnap pirogot esznek.

... Vagy talán csakugyan hírhozó bolyong most a hómezőn; végre eljött az ideje, hogy megjelenjék? Vergődik, viaskodik a hóviharban, és nem sejti, hogy a közelben meleg hajlék várja? Nem a régi már Agrafena Ivanovna: nevető fogai kihullottak, felpüffedt teste öregesen elnehezedett. Az üzlet: szóra sem érdemes, kis kosárból maga sütötte cipókat árul a piacon. De a modora ugyanaz maradt, ha akarja, most is ki tudja ereszteni a hangját.

– Voltam a jósnál. Fogott egy fazekat, kiment vele a pitvarba, imát mondott, azután nekem is odaszólt: „Imádkozz!" Majd egy könyvből olvasott valamit. „Rövidesen hírt kapsz a fiadról, azt mondta, csak várj, ne zúgolódj!"

Ráemeli tekintetét az irhabundásokra, akik elgondolkozva szürcsölik a teát, és sértődötten kifakad:

– Mit hallgattok, mint a kukák?

– Mit szóljunk, Agrafena Ivanovna? Folyik az építkezés körös-körül. Azt beszélik, hogy három kilométernyire végig vassal telt szerelvények állnak a pályán... Mindenféle felszerelést hoztak.

A másik, fiatalabb ember:

– Hozni hoztak, de a kirakodással baj van! Ilyen hóvihar... és másfél hónapja nem adták ki a munkások bérét.

Mindkét irhabunda hófergetegekkel, hetivásárokkal, vendégfogadókkal rokon. Agrafena Ivanovna valami különleges ügyeket bonyolít le általuk. Az idősebbik férfinak olyan szelíd, ájtatos az arca, mint az ikonon a szenteké, ahol nem fedi szakáll, ott sűrű ráncok barázdálják – az ilyenek csendben kegyetlenkednek otthon, házuk pedig bádogtetős, ötablakos. Társa almapiros arcú, dalos kedvű legény, göndör haját körben csibészesen egyenesre nyírva viseli.

– A lisztért mikor? ... – kérdezi Agrafena Ivanovna.

– Holnap.

– A zsákokat a pitvarba készítettem.

– Csakhogy, asszonyság, veszedelmes lett ám! Onnan, a faluból, mondjuk, még csak kicsempésszük valahogy éjszaka. De úgy hírlik, hogy hamarosan az egész építkezés körül őrjáratokat szerveznek.

– Sehol sincs már nyugta az embernek ... Békén éltünk, senkit sem bántottunk ...

Agrafena Ivanovna könyökére támaszkodva, vészterhesen kesereg.

– Másrészt meg – lelkesedik a göndör hajú – vegyük csak, polgártársak, például a mi kis községünket. Mi volt itt régen a piac? És most mi? Ilyen töméntelen nép közt mégiscsak ki lehet sütni valamit.

– Kisütni könnyű – hagyja rá az öregebbik, ti-

tokzatos arccal –, de csak ideig-órági, átmenetileg.

– Hogyan? – kapja fel a fejét Agrafena Ivanovna.

– A szelek! Nyáron, mihelyt a száraz szelek megérkeznek, csak úgy cibálják le a tetőket. Aki az itteni szeleket nem ismeri, nem tudja, mi a veszedelem. Malcsugin kereskedő is kisütötte, nemhiába okos ember, hogy egy kis üzemet létesít; fél évig épült, és mindig rajta volt a szeme. Egyetlen cigarettától vagy mitől az egész odalett.

– Úgy-úgy – bólogat Agrafena Ivanovna. Keze elgondolkozva siklik a kendője alá, megvakarja ősz fejét. – Csak azt nem tudhatjuk, emberek, megérjük-e azt az időt, amikor a szelek megérkeznek? Mi történik a falvakban? A paraszt türelme fogytán van. Még a baskir, még az is háborog, szörnyűség, hogy mi lesz itt, emberek...

Az ablaktábla tompa ütéstől reccsen – talán havat vágott oda a szél –, de nem: még kétszer ismétlődik, tehát emberi kéz zörgeti. És a szünetekben hirtelen kivehetővé válik a zaj, szétárad, és vészjósló zúgással tölti meg az egész házat. Valami sötét, ismeretlen veszedelem közeledik. Álomban érez néha ilyesmit az ember, amikor nem látja, csak sejti a közelben a gyilkost.

Agrafena Ivanovna keményen mondja:

– Ismerős kopog, nyisson valaki ajtót!

A göndör hajú hófelhőt enged be a pitvarba – vöröskatona-sapka ágaskodik ki belőle. Miután

leverte magáról a havat, vastag köpenybe burkolt, markos legény jelenik meg az ajtóban. Nyúlszája van: felső ajka kétfelé hasadt. Orra hosszú. Két pislogó szeme gyanakodva szemlél mindenkit, mintha valami sérelmet kutatna.

– De hiszen ez Szanyecska – mondja Agrafena Ivanovna egyszerre megnyugodva. – Mi az, megkaptad a béred?

– Meg... kiadták – vág közbe rekedt, nyers hangon a legény. – Valami melegítő italt szeretnék.

– Hát már sohasem lesz vége? Mennyivel tartozol már? Folyószámlád van itt nálam, vagy mi?

– Grunya néni, ne játssz az idegeimmel! Tudod, hogy csontig átfagytam. Tíz órát veszkődtem a gáton a jég között!

– Mi hasznom nekem a ti gátotokból?

Szanyecska azonban – gorombasága mögött valami titkos jog érződik – már haragosan letelepedett az asztalhoz, és Agrafena Ivanovna megadja magát.

– Duszja! – kiáltja bánatosan.

Duszja méltóságteljesen kilép a belső ajtón; fiúsra vágott rövid hajával kirí a környezetéből. Szanyecska megfordul, leverten nézi a szép lányt, azután önmagába pillant, nem érti, mi megy végbe a lelkében... Agrafena Ivanovna egy hitvány halat nyom a lánya kezébe:

– Fogd, dobd rá a parázsra!...

A két bundás érzi, hogy Szanyecska jöttével feleslegessé váltak: kiisszák teájukat, és felállnak.

– Egész vonatrakomány textilholmit küldtek ide az építkezéshez – jelenti hangosan, szinte szilajon Szanyecska.

– Miféle holmit? – kérdezi bizalmatlanul Agrafena Ivanovna.

A két bundás csendesen visszaül, kíváncsian hallgat.

– Hát olyan szokásosat. Ingre, nadrágra, kisasszonyoknak blúzra valót . . .

– Kik kapják?

– A munkások, akik a gátat építik, úgy, mint én, rohammunkával, az első sorban. Én még a betonkeverőnél vagyok, de mit számít az? Nemsokára emelődarura kerülök. Még gőzmalmot is tudok kezelni!

Szanyecska nem is beszél: rekedten ordít, hogy a szomszéd szobában is meghallják. Ajka szegletében hab jelenik meg, szemében esztelen dicsekvés villan. Baromerős, kidagadó izmain megfeszülnek a vattázott kabátujjak. Agrafena Ivanovna még szeretne megtudni egyet-mást a szállítmányról, de Szanyecska nincs beszédes kedvében, sötét képpel elhallgat. Az asszony tányéron hozza neki a sült halat, és suttyomban, a kendője alatt, vodkával telt poharat nyom a kezébe.

Amikor a bundások az ital kotyogását meghallják, végérvényesen felemelkednek.

– A zsákok a pitvarban vannak – ismétli Agrafena Ivanovna.

Miután még a küszöbön összesúgott velük, és kikísérte a távozókat, az asszony kérdő tekintettel letelepedik Szanyecskával szemben, olykor-olykor megvakarja a fejét a kendő alatt. Duszja a válaszfal mögött dühös pengetéssel próbálgatja az ócska gitár húrjait. A hóvihar zúg, mint az erdő, réges-régen zúg... Duszja vad hangon egy cigánydalba kezd – nem is dal ez, a lány unalomtól őrjöngő, forró teste árad szét benne, és a hangnak nincs hova menekülnie a hóvihartól, ládáktól, szekrényektől... Szanyecska, aki éppen teletömte a száját, az első hangokra hátraszegi fejét, és olyan mozdulatlanul figyel, hogy nyelni is elfelejt. Valami zavaros visszhangot érez magában... De a következő percben felocsúdik, s még dühödtebben mozgatva állkapcsait, fülig belerágja magát a halba. Egy pontra meredő apró szeme sarkában könnyek buggyannak az élvezettől. Egy csepp végiggördül az arcán, és belehull a pohárba. Szanyecska észbe kap és cuppogva, élvezettel fenékig üríti poharát.

– Érted, mama? – kérdezi titokzatosan Agrafena Ivanovnát.

– Mit?

De Szanyecska megint fülig benne van a halban, nem válaszol. Agrafena Ivanovna nincs vele tisztában: gyengeelméjű ez a legény, vagy nagyon is ravasz.

– Mama – motyogja végre Szanyecska. – Te jó voltál hozzám, én meg, ha akarod, hálából a fejemmel segítek neked. Jó?

Úgy látszik, hogy Szanyecskát az ital hatására leküzdhetetlen jószívűségi roham lepte meg.

– A textilre vonatkozóan így képzeld el: erre tifelétek nyolc barakk van. Itt senkinek sincs szakmája, és most mind egy szálig kivezényelték őket a kirakodáshoz. A kirakodással bekapták a békát, az egész építkezés hajszálon függ!

Agrafena Ivanovna bizalmatlanul bólogat:

– Ú-úgy...

– Képzeld csak el: egy hónapja nem fizetnek, a hóviharban négy kilométerre hajtják a kirakodáshoz az embereket. Tegyük fel, hogy mindenki összefog, aztán holnap tessék: nem állunk munkába, fizessetek előbb, ha pénz nincs, textilt adjatok! Ha nem adtok, nem megyünk!... Adni fognak, mama.

Agrafena Ivanovna közönyösen szól:

– Mi hasznom belőle?

– Hogy mi?

Szanyecska vigyorogva kacsingat az asszonyra, egész arca eltorzul tőle. Hallgat, és hirtelen megint kacsingatni kezd. Vonásai most felismerhetetlenek, szinte dúltak, és Agrafena Ivanovnát bizonytalan félelem fogja el. Hátrálni akar, szédül.

A hóvihar süvítésében ismét megzörren a pitvarajtó. Agrafena Ivanovna úgy összerázkódik, mintha a testén dörömbölnének.

– Ki az már megint?

Kiordít a pitvar sötétjébe:

– Ki a-az?

Harangzúgás, hóvihar, ugató hangok az utcáról.

Agrafena Ivanovna hirtelen hátrahőköl.

– Msanszkiak? Miféle msanszkiak... mit akartok?

Duszja az ajtó nyílásán kandikál ki, ott kéklik a ruhája. Szanyecska felkel, és mintha leszámolásra indulna, kegyetlen pillantással megy el a megrémült Agrafena Ivanovna mellett, ki a pitvarba.

Cseljabinszkban nagy üggyel-bajjal másik vonatra szálltak át. A hegyek elmaradtak, körös-körül megint vakulásig puszta sztyepp következett. Fehér hótölcsérek kavarogtak.

Reggel kis állomásra érkeztek. Zsurkin kikandikálva, magányos szélmalmot pillantott meg – kitárt szárnyaival ott állt a pályatest közelében. Téglaalapzata féloldalt lesüllyedt, a malom elhagyatottan, árván roskadozott, tíz éve is lehetett már, hogy nem őröltek benne. A szélmalom miatt Zsurkint egész nap vigasztalan levertség gyötörte.

Pjotr is ellankadt a vasúti kocsi bágyasztó levegőjében. Arcát szürke sörte nőtte be, savanyú képpel dohányzott, szaggatottan beszélt.

Az állomáson az ellenvonat eregette a gőzt. Zsurkin maga ment ki a fagyba forró vízért. Az

állomáskert bokrait belepte a dér, sötét, viharos ég feketéllett át rajtuk. A forróvizes bódé felett plakát hirdette:

ÜDVÖZLET AZ ÉLENJÁRÓ PROLETÁROKNAK,
AKIK ELJÖNNEK
A VILÁG
LEGNAGYOBB ÓRIÁSÜZEMÉT ÉPÍTENI!
LESÚJT A PROLETÁRÖKÖL A LÓGÓSOKRA, AZ
OSZTÁLYELLENSÉG SZEKÉRTOLÓIRA!

Az ellenvonat peronjáról cigarettázó, toprongyos emberek néztek át. Zsurkin megkérdezte, hogy az építkezéstől jönnek-e?

– Onnan bizony.

– Miért?

Egy koldustarisznyás, ravasz képű paraszt, amolyan minden hájjal megkent falusi szószóló, vállával megbökte a szomszédját, hogy megnevettesse. Mindketten gúnyosan vigyorogtak.

– Menj csak te is, majd meglátod, milyen könnyű kereset az!

A koporsókészítő visszavánszorgott a kocsiba, többet nem kérdezősködött.

A nap folyamán harmadnapos kenyérmaradékon tengődtek, hideg vízbe mártogatva, megsózva ették. Az állomásokon egy csepp forró vizet sem lehetett kapni – ez a szárnyvonal még elhagyatott volt, mindössze fél éve rakták le a síneket. Igaz, hogy egyes helyeken kijártak a falvakból az asszo-

nyok ennivalót árulni, egy rubel volt náluk a rozslepény; öt darab savanyúcukorka egy rubel; gyermekökölnyi báránysült-darabka szintén egy rubel. A sztyeppről, az idegen világból, behavazott, hegyes süvegű baskirok jöttek, Zsurkin nem kívánta látni őket. Beletemette arcát a gallérjába, és úgy kabátban, félig álomban, félig lázas önkívületben hánykolódott egész nap.

Tyiska összekuporodva feküdt a magasban, a batyuk között.

Éjszaka nyílt pályán állt meg a vonat. Magányos bakterház világított csak vele szemben. Az utasok káromkodva tülekedtek kifelé csomagjaikkal. Négy kilométerre voltak az állomástól: a síneken hosszú szerelvények álltak előttük, azért nem mehetett tovább a vonat.

Ahogy a lépcsőről leugráltak, szemükbe vágott a havas szél, és letapasztotta pilláikat. Térdig süppedtek a szemcsés hóba. Zsurkin csendesen keresztet vetett: – Megérkeztünk.

Balról völgykatlan látszott homályosan, távoli, az éggel határos peremén, messze, fénytaréj ragyogott.

A sínek mentén haladtak a vonatok között. A hóvihar oda nem hatolt be, kívülről csapkodta a teherkocsik falát, csak lentről kapta el a lábukat. Lassanként elszéledt a nép, csak ők hárman maradtak együtt. Zsurkin alig bírta követni Pjotrt, aki rendületlenül rakosgatta a lábát. Zsurkin vál-

lát törte a kis láda. Bundájában megizzadt, kezét és arcát pedig kegyetlenül hasogatta a fagy.

– Lassabban, Petra... – könyörgött.

Vagy egy órája baktattak már, ha nem régebben. A szerelvények, mint végtelen, kihalt utcák húzódtak, torlódtak, egyik a másik után. A zárt vagonokat olykor nyitották váltották fel, azok felett be-betört a fergeteg, az utasok megvakultan, dühödten viaskodtak vele.

Majd lekanyarodtak a sztyeppre, a dermesztően jeges szélbe. Pjotr levette válláról a tarisznyáját, és szó nélkül Tyiskára akasztotta. A fiú örvendezve ragadta meg: ha Pjotr bácsi rábízza a vagyonát, az annyit jelent, hogy nem hagyhatja el őt.

Pjotr haladt elöl a hóviharban, ő volt a vezető. A távírópóznákat követve, eljutottak az első épületekig. Alacsony barakkok voltak ezek, tetejük csaknem a földet érte. Alig-alig szűrődött ki valamicske fény. A szélső épületeken túl kezdődött az építkezés hatalmas területe.

– Ho-hoó! – hallatszott mögöttük a jamscsikkiáltás. Egylovas, alacsony szán közeledett, nagyokat zökkenve a hepehupás, jeges úton. Pjotrék megálltak. Éppen előttük mély döccenőbe futott a szán, és felborult. A kocsis a lószerszámba gabolyodott, utasa pedig kirepült az útra. Láthatóan hozzá volt szokva az ilyesmihez. – Az irotokat, te ördög! – ordította. – Az iratokat fogd meg! – A koporsókészítő és Pjotr segítségére siet-

tek, összekapkodták az utas belső zsebéből kihullott iratokat. Tyiska letette az útra a tarisznyát, és amikor nem látták, topogott és kicsit sírdogált is. A vihar hevesen tombolt, egészen belepte őket a hó. Miután az utast ismét beültették, Pjotr megtudakolta, hogy merre visz az út Kazahfaluba.

A közelben látszó fények mellett kellett elhaladniuk; ott van az igazgatóság és a kórház épülete. Azon túl egy kis völgy következik, majd jobb felől a gát – nem lehet eltéveszteni, úgy ki van világítva. Ha azt is elhagyták, már csak a templomhoz igazodjanak, helyesebben a harangszóhoz.

Mennyi ideig mentek, hóba süppedve, széllel viaskodva – ki tudja. Egyszerre nagy városba értek. Sokemeletes házak ablaksorai ragyogtak. A nappali fényben úszó bejáratok előtt autók várakoztak. A téren át, a lámpák alatt, emberek siettek a dolguk után. Mindenünnen barátságos meleg áradt... Csakhogy az egész város mindössze néhány házból állott; alig mentek tovább, megint nyílt mezőre, sötétségbe értek, és a fény után most még jobban megvakultak. Tompa hangot hozott messziről a szél... Végre Pjotr felkiáltott:

– Nézzétek, elfogytak a hegyek, kitartás, gyerekek!

Zsurkin kidugta a fejét a gallérjából, és bár úgy látszott, hogy a legborzasztóbbon már túl vannak, babonás félelemben, dermedten megállt:

a hó repülő falként kavargott körülöttük, keresztül-kasul fénylett, s az égbolt zavaros hajnalpírban imbolygott. „Ez már csak a halál előtti kábulat látomása lehet – gondolta magában – közeledik a vég..." A hóvihar azonban valamicskét csillapodott, s a közelben erősen megvilágított magaslat látszott, amelyen dolgozó emberek sürögtek-forogtak. Ez tehát az építkezés... hajszálra olyan, mint amilyennek elutazásakor a msanszki úton elképzelte... Egyre közelebbről hallatszott a harangszó. Az elöl lépkedő Pjotr mind buzgóbban és vidámabban szidta az időjárást; világos, hogy közelednek. Megint barakkok látszottak alig kivehetően a hóviharban. Tyiskának hangját sem hallották. Zsurkin minduntalan hátratekingetett, hogy nem maradt-e el. Nem: karjával és Pjotr tarisznyájával védve fejét, még vánszorgott valahogy a gyerek.

Utcába értek.

– Pontosan a templommal szemben van a háza! – kiáltotta Pjotr.

Azon vették észre magukat, hogy éppen a kerítés előtt állnak, amely mögött a harangtorony ormótlan tömege küldi kongását az éjszakába. Nem messze fény szűrődött ki az ablaktáblák hasadékán.

– Csak az lehet – mondta Pjotr, és átvágott az utcán. A másik kettő követte.

Zsurkin tiszteletteljesen levéve kucsmáját, elsőnek somfordált be a szobába, és szemben találta magát Agrafena Ivanovnával.

– Én vagyok, Ivan – gügyögte –, emlékszik még, néni, rámákat csinálgattam magának... Ivan Zsurkin vagyok, hogy is mondjam; Filat Szousztyin sógorának a fia...

– Ismerősnek látszik az ábrázatod – mondta Agrafena Ivanovna, s tenyere alól összehunyorított szemmel mustrálta a többieket. Pjotr feltűnően az árnyékba húzódott, Tyiska a küszöbön rázta magáról a havat.

– Mi szél hozott ilyen messzire, mi járatban vagytok?

– Munkát keresünk, Agrafena Ivanovna. Otthon már egy kopejkányi kereset sincs... Elsőnek magához néztünk be, mint ismerőshöz... ne utasítson el...

– Szóval a mi rohamépítkezésünkhöz akarnak csatlakozni? – fölényekeskedett gúnyosan Szanyecska.

– Először is agyonfagytunk, majd megvesz az Isten hidege, akármilyen kis zugot éjszakára...

– Akkor fáradjanak a barakkba, hatos telep, első keresztutca a templomtól balra, ott már gőzölög is a szamovár.

Agrafena Ivanovna egy kézlegyintéssel elhallgattatta a nyerítő Szanyecskát.

– Kik vannak veled? – fordult Zsurkinhoz.

– Ez itt Filat nagypapa nevelt fia, Petyasa Szousztyin. Talán emlékszik rá...

Zsurkin elakadt, észrevette, hogy Pjotr rémítően rángatja a szemöldökét. Agrafena Ivanovna emlékezetében keresgélt, majd tűnődve bólintott:

– I-igen... ő az... No hát melegedjetek meg legalább egy kicsit. Neked meg, Szanyecska, talán ideje már aludni menned.

– Megyek is – egyezett bele Szanyecska, és feltette sapkáját.

Nem szólt többet, csak szembefordult Agrafena Ivanovnával, és még egyszer, titokzatosan rákacsintott. Az ajtóban egyszerűen keresztüllépett az ott ülő Tyiskán, és távozott.

Pjotr először is a komódhoz lépett, amelyen piros-sárga virágos, horgolt terítőn lombfűrésszel csipkézett fakeretekben családi fényképek sorakoztak, mint ahogyan az már tehetősebb házakban lenni szokott. Különösen egy kép érdekelte, azt kezébe is vette, nem törődve Agrafena Ivanovna rosszalló pillantásával.

– Ez Misa? De régi felvétel!... Én újabbat mutatok.

Kiskabátjának vattázott rejtekéből újságpapirosba csomagolt valamit vett elő – kiderült, hogy fénykép. Óvatosan ráfújt, azután átnyújtotta az asszonynak.

– Ráismer?

Agrafena Ivanovna vadul csapott le reá:

– Nézzem csak!... Misenyka, lelkem, fiacs-

kám... ilyennek láttalak... Petrusa... mi is az apai neved... honnan szerezted?

– Hiszen kenyeres pajtások vagyunk Misával, Agrafena Ivanovna, vagy nem? Nézze csak jól meg, ki áll mellette?

Pjotr diadalmasan hajolt az öregasszony füléhez:

– Szibériában készült... búcsúzáskor...

– Szibériában! – Ez több volt, mint amennyit Agrafena Ivanovna elviselhetett. Levegő után kapkodott. – Szibériában! Amióta Kolcsak elment, semmi hír nem jött róla... nyolc vagy tíz éve már?... Beszélj, galambocskám... miért hallgatsz?

– Ismétlem, mama: Szibériában készült.

– Beszélj, öcsém: nincs többé... az én Misenykám?

Agrafena Ivanovna szaporán törölgette kötényével az orcáján végigfolyó könnyeket. Előre megdermedt, még mielőtt a választ meghallotta volna. Zengett-bongott a harang, hóvihar rázta az ablakokat – Szibériából jött, a hajdani kolcsakista tífusztáborból... Pjotr szigorúan állt az öregasszony előtt:

– Hallja, mama? Soha eszébe ne jusson kételkedni benne, hogy a fia él, érti? Majd később beszélünk róla.

Agrafena Ivanovna tenyerével és ruhája ujjával törölgette szemét, mintha álomból ébredne. „Mindjárt sivalkodni fog" – gondolta magában Zsurkin, aki még mindig meghajolva állt, kezé-

ben a kucsmájával. Csakugyan felsüvített a hangja:

– Duszja! Duszja! Nézd, kik vannak itt! Nemhiába mondta a jós, hogy hírt kapunk! Duszja, Misáról jött hír!

Megint ott kéklett a lány ruhája az ajtónyílásban, a lebiggyesztett ajak azonban átallott szóra nyílni.

Zsurkin felmelegedett, nemcsak a melegtől, hanem az örömtől is.

„Lám, milyen titkot hozott!... Van ennek esze! Nem fogsz elveszni, Ivan, amíg vele vagy, biz' isten nem!"

Agrafena Ivanovna anyás gondossággal sürgölődött körülöttük.

– Vetkőzzetek csak le, melegedjetek meg! Ide üljetek az asztalhoz, a szamovár még meleg! Duszja, dobj alá egy kis szenet! Mondd csak, Petyasa, miért hallgattál úgy, amikor bejöttél, még el is fordultál?

– Idegen volt a házban.

Pjotr lassan, otthonosan vetkőzött. Dohányszínű, elnyűtt ruha volt rajta.

– Szanyecska? Ó, Szanyecska a mi fajtánk. Megbízható... Csudára!

Az ilyen szólásokon meglátszott, hogy az öregasszony nem maradt el a kortól: kényszerű vándorlásai során sok ilyen mai kifejezést felszedett... Az asztalon barátságosan duruzsolni kezdett a szamovár, egész kosár zsemlye került mellé,

úgy feltornyozva, hogy a terítőre is legurult néhány, azután vastag darabokra vagdalt, zsíros füstölt hering. A forgolódásban az öregasszony is megélénkült, kivirult – most megint a régi Agrafena Ivanovna, akit még nem törtek meg az évek. Mindezt persze az örömhír okozta, amit Pjotr hozott; Agrafena Ivanovna lelke úgy fürdik benne, mint langyos fürdőben; égett a türelmetlenségtől, hogy mindent megtudjon, de félt is attól, amit majd hallani fog. És amikor Duszja, aki a sarokba ült, és éppen csak a könyökével érintette könnyedén az ünnepi asztalt, anélkül, hogy Pjotrra nézett volna, látható megvetéssel megkérdezte:

– No hát mit tud Misáról, polgártárs, hol van most?

Agrafena Ivanovna leintette: – Hagyj nekik időt, látod, hogy éhesek, átfáztak, iszonyatos útjuk volt!

Pjotr, hogy kellesse magát, féloldalt ült, mozdulatlanul, mint egy szobor, és fennhéjázó pillantással nézett a vállán át. Elfelejtette, hogy borotválatlan, szőrös, hogy orrát vörösre csípte a fagy, és hogy katonaingének gallérja, amely kilátszik elnyűtt kabátjából, olyan fekete, mint a föld. A koporsókészítő hízelkedve helyeselt az öregasszonynak:

– Ki sem mondhatom, mennyire megéheztünk. Pjotr az állomásokon szimatolt, kimártogatta a tá-

nyérokat, aztán az ő jóvoltából nekem is csurrantcseppent...

Pjotr az asztal alatt akkorát rúgott bele, hogy Zsurkinnak elakadt a szava. „Én ostoba szamát, hogy sohasem találom el..." Duszja fekete karikás, cseppet sem szűzies tekintetű szemével megvetően mérte végig a vendégeket. Agrafena Ivanovna a szamovár előtt ült, délcegen, mint régen, msanszki körében, hetivására után; először is mindegyik vendégének töltött egy-egy teáspohár vodkát, magának meg egy kupicával, a „viszontlátás örömére"! Miután Tyiska személyéről is tájékozódott (Pjotr elmondta, hogy inasfélének hozta magával, egyelőre a csomagját cipeli, ide-oda futkos, azután majd meglátjuk, hogy alakulnak a dolgok), a fiúnak is töltött egy csésze teát, és kegyesen egy zsemlyét is adott neki; Tyiska kis ideig még várt, leste, nem dob-e a zsemlyére egy darabka heringet vagy egy kis cukrot, Pjotr azonban a szemöldökével intett: helyedre tüstént! Duszja fél csészével öntött magának; csészéjének rózsás cikornyái között kínai pagodák vöröslöttek – Pjotr kisujjával rábökve, megmondta, hogy kínai – hiszen Kínában is nemegyszer járt. Agrafena Ivanovnán megint úrrá lett az izgalom; kérdezősködni szeretett volna... Egyelőre azonban csak ennyit mondott:

– Jaj de örülök, úgy örülök, hogy földiket látok! Igyunk rá! – és felemelte poharát.

A vendégek ittak, és a tüzes pálinka, mintha

gazdája boldogságán érett volna, csontig átmelegítette testüket. Zsurkin élvezettel harapdált hozzá, nekihevülten mesélte, hogy milyen ínség van otthon, hogy pang minden; és mert vágyott rá, hogy valamennyien úgy hallgassák, mint hozzátartozói, és együtt érezzenek vele, elbeszélte, mint ütötte el a kezéről a szövetkezet az utolsó kis munkácskát is, hogy ha minden családtagjának egy-egy falatot ad csak, összesen az is nyolc, párosával meg tizenhat...

– Koporsókkal próbálkoztam... De olyan díszeseket, kerubosokat, kérdem, ki rendel manapság? Szegénység van!... Megint csak harmonikákat kezdtem javítgatni. De harmonika helyett mindenki rádiót szerzett be, az, ha recseg is, legalább olcsó.

Lehajtotta bozontos fejét, hogy szánalmat keltsen.

– Ki tehet róla? – mondta szemrehányóan Agrafena Ivanovna. – Magad! Te is kacérkodtál a politikával, börtönben is ültél érte, most örülj neki: a ti hatalmatok!

– Igen, lehet, hogy máshol hatalom, de nálunk csak zűrzavar, Agrafena Ivanovna. Egy arcátlan siheder kormányoz.

Agrafena Ivanovna arca elborult:

– A házikóm ép még?

– Persze hogy ép – sietett Zsurkin megnyugtatni. – Tavaszal bádogtetőt kapott, az egész kolhozvezetőséget oda telepítették át.

Agrafena Ivanovna kendője csücskét szeméhez emelte, s vékony hangon sápítozott:

– Sohasem látom többet az én kedves kis fészkemet! – Aztán dühösen letörölte könnyeit, és így folytatta: – Ostoba parasztok, miért tűrik? Ha valamennyien összefognának...

Zsurkin maga elé nézve mormogott:

– Az ilyen felkeléseknek semmi értelmük... meguntuk már. Csak egy kis nyugodt megélhetést szeretnénk.

– Ú-úgy... Itt is volt nyugodt megélhetés. Most meg nézd: ezrével hajtják ide a különféle embereket. Hozzák a vasat, pokoli zűrzavar van, éjjel-nappal építenek... kinek mi szüksége rá?

– Az újságok „a világ legnagyobb óriásüzemének" nevezik – mondta jelentősen Pjotr.

– Én az egyszerű fejemmel nem értek a ti óriástokhoz, de a szeleket ismerem, és minden okos ember azt mondja, hogy errefelé nem lehet építkezni. Erre mifelénk olyan szelek járnak, mint sehol a világon. Azt hiszitek, a bolsevikok előtt senki sem próbálkozott, nem építkeztek? Mihelyt megjön a nyár, rákezdik a szelek, egyetlen kis szikra vagy cigaretta... és a gazda máris szedheti a sátorfáját!

Agrafena Ivanovna nekitüzesedett, jószívűségi rohamában még egy-egy pohárral töltött a vendégeknek, magának is egy kupicával.

– Tőlem leéghet – mondta Zsurkin –, csak nyárig kereshessünk valamicskét, hogy a gyerekeket

fel tudjam öltöztetni. Nagyon elszegényedtünk... – És részeg ellágyulásában felzokogott: – Grunya néni!

Elérkezett az ideje, hogy végre Pjotr is megszólaljon. Fontoskodva vigyorgott, majd komoly, elgondolkozó tekintettel nézett maga elé; mindez Duszjának szólt.

– Ez a zűrzavar kedvez nekünk – mondta. – Lám, maga is idejében elmenekült a bajok elől, Agrafena Ivanovna. – Pjotr hosszan, titokzatosan hallgatott, miközben ujjaival az asztalon dobolt; ettől a hallgatástól Zsurkin és az öregasszony magukba roskadva elcsendesedtek. – Még vannak otthon a maga osztályából... mind ez ideig nem bujkáltak, reménykedtek. Most azonban ellenük fordult a gyűlölet, kikergetik őket az otthonukból, méghozzá megbélyegezve. Ezek a zavarosban megint becsületes nevet szerezhetnek. Akik meg esetleg más nézeten vannak... Hej, Agrafena Ivanovna, tajgába is, tundrába is vetett minket Misával a sors, sehol oda nem vesztünk! Mi élni akarunk, Agrafena Ivanovna, és élni fogunk!

Agrafena Ivanovna együgyűségében ismét egy könnyecskét morzsolt szét a szeme sarkában, Duszja azonban, aki a kínai csészéből szürcsölt, megvetően biggyesztette ajkát.

Zsurkint kiverte a verejték, haja égnek meredt, gyötrődve hallgatta Pojtr beszédét. Részvevően suttogta:

– Úgy bizony, Grunya nénike, kedves, élni fogunk!

Nem a mában... valahol a holnapban úszott ez a kedélyes családi asztal, gazdagon terítve Zsurkin házában terebélyeskedett, s körülötte kedves vendégek ünnepelték a boldog viszontlátást. Hej, lesz itt még, lesz itt még jó élet, akárhogy kelljen is érte dolgoznia!

Tyiska, akiről mindenki megfeledkezett, üres, kinyalogatott csészével a kezében, sóváran meredt az asztalra.

A koporsókészítő úgy érezte, elérkezett az alkalmas pillanat, amikor a munka felől érdeklődhetik.

– Munka?

Agrafena Ivanovna a két kupicától és szívélyes beszélgetéstől révetegen nézett maga elé. Elgondolkozott.

– Munka éppen akad, de olyan, hogy a legtöbb ember megfutamodik előle. Magatok is láttátok, hogy el vannak torlaszolva a vágányok. Az építkezést már sem gyalog, sem máshogy nem lehet megközelíteni. Hát most az egész népet kihajtják a barakkokból a kirakodáshoz.

– De Grunya néni, aki a falat kenyérért töri magát, az nem válogat!

– Csakhogy hol van az a falat? Második hónapja nem adják ki a béreket. A fejeseknek persze jó: ők jóllaknak, meg melegben is vannak.

Zsurkin képe elborult:

– Nem fizetnek?

Részvétében Agrafena Ivanovna is elkomorodott, és elhallgatott. Az izgatott Tyiska feszülten figyelt a küszöbről.

Pjotr nyugtalanul kérdezte:

– De hát akkor mi a teendő?

– Teendő majd akad, csak ésszel kell csinálni. Egész vonatrakomány textilárut hoztak ide. Oszszák ki azt bér helyett! Ha pénz kell a munkásnak, mindenki szívesen megveszi tőle!

– Ahá! – fűzte magában tovább a gondolatot Pjotr. – Látom, nagy lehetőségek vannak itt, mama!

– Engednének csak, eszes embernek mindenütt van lehetőség!

– Igaz.

Zsurkin is helyeslően bólogatott. Sejtette, hogy Pjotr máris hasznos, jó ötleteket forgat a fejében. „Az már igaz, hogyha vele vagyok, biztos fal mögött érezhetem magam... Kezdetben majd harmonikajavítgatásból tengődöm... egyszer majd csak kifizetik a bért!"

Pjotr azonban elgondolkozva sodorgatta a cigarettáját. A magára erőszakolt mindentudó arckifejezés ellenére egyelőre még csak homályosan sejtette, hogyan és mivel manipulál Agrafena Ivanovna a nagy lehetőségek közepette. Lopva Duszjára nézett, aki a csészéket törölgette el; ez az elkényeztetett királylány csak kényszerűségből ül most itt köztük, nyomorult koldusok között. No

de várjunk csak! A vodka álmodozó hangulatba ringatta, és máris más szemmel látta az építkezést, a behavazott utakat, amelyeken csak az imént jöttek végig, mintha Duszján keresztülnézve, az ő testének melegétől minden egyszerre megszépülne... Kétségtelen, hogy még sok kiaknázatlan kereseti lehetőség rejlik itt!... Várjunk csak!... Pjotr elegáns mozdulattal, aminőt nemigen látott az egyszerű szoba, meghajolt Duszja felé, s a cigarettájára pillantott:

– Megengedi? – A lány azonban csak megvetően rázta hullámos rövid hajú fejecskéjét: – Miattam! – Duszja számára Pjotr nem létezett.

Agrafena Ivanovna félénken bámulta ezeket a szokatlan mozdulatokat, és hirtelen kibökte: – Mondd meg, kedvesem, de igaz lelkedre, nem vagy te szélhámos?

Pjotr fájdalmasan felsóhajtott, és kivette zsebéből a fényképet:

– Én meg a magam részéről azt kérdezem: mit mond magának ez a kép?

Az öregasszony le nem vette szemét a képről, és leverten pislogott.

– És habár nekem a legkedvesebb emlékem, odaadom a szíveslátásáért.

– Ha igazán barátja vagy, mondd meg, hol van a fiam.

– Mama! – Pjotr zavartan hajolt az öregasszony füléhez. – Azt akarja, hogy minden elvesszen? Bocsásson meg, de maga asszony. Hogyan bíz-

hatnék magában? Látja, Vanya olyan, mint az édestestvérem, és mondtam-e neki valaha is egyetlen szót?

Agrafena Ivanovna, a minden hájjal megkent üzletasszony, ingadozott:

– Megértem, kedves... Amikor még Szamarában bujkáltunk, egyik vezető udvarolt Duszjának, és egyre vigasztalgatott: „Talán olyan helyre utazott a fia, ahonnét írnia sem lehet, nehogy magát bajba sodorja..."

– No ugye?

– Nemcsak rokonom Pjotr – ömlengett a részeg koporsókészítő –, Grunya néni: ő a barátom, a támaszom!

Duszja ásítgatva szedte össze az elmosott csészéket. Olykor Pjotr mellett nyúlt át az asztalon, keblének közeli melegével izgatva a férfit. Ilyen tiszta, szépen öltözött kisasszonykát régen nem látott már maga mellett. Le nem vette róla simogató tekintetét.

– Mennyire hasonlít Misára, a bátyjára! Nem emlékszik rám Msanszkból? Akkor még lovam volt, kék háló rajta. Amikor a penzai úton végigügettem, utánam kiáltoztak: „Bravó! Hogy volt!"

– Nem, nem emlékszem.

– Persze, akkor még kislány volt.

– Túlságosan finnyás ez a lány a mai időkhöz – avatkozott bele Agrafena Ivanovna. – Micsoda

gavallérok kérték! Még vezető emberek is... egy se kell neki.

– Ugyan, ilyen nepmanok...

Agrafena Ivanovna sóhajtott, és nem minden titkos büszkeség nélkül mondta:

– Tudod-e, azt mondja, hogy csak mérnökkel iratkozik össze, senki mással... Hát így van ez nálunk.

„Mérnökkel!" – Pjotr csaknem sóbálvánnyá meredt, amikor ezt hallotta. Ó, mennyi erőfeszítés vár még rá, mennyi munka, sötétség...

– Tehát, mama, ha valami közös üzletre lesz kilátás, én mindig készséggel segítek...

– Bízd csak rám! – Agrafena Ivanovna unta a beszédet, még nem akart szint vallani. – Mi van ott a táskádban?

– Harmonika – felelte a koporsókészítő.

Az öregasszony megélénkült:

– Harmonika? Ó, igen, emlékszem, emlékszem! Játsszál nekünk valamit, Ivan!

– Kitűnő muzsikus, valóságos művész – dicsérte Pjotr a koporsókészítőt. Most is a közönyös Duszjához beszélt. – Tud egy dalt a mai életről, úgy szól, hogy: „Mi elgyötört, megkínzott iparosok..." Sír, aki hallja. Egyszer két falu népét megbolondította. Mindent otthagytak érte, úgy követték... Játsszál, Vanya, ha a hölgyek kívánják!

– De hogy úgy mondjam, megfogadtam...

– Mit fogadtál meg? – kérdezte kelletlenül Agrafena Ivanovna.

A koporsókészítő restelkedve felelte:

– Hát... úgy gondoltam: majd ha Petyasával megtaláltuk itt a szerencsénket, kerestünk valamicskét, akkor előveszem, és rázendítek, de úgy!... Addig hadd pihenjen csak a ládában.

– No, tartsd meg magadnak a fogadalmadat, nekünk meg játsszál, most rögtön! Ne kéresd magad, tisztességesen megetettelek, megitattalak...

A koporsókészítő azonban tovább szabadkozott. Agrafena Ivanovna részeg dühében dúlt képű banyává változott, magából kikelve ordította:

– Azt mondom: játszol vagy nem?

– Megfogadtam – mentegetőzött könyörgő hangon a koporsókészítő.

Agrafena Ivanovna szilajon felemelkedett a székről:

– Úgy? No hát akkor le is út, fel is út!... Ki innen!

– De értse meg, Grunya néni!

– Ne beszélj, mars ki!... Mindig is tiszteletlen voltál. A vendéglátásért nem érdemlem meg? Úgy látom, nemhiába dugtak börtönbe... az ördög ismeri ki rajtad magát...

Zsurkin leverten szedelőzködött, és magára kapta a bundáját. Tyiska lábujjhegyen közeledett az asztalhoz, letette szélére a csészéjét, és ugyanúgy lábujjhegyen ment vissza a küszöbre. Nyaka az éjszaka folyamán megnyúlt, még soványabb lett, megadóan várta a kést.

Pjotr is felállt, komoly képpel. Kellemetlen for-

dulat... Agrafena Ivanovna odacsoszogott hozzá, és nyomatékkal mondta:

– Te maradj, neked akad itt egy kis zug!

Pjotr habozott.

– Bocsásson meg, Agrafena Ivanovna.

Zsurkin már vállára kapta ládáját. Tyiska az ajtónál lapult, nem tudta, fogja-e Pjotr tarisznyáját, vagy sem. Pjotr kérdőn sandított Duszjára. Ha csak egyetlen pillantással marasztalná...

Nem... A finnyás ajkú Duszja senkit sem látott.

Pjotr kifelé indult:

– Nem hagyhatom el a testvéremet, Agrafena Ivanovna, hiszen az én vérem! Köszönünk mindent.

És kilépett a fagyos ködbe.

– Várj csak, ne siess úgy... – kiáltott utána Agrafena Ivanovna.

– Ne nyugtalankodjék, valahogy majd csak megtaláljuk a barakkot, azért nem haragszunk magára. Egyet ne feledjen: kötünk mi még üzletet!

És megint az éjszaka süvít az idegenben...

NEHÉZ NAPOK

Reggel hét órakor három-négy teherautó zakatolt a fagyban a barakkok előtt. Valamennyi ajtón ész nélkül, futtukban gombolkozva rohantak ki az

emberek, és kusza gomolyagban lepték el a kocsikat. Akinek sikerült felkapaszkodnia, szerencsés volt: ülve vagy állva egészen a munkahelyéig roboghatott, a vasúti vágányokig, ahol olyan élénken folyt a kirakodás, mint egy hetivásáron. Zsurkint azonban minden alkalommal gátolta az az átkozott bunda, a gombok nem találtak a gomblyukba, a gallér betűrődött, azután meg hogy is lehetne fürgén mozogni ilyen nagyharangban! Tyiska ugyan már fel volt öltözve, de megállapodásuk szerint megvárta Ivan bácsit, a pártfogóját. Csaknem utolsónak futottak ki, és általános káromkodás közben nagy nehezen feltolakodtak egyik túl tömött teherautóra. A segédvezető, aki a beszállást irányította, nem sok szót vesztegetett. – Indíts! – kiáltott oda a sofőrnek, azzal az elkésett emberek sapkáját letépte a fejükről, és elhajította. Amíg azok leugráltak, és felszedték, a kocsi már a kis hídon túl robogott, és távolodva, egyre kisebbedett...

Három kilométert kellett gyalog vánszorogniuk. Szemük, lelkük még nem tudta megszokni az idegen tájat. Először kopár, hófedte dombok között haladtak. Alant beláthatatlan hómező; hol úgy fénylik, hogy belefájdul a szem, hol meg fergeteg sötétíti el; túlsó szélén ugyanazok a kékesfehér, vad vonulatok... A pusztaságban itt-ott félig kész faépületek, épületállványok létrái meredeznek. A sokemeletes szálloda nagy ablakszemeivel csodálatos palotának tetszik.

A barakkok a „Kokszohim" tulajdonában voltak; hogy az micsoda, azt Zsurkin egyelőre nem tudta kideríteni, megelégedett annyival, hogy ott mindenféle szakmunkásra szükség van. Először az ácsok közé osztották be. Az összeírást egy fiatal parasztlegény végezte, akit az egész barakk Vaszjának hívott. Zsurkin mindig megalázottnak érezte magát, amikor valahová bejegyezték, Vaszja csak egyszerű ács volt, ő meg műasztalos, azonfelül még korára nézve is tekintélyesebb. De elrejtette keserűségét, és csak ennyit kérdezett:

– Hol tanultál meg ilyen gyorsan írni?

Ácsnak sem volt valami jajdejó ez a Vaszja; a város, a katonai szolgálat után egyszerűen vágyat érzett a szalmaviskós falu után... Egy Tyiska formájú, hirtelenszőke legény sündörgött állandóan körülötte. Mindkét fiatalt az ácshoz osztották be anyagot hordani.

De csak egy hétig dolgoztak a szakmában. Azután mind a nyolc barakk lakóit, még a mestereket is, a vasúti szerelvényekhez irányították a kirakodást végző napszámosok segítségére. Zsurkin valami fenyegető veszedelmet érzett a levegőben a sínek körül, amelyeket csaknem tíz kilométer hosszúságban behavazott kocsisorok torlaszoltak el. Eszébe jutott éjszakai beszélgetésük Agrafena Ivanovna házában...

A hóvihar elült, helyette harmincfokos fagy csípte az arcukat. „Kínszenvedés ez" – zúgolódott még a szívós koporsókészítő is. A hidegben

megfagyott leheletük állukat marta, s tetejébe, mire útjuk végére értek, Zsurkin úgy megizzadt a bundájában, hogy csak úgy gőzölgött.

De még ha sikerült is a teherautón helyet kapniuk, ott sem volt sokkal kellemesebb. Hegynek menet, minduntalan elakadtak a hóban, a kerekek egy helyben forogtak; a gép akkorákat zökkent, hogy az utasok egyensúlyukat vesztették, és egymásra estek. Amikor pedig felértek, a virtuskodó sofőr halálmegvető vakmerőséggel teljes gázt adott, úgy repültek lefelé; fülük zúgott; az éles kanyarodókban féloldalra dőlt a kocsi, és csak két keréken futott, a másik kettő a levegőben forgott, Zsurkin maga látta... Rémületében leült, ujjaival apró kereszteket kapirgált a mellére, Tyiska sápadtan kapaszkodott a vállába. – Ördög vigye ezt a kocsit! – mondta később a koporsókészítő, amikor megnyúlt képpel végre lekászálódott az autóról.

Pjotrnak már az első napokban sikerült a kirakodómunka alól kibújnia. Naponta ellátogatott Agrafena Ivanovnához, és annak ismerőse, a nyúlszájú Szanyecska segítségére volt az elhelyezkedésben. A gátépítéshez került, egy vasvázraktárba, amolyan segédraktárosnak. (A raktáros újabb anyagszállítmány átvétele céljából éppen elutazott.) – Utolsó munkahelye? – kérdezték tőle. Pjotr azt állította, hogy egy fűrésztelepen szerzett gyakorlatot mint segédraktáros. Igazolványa arról tanúskodott, hogy paraszti származású,

Msanszkban született, a hajdani kisvárosban, amely most község... Kilencven rubel havi fizetéssel vették fel.

Munkanélküliségtől tehát már nem kellett tartaniuk. Naponta két vonat érkezett az úgynevezett Krasznogorszkba, de még mindig kevés volt a munkáskéz, csaknem az állomáson kapkodták szét az artelekbe az embereket. De sok elégedetlen ember el is utazott a visszainduló vonatokkal. Valami elszámolási zavarok miatt csakugyan már másfél hónapja visszatartották a munkások bérét. A Zsurkin-féle embereket azonban mégsem ezek a zavarok és nem is a fagy riasztották el. Azt nem tudta a koporsókészítő, hogy el bírja-e viselni ezt az artel-életet, az idegen parasztokkal telezsúfolt barakkokat. Senkivel sem barátkozott, titkolt megvetéssel magába zárkózott, mint egy remete. Hiszen otthon reggel-este teázott, függöny lógott az ablakain, és ha vendégei voltak, zsebkendőbe fújta az orrát...

Egyszer valamelyik barakklakó odahozta neki elromlott harmonikáját. Zsurkin két ezüstrubelért egy este megjavította. Hogy megfelelő világításnál dolgozhassék, Poljának, a barakk gondnoknőjének szobácskájába kéredzkedett be. Ez volt az első este, amikor a kellemes csendben, lámpa mellett, megszokott munkájába merülve, kicsit megvigasztalódott.

Még dúdolt is valamit Poljának. Azt a dalt, hogy: *Megkínzott, elgyötört...*

Az éneklést a barakk parancsnoka is meghallotta, egy hosszú köpenyes, nyakigláb, vékony dongájú ember. Behozta gitárját, és Zsurkin egy perc alatt megragasztotta a meglazult „kulcsokat". A parancsnoknak is megtetszett a dal. Zsurkin énekelt, ő meg a gitár húrjait pengette. Polja kesergett:

– A barakk csupa kosz, szégyen, hogy milyen, a matracokból kihull a szalma, nyolc háznak egyetlen vízforraló fazeka van, ő meg vagy alszik, vagy a gitárt nyaggatja. Nem parancsnok ez, csak olyan teddide-teddoda semmirekellő.

Zsurkin helyeslően bólintott:

– Amint mondják: eszik, hogy beleizzad, dolgozik, de nem töri magát, lassan jár, hogy ne menjen ki az álom a szeméből.

Másnap megint benézett a parancsnok. Elfelejtette a dallamot. Bágyadtan panaszkodott:

– Valahogy mindig a „Korobuská"-ba* csapok át.

– Legalább lábtörlőket szereznél – fakadt ki Polja. – Felkavarodik a gyomrom, ha a padlóra nézek. És ilyen disznóólban laknak az emberek!

– Kaptok lábtörlőt – legyintett bágyadtan a parancsnok.

Valóban nyomorúságos, szívszomorító képet nyújtottak a barakkok. Bontásból vásárolt, füstös

* Ismert dal. Szövege Nyekraszov *Ki él boldogan Oroszországban?* című elbeszélő költeményéből való.

gerendákból épültek. Középen egy hosszú, csupasz asztal állott, a „Villám" lámpa alatt, amely hol kormosan lángolt, hol meg éppen csak hogy pislogott. Az ágyak alatt mindenféle limlom volt összezsúfolva... És csaknem mindegyik idénymunkás ragaszkodott hozzá, hogy saját kis kályhát rakjon magának; sem rábeszéléssel, sem szidással nem lehetett hatni rájuk. Szenny és korom... Másféle barakkokat is látott Polja a telepeken, egyesek pitvarában ezüstös „Titán" vízforraló fénylett, paradicsomian csillogott. Ott talán különb népek laktak.

No igen, azokon a telepeken más emberek jártak-keltek, leginkább ifjúmunkások, fürgék, jókedvűek, szempillájuk gépkoromtól fekete, még a vattázott kabát is jobban áll rajtuk. Ide pedig, mintha szántszándékkal történnék, csak komor, hallgatag idénymunkásokat helyeznek.

Polja csak sóhajtozott.

...Azon az éjszakán, amikor Zsurkin magára haragította Agrafena Ivanovnát, és a fáradt utasok megint nekivágtak a hóviharnak, kopogtatásukra Polja nyitotta ki a barakk ajtaját. „A vonatról jöttek, ugye? Jaj, hogy átfáztak!" – fogadta őket a sötétben a sajnálkozó, csaknem hazai részvét. Azonnal odavezette őket az ágyakhoz, eligazította a matracokat – bőven volt minden, mert a hatszáz emberre épült barakkban egyelőre csak negyven-egynéhányan voltak...

Zsurkin feleségét is Poljának hívták... Csak-

hogy az királynői termetű asszony volt, délceg, erős, ívelt szemöldökű, ez a Polja meg kicsi, finom orrú, keskeny szemű, a két orcája hamvaspiros (bár harmincadik évén túl járt), minden valószínűség szerint mordvin nő. Valóban a mordvinok földjéről jött, Ruzajevkából, ahol a férje kalauz. Polja otthagyta a férjét.

Zsurkin tüstént bizalmat érzett iránta, engedélyt kért, hogy egyetlen kincsét, a harmonikát rejtő ládikát, a szobájában helyezhesse el. A barakkban mindenféle népség megfordul... Négysoros, Julius Heinrich Zimmermann-féle harmonikája volt, a tangóharmonikánál is erősebb hangú; akkoriban sok pénzt ért.

A koporsókészítő szakértelméről hamarosan tudomást szereztek, akiket érdekelt: a különböző barakkokban lakó harmonikatulajdonosok. Vodkát nem lehetett kapni, szesztilalom volt. Azok, akik még nemigen szoktak meg, harmonikaszóval vigasztalgatták magukat... Nemsokára még ketten – ezúttal a gáton dolgozó betonmunkások – hoztak Zsurkinnak javítanivalót. És megint csak Polja kis lámpája mellett helyezkedett el, ott szöszmötölt egy fatuskón. Az asszony egész este távol volt: a munkásbizottságban kellett egyetmást elintéznie. A válaszfalon túl a barakk szakállas, szőrmesapkás lakói – ácsok, kőművesek, rakodómunkások – lármáztak; a kis szobába azonban csak távoli morajként hatolt be a zaj, és most először nem zavarta a mestert; Zsurkin a

legvékonyabb, legármányosabb kis hajszálhangocskákat is hallás után találta el.

Mikor már harmadik este üldögélt odabent, szinte szokássá vált, hogy ott legyen. Polja biztatta: – Sose restelkedjék, nekem is unalmas egyedül. – Ő maga varrással a kezében, Zsurkinnal szemben az ágyon ült (otthonias ágyterítő, csupa különböző színű kartondarabkákból készült), és csacsogott, csacsogott... Először „Zsurkin elvtársnak" szólította a koporsókészítőt, azután megtudakolta apai és utónevét, s ezzel megmutatta, hogy többre tartja a többieknél, megkülönböztetett tiszteletet érez iránta. A koporsókészítő lelke kellemesen elandalodott, föleg azért, mert otthon, Msanszkban is ugyanilyen sokszínű terítő volt a ládán... Már éppen szóra akarta nyitni a száját, hogy msanszki nyomorúságáról beszéljen Poljának, a hat kis szájról, hat falatról, de meggondolta magát. Attól félt, hogy fájdalmat okoz az asszonynak, ha a családjáról beszél, amikor az otthagyta férjét, otthonát; de egyéb oka is volt... Polja pedig, mit sem sejtve, jókedvűen harapta el a cérnát; így, közelebbről, puha testű kis aszszonykának látszott, szeretett pletykálni, nevetni, noha nyilván neki is kijutott a keserűségből. Egy vasúti bakter lánya volt. Zászlóval várta a vonatokat, és baromfit hordott eladni a piacra. A hóbuckás, lakatlan vidég nem újdonság számára.

Azt mondta, hogy még itt, az új életben is hízott.

A barakkban olykor élcelődtek ezen a barátkozáson, de nem gyakran, az emberek a maguk gondjával voltak elfoglalva. Zsurkint a külön keresetért tisztelték, és mesternek szólították.

Egy este azonban nyugtalanság tört be a barakkba – Podoprigora, a munkásbizottság megbízottja személyében. Először is a gondnoknő szobájába tért be, vizet inni. Kérdő tekintetére Zsurkin hirtelen mozdulattal megragadta a fatönköt, felnyalábolta egész cókmókját, és kiment a közös helyiségbe.

Valahogy másfajtájúnak tetszett neki ez az ember. Idős, bronzszínű arcát nem a nap barnította és cserzette ki, hanem az olvasztóműhelyek heve; születésétől fogva valahol gépek és vas közelében élhetett... A barakkban várták a megbízottat, a rakodás miatt már régen elégedetlen hangok hallatszottak a szakmunkások között. Mikor lesz már vége ennek a huzavonának, és küldik rendes munkára őket?

Podoprigora valamennyiükön végigjártatta tekintetét. Közvetlenül, bizalmasan mosolygott. Szokatlan dolog volt ez még neki... Szakállak, szőrmekucsmák, homlokba hulló bozontok, már eleve bizalmatlan, idegenkedő arcok... A legelmaradottabb barakkokba küldték. A kohótelepen – ott igen, ott lakatosok, gépészek meg szerelők vannak, egészen más a hang. No de természetesen az itteniek között is akadnak magafajta, harcos em-

berek, nem is kis számban, csak meg tudja találni őket...

És Podoprigora magyarázni kezdett... Mit akarnak, a kirakodásnak már több mint a felét elvégezték. Csak egy kicsit várjanak még. Most minden nélkülözhető erőt oda összpontosítunk, éppen azért, hogy minél előbb végezzünk, és azután mindenki a szakmájában dolgozhassék. Nemhiába mondják, hogy a kirakodómunka sürgősség tekintetében felér a gátépítéssel. A gátat valamennyien látták, tudják, hogyan megy ott a munka, milyen viharos, hősi lendülettel. Ha mi is ugyanilyen ütemben dolgozunk, akkor, elvtársak, év végére olyan vasgyárak emelkednek itt, amilyeneket nem látott a világ!

A nagy felindulástól csaknem elfúlt a hangja. De a munkásokat nem tudta magával ragadni. Hallgattak. Az sem vigasztalta meg őket, hogy elmagyarázta: a béreket azért tartják vissza, mert év végéig előre minden hitelt kimerítettek, de a legközelebbi napokban rendezik a dolgokat. Addig is veletek vagyunk, elvtársak...

A szakállas emberek komoron hallgattak. A „Villám" lámpa álmos fényt vetett az ágyakra, a közös asztalra meg a kis kályhákra, amelyek itt is, ott is magasba nyújtották tapasztott tevenyakukat. Ó, mennyire elrejtőztek a magafajták!

Egy fehér bőrű, vörös hajú kőműves, akit „Aranyosnak" csúfoltak, szólni kívánt:

– Elvtárs, úgy áll a dolog, hogy... Én fazon-

falazó vagyok. Ahogy kitavaszodik, az egész falu megindul az építkezésekhez... Nem tódítok, ha azt mondom, annyit keresünk, hogy télen csak fekhet és köpködhet az ember. De amikor az újságban erről az épülő óriásgyárról olvastam, ahelyett, hogy otthon a kemencepadkán hasaljak és melegedjek, idejöttem... igen, én, Aranyos, eljöttem ide, hogy megnézzem...

Egy bosszús hang közbekiáltott: – Szóval színházba jöttél?

– Nem színházba! Én, Aranyos, azért jöttem ide, hogy meglássam, mi fán terem a munkás. Mert mi, falusi emberek, mást se hallunk, mint: a munkás, a munkás! Talán valami különös magból sarjad? Hát ezt akartam! Itt meg csak a kirakodáshoz...

Podoprigora kigombolta kabátját, kihúzta magát, hogy mindenki hallja:

– Először is azt mondom neked: az öntudatos munkás azt teszi, amire az osztályának szüksége van. Én például kokszolómester vagyok, a Donyec-medencéből jöttem ide. Kemencéink még nincsenek, azért szakszervezeti munkára osztottak be. Tehát a jövőért most ezt a munkaterületet kell fejleszteni. Vagyis az adott pillanatban, a proletariátus érdekében ennek a munkának kell minden erőmet áldoznom. Igaz?

– Igaz, igaz – bólogatott kevés meggyőződéssel Aranyos.

Zsurkin a zúgolódókhoz csatlakozott:

– Az ördög se ismeri itt ki magát...

Kevéssé biztatónak látta az itteni dolgokat. Ezért a jövőt is bizonytalannak érezte, úgy találta, hogy nem sokat várhat tőle. Hol lehet itt biztos pénzt keresni? Fagyban kellett dolgoznia, napszámosokkal egy sorban; nem mesterhez illő munka ez, méltóságán aluli. Meggémberedett ujjai esténként nehézkesen fogták a hangszerek javításához szükséges finom szerszámokat.

Aznap, amikor a megbízott ott járt, Polja megint éjfélig távol volt, és Zsurkin zavartalanul dolgozhatott a tönkjén, ameddig jólesett. Nem kevesebb, mint nyolc rubelt keresett meg. Lefekvés előtt Pjotr benézett hozzá. Agrafena Ivanovnától jött, vagy egy másik barakkból, ahol cimborákra akadt. Nem vetette le kabátját, és zsebre dugott kézzel állt a koporsókészítő előtt, mint valami vendég. Szemügyre vette a helyiséget, vigyorgott.

– Jó kis kuckó, de az asszonyt kár elszalasztanod. Idejövet láttam; karonfogva sétált a megbízottal, mint valami kisasszony.

– Kicsoda? Polja?

– Hát ki más?

Zsurkin csak reszelt tovább.

– Hadd sétáljon.

Magában pedig most gondolt rá először, hogy ez a Polja nem mindennapi asszony...

Sokféle rakomány várt kirakásra a vágányokon: drótok, tetőfedőbádog, sínek, talpfák, acél-

lemezek, cement, ormótlan exkavátor- és egyéb gépalkatrészek. Zsurkin és Tyiska kezdetben könnyebb helyre kerültek: küldföldi tűzálló téglát raktak ki. Ezt samott-téglának nevezik. Nem győzték csodálni, ahány, annyiféle: lyukacsos körök, félkörök, bemetszett és nyúlványokkal ellátott lapok, egyeseken cipő formájú kidudorodások; fura valami ez, nem tégla, és hozzá még vajszínű. Aranyos is csodálkozott... A vagon falán túl szerelvények dübörögtek, hívogatóan fütyty entgettek a mozdonyok, egyesek közvetlen közelükben, mások távolabb, a dombok mögött, ismét mások meg egészen elvesztek a szélben. Hol? Msanszkban talán...

Alkonyatkor indultak hazafelé. Mentek, mentek... Fejük felett dérlepte távíródrótok húzódtak, és a messze földek mögül szemükbe, lelkükbe világított a sárgásvörösen kilobbanó, fagyos alkonyat. A hóbuckák beleolvadtak a sztyeppbe, a sötétségbe. A vörös fényben úszó gát felett világos volt az égbolt a korán meggyújtott lámpáktól. Zsurkin és Tyiska letértek az útról, és egy kis ösvényen közeledtek ehhez a veszett helyhez, ahol bőven akadt mindenféle tüzelésre alkalmas fahulladék: forgács, tuskó és egyéb. Serényen szedegették kötegbe. Olykor sikerült kötélen egy-egy fél gerendát vagy egész deszkát hazavonszolniuk. Különösen Tyiska törte magát; úgy csapott le minden kis fadarabra, mint egy héja féltében, hogy más is észreveszi, gyorsan felkapta... min-

denkinél többet akart összeszedni. Nemcsak ők egyedül, az egész műszak, több mint félezer ember, ott keringett kisebb-nagyobb csoportokban az utakon és telepeken, és keresgélt. Mert a még hiányosan ellátott barakkokat egyelőre rosszul fűtötték, kis kupacokban hozták oda a szenet, és azt sem naponta. Minden három-négy ágynak saját gyártmányú kis kályhája volt, amelyen tulajdonosai levest főztek maguknak, teát forraltak, meg a ruháikat szárogatták. Pjotrt, akinek egyszer csak úgy eszébe jutott valamelyik kályha mellett melegedni, durva szitkokkal kergették el. Pjotr akkor kizavarta Tyiskát, hogy szerezzen téglát és agyagot, ahonnan tud. Agrafena Ivanovnánál akadt kályhacső, sőt még könyök is. Estére a Pjotr és Zsurkin ágya között az újonnan készült kis kályhában szikrázva pattogott a forgács, forró gőz szállt, ők pedig ingre vetkőztek, és hanyatt fekve élvezték a kellemes meleget. – Az már igaz, testvér, hogy veled nem vész el az ember, nemhiába jártad meg Kínát is! – duruzsolta Zsurkin. Tyiska kifutott a pitvarba, vizet hozott a közös teafőzéshez.

Attól fogva naponta megismétlődtek ezek a teázások. Lassan iddogálva, sokáig elüldögéltek az ágyon. Tyiskának ez lett a nap legszebb, sóvárogva várt órája. A barakk lakói valamennyien étkezdében ettek, pénz helyett szelvényekkel fizettek. Sós hallevest és jószagú mártással leöntött híg köleskását kaptak – (Tyiska, aki hosszú ideig

csak száraz koszton élt, ki volt éhezve, szinte reszketett, amikor a tányér fölé hajolt, karjával körülfogta, és szándékosan nyújtotta az evést: kínozta magát, és egyszersmind élvezett!) –, azonkívül még két-két bögre teát is kaptak, és mindegyik bögréhez két-két darab kandiscukrot vagy „cukorkát", ahogy Zsurkin nevezte. Tyiska csak egy csésze teát ivott (már előre élvezte az estit, az igazit!), és a megmaradt cukorkát eltette. Majd este, amikor a sötét barakkban meggyújtják a lámpát, a kis kályhán felforr a víz, Ivan bácsi egy csipetnyi füvecskét szór az edénybe, előveszi a papirosba göngyölt drága tartalékot.

Kortyolgatja a könnyeztetőn forró italt, szeme előtt lámpák helyett csillagok ugrálnak... Így üldögél ágyán, kezében a megszolgált bögre teával, csendesen és bágyadtan; senki sem törődik vele, senki sem bántja. És teázás közben olyan kellemesen lehet ábrándozni, tervezni...

Nemsokára megkapják az első fél hónapra járó bért. (A barakkokban most már nem kételkedtek benne, hogy kiadják, a jól értesült emberek azt rebesgették, hogy a törvény értelmében nem szabad tovább visszatartani a munkások bérét.) Ha kifizeti az adósságát, vagyis azt, amit a vendéglőben megevett, tisztán huszonkét rubelje marad. A további étkezésekre elég öt rubel (minden eshetőségre ott van még a zsebébe bevarrt ötrubeles), tehát tizenhetet elküldhet az édesanyjának. És Tyiska láthatatlanul maga is elrepül a

pénzzel. Édesanyja, a beteges, mindenkinek kedvét kereső asszony, kegyelemkenyéren él sógoránál, a kemencesutban. Várjunk csak, várjunk! Értesítést kap. Az öregasszony hinni sem akarja. „Nem lehet az, talán másvalakinek szól?" Nem! Tyiska vonzza a postára, ott pedig, a kis ablakon át tizenhét rubelt számolnak a kezébe – mikor volt valaha is ennyi pénze? És Tyiska látja, hogy bámul az öregasszony; elnyűhetetlen kis kabátjában, bocskorosan, ott nyomban leroskad a lépcsőre, és sír ...

Azután, alighogy egy fél hónap eltelt, megint kap tizenhét rubelt! Fuss, fuss, a kis ablakhoz, szaporábban igyekezz! (Tyiska csaknem hangosan nevet, fut a teáskannához, gyorsan tölt magának, hogy boldog álmodozása meg ne szakadjon.) Újabb fél hónap múlva megint tizenhetet – hahaha! Az öregasszony most már meg se várja, magától siet a postára, hogy nincs-e értesítés. Mintha a legtermészetesebb dolog volna. A sógor meg azelőtt kutyába se vette őket!

Egész évre számítva, vajon mennyit tesznek ki ezek a keresmények? Egyszer bizalmasan megkérdezte a koporsókészítőt, közösen, lassan számítgattak. Kiderült: az öregasszonynak mintegy nyolcvan rubelért kétablakos, saját kis kalyibát lehet összeeszkábálni. Először bekerítik az udvart ... Lovat ... No persze, a lóban Tyiska sem hitt, de jólesett elképzelnie. Inge átnedvesedett a testén, úgy megizzadt, kéjesen, telhetetlenül va-

karózott... Még hogy lovat! Most, amikor a gazdagoktól elveszik, kis ügyességgel egészen olcsón vehet...

Zsurkin megdicsérte:

– Takarékos vagy, Tyiska, sokra viszed majd! – A kellemes melegben ő is elábrándozott erről-arról. – És ha máshogy nem megy, hát szegődj el hozzám; csendes természeted van... sem a fizetésre, sem az ellátásra nem lesz panaszod!

A kályha csak úgy tüzel, a teáskanna duruzsol. Pjotr bögréjéből kortyolgatva, a „Mit kell tudni a vasváz-szerelőnek?" című könyvet tanulmányozza nagy buzgalommal. A koporsókészítő lehúzta cipőjét, hogy a lábának is jusson a melegből, és a javításra hozott ócska harmonikákat nézegeti. – Lám, milyen nagy csomót cipeltek ide neki, ez mind pénz! – sóhajt Tyiska. Mindkét embert a szerzés varázslatos légköre veszi körül.

Pjotrhoz olykor teázás idején ellátogattak a cimborái. Cigarettáik, mocskos beszédjük, betyárosan tarkójukra tolt sapkájuk félénk szomorúságot keltettek Tyiskában. Nemritkán a tiltott vodka bűze dőlt belőlük. S az idegenek jelenlétében Pjotr bácsi is gonoszabbul parancsolgatott:

– Tyiska, azonnal töltsd meg a teáskannát!

– De hiszen csuromvizes vagyok, Pjotr bácsi!

– Gyor-san!

És Tyiska leverten kívánszorgott a fagyos pitvarba, esti szórakozásának vége volt. Zsurkin sem igen szenvedhette ezeket a hangoskodó ven-

dégeket, akik fesztelenül, ruhástul hemperegtek az ágyakon. A szokottnál gyorsabban fejezte be a teázást, és a harmonikákkal bement Poljához.

Pjotr gúnyosan utánakiáltott: – Főzd csak, főzd!

A barátaihoz meg: – Első rohammunkásunk a nők körül.

Zsurkin haragudott is, meg szégyenkezett is az ilyen beszédek hallatán. Igaz, hogy a kereseten kívül még valami titkos gyönyörűség is vonzotta Polja szobácskájába. Az asszony kézimunkájával a dunnára telepedett, amely kétoldalt vastagra duzzadt, mint egy-egy női csípő; fehér barhentblúza és a lámpafény szelíd meleget árasztott. Most már, ha Polja sétálni ment, magányosan nemigen ízlett a munka.

Egy este Zsurkin ünnepélyesen egy háromrubeles papírpénzt tett le az asztalra: – Magának – mondta.

Polja tiltakozott:

– Hová gondol, Ivan Alekszejevics?

– Hogy hová? Ideenged a lámpához. Csak a harmonikákból élek. Hol van még a bérfizetés? Fogadja el!

– De hát miért?

– Engedelmével, a jóságáért.

– No jó. – Polja komoly arccal mégiscsak elvette a pénzt. – Moziba menjek rajta? Jaj, ha tudná, hogy szeretem a mozit, bolondulok érte! A férjem nem engedett, azt mondta: „Te csak

férfiakkal akarsz ott kikezdeni." Pfuj! Megtörtént, hogy hazajött a szolgálatból, én meg éppen a moziból... vagdosta hozzám, amit ért... Ezért is hagytam ott.

– Valóságos ördög – bólintott Zsurkin, munkáján pepecselve.

– Igen. Tűrtem, tűrtem, de végre is megelégeltem. Gondoltam: ezt a hat-nyolc évet, ami még az asszonyi életemből hátravan, inkább...

Nem fejezte be, és a félbemaradt mondat szemérmetlenül bizalmasnak, bűnösnek tetszett. „Persze, most szabad" – gondolta Zsurkin, és nem tudott elfojtani magában valami hirtelen támadt, tisztátalan reménységet. Polja a legveszedelmesebb korban van, asszonyiságának teljében... Amikor a barakkba került, kezdetben mindig bereteszelte ajtaját; az emberek éjszakánként tapogatóztak, nyitogatták...

– Amióta a megbízott elvtárs idejár, elmaradtak...

Polja többet tudott Podoprigoráról, mint a barakk lakói. Özvegyember, két kisgyereke van, azokat is magával hozta, nem riasztotta vissza a puszta sztyepp... Polja gunyorosan, mulatságos taglejtésekkel beszélt róla. Zsurkin valamit sejtett a szavai mögött, és megrövidítettnek érezte magát. Különben, mi köze hozzá?

Úgy látszott, az asszonynak jólesett, hogy ilyen készséges, komoly hallgató előtt cseveghet. Barátnőket még nem talált, és kikívánkozott belőle

a szó... A ládáját mégiscsak sikerült elhoznia a férjétől... Rókaprémmel bélelt bunda van benne. Fehérnemű ennyi meg ennyi váltás. Sárga fűzős magas cipő. Pettyes markiz-szövet ruha, divatos, igen jól illik rá. „Igen, a pettyes jól illik magának" – hagyta rá Zsurkin. Polja, amikor a holmijáról beszélt, mintha énekelne, még a szemét is lehunyta. Csak a kendőjét nem tudta elhozni, pedig milyen szép, kockás marengo-kendő volt... most bizonyosan valami céda nő hordja, de kár érte!

„Nem célzás ez azzal a kendővel?" – ijedt meg Zsurkin. Persze, három rubel, hát az is pénz? A kendő legalább húsz rubelbe kerül, ha nem többe... Hányszor kell megtenni az utat a vágányokhoz, oda-vissza húsz rubelért?... Igen... Meleg van itt nála, ennél a Poljánál, de mégiscsak idegen, mint a többiek, ő is csak azt lesi, hol szerezhet valamit...

Amikor Polja egy percre kiment – már megint túlságosan hangosan énekeltek a barakkban (a bérfizetés hírére valahonnan pálinkát kezdtek behozogatni kintről) – a fagyból jövet Pjotr nézett be.

– Mindig csak pénzt csinálsz? Rajta! Rajta!

Józan volt ugyan, de túlontúl hetyke, hányaveti. Úgy látszik, valahol már belefogott a nagy üzletekbe.

– Megint Agrafena Ivanovnánál voltál? – kérdezte Zsurkin szárazon.

– Hol máshol?

Pjotr hirtelen lendülettel maga alá húzta a kis kerek széket, úgy elterpeszkedett Polja kis otthonában, mint a fogadóban. Mahorkaszag áradt belőle.

– Agrafena Ivanovna... tudod-e, Vanya, micsoda ügyes asszony az? Ő maga sehová se megy, csak ül, mint a pók a hálójában, és az emberei révén manipulál. Miskát illetően jó húrokat pendítettem meg, ugye?

– Igazán tudsz róla? – kérdezte tartózkodóan a másik.

– Eh! – vakkantott Pjotr pimaszul felelet helyett, és titokzatos, fölényes mosollyal szívta cigarettáját. Sohasem szolgáltatta ki magát senkinek.

– Duszja meg... nem is kisasszony, ópium, tisztára ópium! Még most sem akar rám se nézni. Tudod, Vanya (Pjotr egyszerre szomorú képet vágott), mihelyt belépek, már surran is a kamrájába! No várj csak!... Eh, Vanya, legyen csak rendes ruhám...

Eregette a füstöt, és elábrándozott.

Zsurkin abbahagyta a szótlan szöszmötölést, és felnézett:

– Egyet tanácsolok neked, Petrusa. – A hangja komolyan, figyelmeztetően csengett. – Hagyj fel vele, ne járkálj oda többet! Felesleges most olyan bátran felfedni magad! Te dolgozni jöttél

ide, ehhez tartsd magad, a munkában szerezz érdemeket. Különben még megtörténhetik...

Nagyobb hatás kedvéért a szemével fejezte be, de Pjotr nem figyelt rá, a füsttel együtt ő is valahová messze szállt.

– Ami pedig Duszját illeti, ha házasodni akarsz, ezt a gondolatot verd ki a fejedből, nem rendes lány az! Hozzám a faluból is járnak ki harmonikát javíttatni, azok beszélték: ősszel minden este mérnökök kocsikáztak be hozzá. Azután elutazott valahová abortálni. Hát ilyen.

Most Pjotr hallgatott. Megvetően akart hümmögni, de nem sikerült: nyögés lett belőle. Szeme bánatosan rebbent, mint a kutyáé.

Hirtelen másra terelte a szót.

– Pehelyágya van a gondnoknőnek, puha ágya. Feküdtél már benne?

Zsurkin sértődötten fordult el:

– Ugyan már...

– Tökfilkó vagy. Mit gondolsz, azért csalogat be a szobájába, hogy csak beszélgessetek? Ej, te okos! Ilyen asszonyt elkaparintanak az orrod elől! Miért? Hát te... hitványabb vagy másoknál?

– Nem mondom, hogy hitványabb – mormogta a koporsókészítő.

Már-már kérkedni kezdett Pjotr előtt szizranyi emlékeivel, hogy-mint ment ki a Volozskához feketebajszosan, aranyos sisakkal a fején, a harmonika szíjon lógott a nyakában. Tudott ám akkoriban bánni a lányokkal, s azok is mulatságosab-

bak voltak a maiaknál. Bár most is, ha a szakálla nem volna... Vagy talán késő van már? Élete bealkonyodott?

– Még tán pénzt is adsz neki, köszönetül, hogy befogadott?

– Még mit nem – mormogta zavartan Zsurkin.

– Megint csak bolond vagy. Mit gondolsz, meddig... talán egy évig is asszony nélkül kell élned. Hogy bírod ki? Itt meg tessék: az asszony is éppen gusztusodra való, és ingyenműhely is van hozzá. Hej, Vanya, önzőbben nézd az életet, önzőbben: minket sem sajnálnak, hát mi minek sajnáljunk másokat?

Polja lépett a szobába. Pjotr felugrott, letépte fejéről sapkáját, és görcsösen szívéhez szorítva, olyan szertartásosan, mélyen meghajolt, hogy csaknem elesett.

Polja kipirult, nevetett, még a mahorkáért sem haragudott.

– Kész színész, hahaha!

– Az is vagyok! Kérdezze csak meg Vanyát, hogy régen otthon, a Népházban hogy szerepeltem a műkedvelő előadásokon. Hogy újráztak, éljenezték! Ivan Alekszejevics meg harmonikázott, így...

Pjotr arca keserves kifejezést öltött:

– Mihelyt rákezdte, hogy: „Megkínzott, elgyötört...", mit mondjak?... Egyszer, amikor így énekelt, három falu népe követte mezítláb, sárban tizenöt versztányira, mint valami zarándokmenet.

Polja megilletődött sóhajjal kérte:

– Játsszék valamit, Ivan Alekszejevics!

– Majd ha a fogadalmam ideje lejár, amikor füttyent a vonat, akkor játszom magának egy búcsúdalt – tréfált a koporsókészítő.

– Miért gondol elválásra? Talán a felesége epekedik otthon?

Pjotr nem hagyta Zsurkint szóhoz jutni: – Hiszen nincs is felesége, özvegyember ez az Ivan Alekszejevics.

Öklével csendesen oldalba bökte az ámuló Zsurkint.

– Ö-özvegy? – csodálkozott Polja. – De gyerekei csak vannak?

Megint Pjotr válaszolt:

– Hogy volnának... ilyen tekintetben nagyon rendes.

Polja Zsurkinra nézett, az meg önkéntelenül ráemelte félénk tekintetét. Most nem a gondnoknő állt előtte – valaki mást ásott ki számára Pjotr; pironkodott is, csak úgy ég az arca, meg nevet, és a könnyein keresztül (a nevetéstől könnyezik persze) sugárzik. Asszony...

– Tehát kiderül, hogy mindketten magányosak vagyunk!

Zsurkin káprázva hajtotta le fejét. Hogy tudjon most dolgozni!

Pjotr azonban szinte táncolt:

– Bárki látja: kolbászárus és a párja!

„Ezért még azt sem bánnám, ha minden pén-

zem rámenne is a kendőre" – gondolta hirtelen felgerjedve, megittasultan a koporsókészítő. Mihelyt azonban a maga kis kuckójában aludni tért, egyszerre megfájdult a szíve. Polját látta, amint feléje közeledik, ránevet – jó asszony, gyanútlan, egész lelke az övé, és ő most szép csendesen fejszét emel erre a meghittségre. Majd meg a másik asszony jött keseregve: Polja, a felesége. Lám, csak úgy eltemette... Álmában, csaknem közvetlenül az ébresztő előtt, odaosont hozzá kamrájából a gondnoknő, felemelte takaróját, hogy alábújjon... de nem is ő volt, hanem a hajdani, Volozska-parti kisasszonyok egyike, vékonyka, szűzies teremtés... Tyiska óvatosan rázogatta: keljen már, gyorsan ki a fagyba, a teherautók odakint zakatolnak.

Még keservesebben teltek a napok, mint az előtt...

A második héten – bérfizetés napján – Zsurkint és Tyiskát a textiláruk kirakására osztották be. Azon a reggelen sokan valami megfoghatatlan, kínzó belső nyugtalanságot vittek magukkal a munkahelyükre. Egyesek mindenesetre már előre háborogtak és fenyegetőztek, egyelőre azonban még csak halkan. Az emberekkel telezsúfolt teherautók a széllel versenyezve, nyaktörő iramban száguldottak le a lejtőn.

Félreeső, elhagyatott vágányon állt a szerelvény. Talán számoltak vele, hogy a barakklakók

megkívánhatják a textilneműt? A vasúti kocsik mögül sebesen robogtak elő a teherautók.

– Gyerünk, gyerünk, gyerünk! – biztatták állandóan a munkásokat az átvevők. A teherautók pillanatok alatt megteltek, és elrobogtak, senki sem tudta, hová. Az átvevőkön kívül ott szorongtak az eladók is, meg a munkásbizottság kiküldöttei: számolták a bálákat, ellenőrizték a fuvarleveleket, és egymást is figyelték, lopva, szemük sarkából; legalábbis Tyiskának úgy tetszett; de lehet, hogy csak azért terelték oda őket, hogy eltakarják a kirakodást a többi barakklakó elől, akik a közelben dolgoztak. Ám azok már megszimatolták, csapatostul ténferegtek arra, és cigarettázva bámészkodtak. Csak hosszas rábeszélés és kiabálás után vonultak kelletlenül arrébb.

Déltájban a textiles vagonokhoz is eljutott a híre, hogy a gátnál megkezdték a bérkifizetést.

Tyiskát e hírre egyszerre jobban melegítette a ruha, lába fürgébben járt. Melléhez szorítva cipelte a puha bálákat, illatuk kartonszoknyás lányokat, ünnepi új ruhákat idézett. Hatalmas göngyölegekben voltak ott a csalánszövetek, ingerlően sokféle színű, puha gyapjúanyagok, felsőruhának való fekete posztó; kötegszámra a kész öltönyök, fényes bélésű kabátok, amelyeket még senki sem viselt. (Tyiskán még sohasem volt ilyen új holmi!) Ignat bácsi, a gazdája, annak idején szintén kötegszámra hozta haza az ilyesmit – kenyérért cserélte a penzai piacon. Óvatosan elrej-

tette a ládájába, zörgő lakat alá. A leányának, Froszjának gyűjtögette, meg annak a parasztlegénynek, aki majd a Froszja párja lesz. Tyiska olyan áhítattal ment el mindig a láda mellett, mint a templom előtt.

Itt azonban máshogy állt a dolog: mindezt Tyiska és a többiek között osztják majd szét. A holmik, amelyeket egy-egy percre magához ölelt, az övéi is voltak, meg nem is. Elkerülhetetlen verekedések és szenvedélyek lappangtak mögöttük.

„Akármit is, de szerzek... legfeljebb Pjotr bácsi révén" – gondolta, és ettől a hittől többé nem tudott megválni, a nagy karton- és csalánszövetbőség egészen elkábította. Ezenkívül meg közeledett az este, s vele a bérfizetés mesebeli eseménye... Néhányszor lefutott a töltés tövébe, egy felborult, behavazott vasúti kocsihoz.

Ott, a vagon mögött, ahol senki sem látta, és végre egyedül lehetett önmagával, boldogan törtek elő agyából a gondolatok. Mintha láthatatlan, vidám vonaton utazna. Íme: édesanyja udvara be van kerítve, és a lovat is megvették. Ha még egy évig itt marad, akkor nem tizenhét rubeleket fog küldeni, hanem kitanul valami mesterséget, kályhás lesz vagy ács, hogy neki is minden fél hónapban harmincöt rubelt fizessenek, mint Ivan bácsinak. Bizony, úgy lesz ez a második évben! Tyiska előreszáguldott az időben, merészen szakította szét a jövő – ki tudja, hol rejlő – megfoghatatlan ködfátyolát... Az egész udvar

fölé okvetlenül zsúptetőt csinálnak, hogy ne is lássék az ég, mint Ignat bácsinál, úgy melegebb a jószágnak. Anyjának meghagyja, hogy kisbérest fogadjon fel a gazdaságba, akár kettőt is; sokan kóborolnak mostanában, éhes zsellérfiúk! Anyja majd csak mutogatja nekik, mit és hogy. Igaz, hogy a munkásokat illetően újabban szigorú rendeletet hoztak, ilyesmiért a gazdaságot is tönkretehetik – Pjotr és Zsurkin beszédéből azonban úgy vette ki, hogy hamarosan sok minden megváltozhatik...

Játékosan szökellve futott vissza a töltés tövéből. Száguldtában valahol mozdony fütyül. Mozdonyok, sínek és vagonok – mindez ismerős, túlontúl ismerős volt már Tyiskának, sokszor látta, ismerte őket, mint az otthoni utcákat. A gyötrő fagyban, a hóbuckákon munkabér kószált, kísértett, textilnemű és ládák illata szállt. Azt mondják, azon a kis folyón túl már Szibéria kezdődik... Sebaj: „Hej, ha anyácskám látna most, hogy Szibériában vagyok! És mégis megtaláltam a magam ösvényét!"

Már felgyúltak az első lámpák, amikor hazafelé indultak. Tyiska izgult:

– Nem késünk el az elszámolástól, Ivan bácsi?

– Ej, dehogy – morogta a koporsókészítő, de azért meggyorsították lépteiket, s ez alkalommal megfeledkeztek a forgácsokról.

De ahogy a barakkba léptek, mihelyt az álmatlanul fekvő vagy a kályha körül dühösen me-

legedő embereket megpillantották, rögtön tisztában voltak vele, hogy semmi sem történt, és most már nem is fog történni. Pjotr felöltözve ült az ágyán, és tarisznyájában kotorászott. Ő hiánytalanul megkapta a bérét.

Egy satnya, csavargó külsejű öreg ács mások kályhái körül ténfergett, és egyre csak zsörtölt:

– Lóvá tesznek ezek minket, mi meg csak hallgatunk! Igen ám, merjen valaki szólni... azonnal elviszik. Egyszerre kellene valamennyiünknek felkerekednünk, oszt haza, alászolgája!

Nem figyeltek az öregre, nagy naplopónak ismerték a barakkban. A kályháktól is elkergették.

A mardosó szomorúság azonban ott maradt.

Zsurkinhoz egy Obutkin nevű ács ült oda; barátságos ember, a helybelick közül való. Rendszerint hazajárt éjszakára a faluba, most azonban későig ott maradt a barakkban. Zsurkin becsülte daliás külsejéért, választékos beszédéért, és mert tanítónő volt a felesége (csak lenyalt, mindig nedves bajsza nem tetszett neki). Obutkin igyekezett halkan, csendesen beszélni, de mély basszus hangjával ez sehogyan sem sikerült, trombitáló dörmögése mindenkit túlharsogott.

– A fődolog, hogy közösen mozgassuk. Az egész artel. Amit egymás között mormogunk, nekik is mondjuk meg szépszerével. Ha pénz nincs, árut adjanak!

Más hangok is megszólaltak, burkolt, csípős megjegyzések röpködtek:

– Már megkezdték a kirakodást, talán ki is osztották egymás között!

– Majd éppen miránk várnak!

De Vaszja ágya körül, ahol esténként a barátai gyűltek össze, közönyösnek látszottak az emberek. Vaszja nagy hévvel mindenféle háborús hőstetteket és detektívtörténeteket mesélt, amelyeket állítólag könyvekben olvasott. Hallgatói kábultra itták magukat teával.

Pjotr egyre fülelt. A barakkban folyó beszélgetések nem tetszettek neki. Kimenet rosszallóan mondta:

– Hiába zúgolódtok, polgártársak, mindig is így volt: a fejeseké az elsőség! Vegyétek csak: az ő munkabérük meg a mienk: az kettő, nekünk a barakk, nekik a meleg szálloda, vendéglői koszt. Meg kell érteni.

Az ágyakon mindenütt megélénkültek, zúgolódni kezdtek, mindenféle igazságtalanságot emlegettek, és szidták Pjotrt, aki megkapta a bérét, és máris eladta magát... Csak Zsurkin fordult el, restellt unokafivére szemébe nézni.

„Csak menne már mielőbb, minek űz gúnyt a bajunkból?"

De Pjotr még nem jutott ki, amikor Podoprigora elvtárs megjelent az ajtóban. Alighogy belépett, lassan, kutatón nézett körül.

A beszédet, szitkozódást mintha elvágták volna.

Nem otthon álltak az ágyak, hanem messze-

messze, idegen sztyepp közepén. A gáton reggelig, szünet nélkül égnek a lámpák. Távoli vidékekről, a sötétben vonatok füttye száll. Mi lesz a vége, hogyan lesz tovább?

Podoprigora a lámpa alá lépett.

– Jó estét, barátaim!... Közlöm veletek, hogy nagy öröm érte az építkezésünket. – Podoprigora levette a sapkáját; körös-körül síri csend támadt, és ő szándékosan egyre hangosabban, emeltebb hangon folytatta. – Dnyepropetrovszki vasmunkás elvtársaink határidő előtt készítették el, határidő előtt! az első kohó berendezését. Kísérőikkel már útnak is indították a szerelvényt. Ezt a szerelvényt nekünk kell átvennünk, elvtársak, és ugyancsak a megállapított időnél hamarább kirakni... megértettétek? Ez lesz, barátaim, az utolsó kirakodásunk. Ismétlem, örömteli munka a számunkra! Azután mindenki a szakmájában fog dolgozni. Megértettétek?

Podoprigora krákogott, feltette sapkáját, és megint krákogott. Az emberek le nem vették róla a szemüket, még akartak valamit hallani... mintha még semmit sem mondott volna. A megbízott egyik ágyon könyvet vett észre. Felvette, és elolvasta a címét: „Mit kell tudni a vasváz-szerelőnek?" – Kié ez a kis könyv? – kérdezte. Pjotr komolyan, bizalmasan odalépett hozzá.

– Enyém. Esténként, pihenés helyett tanulgatok kicsit.

– Jól van – helyeselt Podoprigora, és emlékezetébe véste ezt az arcot.

Azután a többiekhez fordult:

– Most, barátaim, összeírunk benneteket a szakszervezetbe. A kirakodást szakmunkának tekintjük. Egyenként, sorjában gyertek be a gondnoknő szobájába, ott felírom az adatokat.

Pjotr Zsurkinra sandított, és leült.

– A textil miatt írnak össze? – kérdezték az ágyakról.

– Miért... a textilt a szövetkezeti bolt fogja elosztani. A leendő szakszervezeti tagokat írjuk össze.

Nem hitték:

– No, igen, de...

– És a munkáért mikor fizetnek? – csattant fel egy hang, amely már régen várta az alkalmas pillanatot; és megint minden ágyon megmozdultak, újabb izgalom, lárma keletkezett.

Podoprigora megint türelmesen és barátságosan magyarázott a hitelről, a részleges visszatartásról, s elmondta, hogy néhány nap múlva egész biztosan rendezik a dolgokat. Maga az építkezés helyettes vezetője utazott el Moszkvába... A szovjethatalom a munkások hatalma, nem rövidíti meg a munkásokat, ingyenmunkát nem fogad el!

A zaj mindinkább fokozódott, a rend felbomlott... A nagy többségben megerősödtek az immár jogos remények. No persze, az összeírás arra az esetre szól, ha pénz helyett textilt kell kiadni.

Természetes, hogy előre nem jelentik be, nehogy feltüzeljék az embereket. Ej no, ha már egyszer szűken van a pénz, a textil ellen senkinek sincs kifogása! Azokat, akik elsőnek jöttek vissza a kis szobából, körülfogták, mohón faggatták. Kiderült, hogy szóról ugyanazt írták fel, mint mindig: honnan jött, azelőtt hol dolgozott, hány családtagja van, és a többi. Volt, aki máris tűzbe jött, sértődötten bizonygatta, hogy a családosoknak többet kell adni...

Pjotr leverten suttogta Zsurkinnak:

– Tudod-e, mire kell nekik ez a lista? Mindenkit keresztül-kasul meg akarnak vizsgálni. No jó...

Hirtelen káromkodás, szitok hangzott fel. A furfangos öreg ács, amikor megütötte a fülét, hogy egyesek azon tanakodtak, kinek mennyit adnak, tizenkét családtagot íratott fel magának. A barakklakók méltatlankodtak:

– Tetves ördög, hiszen csak egy öreg feleséged van otthon a kemencesutban; egy szem fiad volt, az is elköltözött tőled. Bemegyünk és megmondjuk, hogy a fiad alkalmazottal dolgozik!... – Az öreg nem válaszolt, csak bűntudatosan, de ravaszkásan nevetgélt, egy meleg kályhának támasztva a hátát. A kályha tulajdonosa, egy vörös hajú kályhás, rászólt: – Esküszöm, öreg, mindjárt fogok egy dorongot, és letöröm a derakadat! Hess!

Azután látva, hogy az öregről minden lepereg,

mást próbáltak: csendesen ijesztgették: börtönbe jut, mondták, ha kiderül, hogy becsapta a szovjethatalmat. Az öreg felült az ágyára, és törökösen maga alá húzta a lábát. Apró kis állatszemei ideoda futkostak, úgy nézte a többieket, és találgatta, hazudnak-e a börtönt illetően, vagy nem hazudnak, odamenjen-e, és megvallja bűnét a megbízottnak, vagy sem? De miután megfeledkeztek róla, úgy határozott, hogy nem kell semmit bevallania.

Zsurkin kínos érzéssel lépett be a kis szobába. Polja komoly, fontoskodó arccal ült a lámpa mögött; Podoprigorának segített; a fényen át fájt ránézni. A megbízott Zsurkin családi állapota iránt érdeklődött, s a koporsókészítő megint kinyögte, hogy özvegy, arra a kérdésre, hogy vannak-e gyerekei, még halkabban felelte, hogy nincsenek. Amikor azonban kilépett az ajtón, elfogta a kétségbeesés: mit tett? Hat kis pulyája van otthon, nincs nadrágjuk, ruhájuk foltozott, és csak egy inge van mindegyiknek; hat inget adtak volna és még a feleségének, Poljának is valamit. És most mindet megtagadja, még a legkisebbet, Szanykát is!

A kályhánál Tyiska komor képpel töltögette a teát. A fiú csak egy bögrével ivott, és azonnal lefeküdt, fejére húzta a takarót.

Tea után Zsurkin elgondolkozva vonult el. Ha nyugodt kuckóban dolgozhatik, a harmonikákon kétszeresen megkeresheti az ingek árát. „Lám,

valamennyien pénztelenek, csak nekem van pénzem. Azért töröm magam, azért hazudok." Önmagát azonban nem téveszthette meg. Jól tudta, miről van szó. Nyugtalanítóan, kéjesen, ellenállhatatlanul hívta, csalogatta a kis szoba... Csüggedten töprengett a szakállas, mezítlábas családapa, félt, hogy egyszer majd mindezért fizetnie kell.

Később egy ember lépett ki a barakkból. Az alacsony tetők csaknem a földet érték; egy egész tábor csupa barakktetőből; bánatosan, nyomottan fénylettek alattuk a zúzmarás ablakok. Valahonnan búsongó harmonikaszó hallatszott. „Ki kell derítenem, honnan veszik a vodkát" – gondolta Podoprigora. A telep körül kihalt, havas pusztaság ködlött, azon át kellett menni, menni sokáig, mert meglehetősen messze lakott. Felhajtotta gallérját, jobban szemére húzta a sapkát; ha így nekikészült, akár húsz kilométert is meg tudott tenni öntudatlan, gépies lépésekkel, gondolatban beszélgetve valakivel.

A hegy mögül fényesség áradt a magasba: bizonyosan az ott rejtőző, éjjel-nappal dolgozó, óriási villanyerőmű-telep világított. Dehogy, hiszen nem volt ott még semmiféle erőmű, most épül egy, de az is másutt – egyszerűen csak a hold kelt fel. Podoprigora azonban szokása szerint benépesítette ezeket a kietlen lapályokat. Sőt a krasznogorszk–cseljabinszk–moszkvai vasút kattogását

is hallotta, amelyen, minden más ügyét félbehagyva, maga az építkezés helyettes vezetője utazott el a központba: a hitelek, a munkások bérének kérdése most minden egyebet háttérbe szorított, az építkezés körül valóban komoly nehézségek vetődtek fel. A hőmezőkön át odahallatszott a munkásbizottság tagjainak éles, dühös hangja; fél napja folyt már a mindenkit kimerítő viharos tanácskozás ugyanerről a kérdésről...

Hirtelen egy arc merült fel emlékezetében, erélyes és nyílt, derűs asszonyi arc; pihentetően megállította, elringatta a gondolatait. Egyszerűen hátrafésült szőke haj a lámpa fénykörében... Amikor Podoprigora először ment a barakkba, Polját munka közben lepte meg: mezítláb körül feltűrt szoknyában, verejtékezve, buzgón súrolta szobácskája padlóját. Felugrott, kiegyenesedett a vendég előtt, nedves kezét csípőre tette, és pironkodva, de haragos kihívással kiáltott rá.

– Tehát maga a megbízott? Végre... Csakhogy ezt is megértem!... – És rákezdte... És beszélt...

A padlóról, amelyet ötujjnyi vastag piszokréteg borít, és amelynek felsúrolására nem adnak takarítónőket, arról, hogy a dézsában nincs mindig víz, hogy a székekért verekednek, hogy nincs hol mosakodni, az emberek négy napig is mosdatlanul járnak. Hol van a gőzfürdő? Hol az üzemi szövetkezet, amit más telepeken látott? Hol az orvosi segélyhely? A barakkparancsnok nem is mun-

kás, csak valami naplopó, ettől a lomha embertől semmit sem lehet kikönyörögni... Polja kócos fején úgy meredeztek a tincsek, mint a szuronyok; amikor ráeszmélt, dühösen nekiesett a fésűvel, de egész idő alatt be nem állt a szája, csak mondta, mondta a magáét...

Podoprigora kíváncsian nézte ezt a felhevült teremtést, és kissé gúnyosan, mint aki többet tud. Amikor Polja elhallgatott, hogy lélegzetet vegyen, így szólt:

– Mindezt helyesen jelezted, elvtársnő, de ne feledd: a barakkokban ideiglenesen lakunk csak, nem örökké... Olyan palotákat fogunk itt építeni...

Polja elfordult, és csak dühösen fújt.

És amikor eltávozása előtt Podoprigora még egyszer benézett hozzá a kamrácskájába, Polja már fehér blúzban ült ott, kimosakodva, megfésülve, ingerlő várakozásban. Ez jólesett a férfinak. Sőt, mi több, Polja ajánlkozott, hogy elkíséri, hogy útközben még tovább panaszkodjék, elmondja, amire nem jutott idő – és akkor jókedvűen valahol eltévedtek a hóbuckák között... De kicsoda, és mit akar az a szakállas ember, akit ma ott talált a fatönkön ülve? Alattomos szeme van, és azon nyomban kisomfordált a kamrából. Asztrahánprémes bunda, a boltosok parádéztak ilyen bundákban. Meg kellene tudni... Az ilyenek somfordálnak most ágytól ágyig, suttognak a sarokban – most a legalkalmasabb erre az idő.

Ami a fizetésekkel történik, előtte is érthetetlen volt, és szinte fenyegetőnek tetszett... Hitelek, főkönyvek, mérleg... mindezekhez édeskeveset értett, csak úgy puszta szóra hitte, amit hitt... E zavaros dolgok útvesztőjében az bújhatott meg és gúnyolódhatott, aki akart. Nemhiába keringtek egyre nyíltabban az építkezésen a legkülönbözőbb hírek. Arról fecsegtek, hogy a nagy lendülettel megkezdett építkezést kissé elsiették, hogy odafent a vezetők most megtorpantak, az egészet megkurtítják, talán a méreteket is csökkentik... Podoprigora mindezeket a vészhíreket elhessegette magától. Valamikor tüzér volt a második lovashadseregben... Nem... önmagán érezte, milyen sűrített, milyen határtalanul sűrített, feszítő erők gyülemlettek össze ezekben az években (mint az ágyúcsőben a lövedék kirepülése előtt). Tudta ő, miért nem sajnálta a gyerekeit, és cipelte ide magával a meleg kuckóból az otthontalanságba, tomboló hóviharba.

A hold egyre magasabbra hágott, hamuszínű, altató fénnyel öntötte el a hegyeket. Enyhén hullámos körvonalaikkal olyanok voltak ezek a hegyek, mint a kercsi táj, ahol a Vrangel-féle hadjárat után volt beszállásolva a tüzérhadosztály. Podoprigora akkoriban piros nadrágot és sarkantyút viselt, sötét arcát gyermekkora óta koksz kormozta be: a vörös nadrághoz kitűnően illett ez a bronzszín! Esténként beült a borbélyhoz, megberetválták, vastagon beolajozott és kölnizett bo-

zontját simára egyengették, és így megfiatalítva, bőven púderezve, kikent-kifent, sarkantyús daliaként bocsátották útjára. A sétányon pedig – türelmetlenségében lábával kapálva a földet, mint a lovak – barátja várta, Volka Kubászov, aki ugyanabban a tüzérhadseregben szolgált. De nem: ezerkilencszázhuszonegyben Volka már nem volt Kercsben – azután, hogy a lábát keresztüllőtték, otthon élt, a falujában. Podoprigora egyedül csörtetett el egy bizonyos irányba a szélben, a téli akácok és délvidéki fehér házikók között. Vagy fél óráig köhögött és topogott az egyik kiskapu előtt; persze hogy kijött a kislány – rövidke, alig csípőig érő téli ködmönkében, amely olyan volt, mint egy kis váza –, a kedves, átkozott Zinka; hogy nevetett, ha a szél felfújta szoknyáját... ez a szél majd ledöntötte Podoprigorát kölnistül, mindenestül a lábáról. Ó, kölnivíz!

Este, mielőtt a barakkokat körüljárta, hirtelen eszébe jutott, hogy megborotválkozik a munkásbizottságban. Ostoba, ostoba elvált ember, ilyen időben első dolog asszonyra gondolni? És megint a kölnivíz undok illata, az a baljós illat...

Hiszen vagy tíz évvel ezelőtt, amikor a második lovashadsereget felállították, csaknem ugyanígy volt: töméntelen mozgósított egyén, sehogy sem hasonlítottak katonai alakulatra, összevissza, lármás tömeg; szökések, tiltakozások, csaknem lázadás a ki nem adott lábszártekercsek, a cukoradagok miatt; és mindennek árnyékában egy se-

reg nagy üstökű kozák a Don-vidékről, kitűnő megjelenésűek – világos, hogy alkalomadtán kész vezérek... No de ezzel szemben százával akadtak a magukfajta fiúk is, akik átszőtték, megformázták ezt a nyers és átfoghatatlan tömeget, mint a szilárd, jól összeszerelt vasváz, és íme: a hadtestek és lovasszázadok ágyútűzzel szemben manővereznek, s egy reggel kijutnak a tengerpartra.

De itt kire támaszkodjék?

Mindegyik idénymunkást ki kell tapogatni szemmel, szimattal... Megismerni a magafajtákat, a becsületeseket... Podoprigora megpróbált felidézni néhányat a barakkban látott sok arc közül, de emlékezete összezavarta őket, túlságosan gyenge fénnyel világította meg ezeket a kóchajakat, térdeket, sapkákat, a bizalmatlan tekintetű szemeket. A zsebében levő névsor talán segíthetne kicsit. Majd éjszaka, alvás helyett áttanulmányozza!

Podoprigora gyors léptekkel ment hazafelé. Oldalt a gát szikráztatta vakító fényeit. Hunyorít, Harkov vagy Moszkva! Podoprigora irigyen hunyta be a szemét: oda kívánkozott, ahol lázasan folyik a munka – egy időre csak, akár egyszerű betonmunkásnak –, de nem engedték el... A túlsó parton naplemente után még sötétebb a sötétség, és haloványan úszik benne a hold... A terv szerint amfiteátrumszerűen ereszkedik le a folyóhoz a szocialista város, a vízparton sportpalota és park zárja le. És élni fog ez a város,

élni – akármennyire rajzanak is körülötte a Volka Kubászovok és a Volkánál is magasabban állók dühödt árnyai... De addig még hegyeket kell áttörni, egész munkagörgetegeket.

Akkor is, a polgárháborúban, az elszegényedés vicsorgó éveiben, olykor nehéz volt elhinni, hogy egy csendes reggelen majd kiérünk a tengerpartra. Kiértünk... És az ígéretek, még a legfellengzősebbeknek, legteljesíthetetlenebbeknek látszók is, olyan egyszerűen teljesedtek, mintha magától jött volna el az idejük. A perem- és külvárosi vityillókból átköltöztették a munkásokat... Podoprigora fehér házikót kapott egy zsurlófűvel és árvalányhajjal benőtt kis udvar mélyén, az ablakok alatt mályvabokrok ringatták bíborszínű virágkelyheiket. „Valóságos kis paradicsom!" – lelkendezett napjában tízszer is Podoprigora, és a szobákban olyan tiszta, fehér fény áradt szét, mintha nem is volnának falak. Zinának is tetszett, hasonlított valamicskét saját kercsi házikójára. A kis komód felett japán legyezőket akasztott fel, meg Podoprigora barátainak és az ő édesapja hivatalnoktársainak fényképeit (apja a kercsi elöljáróság írnokaként halt meg), a kis ablakokat hófehér mullfüggönyökkel díszítette, az ágyakra bíbor-kék-lila mályvavirágos selyem ágyterítőt terített, és reggel, gyorsan beillatosítva magát, ugyanabból az anyagból készült, bíbor-kék-lila pongyolában, fehér-kék selyemzsinórral a derekán gazdasszonykodott, és futkosott ide-oda a kis házban.

Podoprigora még mindig nem hitte, hogy ez a rövid hajú, divatos selyembe öltözött, festett szájú leány – az ő felesége. Nem hitte akkor sem, amikor a gyárból hazajövet, megmosakodva bement hozzá, a dalolva-főzőcskézőhöz, a konyhába, és nézte fáradhatatlan, mezítelen lábát a magas sarkú topánkában. Nem hitte, hogy most megteheti, hogy most jogában áll megtenni azt, amit reszketve várt. Zina elhessintette a könyökével, persze szeretetből, aztán ajkán elhalt a dal, gondolattalanul, mint a kisborjú, befelé figyelt valamire, térde kissé szétnyílt. Majd határozottan letette a kést, és az övé lett.

Még Vologyka és Petyka születése után is ugyanaz maradt.

Mályvaszínű kisasszony.

Háború után maga az élet is valahogy váratlanul Zinához hasonult. A katonaköpönyeg szigorú szürke színébe, amelyhez hozzászoktak, és amelylyel valamennyien egyformán beérték, hirtelen izgató, tarka tollú madár röppent be. Édes és kesernyés ízű borok tüzes színeiben ragyogott, amelyek a csemegeüzletek kirakatában jelentek meg; nagy pénzeket hozott magával, és újabb keserűséget, gyűlöletet a gazdagok iránt... Zina három hónapig töprengett valamin, azután elment, és minden különösebb sorbaállás nélkül vásárolt magának egy kötényruhára való markiz-szövetet, bronz alapon kék pettyeset, ami igen jól illett vöröses fürtjeihez és fehér hattyúnyakához... Meny-

nyi maradt még ott az üzleti polcokon, midenféle mintájú, fényes anyag... Mindezt a mérnökök, különböző vállalkozók és általában gazdag emberek asszonyai kapkodták szét (a városban már egy kisebb magánüzem is létesült); hiszen bármelyik rajzoló többet keresett, mint Podoprigora kokszolómunkás. Sebaj! Zina zúgolódás nélkül mosdatta a gyerekeket, ebédet főzött, mosott, takarított; szobáról szobára futkosott magas sarkú topánjában, és buzgón fütyörészett.

Podoprigora olykor felfigyelt. A kis sugárúton újonnan megnyílt „Eldorádó"-ból eszeveszett muzsika hangjai szálltak az éjszakába merült háztetők felett. „Minden, ami volt, és minden, ami fájt, réges-régen tovatűnt..." Miért? Hiszen a barátjának, Volka Kubászovnak örökre nyomorékká lőtték a lábát. Ha ő, Podoprigora is elföldelve, holtan feküdnék most valahol Perekop környékén, itt meg így esténként?... Konjunktúralovagok, nepmanok utaztak át a kis helységen, homokszínű, könnyű nyári öltönyben, kalapban – őrült pénzekkel igyekeztek a tengerpartra, a Vrangeltől és Skurótól visszafoglalt fürdőhelyekre. Ha ő is ott feküdnék a föld alatt?

Podoprigora egyszerű párttag volt. Napi hét óra a kohónál, azután még valami társadalmi munka a vezetőség megbízásából az üzemi bizottságban. Ő, az egyszerű alapszervi tag, nem mintha megingott volna, csak éppen felfigyelt. Tudta, mit mondott Lenin a NEP-ről. És a kis házban olyan

derűs volt minden, amikor hazajött, a gyerekek elébe futottak, leráncigálták a földre, gyámoltalan, meleg kis testüket fejéhez, szeméhez nyomták... Zinka derék asszonyka volt, megállta a helyét keményen.

Volka Kubászovval már nehezebb volt...

A sztyepp felett, az álmodozó Podoprigora feje felett, felhőkbe igyekezett a ragyogóan fénylő hold. Feltűnt kivilágított ablakaival a szálloda és az üzemvezetőség „skatulyája". A hold mozdulatlanul állt felettük, és ők száguldottak, ezek a néptelen föld fölé magasodó, kivilágított emeletek. Valahol Szamara táján ugyanilyen fénylő vonat száguldott a helyettes vezetővel. És még messzebb, beláthatatlan fénymezőivel, Moszkva sem alszik... Ostobaság – ott nem hátrálnak meg, ott tudják, hogy sok millió kéz várja ezt az órát, ezt a tettet, amely már évek óta érlelődik.

Egyébként pedig – megint az a derűs, emlékezetes és baljós este az állomáson. Szocsiba indul a gyors. Zina izgul, hogyan fog beszállni. Életében először megy fürdőhelyre. Podoprigora átengedte neki üzemi bizottsági beutalását. „Szórakozz, Zinka, egyél-igyál, élj, mint egy gróf!" Íme, borzasan, rózsás arccal, verejtékezve, már a vasúti kocsi ablakából nevet ki rájuk. Podoprigora is nevet, felemeli az ablakhoz a gyerekeket, és odakiált a pajtásának, Zabello rajzolónak – aki Zina háta mögött vesződik a holmijával – kéri, hogy törődjön vele az úton, segítsen neki ebben-abban.

A színes nyári ruhába öltözött utasok kiözönlenek sétálni, mozogni a szabadba. Valamennyiük közül kirínak azok a homokszínűek, jól tápláltak; kiöltözöttségük láttán szinte bántóan árvának érzi magát, parasztos kartoningében. És restelkedik a gondolatra, hogy Zina is biztosan ugyanígy lát mindent... Hogy őt útra bocsássák, a gyerekeknek le kellett mondaniuk a cipőcskékről (mezítláb is elfutkosnak, úgy egészségesebb!); maga Podoprigora a kabátról mondott le, meglesz a régi katonaköpönyeggel is. Ha megtudnák ezek a duzzadó tárcájúak, biztosan kinevetnék, a disznók! Nem! Podoprigora természetesen tisztában volt vele, mi az az ideiglenes szünet, az úgynevezett újjáépítési korszak: „Erőt kell gyűjteni" – magyarázta a kajánul hallgató, cigarettázó Volkának. A vonat után üresen maradt síneken túl, olvasztott acélként ömlött szét az alkony. A házakon: szelíd kis ablakok, barátságos függönyök... virágcserepek. Béke! A városka határában, ahol azelőtt lövészárkok szántották fel a talajt, mindent sűrű fű nőtt be. Négy álmos ökör szénásszekeret húz, a magasból unottan néz le egy legény, fakó gimnasztyorka rajta, biztosan leszerelt katona! Néz és lehajtja a fejét... Béke! Van valami, ami ezt megzavarhatná?

A gyerekeket nagynénje gondjaira bízta, és ő maga egész éjszakára elment hazulról, ki a faluba, Volka Kubászovhoz. Ott is aludt nála. Éjfélig

iddogáltak, beszélgettek, feltárták egymás előtt a lelküket, összecsókolóztak, kurjongattak...

Zina napbarnítottan jött haza; megszépült, és valahogy megváltozott. Szeme átsiklott Podoprigorán és a gyerekeken, nem is látta őket, mintha egyéb látomást hordozna magában. Nos igen: hegyek, társaság, éjszaka a tengeren – mikor látja újra mindezeket? Zabello, a műszaki rajzoló, járogatni kezdett hozzájuk, Zina barátnői is gyakrabban benéztek, a kis házból késő éjszakáig világosság hullott a mályvákra, csicsergés hallatszott és a rajzoló mély hangja, amint mandolinkísérettel énekelt:

Isten veled, Betty,
Te drága, te jó!
Hajnalhasadáskor
Indul a hajó.

Podoprigora elszomorodva surrant be a gyerekszobába, s a kiságyaknál álldogálva hallgatta, hogyan szuszogtak az apróságok. Egyszer megszakadt a mandolinpengetés, és Zabello is bejött a szobába. Tetőtől talpig fehérben volt, fehér cipő a lábán – vállas ember, vastag piros ajkú, homlokán aranyló hajtincs – lábujjhegyen jött be, és megkérdezte:

– Mondd csak, Vaszja, nem zavarjuk a gyerekeket, ha kicsit zajongunk?

– Nem, dehogy, csak szokjanak hozzá, edződjenek, a doktor azt mondta, jobb, ha zajban alszanak.

Adj egy csókot, Betty,
Utoljára még,
Édes boldogságom,
Áldjon meg az ég!

Zabello derék fiú volt, magaszőrű munkáscsaládból való. Jó esze volt, tovább tanult. Zina egyszer önfeledten megérintette apacsinges, meztelen nyakát. Podoprigora szót sem szólt, átallotta, de elfogta a vágy, hogy Volkánál bújjon meg éjszakára. Mégsem akkor, hanem egy másik alkalommal ment el hozzá, amikor Zina szekrényében egy üveg ismertlen kölnivizet fedezett fel. A metszett kristályból buja, finom illat áradt... Az „Eldorádó"-ból úgy röppent felé a bódító muzsika, mint az elhajított kő, amely fejbe kólinthatja, betörheti a koponyáját... És Zina nem volt otthon.

Amikor az asszony Zabellóval egy másik üzembe utazott, Volka tüstént megszimatolta, és maga jött hozzá a faluból a kis házba. Egész éjjel ott ült a két barát a vodkától nedves asztalnál, nem törődve vele, hogy a néni hangosan sír, és a gyerekek kétségbeesetten bömbölnek. Volka szolgálatkészen minduntalan a csapszékbe sietett. Podoprigora megtanította arra a dalra, hogy „Isten veled, Betty"... A kis ház romba dőlt, füstté vált,

őt meg a zokogás rázta. Mindent kizokogott magából, szíve legmélyéről. Hajnalban azonban olyat mondott Volka, amire Podoprigora hirtelen sötéten összevonta szemöldökét, és rövid hallgatás után meghajolva, az asztal felett vadul meglendítette öklét. De leeresztette, semmit sem zúzott össze, kurtán és színjózanul csak ennyit mondott:

– Most aztán kotródj!

Volka megpróbált cigarettát sodorni, lenézően, kicsit fölényesen nevetett, Podoprigora azonban vakon, nehézkesen felállt.

– Megyek már, megyek!... Nyald-fald csak magad a bürokráciádat!

És elment. Egyik lábára bicegett – minden egyes bicegő lépésével mintha egy darabot szakított volna ki Podoprigora szívéből –, elment, kajánul, kihívóan, szánalmat keltően bicegve, a maga bűzével, örökre.

Podoprigora egy napig gyengélkedett, azután komoran, sötéten, hajthatatlanul, kiment a kohókhoz. Egy év múlva mester lett.

És most: ködös-fehér lapály, sehol egyetlen kis fa vagy vízmosás, szünet nélkül tomboló hófergeteg, széles homlokú barakkok – ilyennek tárult elébe, amikor a vonatról leszállt, ez az új, talán hosszú időre szóló lakóhelye. Nem szomorúan, hanem komoly készséggel dobbant felé a szíve. Úgy gondolta, hogy éppen így kellett kezdődnie, ilyen hontalansággal, nélkülözésekkel, annak a végső nagy tettnek, amelyre évek óta vártak.

Belökte a nyikorgó barakkajtót – és megint eleven erővel rohanták meg az emlékek: Polja meleg, fehér homloka a lámpa fénykörében. Balra itt is a gondnoknő szobája volt, egy öregasszony aludt benne.

„Hogy vannak a kölykök?" Meggyújtotta a kis petróleumlámpát. Egész főhadiszállása: négy lépés keresztben, négy hosszában. Egy konyhaasztal; deszkájába frissen belevésve kiterjesztett karú emberkék... „Már megint késsel játszottak..." Az ágyon, szürke takaró alatt a két kölyök. Egyik a falhoz gurult, kicsi féreg, még csak négyéves. Az ablak egy helyen kitört, fagyos ronggyal van betömve. Érezni, hogy árad be a jeges légvonat. Nappal mezítláb futkosnak a barakkban, törődik is az öregasszony az árvákkal!... Kis kötélre teregetve aprógyerek-holmi – szappanszagú: reggel, mielőtt munkába indult, Podoprigora mosta ki, ahogy tudta. Hát igen, tulajdonképpen nincs helyük a gyerekeknek az építkezésen!

Levetkőzött, a bográcsból kását mert ki egy serpenyőbe, és meggyújtotta a gyorsforralót. Meghitt duruzsolás hallatszott. Leült, és zsebéből tintaceruzával teleírt papírlapokat húzott elő. Tehát először a megbízható embereket kell kitapogatni... A barakkban megtetszett neki az a hosszú kabátos, magas, gúnyosan mogorva képű ember, aki azelőtt valami fűrésztelepen dolgozott. Hogy is hívják? Azután a fiatalokra kell támaszkodni, azok hevülékenyebbek, könnyebben lelkesedők.

A szakállasnak meg majd utánanéz, hová vezetnek a szálak... A forró, eleven, súlyos arcok ott imbolyogtak előtte, egyik a másikat takarta el. Nem megy ez ilyen gyorsan... De nincs ideje várni, már holnap elkeveredhetnek közöttük az idegen elemek, akiken keresztül csendesen beszivárog az ellenséges indulat.

Másnap reggel kelletlenül folyt a kirakodás, mintha a karok elgyengültek volna. Zsurkin úgy érezte, hogy ideiglenes helyzete is meginog, tarthatatlanná válik. Akárhogy is, de mind egy szálig felkerekednek, elmennek, ki tudja visszatartani őket!

A töltés távoli kanyarjában félkörben futott egy személyvonat. Könnyű gőzt lehelt a mozdony, búcsúfüttye odáig hallatszott. A hegyeken túlra megy, haza... Sokan, akik megrakodva a teherautókhoz igyekeztek, hirtelen megálltak, és elkomorodva néztek a vonat után. Elmennek, szétszóródnak valamennyien, egyedül hogyan árváskodjék a barakkban.

Teázás közben megjött Pjotr a cimboráival. Fehér cipókat hoztak meg halat és subájuk alatt egy fél liter pálinkát. Ittak. Egyiküknek nyúlajka volt és egészen apró, fénytelen szeme; Zsurkin emlékezett, hogy már látta egyszer régebben. A barakk lakói Pjotr ágya körül keringtek, és mintegy véletlenül meg-megálltak. Vonzotta őket az idegenek dús lakomája, azonkívül meg Pjotr bizo-

nyosan tudott valamit, hiszen ott dolgozik, ahol leglázasabban folyik a munka, a gát lámpasora mögött. Vajon mi van ott, a szabadban?

Pjotr megrovó, aggodalmas képet vágott.

– Szép kis dolgot műveltetek, cimborák, szó se róla! Holnap, azt beszélik, a ti három barakkotokon kívül senki sem megy ki. Nem jól van ez így! Az elvtársaknak amúgy is elég a gondjuk...

Az öreg ács máris ott termett, sovány, melegre vágyó ülepét a kályha közelébe nyomva, adta a felháborodottat:

– Mit? Ingyen dolgozzunk nekik? A földesurak idején...

Az ágyakról kötekedve kiabáltak:

– Te ördögfajzat, te már annyit dolgoztál, hogy belegebedtél, mi?

Az öreg megbújt, de öblös hangja elárulta:

– Itt az ideje: támogatni, az egész artelnek támogatni kell! Senki se menjen ki reggel a barakkból. Mit tehetnek? Fizetnek!

– Csak le ne tartóztassanak – nyugtalankodott valaki.

Zsurkin, aki egész idő alatt némán kortyolgatta teáját, riadtan sandított körül. Lassan, észrevétlenül a fél barakk Pjotr ágya köré gyűlt. A koporsókészítő nem állhatta meg:

– Petra-a!

Pjotr felugrott, legyintett, mintha legyeket hessegetne el.

– No, mit másztok ide, ki látott ilyet? Meg-

mondtátok: mi ebben a dologban nem tanácsolgathatunk, mi mindent megkaptunk, most hagyjátok, hogy nyugodtan nyelhessük le a megszolgált falatot. Oszoljatok!

– Látjuk, hogy nem tanácsoltok!... Mi közötök hozzá! Ti megkaptátok.

A barakklakók elszéledtek, nagyokat nyelve, megbántva, gondterhelten. Valaki epésen felsóhajtott: „ajaj!" De nem bírták ki: a következő percben már hol ebbe, hol abba a sarokba hívták félre Pjotr cimboráit, hárman-négyen összesúgtak velük, csaknem összekoccintották a homlokukat. A cimborák vastag kiskabátjukat igazgatva, egykedvűen mentek ismét vissza, mintha mi sem történt volna. A barakklakók közköltségen vették tőlük a vodkát, fél litert nyolc rubelért; erre kaparták össze utolsó, otthonról hozott pénzecskéjüket. A cimborák hozták a vodkát a faluból. Pjotr úgy tett, mintha semmit sem látna. A sarkokban, a tüzes kályhák körül nemsokára rikoltozássá fajult a meghitt beszélgetés; sérelem, szívélyesség, hősködés csörömpölt bennük; egyesek, az ital kábulatában teli torokkal rázendítettek, énekük inkább üvöltésnek hangzott. Polja haragtól lángoló arccal ki-kifutott szobácskájából, ahol Zsurkin cincogtatta a billentyűket, és kalapálgatott a fatönkön, félbeszakítva az érdekes társalgást, kiszaladt, szidta a részegeket, feltúrta ágyukat, de semmit sem talált.

A barakk sokáig ébren volt. A részeg hangok

elcsendesedtek, csendes, komoly beszélgetés váltotta fel. Az öreg ács ide-oda mászkált, hol ennél, hol amannál az ágynál hegyezte fülét, nehogy valamiből kimaradjon. Bosszúsan csizmát, bögrét hajigáltak feléje...

A gondnoknő szobájában sokáig beszélgettek.

– Az emberek komolyan hazakészülnek. Hová tette az eszét ez a maga kommunistája? – kérdezte Zsurkin. – Hiszen így nagyobb káruk lesz, mint amennyit a textil ér.

Polja a szeme sarkából kutatóan figyelte a férfit.

– Maga is el akar menni?

– Én? Miért mennék? Azon igyekszem, hogy maradhassak, nekem megvan a magam keresete.

– Hát akkor senki sem megy el.

Zsurkin nyomban elhitte, hogy csakugyan nem mennek el. Nem a lámpa, Polja ragyogott meleg fénnyel a munkája felett, barátságosan, enyhet adón... Amikor az ajtóhoz ment, félig átkarolta a férfi vállát, úgy tolta el útjából. Ezek a kellemes esték most megszakadjanak?

Polja kíváncsian kérdezte:

– No és ha eleget keresett, mit csinál azután, Ivan Alekszejevics?

– Azután?

Zsurkin méltóságteljesen késett a válasszal.

– Az még messze van, Polja. Legalábbis másfél ezret kell összekuporgatnom. Akkor elmegyek valahová, műhelyt nyitok... Az a tervem. Hiszen műasztalos vagyok... Egész Oroszországban nem-

igen vagyunk ma száznál többen műasztalosok. Tehát műhelyt nyitok. Hiszen nem mindig lesz ez a politika; meggyengülnek ezek. Vagy talán inkább koporsóüzemet, az jövedelmezőbb.

És Zsurkin elmesélte Poljának, milyen halottaskocsijuk saját két lovuk volt hajdanában Szizranyban. Hadd tudja meg Polja igazán, kicsoda ő. Büszkeség dagasztotta mellét, már maga is álruhás hercegnek képzelte magát... És elhatározta, hogy most mindjárt tisztába jön az asszonnyal.

– Maga persze az új párjával fog itt éldegélni. Lám, milyen udvarlója van! Kommunista, jóvágású, kulturált.

Gondolatban azonban ravaszul nevetett: „Miféle udvarló! Ez a Pjotr is csak azért fecseg, hogy engem ugrasson!" Polja buzgón öltögetett.

– Kicsoda, Podoprigora?

– Az.

– Nem mondom, rendes ember, tisztességtudó. És jó állást fog kapni, mihelyt megépítik az üzemet. Azt mesélte: mester lesz, szenet vagy mit fog sütni... Nem italos...

– Tehát már nyilatkozott?

– Nyilatkozni nem nyilatkozott, de amikor sétálunk, beszéd közben célozgat. Csakhogy két gyereke, van, és... megérti, ugye, Ivan Alekszejevics... milyen nehéz a más gyerekeivel. Nos hát... én még nem gondolok rá... függetlenül akarok élni!

– Úgy...

„Tehát igaz, csakugyan sétálgat vele..." A beszélgetés akadozgatott. Polja valami nagy, magas hegyen járkál dudorászva – jókedvű, álnok, idegen asszony... Később, a barakkban Zsurkin dühösen hánykolódott a takaró alatt, szégyellte magát, hogy családos, meglett ember létére, idegen asszonyért veszkődik. Hiszen az ő Poljája talán különb is... És hogy segítsen magán, igyekezett minél kedvesebben, szebben, mintegy dalban emlékezni a msanszki Poljára. De csak meghajló hátát látta a félhomályos konyhában, legyek, fazekak és nyomorúság között. Hol itt a dal!

A teherautók ébresztették fel őket.

Sürgetően, állhatatosan zakatoltak odakint. Vagy nyolc ember felkelt és mosakodott. A többi úgy tett, mintha még aludnék, és nem hallaná. Még azok is, akiknek szükségre kellett menniük, határozatlanul keringtek a kijárat körül, mielőtt kifutottak volna. A nyolc ember, köztük Vaszja, az ács meg az elválaszthatatlanul hozzátartozó szőke legényke felöltözött, és szorosan összetartva megindult a dermedt barakkon át a kijárat felé. Mentükben nem néztek se jobbra, se balra, ki-ki az előtte lépkedő hátára függesztette csak tekintetét, mégis látniuk kellett, hogy a takarók alól negyven szempár kíséri gyötrődve őket. A zakatolás egyszerre ehallgatott. Vadul, élesen szólaltak meg a tülkök. Hangjuk összefonódva, egyet-

len idegtépő, megszégyenítő üvöltésként hullámzott végig a takarók és nagykabátok mozdulatlan dombjain. Polja hajadonfőtt, rémülten futott ki szobácskájából, egy pillantást vetett az útra, azután kerekre nyitott szemmel beszaladt a barakkba.

– Emberek! – kiáltotta ijedt szemrehányással. – Emberek, mit eszeltek ki?

Magányos, gyenge kis hangja elveszett a tülkölésben. Az ágyakon meg se moccantak. Polja Zsurkinék fekhelyére sandított: ott is aludtak. Pjotr, aki már régen megmosakodott és megfésülködött, gyújtott be óvatosan a kiskályhába, és tette fel a teavizet, de ez alkalommal még Tyiskát sem zavarta fel.

A tülkök elhallgattak, csak a motorok pöfögtek. A következő percben ezek a hangok is belevesztek a sztyeppbe.

A vörös hajú kőműves az ágyán üldögélt, és mulatságos gondolatokba merülve vakarta mellét.

– No, gyújtsunk rá!

Az öreg ács, csak úgy alsóruhában, az ablakhoz lépett, és felujjongott:

– Üresen mentek el!

Erre valamennyi ágyban egyszerre felébredtek, kitakaróztak. Pjotr már kabátban, sapkában volt – senkihez nem szólt, csak elgondolkozva szívta cigarettáját, s a csutkát akkurátusan bedobta a kályhába. Zsurkin, takarója alól kibújva, már csak távolodó hátát látta. Felugrott, sebtiben magára kapta a bundáját, mezítelen lábára felrántotta a

nemezcsizmát, és utánairamodott: kérdezni akart valamit Pjotrtól, tanácskozni vele... A reggeli hó úgy szikrázott a napsütésben, hogy belekönnyezett a szeme. Pjotr nem jobbra fordult, a gát irányába, hanem a nyílegyenes ösvényen a veteményeskertek felé vette útját, a faluba. Zsurkin megtorpant, és nem kiáltott utána...

A barakkokban kitört lázongásban most látott először valami gonosz, idegen szárnyat meglibbenni.

A barakklakók nyújtózkodtak, egyik ágytól a másikhoz ténferegtek, teáztak, és már kora reggel úgy bedurrantottak a kályhákba, olyan vadul fűtöttek, hogy Polja megint riadtan futkosott be, nehogy felgyújtsák a barakkot.

– Köpünk rá! Ha leég, átmegyünk egy másikba.

A látszólagos közöny, lustaság mögött azonban feszült, idegborzongató várakozás bújt meg. Egyesek görnyedten ültek ágyukon, és magukban már megbánták a dolgot. Meg voltak rettenve... Mások kitartóan, puszta szófecsérlésből, immár vagy tizedszer igyekeztek egymást meggyőzni róla, hogy nem szabad tágítani. Aranyos láthatóan élvezte a szokatlan zűrzavart. Odalépett Zsurkinhoz, és megkérte:

– Mester, az egész artel nevében szólalj fel! Te vagy köztünk a legmarkosabb.

Zsurkin ijedten tiltakozott:

– Ugyan már, nem vagyok én szónok...

Közel húzódott a kályhához, és harmonikafújtatókat ragasztott. Lázas ujjai nemigen engedelmeskedtek. Tyiska háttal állt, sötét képpel, szótlanul foltozta a darócköpenyét. Nyugtalanság... Zűrzavar... Csak amikor Obutkin megjelent a barakkban, és vele a józan higgadtság, alaposság s az ügy igaz voltának biztos tudata (hiszen ennek az embernek nem kellett volna idejönnie ebbe a sötét, botránnyal fenyegető barlangba, otthon maradhatott volna a falujában), akkor nyugodott meg kissé a koporsókészítő.

Kintről bekiáltott valaki:

– Jön!

A céltalan sürgés-forgás egyszerre megszakadt. Ki-ki gyorsan helyére ült. Egyikük komoran mormogta a foga közt:

– Most fognak falhoz állítani.

Podoprigora egy hajtásra kiivott Poljánál egy korsó vizet; olyan mohón itta, hogy hangosan kotyogott a torkában. Íme, elérkezett az első összecsapás. Az ő ügyességétől, erejétől függ a kimenetele... A barakklakók ösztönösen megérezték izgatottságát. Nekibátorodtak, arcuk rideg kifejezést öltött, szinte megsokasodtak.

Az újonnan érkezett erőltetett jókedvvel kapta le fejéről a sapkáját:

– Mi az, emberek? Miféle ünnepet ültök?

Egyszerre elfelejtette a neveket, amelyeket az éjszaka emlékezetébe vésett. Soha nem látott, ismeretlen arcok meredtek rá, nem lehetett kiven-

ni, kik az idősebbek, kik a fiatalok... No de mire menne e nevekkel! Ha a negyven idénymunkás helyett most negyven hozzá hasonló ember ülne itt a barakkban... Ezzel is kezdte. Mi lenne, ha igazi, öntudatos munkások lépnének a helyükbe. Az öntudatosak azok, akik tisztán látják a célt, amelyet követnek, tudják, miért küzdenek. Csak egy, egyetlen dolog kell hozzá: hogy valamennyien megértsék, előre nézzenek, a mai napon túlra. Az a munkás, aki látja a munkáján túl fénylő új életet, nemcsak a bérvisszatartásba nyugszik bele, hanem abba is, hogy... „Hát a polgárháborúban nem éheztünk? Mindennapos dolog volt akkor. Ki van itt olyan, aki részt vett a polgárháborúban?" Tizenöt kéz emelkedett a magasba. Ezek az ő emberei, barátok, ezeket kell elsősorban megmozgatni, felrázni... „Az a helyzet, hogy itt most suttogó propaganda folyik, valami ellenség mesterkedik. Hogy ki az az ellenség, majd kiderítjük!" – fenyegetőzött Podoprigora, s az egyik kályha mögé nézett, és valamennyien követték a tekintetét, de nem tudták, hová... „Hát nem szégyen, nem gyalázat-e az, emberek, ha munkás létetekre kiszolgáltatjátok magatokat neki, s az ő örömére aláássátok a saját ügyeteket, a munkások és parasztok ügyét?" – Podoprigora itt váratlanul nekirontott az öreg ácsnak:

– Hát nem szégyen, öreg?

Az öregember ijedten pislogott:

– Világos, hogy szégyen ...

– No hát ...

Podoprigora a barakk közepén állt. Kemény, barátian nyílt arckifejezéssel. Várta, hogy válaszoljanak. De senki sem akart nyíltan kiállani, csak morogtak: „Nem a munkától húzódozunk, adják meg a járandóságunkat!" Meg: „Idejövet az úton az utolsó fillérünket is megettük, most miből éljünk?"

Podoprigora türelmetlenül mondta:

– Csak egy beszéljen!

Az ágyakon helyeseltek.

– Zsurkin szóljon a nevünkben!

– Beszélj, Zsurkin!

Podoprigora lopva végigmérte tekintetével a koporsókészítőt, akit egyre noszogattak, és aki zavartan szabadkozott:

– Ugyan már, nem vagyok én szónok ...

A többiek biztatóan kiáltoztak feléje, Obutkin is:

– Mester, az artel kér! Beszélj, ne félj!

Zsurkin félszegen, bátortalanul felemelkedett:

– No hát akkor ... akkor megmondom ... – Rémülten krákogott. – Mindenki ... izé ... mindenkor jobb falatot akar magának kaparintani. Úgy ...

Hirtelen dermedten elhallgatott. A rámeredő szemek láttán, a nagy csendben megzavarodott, egyszerre minden gondolat elpárolgott az agyá-

ból, szinte ő maga sem volt már a világon. Úgy állt ott...

– Gyújts rá! – kiáltotta hetykén, csúfondárosan Aranyos. Az ágyakról is gúnyos megjegyzések röppentek:

– Berezzentett a mester, eh!

Zsurkin kínlódva leült. Tyiska sápadtan elfordította tekintetét. Az ajtóból Polja figyelt, arca lángolt. Gyötrődött... kiért? Podoprigora diadalmaskodott, a barakk önként megadta magát, most már csak az kellett, hogy erősen kézben tartsa, lendülettel magával ragadja.

– Látjátok, az ilyen mesterek... ezek húznak vissza benneteket a régi, ronda életbe! Barátaim! Ne nekik higgyetek, hanem a pártunknak... a kormánynak... Hogyan? Kiszolgáltassanak benneteket az önkénynek? Megállítsák azt a hatalmas ügyet, amelyet a munkásosztály vállára emelt? Aki a polgárháborúban harcolt, mutasson példát, öltözzék!

Még öt ember kelt fel. Podoprigora lihegve, feltartóztathatatlanul tört célja felé. Megpillantotta Tyiskát:

– Te ki vagy? Komszomolista?

– Nem, én...

– Öltözz, barátom!

És barátságosan megveregette a vállát. Tyiska kérdő tekintettel fordult Ivan bácsi felé. De az még nem tért magához, leverten meredt maga elé. Tyiska a ruhája után nyúlt.

Most Aranyos emelkedett fel. Keserűen rázta a fejét. A pajzán mosoly eltűnt arcáról, dühösen, határozott mozdulattal búját bele vattázott kabátjába.

– Mi történik itt voltaképpen, cimborák? – Halkan beszélt, mintegy önmagának, de mindenünnen lehorgasztott fejű, iszonyú viaskodástól marcangolt csend fogadta. – Mi ez? Nézzünk csak szét, rohammunkások sürögnek, emberfeletti, amit csinálnak, ti is halljátok a hírüket... és helyesen mondja az elvtárs, olyan életet teremtenek a munkájukkal, amilyen még nem volt. Hát mi? Mi senkik vagyunk?... Mi már sohasem kecmeredünk ki a koszból? A készre várni, emberek, szégyen, úgy gondolom.

A barakklakók hallgattak, azután egyesek a ládákban kezdtek kotorászni, mások fát raktak a kályhába. Kezük pedig lassan, suttyomban, mintegy közönnyel kitapogatta a sapkájukat, levette az ágyról a kabátot... Az öreg szakállas ácsnak leesett az álla a csodálkozástól.

Zsurkin lehorgasztott fejjel, habozva búját bele a bundájába. Hallotta, hogy Podoprigora forrón lihegve megy el mellette. Polja megkövülten, komoran állt az ajtóban. Mindegy... Odalépett hozzá.

– Miért... miért illetett ilyen szavakkal?

– Hát maga miért gáncsolja az ügyet? Jól mondta! Ha mindegyik így önfejűsködne és követelőzne...

A koporsókészítő övét cibálta, szakállát mellére horgasztotta, s csendesen mondta:

– A régi rendszerben mennyit nyomorogtam... No, látom már, olyan az én életem, Polja, hogy holtomig nyomorognom kell.

Polja zavartan emelte rá tekintetét, és ellágyult. Nagyot, mélyet sóhajtott.

– Nem is tudom. Úgy élek itt maguk között, mintha két tűz között volnék.

És csendesen bement a szobájába. Háta meggörnyedt, és értetlenséget fejezett ki.

A szövetkezeti bolt a hegy tövében volt, frissen faragott fenyőgerendából épült barakkban. Egész kis utca keletkezett ott: a bolt, néhány iroda, áttelepítő állomás – csupa sivár, lakatlan faépület, dérlepte cégtáblákkal, kerítés, udvar nélkül, láttukra még jobban csípte az embert a szibériai fagy... A gáttól eddig a kis utcáig jó nagy vargabetűt kellett tenni, de Pjotr nem törődött vele, egy idő óta mind gyakrabban és gyakrabban került arra.

Semmi különösebb oka nem volt pedig, hogy a szövetkezeti boltba járjon. Legfeljebb egy-egy skatulya gyufát vásárolt. Vagy öt percig tartózkodott bent, kicsit megmelegedett, és valahol oldalvást, a kiszolgálóasztalra könyökölve elszívott egy cigarettát.

Cigarettázás közben azonban suttyomban ideoda jártatta tekintetét, töprengett...

Nem egyszerre született meg a terve, lassanként alakult ki. Egész idő alatt szüntelenül különféle ötletek, üzleti spekulációk jártak az eszében. Tartalékul raktározta el őket, arra az esetre, ha a faluban, Agrafena Ivanovnánál vagy az építkezés körül nem sikerül valamit csinálnia. Minden, ami csak legtávolabbról is adás-vevéssel állt kapcsolatban, a kisujjában volt. Kiskora óta fűszerkereskedések polcai, üzleti számadások közelében forgolódott... És amikor először lépett be a gerendafalú üzlethelyiségbe, otthoniasan csapta meg az orrát az ismerős gyékény- és heringszag (a hetipiacon is ilyen szaga volt a parasztok pénzének), bár a polcokon mosószódán meg színehagyott csomagolású „Egészség" pótkávén kívül egyéb se volt, a polcok alatt pedig, alul, gyufaskatulyákból kirakott pompás csillagok ékesítették az ürességet. Tudta Pjotr: most nem úgy van, mint régen, az árut nem rakják ki a polcra; ahogy megjön, el is fogy nyomban, ám az okos ember mindig megtalálja a módját, hogy hozzájusson.

És minél áthatóbb pillantásokkal figyelte az árusítóasztalt és a túlsó felén szorgoskodó embereket, annál jobban reménykedett. Olykor alig bírta megállni, hogy oda ne kacsintson nekik.

Egyes jelekből, amelyeket mások nem érzékelhettek, csalhatatlan biztonsággal felismerte köztük a maga emberét. Már csak a neve is eleget mondott: Sziszoj Jakovlevicsnek hívták az üzletvezetőt. Bár ettől még boltossegéd is lehetett az-

előtt. De Pjotr mást is észrevett: az ilyen kis biztatások: „Fürgén!", „Mozgás!" és hasonlók nyilvánvalóan önálló kereskedői múltra vallottak; ugyanerről tanúskodott az a mód is, ahogy megállt, ujjaival könnyedén az elárusítóasztalra támaszkodva, előzékeny kiszolgálásra készen; tekintete ilyenkor – jól látta Pjotr – közönyösen meredt a mennyezetre, sőt nemcsak közönyösen, hanem fáradtan, megvetéssel: krajcáros vevő piaci légy csak, nem ember! Sziszoj Jakovlevics vöröses hajával, öles termetével úgy magaslott a pult felett, mintha állandóan fél szemmel szenderegne; melle katonásan kidülledt. „Biztosan már a japán háborúban részt vett – állapította meg magában Pjotr a korát. – Vajon rendes üzlete volt, vagy nem vitte tovább a piaci bódénál?" Testtartásából arra következtetett, hogy kőépületben lehetett a boltja. Sorsa pedig bizonyára az övével rokon: titok, üldöztetés.

Sziszoj Jakovlevics idősebbik segédje közönséges paraszt. Különös ismertetőjele: fültől fülig érő, rövidre nyírt szakáll, amely félkaréjban veszi körül arcát. „Semmi kétség: tolvaj" – állapította meg első látásra Pjotr. Egy napon ez történt: porcukor került kiosztásra, s természetesen abban a pillanatban hosszú sor kígyózott az üzletben. Sziszoj Jakovlevics az öregebbik kiszolgálót munka közben szóval sem háborgatta, a másikat azonban, egy szerényebb külsejű fiatalembert, állítólagos lassúsága miatt, bosszúsan félre-

tolta, és maga állt a mérleghez. Pjotr nagyon élesen figyelte... Csakugyan: Sziszoj Jakovlevics és az idősebbik segéd oda se nézve, igen ügyesen dolgozott, „ujjal". „Kis haszonra megy a játék!" – gondolta magában Pjotr, és felháborítónak találta, hogy ekkora lehetőségek között ilyen piszlicsár dolgokkal foglalkozzanak. Világos, minden adva van, csak éppen olyan magafajta ember kell hozzá, akiben van mersz és fantázia. De hogyan kapcsolódjék bele?

Nemegyszer megkísérelte már felhívni magára Sziszoj Jakovlevics figyelmét. Lehetőleg mindig tőle vette a gyufát, és vásárlás közben megeresztett egy-egy kereskedői szólásmondást, miközben állkapcsát jelentőségteljesen mozgatta. Sziszoj Jakovlevics azonban ujjaira támaszkodva, rendületlenül, gőgösen elnézett a feje felett. Pjotr kínosan érezte magát, lapos, ócska szőrmesapkájában, az agyonfoltozott vidékies kiskabátban. Ilyesmit csak a csőcselék visel... Szemtelen, fölényes mosolya lehervadt arcáról.

Egyszer nem bírta ki, munkaidőben otthagyta a raktárt (Szanyecskának odasúgta, hogy vigyázzon), és csaknem futva igyekezett a sóvárgott, barakkokkal szegélyezett kis utcácskába. Valami hajtotta: most vagy soha! Készületlenül ment – nem mérlegelte előre, mint mond és hogyan. Csak a kockázat ingerlő érzése buzgott benne, és vitte szélsebesen előre.

A szövetkezeti boltban alig volt ember – min-

denki a munkahelyén dolgozott. Talán éppen ez csábította Pjotrt? Sziszoj Jakovlevics kiegyenesedve, álmatag tekintettel őrködött az elárusítópult mögött... Pjotr halkan dudorászva, könnyedén odalépett, és egy skatulya gyufát kért.

– Itt is csak hideg van – mondta fesztelenül. Sziszoj Jakovlevics olyan mozdulatlanul meredt a mennyezetre, mint egy bálvány.

– Nincs meleg.

Nem is az embernek mondta, csak úgy, a levegőbe. Megkaptad, amit kértél, kotródj!... Pjotr azonban nem tágított:

– Másutt még hidegebb van. Nincs nekünk most hol melegednünk. Sokat megéltünk...

Sziszoj Jakovlevics mintha kissé felébredt volna, apró szemével Pjotrra pillantott. Kíváncsiság és bizalmatlanság tükröződött a tekintetében. Nézte... Úgy látszik, derengett neki valami:

– Maga hol dolgozik... a gáton?

– Manapság semmiféle munkától nem szabad húzódozni. Amit kínálnak, azt ragadjuk meg. Élni kell valahogy, Sziszoj Jakovlevics!

Sziszoj Jakovlevics az udvarias megszólítás hallatára megélénkült, és kegyesen bólintott:

– Élni kell...

A siker felbátorította Pjotrt. Közelebb lépett a kiszolgálóasztalhoz, és magabiztosabb hangon folytatta:

– Bizony, elég hideg van itt. Egy kis melegítő nagyon elkelne.

– Melegítő... nem mondom. – Sziszoj Jakovlevics krákogott, és tenyerével mintha kellemes emlékeket hessegetett volna el a bajuszáról. – Tudja, az építkezésnél szigorúan veszik, lehetetlen hozzájutni...

– Kinek hogy! – Pjotr félrehúzta kiskabátja kihajtóját, és pecsétviaszos üvegnyakat villantott elő. – Csak egy baj van, Sziszoj Jakovlevics; az ember mindig csak azokhoz vonzódik, akik között azelőtt élt. Itt pedig (Pjotr bánatosan sóhajtott), aszondom: sok nép nyüzsög, de valamirevaló ember nincs!

És halkan megkérdezte:

– Nem beszélgetnénk egy kicsit?

Sziszoj Jakovlevics összevonta szemöldökét, és szinte haragosan nyitotta ki az elárusítópult ajtaját:

– Jöjjön hátra!

Pjotr készséggel surrant be a polcok közötti kis ajtón. A hátsó helyiség egyetlen zúzmarás ablaka a napfényben csillogó sztyeppre nézett. Tintafoltos, csupasz asztal állt odabent, rajta egy rakás, szögre szúrt számla, nagy csomó vásárlási utalvány meg egy pléh teáskanna. A sarokban olajos hordó. Sziszoj Jakovlevics betette maga után az ajtót, mérgesen megszemlélte az asztalra helyezett literes üveget, és két poharat hozott az ablakdeszkáról. Pjotr jó karéj kenyeret húzott elő a zsebéből. Ne gondolja Sziszoj Jakovlevics, hogy az övét akarja falni.

– Egy kis sót...

Sziszoj Jakovlevics bement a boltba, és hosszú olajos heringgel a kezében tért vissza. Körmével vakarta le a pikkelyeket, és csak úgy az asztaldeszkán darabolta fel; a zavaros sós lé, amelynek már puszta illatára összefutott a nyál az ember szájában, szétfolyt az asztalon. Szótlanul hajtottak fel egy-egy pohárral.

– Ismerkedjünk meg!

Pjotr felfénylő szemmel nézett körül, és megfeledkezett az időről. Ismerős kereskedőnél ül, a bolt melletti kis helyiségben. Szikrázva néz be a kis ablakon a gondtalan vasárnapi nap. Az asztalon heverő számlák, az olajos hordó, amelyen napsugarak futkosnak, mindez forgalmas, jó üzletmenetre vall... Talán nem is igaz, hogy vége, talán megint ilyen boldog vasárnapra virrad... Hiszen íme, elérte, amit akart: máris bejutott oda, ahová kívánkozott!

Ujjongó örömében nagy lendülettel töltött még egy-egy fél pohárral. Szeretetreméltóan intett a másik felé:

– Ne kínáltassa magát!

Sziszoj Jakovlevics viszont a heringre mutatott:

– Tessék!

Pjotrnak régi asztali mondások jutottak eszébe:

– Úgy van az már, hogy: csörög a szarka, billeg a farka... olyan a vendég, amilyen a gazda!

Sziszoj Jakovlevics, mintha harang kondult volna, családfői méltósággal, lelkesen kiegyenesedik:

– Nem az ital drága, a figyelem drága!

– Nem az ital, nem az drága, Sziszoj Jakovlevics – Pjotr kellemes bizsergést érez a torkában –, ez az együttlét a drága!

Olyan ez, mint a dal... Kedves... szívükhöz nőtt... kiveszhet-e valaha is az ilyesmi? Mintha hirtelen egymás lelkébe pillantott volna a két ember. Pjotr részeg, baráti közlékenységében (de az is lehet, hogy csak tettette magát) kiteregette Sziszoj Alekszejevics előtt egész szomorú életét – teljesen felfedte magát előtte, még sírdogált is. Elmondta, hogy kőháza, üzlete volt otthon, és egy fűrésztelep jövedelméből is részesedett. Sziszoj Jakovlevicset azonban mindez nem hatotta meg, jóindulatúan bár, de továbbra is kiismerhetetlenül ült a helyén. Hallgatott. Magáról egyetlen szót sem mondott.

– Hja – sóhajtotta Pjotr megint, mikor az üveg kiürült –, sok nép van itt, de barátokat nehezen talál az ember, Sziszoj Jakovlevics. – És bizalmas, baráti suttogással megkérdezte:

– Valami kis áru magának is jut az üzletből?

– Ugyan miféle áru – tárta szét a karját színlelt közönnyel Sziszoj Jakovlevics.

Óvatos volt, vigyázott a nyelvére.

– Hogyan – ravaszkodott csendesen Pjotr –, ahogy mondani szokás: víz mellett él, és nem is iszik? Pedig itt nagy, nagy víz van körül, Sziszoj Jakovlevics, nem apránként kell kortyolni, hordószámra merítheti!

És elmondta, milyen tenger sok mindenféle anyagot és miegymást szállítanak az építkezéshez. Idővel természetesen majd észbe kapnak, mindent szigorúan leltárba vesznek, hárman is ellenőriznek minden kis mákszemnyi darabkát, addig azonban ... Ő maga ül a raktárban, ki tudja, van-e ott leltár, és ki vezeti ezt a leltárt. Ej, de kár, hogy csak olyan vas van abban a raktárban, ami semmi másra nem használható.

Szeme sarkából figyelte Sziszoj Jakovlevicset – az meg csak hallgatott, udvariasan és kicsit szunyókálva. Pjotr tehát csak maga áradozott. Ez azonban cseppet sem zavarta, ismerte ő ezt a modort is, csak azt látta belőle, mennyire komoly és megfontolt üzletember Sziszoj Jakovlevics.

„Egész biztosan rendes üzlete volt – vagy emeletes vendégfogadója, kiszolgálással..."

Óvatosan kerülgette a lényeget, könnyedén, gondtalanul érdeklődött: – Hát az utalványokat, Sziszoj Jakovlevics, hogy kezelik: leszakítják vagy lyukasztják?

– Letépjük – morogta az kelletlenül. És mintha megijedt volna, egyszerre elborult az arca, mereven kihúzta magát, most mindjárt felkel, ujjaira támaszkodik ...

... Pjotr elégedetten lépkedett a gát felé, a napsütötte hómezőn. A többi majd már könyebben megy, csak egyszer be tudja csalogatni Sziszoj Jakovlevicset Agrafena Ivanovnához a faluba. Majd ha meglátja a módos házat, mihelyt Agra-

fena Ivanovnát megismeri, és megszimatolja, miféle üzelmeket bonyolít le, nemcsak az építkezés körül, hanem százversztás körzetben – kiütközik belőle a régi, eredeti Sziszoj Jakovlevics!

Nagyon elégedetten szaporázta a lépéseit. És a munka is olyan könnyen ment, mintha csak játék lett volna. De hát az ilyen raktárkezelés csakugyan gyerekjáték volt neki! Nem ok nélkül olvasgatta azt a kis könyvecskét: „Mit kell tudni a vasváz-szerelőnek?" Meg is volt az eredménye. A régi raktárvezető, amikor elutazott, raktár helyett inkább valami összevissza ócskavashalmazt hagyott ott Pjotrnak – volt ott minőségi betongömbvas, drót, különféle betonkeverőgép-alkatrészek, és még sok egyéb; mindez egymás hegyénhátán hevert, ahogy éppen hozták, s a munkavezetők véresre horzsolták könyöküket, térdüket, amíg kikeresték, amire szükségük volt. A kis könyv értelmesen és pontosan elmagyarázta, hogy az anyagot fajtája szerint ilyen és ilyen rendben kell tartani: ezt közelebb, amazt hátrább. Pjotr egy alkalommal megkérte a műszakvezető mérnököt, hogy adjon neki öt betonkeverő munkást segítségül; két nap alatt különválogatták a haszontalan ócskaságot, a vas a könyv utasításának megfelelően szabályos rakásokban, halmokban feküdt, s a brigádok percek alatt megkapták, amit kívántak – akárcsak a patikában.

Pjotr ügyességének híre terjedt, más munkaterületekről is odaküldték az embereket, hogy meg-

nézzék ezt a mintaraktárt. A régi raktáros már mintegy másfél hónapja távol volt, az sem lehetetlen, hogy ottragad valahol. Pjotrt maholnap valóságos raktárvezetővé léptetik elő – csaknem közönyösen várta a kinevezését, mint ami jogosan megilleti.

Ördög tudja, talán csakugyan meghozta a szerencséjét ez a sorsfordulat... Msanszkban már legfőbb ideje volt felszedni a sátorfáját: egyfelől szövetkezeti bolt nyílt, másfelől az adóellenőr fölözte le a jövedelmét. A telet Nasztyával, a nővérével, fűtetlen kunyhóban dideregte át. Nyakig beburkolózott mindenféle rongyos, poros kacatba, úgy kucorgott a kemencén – nem volt mivel a piacra kimenni. Rászokott az olvasásra – mohón falta a könyvtárból hazahordott könyveket, Turgenyev és Dickens műveit –, hatásukra napokon át nyomott, álmodozó hangulatban ringatózott... Azelőtt egy özvegyasszony járogatott ki hozzá a városból, az is szakított vele. Így hát egyedül szomorkodott a kemencepadkán, egy halom rongy alatt, és gyötörte magát az olvasással. Vajon mi következett volna még, ha egy váratlan rossz fordulat ki nem lódítja onnan?

Most mindig pimasz üzletemberképpel, ajkán sokatmondó, fölényes mosollyal járkált a barakkokban és a Sanghajban. S olyan tervek és álmok rajzottak az agyában, hogy... hej, fél évvel ezelőtt, a kemencén, de keserűen, de féktelenül nevetett volna az ilyen gondolatokon!

A legfontosabb az volt, hogy Duszjához közel férkőzzék.

Sóvárgása a lány után, bár egyelőre még bátortalanul, csaknem tudat alatt jelentkezett, minden gondolatát áthatotta. Magához kell édesgetnie, kezdetben legalább annyit elérni, hogy más szemmel nézzen rá. Közönséges, elnyűtt ruházata igen lehangolta. Ilyen öltözetben hogyan bontaná ki sasszárnyait?

Olykor babonásan idézte emlékezetébe a múltat. Még soha nem volt igazi nagy szerelme. Futó viszonyai voltak könnyen kapható nőkkel, leginkább katonafeleségekkel. De soha senki sem akadt, aki szívből szerette volna, s akit ő is szívből, esztelen szerelemmel tudott volna szeretni, mint ahogy a dal mondja: „Ó, balgán mért hagyod el, mondd, azt, aki hű, ki szeret?" Kátya Magnuszova, a msanszki protopópa lánya – tiszta, jószagú intézeti növendék, később főiskolai hallgató – bizonyos magasságban lebegett fölötte. Felsőbb társadalmi körbe tartozó udvarlók rajongták körül: az adófelügyelő meg egyetemi hallgatók, akiknek fehér vászonzekéjén sassal díszített aranygombok fénylettek. Pjotr pedig heringet, szappant és egyéb hitvány portékát árult a piaci bódéban. De fokozatosan feljebb és feljebb emelkedett, megemberesedett az üzleti életben, kinőtt a bódéból, s a legjobb úton haladt, hogy szabályszerű rőföskereskedést nyisson; a piacon hitték is, hogy eléri célját. Lám, már nemes vérű ügetőlo-

vat is vett... Ha a háború közbe nem jön... Két alkalommal, karácsonykor és egy nyári este, áthágta a leküzdhetetlennek vélt akadályt, és egyszerű szatócs létére Kátya Magnuszovával keringőzött. A lány, úgy látszik, nemigen törte magát a tudományért, fél évig nem ment vissza a főiskolára, otthon nagylányoskodott, és mikor egyszer sétált, és Pjotr elügetett mellette, a férfit elragadta a pillanat nagyszerűsége, megeresztette lova kantárját. Egyre elérhetőbben lebegett a jövője felett ez a finom testű, divatos, tanult papleány. Ha nem tör ki a háború... A protopópa kerítése helyén most üresség tátongott, az orgonabokrok között széles kocsiutat vágtak, Pjotrt pedig, a rőfös-sor helyett a háborús években Kínába vetette a sorsa. Talán természettől fogva nem adatott meg neki a szerelmi hódításhoz szükséges vonzerő?

Gyakrabban kezdett borotválkozni, szappannal mosakodott. Be-benézegetett a tükörbe, álmatag, boldogságtól fátyolos szemmel, mintha már megbabonázta volna a kiszemelt nőt. Hát mivel roszszabb ő másoknál? Arca jól táplált kigömbölyödött, az egész ember még gondolataiban is megfiatalodott a friss levegőtől, a sikerektől. Arca mozgékony, mint a színészé, a legkülönbözőbb jellemek megjátszására alkalmas. A kemencepadkán olvasott könyvek folytán, sanghaji viszonylatban, értelmiséginek tartotta magát. Nem, nem a vonzerőben van itt a hiba. Minél előbb kellő

fényben, igazi mivoltában kell megmutatkoznia Duszja előtt! Mert minden pillanatnyi késés végzetes lehet.

Egyetlen este sem mulasztotta el, hogy ellátogasson Agrafena Ivanovnához. A telepeken megkezdődött a textiláru kiosztása, és ők már javában kötötték az üzleteket... De nemcsak emiatt járt oda. Az a kunyhó jelentette számára az életet... Esténként okvetlenül akadt valaki a cimborák közül, aki nagylelkűen italt hozatott. Barátságos kocsmai fény ragyogta be a szobát. Hébe-hóba, mint ritka vendég, Duszja is megjelent közöttük, álmosan és morcosan az unalomtól. Jelenlétében Pjotrt édes kábulat fogta el, mintha valaki késsel körözne, körözne körülötte. Sebaj, csak a lány el ne menjen... Duszja azonban semmit sem látott, sehogy sem akarta észrevenni a férfi állhatatos, szemtelenül kihívó pillantásait. Szemmel láthatóan éppen olyan egykedvűen tűrte őt is, mint a többi gyanús, de anyja üzleteihez szükséges egyént.

Nyikityinnel ellenben, a munkástoborzóval, aki isten tudja, honnan csöppent oda, egészen másképpen bánt. Vonakodás nélkül mellé ült, beszélgetett vele, sőt egy-egy fülébe suttogott titkos kis szóra hangosan felkacagott. A toborzó ficsúrosan öltözködött, töméntelen pénze volt, és gitárkísérettel a legújabb vendéglői dalocskákat énekelte.

Pjotr azonban napról napra folytatta a támadást.

Igen ravaszul választotta meg a percet, hogy Agrafena Ivanovnát a Sziszoj Jakovlevicsnél elért sikerének elmondásával ámulatba ejtse. Szándékosan az esti teázás idején toppant be, amikor anya és lánya kettesben üldögélt a szamovár mellett. Duszja ellenségesen elfordult, minthogy azonban még nem itta ki a teáját, kénytelen volt az egész beszámolót végighallgatni. Pjotr egyelőre csak annyit akart, hogy a hangja más hangoktól nem zavarva ejtse egyszer ámulatba.

A hanghordozást és a modanivalóját egyaránt előre átgondolta, gyakorolta.

Agrafena Ivanovna az első szavakra letette az asztalra a csészét, és feszülten figyelt. Pjotr, mint ahogy az ilyen dolgokról illik, halkan beszélt, fél mondatokkal, az érdekesebb részeknél jelentőségteljesen köhintett. Az öregasszony szája tátva maradt elragadtatásában. Ez aztán a sasmadár, de még milyen! Ám még az elragadtatásnál is erősebb érzés hatalmasodott el rajta – irigy izgalom fogta el, hogy vajon beveszi-e Pjotr őt is az üzletbe, és milyen mértékben? Vagy pedig maga fölözi le a tejfelt, neki csak az alja marad? A textilüzlet csak alkalmi, átmeneti dolog volt, itt azonban, ha ésszel csinálják, kiapadhatatlan, bő források fakadnak. Ezenkívül félt is... Mohósága és fejvesztettsége egyaránt Pjotrhoz vonzotta. És amikor Pjotr azt javasolta, hogy itt, a Sanghaj-

ban, fogadják Sziszoj Jakovlevicset, és ejtsék ámulatba (a szabó kifejezése éppen ideillett!), az öregasszony a legnagyobb készséggel bólogatott. Világos, hogy most nem Agrafena Ivanovna van fölényben, hanem Pjotr a helyzet ura. Vajon Duszja megérti-e, hogy milyen használható ember ő? Nem nézett rá, mégis csak őt látta a szeme sarkából... Duszja hallgatta, és ő ennek tudatában egyre többet beszélt magáról, egyre lelkesebben kérkedett. Elbeszélésében a maga kiválóságát különösen veretes szavakba öltöztette, ezek után semmiképpen nem lehetett őt egy kalap alá venni a többi sanghaji csőcselékkel... Szavai hallatán Agrafena Ivanovna csak hunyorgott... Sziszoj Jakovlevicsről úgy nyilatkozott, hogy az ilyen emberekkel bánni kell tudni. Ehhez pedig igen fontos, hogy valaki részben színész is legyen, vagyis meg tudja játszani előtte a szükséges szerepet. Nos, hát Pjotr annak idején működő előadásokon lépett fel, különféle jellemeket alakított. A legnehezebb persze a szerelmet megjátszani...

Agrafena Ivanovna nagy szemeket meresztett, nem értette, mire jó ez az egész.

– Azelőtt nagyon szerettem a színházat. És most is – Pjotr elgondolkozva dobolt ujjaival – nagyon, nagyon hiányzik nekem a színház.

Persze mindezt Duszja is végighallgatta. Pjotr feléje fordult – most már itt volt az ideje –, és izzó tekintetét diadalmasan egyenesen a lány sze-

mébe villantotta. Igen, igen: nem maradt már ebben a szemben semmi ridegség, hamiskásan, szívélyesen nézett. De nem Pjotrra, hanem másfelé.

Gyűlöletes ajtócsikorgás hallatszott. Pjotr hátrafordult – és mindent megértett: természetesen Nyikityin lépett a szobába.

A katonás külsejű legény nyitott, szép szarvasbőr bekecset viselt, nyakkendője fölé selyemsálat csavart, olyan ragyogó égszínkéket, hogy arca, haja is kék visszfényt kapott tőle. Úgy jött be, mint aki otthon van, még a lábát sem törölte meg az ajtóban, s barátian nyújtotta kezét Agrafena Ivanovna felé:

– Hogy van, mamása? Még mindig sajog a jobb oldala? Részvétem! De segíteni nem tudok rajta, hahaha!

Arcátlanul a szemébe nevet, Agrafena Ivanovnának azonban esze ágában sincs megsértődni, sőt elismerően mosolyog: „Ej, de fölvágták a nyelvét, ezen aztán senki se tesz túl!" Duszja pedig hátraszegte a fejét, mintha körhintán forogna.

Pjotr elborult arccal könyökölt a szamovár mellett. Nem érdekli már, halálosan untatja a szövetkezeti boltos, az öregasszony elragadtatása... Íme, amott nyílnak az élet igazi virágai. Nyikityin úgy terpeszkedett a széken, mint az a bizonyos hódító huszár a dalban; a csészék vidáman koccannak meg a tiszteletére, és ő mindent készséggel fogad:

– Tea? Jó, hát igyunk teát, kitűnő lesz, úgyis úgy átfagytunk.

Mégis: mi okból élősködik már második hete itt a faluban ez a legény? A Volga-vidékre, Szamarába van kirendelve, s már régen el kellett volna utaznia. Valamiben sántikál. Félóra múlva Pjotr már egyedül ül az öregasszonnyal; a fiatalok a kis szobában viháncolnak. Pjotr állandóan odafülel, de azért apróra megtárgyalja Agrafena Ivanovnával, hogyan fogadják Sziszoj Jakovlevicset, mivel kínálják, miről társalogjanak, hogy tisztességesen, meggyőzően hasson. Hogy idegenek ne zavarják őket, erre az estére Duszja szobáját veszik igénybe... Agrafena Ivanovna felkelt, hogy lámpát gyújtson... amott, a vékony fal mögött pedig hirtelen csend támadt, olyan aggasztó csend, hogy... Odarohanni, üvöltve, ököllel fenyegetni azt a lassú észjárású vén boszorkányt!... De nem: felsírt a gitár, és Nyikityin rákezdte, olyan szívhez szólóan rezegtette a hangját, ahogyan már az ostoba fehérnépet szédíteni szokás:

És minden, ami volt, és mindaz, ami fájt,
Réges-régen tovatűnt...

Pjotr képtelen volt megmozdulni, elmenni. Az este zenébe, dalba, tivornyába fulladt. Az építkezési irodából még két ember toppant be, Nyikityin barátai, olyan gazdasági hivatalnokok vagy

toborzófélék. Megérkezett a súlyosan hallgató, sértődős Szanyecska, a szerelő is. Nyikityin kék sáljával a nyakában kipirulva jött elő a kisszobából, szívélyes házigazdaként fogadta a vendégeket. Az első liter után, amikor már hangosabb lett a zaj, észrevétlenül Duszja is csatlakozott gitárjával a társasághoz. Azért a mai teázás után mégis türelmesebb lett Pjotrral, kevésbé megvetően vette át kezéből a bort, amelyet azonban Nyikityin fizetett.

Egy kendőbe burkolózott, náthás öregemberke futott italért – a sekrestyés, aki esténként bizonyos juttatásokért kiszolgálta a vendégeket; Pjotr jól ismerte e futkosások csínját-bínját: az ember megtévesztésül becsapta maga mögött az ajtót, azután bement a konyhába, ahol Agrafena Ivanovna már készítette az újabb literest. Már a harmadik serpenyő rántottát fogyasztották – akkora volt ez a serpenyő, hogy alig lehetett átfogni. Nyikityin valamennyiüknél hangosabb volt, és amikor valamit hozatott, csomószámra húzta elő zsebéből, számlálatlanul tépte ki és hajította oda a bankókat. A sekrestyés kileste a kedvező pillanatot, és felkapta az asztalról a bort. Később a környékbeli irhabundás parasztok jelentek meg a házban: Nyikityin hangoskodva, kitartóan kínálgatta őket is. Megint kimarkolt egy csomó pénzt, úgyhogy Pjotrnak megfájdult a szíve: varjú károg itt... A toborzó, miután leült, mindenáron azon mesterkedett, hogy Duszja vállát átölelje, a lány

azonban, talán a vendégek miatt, nem engedte. Nem virágok nyíltak, homály kóválygott most a kéksálas, vesztébe rohanó ember körül. És mintha maga is érezné, s el akarná oszlatni ezeket az aggodalmakat, hevesen felugrott:

– Ne félj, mamása, ameddig engem látsz! Ilyen fejjel – és elismerően veregette meg a feje búbját – sohasem vész el az ember! Van egy ötletem, cimborák... az egész építkezésnél mindenkit lepipálok!

Részegen kiragadta Duszja kezéből a gitárt, lezökkent a székre, feje lehorgadt.

– Majd elfelejtettem... A mamásának akarok énekelni... Egy egész életre szól ez a dal, hallgassa csak:

Élsz-e még, öreg édesanyám?
Én is megvagyok... köszöntelek!

Nyikityin nagyokat csuklott közben, túlságosan nyafkán énekelt, de azért hatott a dal. Nemcsak hogy hatott, hanem hirtelen úgy odavarázsolta mindazt, amit nélkülöztek, hogy a rozoga kis ház füstös szobájában ülők szívéből bánatos sóhaj szakadt fel... Az ikonok előtt kis mécses pislogott a polcon; szombat este volt. A dal hangjaira a mécses is nyájasabbnak látszott. Odakint hóvihar dühöng, vecsernyére harangoznak. Szánon röpítik a kedves leányt, mint ott, azon a falon függő kis papiros képecskén. Mélabúsan ülnek a szánon,

mintha utoljára száguldanának. Isten veled, Msanszk!... A parasztok is elcsendesedtek; irhabundájukból erősebben áradt a petróleum- és halszag, az otthoni szatócsbolt illatkeveréke, Szanyecska ferde szájában összeszorulnak a fogak, talán csikorognak is, csak a gitártól nem hallani... Ez az ördögadta toborzó ugyancsak megfogta valamennyiüket az énekével.

Ne idézd a szertefoszlott álmot...
Ne kívánd, ami nem teljesült...

Agrafena Ivanovna – no persze, hiszen Misáról énekeltek neki! – elandalodott, arca kéjesen meg-megvonaglott. A sekrestyés feléje sandítva, megint megkaparintotta az üveget; újabb oldalpillantás után a rántottáért nyúlt – akkor azonban már feddő pillantással villant rá Agrafena Ivanovna szeme... Pjottt teljesen hatalmába kerítette a dal: „Ne kívánd, ami nem teljesült", „... Nincs boldogság számunkra e földön – zokogta könnyek nélkül, elmerengve –, enyhet már csak a sírban lelünk..." Veszettül jólesett átengedni magát a hangulatnak... Duszja keresztben álló, bódult tekintetét le nem vette az énekesről; keble, egész felhevült teste, még a lába is izgatottan pihegett. „Elég!" – és Pjotr körmét tenyerébe vájva, leküzdötte magában a dalt, az ellágyulást. Le kellett küzdenie! Nem engedhette, hogy úrrá legyen rajta. Szanyecska is megértett

mindent, apró, józan szemével Duszjára pislogott, nem Duszja volt az már, hanem egy becsípett, elkábított, mindenre kész, szédült nőszemély. „Ráuszítsam?" – szólalt meg Pjotrban a kétségbeesés. Lehet, hogy Szanyecska, nem is egyszer, megtapogatta zsebében a kést ezen az estén, de Nyikityin bőkezűségével, vendéglátásával, legényes hetykeségével lefegyverezte. Azért nem kellett volna hozzá sok, hogy Pjotr felingerelje, elég lett volna csak suttogva tüzelni a legényt. De még idejében erőt vett magán, lehűtötte indulatát... Lárma, botrány, vizsgálat... Minden, amit eddig felépített, egyszeriben semmivé válnék, a háznak üszkös helye maradna csak. Kitartóan elüldögélt éjfélig, amíg Nyikityint karjukon kicipelték a szánkójára.

...Másnap este Pjotr, nagy csodálkozására, a maga barakkjában látta viszont a toborzót. Úti bekecsben volt, és vállára vetve viselte a kék sálat. Nyikityin úgy lődörgött az ágyak között, mintha lustán keresne valakit, hol itt, hol ott ült le egy kicsit, tréfált, dohánnyal kínálgatta az embereket. Pjotr a kályha mellé húzódott, és mohón figyelt.

Nyikityin legtovább az öreg ácsnál időzött. Egyre beszélt neki, vállát veregette, az öreg meg negédesen ingatta a fejét. De mégsem sikerült őt valamire rábeszélni. Nyikityin hol így, hol úgy környékezte meg, az öregember azonban egykedvűen ült és pislogott; láthatóan azon tűnődött,

melyik oldalról csapják be, vagy rövidítik meg... Nyikityin mérgesen átült Aranyoshoz. Ám azzal még kevésbé boldogult. Aranyos hirtelen indulatosan kitört, és felemelte az öklét. – Hej, te semmirekellő – kiáltotta utána. Nyikityin verejtékes, dúlt képpel igyekezett az ajtó felé. Elmentében Pjotrra esett a pillantása. – Pjotr szándékosan kihajolt elébe; a toborzó fesztelen, hetyke mosolygást erőltetett arcára, mint aki mindenre fütyül. „Valóban semmirekellő" – követte őt megvető tekintetével Pjotr. Alighogy Nyikityin mögött becsukódott az ajtó, az öreg ács gyorsan magára kapta kabátját, sapkáját, és mint aki attól fél, hogy valamit elmulaszt, óvatosan kisomfordált az ajtón.

Két nap múlva egy szomszédos barakkban megint összetalálkozott Pjotr Nyikityinnel. A kéksálas itt, úgy látszik, több eredményt ért el. Vagy öt ember szorongott kedélyesen körülötte egy ágyon, tekintetük részegen révedezett, a butykos lopva kézről kézre vándorolt. Pjotr már nem csodálkozott – mindennel tisztában volt; akkor sem csodálkozott volna, ha történetesen ugyanaznap este a kohótelepen vagy a szállítómunkások között, vagy éppen a sztyeppen találkozik Nyikityinnel, a távol eső betonüzemben. Kegyetlenül elítélte magában ezt az embert: „Nem, barátocskám, rossz ötlet ez a tiéd!" Mindenkinek, akiben csak egy kis leleményesség akad, természetesen joga van a zavarosban halászni, amíg lehet, ma-

ga Pjotr is halászgatott, csakhogy az ő vállalkozása kereskedelmi alapokon nyugodott, elvégre mindenki eladhatja, ami az övé, mondjuk, azt a bizonyos textilt, akinek és amennyiért kedve tartja – itt azonban a legarcátlanabb csalásról volt szó. Pjotrt talán az irigység is bántotta: ez a fickó túlságosan könnyűnek képzeli a dolgot, hogy majd csak úgy játszva kaparintja meg azt, amiért mások keservesen megdolgoznak.

Igen, a kezdeti buzgalom, amellyel a munkások a kapott kartonokat és csalánszöveteket áruba bocsátották, észrevehetően alábbhagyott. Az előrelátóbbak szépen eltették a magukét. Pjotr és cimborái egyre nehezebben és nehezebben jutottak zsákmányhoz. Az is nagyban hozzájárult ehhez, hogy megint elseje közeledett. Az építkezés helyettes vezetője visszatért a központi irányítószervektől. Már a megérkezése előtt erről folyt a beszélgetés a barakkokban, és bár még tulajdonképpen semmit sem tudtak, a távolságon át, a levegőben érezték: hatalmas hullámban zúdul a segítség a vonat nyomában.

A legkülönbözőbb területekről és vidékekről, a legtávolabbi helyekről özönlöttek szüntelenül az emberek az építkezéshez. Oroszokon kívül baskírok, ukránok, szibériaiak jelentek meg a hatos számú telepen. A barakkokban egyre kevesebb volt az üres ágy. A hatos telep őslakóit egészen elárasztotta az ismeretlen, munkavágytól égő új emberek tömege. És ami fő: ezeket az embereket

sem a pénztelenség, sem az éhség híre nem riasztotta el. Az őslakók gondolkodóba estek. Lehet, hogy csakugyan hatalmas kereseti lehetőségeket nyújtó dolog készül itt a sztyeppen, csak a kiskályháktól és az ágyakon folytatott sok tereferétől nem láthatják mindannyian? No és a kirakodóhelyhez vezető úton mit láttak? Épületállványokat, meleg műhelyeket meg barakkokat, sebtiben összetákolt, ideiglenes világot. A gát körül pokolian nagy, hegymagasságú rakásokban hevernek a legkülönbözőbb gépek, anyagok; csak úgy kavarog a nép. Egy napon néhány barakklakó elsétált oda, a gát közelébe, hátraszegett fejjel bámulták az építményt, a már szabadon álló betontestet, amelyről részben már lehántották az idejétmúlt, immár feleslegessé vált deszkaburkolatot. És akkor meglátták...

Ugyanez történt Pjotrral is, aki egy reggel, munkába igyekezvén, nem a megszokott úton indult el, hanem lentről a folyó partján ment felfelé. Először nem hitt a szemének, hogy ugyanaz a gát van előtte, amelyet fentről, a maga kis raktárából, unos-untig látott. Valami árnyék magaslott a feje fölött. Ijesztő, öntöttvas színű és öntöttvas keménységű magas építmények álltak előtte. A gát betonpillérei úgy közeledtek Pjotr felé, mint lépésre hajlított lábak. Ilyesmit sohasem látott, ilyen látványra nem volt elkészülve; pedig hát ugyanilyen váratlanul felépíthetik ezekre a lábakra a szörnyű, élettelen vasembert is, és úgy föl-

magasíthatják, hogy aki ránéz, összeborzad... Pjotr lélekben mégiscsak msanszki volt, vidéki.

Álldogált és nézegetett. Egyelőre még csak néhány pillér volt, kétfelől, a partok közelében; középen még cölöpök, deszkák, vaslemezek összevisszasága, a víz hömpölygött köztük, meg jégcsapokban lógott róluk... De világos, hogy előbb-utóbb itt is vaspillérek törnek elő és emelkednek magasba. Odafent emberek és gépek lármáztak. Igen, Pjotr Filatics, észre sem vetted, hogy itt már túl vannak az első lépésen. Idejében át kell látnod a helyzetet, különben lemaradsz. Pjotr alaposan körülnézett, és látott... Egyszer majd a barakkokban is vége lesz a zavarosnak, annak is ilyen kőpillérek állnak az útjába. Nemhiába látogatnak el esténként egyre gyakrabban a telepre Podoprigora és a munkásbizottság más tagjai. Ilyen körülmények között veszélyessé válik a munka, könnyen felfedezhetik.

Nos hát, a következő lépésként másfajta üzleteket kell lebonyolítani. Sziszoj Jakovlevics megpuhult. Pjotr meghívta, hogy fáradjon be egyszer a faluba, hadd ismerkedjenek meg; és a szövetkezeti boltos, fontoskodó habozás után, elfogadta a meghívást.

Így hát kis szünet állt be az üzletkötések terén, de kellemes szünet: következett a haszon elosztása.

A textilt maga Agrafena Ivanovna őrizte és bo-

csátotta forgalomba. Három ládába – Duszja kelengyéje alá – gyömöszölte be a kartonokat és csalánszöveteket, amelyek rövid ideig a munkások tarisznyájában melegedtek, és még itt-ott kenyérmorzsásak voltak. Ami már nem fért a ládákba, azt a falak közé rejtették el; úgy emelték ki a deszkát, hogy a kivágás pontosan egyezzék a tapéta mintájával. Különben, ez a nyugtalan, gyötrelmet okozó áru nem sokáig hevert ott. A környékbeli parasztok, Agrafena Ivanovna üzlettársai, bő irhabundájuk alá rejtették, és elvitték eladni a környező orosz és baskír falvakba. Azután éjszakánként befutott egy-két fuvar, a szánból, a szalma alól ugyanazok a parasztok ötpudos liszteszsákokat ráncigáltak elő. Másnap reggel a sanghaji piacon jelentek meg – ahová az összes munkaterületről özönlöttek a vásárlók, kezdve a barakklakóktól az építkezést vezető szakemberek feleségeiig – ott aztán nagy ügyesen disznó- és birkahúst, egész fél marhákat adtak el feketén. Agrafena Ivanovna zsemlyével telt kosárral a karján járta azokat a sorokat, ahol az élelmiszert árulták, s lopva, ellenséges éberséggel figyelte a társait. Olyankor, amikor ott tudta hagyni a munkát, Pjotr is segített neki.

Az öregasszony, bár nem szívesen tette, kénytelen volt őt a feketézésébe beavatni. Pjotr tudott a ládákról és a közfalakról is. Éjszaka maga is segített a parasztoknak a fürdőbe átcipelni és a padozat alatt elrejteni a zsákokat.

A fürdőt nem használták: két éhes, izmos eb szaladgált az udvaron. Pjotr még más egyebet is észrevett: a közfal mögött cukorzsákok, ismeretlen batyuk látszottak... Ettől egyre jobban megerősödött benne a hit, hogy valahol, a legfurfangosabban elrejtett fészekben még rejlik valami. Egy kis arany, miegymás. Ezekre a gondolatokra haragosan és hevesebben vert a szíve. Most már érzékelte, milyen zsíros, bár láthatatlan jólét vette körül az öregasszonyt és házát. Bőven elég arra, hogy Duszja napról napra gondtalanul, tápláló ételt ehessék, gitárjával a kezében az ágyon heverésszen, és keblétől térdéig gyönyörbe merüljön, tönkretegye magát... Különben, az öregasszony üzleti gépezetének jól szervezettsége következtében a textillel kapcsolatos áruforgalom jövedelmezőnek bizonyult. Pjotr egyre kitartóbban sürgette Agrafena Ivanovnát, hogy ejtsék meg az osztozkodást.

Az öregasszony beleegyezett: tüstént megosztoznak, mihelyt Sziszov Jakovlevicset vendégül látták.

A következő vasárnapra, vecsernye idejére tűzték ki az összejövetelt.

Reggel óta olvasztott vaj szaga terjengett a ház körül. Agrafena Ivanovna a konyhában buzgólkodott a lábosok és serpenyők között; önfeledten, lendületesen dolgozott, mint régen Msanszkban, búcsú idején. Gazdasszonyi buzgalmában majd felfordította az egész házat. Nem mulatságból tör-

te magát, hanem az üzletért. Pjotr valamivel korábban jött meg a munkából. A konyhában látható ünnepi előkészületektől szeme, szája elállt, szinte megrészegült: „Hát ez, Grunya néni, e-ez igen..." – Agrafena Ivanovna azonban azonnal kikergette, ideje volt áttolni egyet-mást Duszja kis szobájába, felrakni az asztalra az ételeket. Duszja pedig mint a cinkosa, kérésére engedelmesen kiköltözött a másik szobába, nem vitt ki mást magával, csak a tükrét és púderpamacsát; valóságos illatár úszott utána. Ugyancsak kicsinosította magát a vendég tiszteletére.

Pjotr belépett a lány szobájába. Ez eddig még sohasem történt meg: az ő szobájába! Íme, nemezcsizmája, kiskabátja, egész teste, minden porcikája bent van ebben az áhított paradicsomban! Kéjes reszketés fogta el.

Korán alkonyodott. Az ágyacska selymes, fehér puhasága, az állótükörben visszaverődő illatszeres üvegcsék, az arany- és ezüstporral behintett levelezőlapok – mindez egy másik, rég elfelejtett élet volt. Nem emberi lény lakott itt, hanem valami selyemfürtű illat... Pjotr lopva megszemlélte a fényképeket, amelyek legyező alakban díszítették a falat. Nagy bajuszos katonák a német háború idejéből, merev tartású civilek, nyakuk úgy beszorítva a gallérjukba, hogy a szemük is kidülledt. Mindezt Duszja múltjának zavaros és gyötrő homálya fogta körül. Hát ez itt... mikor készült? Nyikityin állt ott a képen, kezét ingerlő

arcátlansággal egy szék támlájára tette; nyakán az a kék sál... Pjotr keserűen tolta be az ágyat a sarokba. Ki más tudna Duszjának olyan csodálatosat nyújtani, mint amit ő készít neki? Ez a csupa illat teremtés varázsszőnyegen repül oda, ahol sárga folyók partján nagy virágok nyílnak! Eltolta az ágyat, és miért, miért nem, zavarba esett... A kis szoba lakója egyszeriben megint Duszjává változott, Agrafena Ivanovna lányává, aki egy test és vér anyjával, csak kicsit fiatalabb. Lefekvés előtt, kibontott hajjal ide ül, az ágy szélére, inge alatt vakaródzik. Duszja egyszerű nő csak, semmi több, asszony; a felesége. Mi szükség itt még a mindenféle csalafintaságra, fáradozásra – hiszen úgyse megy el!

S amikor a nagyszobából kihúzta az asztalt, Duszja magától, anélkül, hogy kérte volna, segített átvinni az ajtón. Az ínyenc falatok behordásában is segítségére volt. Ez a háziasság közelebb hozta őket egymáshoz, mintha máris meleg paplan alá fektetné kettejüket... Pjotr végül is meghatódott, kifutott az előszobába azért a kis csomagért, amelyet kabátzsebében rejtegetett; tulajdonképpen este akarta átadni, Agrafena Ivanovna jelenlétében, hogy ünnepélyesebb legyen, de nem bírta ki.

– Bocsásson meg, ezt magának hoztam.

– Mi az? – vonta fel a szemöldökét csodálkozva Duszja.

Pjotr szerényen hátrakulcsolt kézzel arrébb hú-

zódott. Duszja lehajtotta fejecskéjét, és elragadtatott örömmel egy dzsömpert csomagolt ki. Pompás darab volt, aranysárga és barna csíkokkal. Azon a vidéken hallatlanul ritka, őrjítően divatos holmi! Pjotr néhány mérnökfeleségen látott ilyet, nyitott bundájuk alatt. Megtetszett neki – és íme...

Duszja az ablaknál forgatta kezében ezt a gyönyörűséget.

– Honnan szerezte?

„Pjotr Filatics" – tette hozzá gondolatban, amit a lány elmulasztott kimondani. Íme, megtörtént: egyszerűen, kedvesen állt előtte. „Te ópiumom" – gondolta ellágyulva Pjotr. Így válaszolt:

– A legfőbb szakemberek részére érkezett néhány darab... Nos, láttam, a színe illik a maga szeméhez. Mivel ismerem Sziszoj Jakovlevicset, megkértem, hogy tegyen félre egyet. Próbálja fel, biztosan nagyon jól illik!

Duszja elbűvölten kacarászott:

– Felpróbálom.

Átment a kisszobába. Nyomban sietős ruhasuhogás hallatszott, az ajtó pedig félig nyitva maradt – micsoda bizalom! „Ópium" – örvendezett Pjotr. De ekkor az ablak alatt csengettyű csilingelt, majd hirtelen elhallgatott. Pjotr reszkető kézzel, szinte betegen sietett lámpát gyújtani. Úgy van: miután néhány vidám szót váltott Agrafena Ivanovnával a konyhában, Nyikityin rontott be a szobába, bozontos üstökével, havasan.

– Kész van, Jevdokija... mi is az apai neve? – kiáltotta, futtában kezet szorított Pjotrral, azután hozzálátott, hogy megfésülködjék. Rendkívül sietett.

– Azonnal.

– Hová? – kérdezte gyanakodva a konyhából Agrafena Ivanovna.

– Pompás kis mulatság van nálunk, mamása, a munkásfelvételi osztálytól is jönnek... igen rendes társaság... Harmonikára táncolunk!

Lelkesedésében kifröccsent a nyála.

Duszja ragyogó arccal jött ki; arcát bepúderezte, ajkát élénkpirosra festette. Ez a nyomorúságos kunyhó sehogy sem illett sugárzó szépségéhez.

– Nos, elmehetek benne táncolni? – mutatta kacéran dzsömperbe bújtatott vállát Nyikityinnek. – Ő szerezte – futólag ránézett Pjotrra, s azonnal észbe kapott. – A saját pénzén vette?

Nyikityin hirtelen mozdulattal fordult Pjotrhoz, és belső zsebébe nyúlt.

– Mennyi?

Amikor Nyikityin belépett, Pjotr félrehúzódott, és úgy állt ott elfeledve, mint valami bútordarab. A dzsömper szorosan ráfeszült a lányra, szinte lemeztelenítette derékig – a toborzó máris nyalogatta a szája szélét. Szégyent vásárolt magának Pjotr, nem ajándékot a lánynak... Gyötörte a vágy, hogy sértő szóval sebezze meg ezt az embert, mint ahogy a piacon szokás, hogy ganéjnak

nevezze őt. De ez még korai lett volna... Méltósággal válaszolt:

– Ne nyugtalankodjék. Elszámolásban vagyunk az anyjával.

Az előszobában ajtónyikorgás, lépések hallatszottak, Agrafena Ivanovna éneklő hangon üdvözölte az érkezőt. Végre megjött Sziszoj Jakovlevics. A fiatalok köszönés nélkül surrantak el mellette – mi közük nekik hozzá? Kisiettek a sötétségbe, a szabadba, és megcsendült a csengettyű.

„No hát mulass még egyszer, utoljára!" – gondolta Pjotr haragosan. És indult, hogy Sziszoj Jakovleviccsel üzleti tárgyalásokba temetkezzék.

A vendég komótosan lehúzta hócsizmáját, összeütögette, és odaállította a falhoz. Mintha még nem tudta volna elhatározni, hogy belépjen-e vagy sem... Kiegyenesedve felülről lefelé, bizalmatlanul szemlélte Pjotrt.

– Tessék!

Mialatt Agrafena Ivanovna a konyhában foglalatoskodott, és csinosította magát, Pjotr bevezette Sziszoj Jakovlevicset a kisszoba mesebeli fényébe. Szerényen és szeretetre méltóan hellyel kínálta, de az üzletvezető abban a pillanatban, ahogy belépett, és egy pillantást vetett a megrakott asztalra, pislogva megállt, mintha gyökeret vert volna a lába.

Sziszoj Jakovlevics megszokta, hogy csak szűkösre korlátozott, böjti életmódot lásson maga körül. Minden falat kenyeret szigorúan számba vé-

ve, szinte morzsánként raktak szájukba az emberek. Jegyre mérték az ínyencségeket: a heringet és a cukrot. Ezeknek a kincseknek ő volt a kiosztója, ő tartott rendet a feléje nyúlkáló mohó kezek között, ő parancsolgatott... Sziszoj Jakovlevics büszke volt a hatalmára, itt azonban minden gőgje semmivé foszlott.

Volt is mitől.

Az asztal soha nem láttot, őrjítő csemegék bőségétől roskadozott. Egyszerre nem is lehetett mindent áttekinteni! Négyujjnyi vastag, szeletekre vágott háromféle pirog: hússal, burgonyaliszttel kevert hallal és almával töltött. A hullámosan duzzadó tésztából zsírosan buggyant ki a töltelék. Egy tálon szépen felszeletelt libapecsenye díszeleg, csak úgy úszik a zsírban. Egész borjúcomb fordul fehér húsával a vendég felé, annak rendje és módja szerint fodrozott, sallangos papirossal díszítve, hasonló papírrojt fogja körül a hideg borjúlábat is. Hatalmas tál almakompót, két másik tálon meg frissen sült zsemlye és cipó – sokkal rózsásabb, mint amit a piacon árulnak. Arrébb csillogó malackocsonya terjedelmes tükrére esik a pillantás; az olyan apróságokról, mint: gomba, tejfeles torma, tojásos hagymamártással leöntött hering stb. nem is beszélve. Két hatalmas palackban vodka csillog, mellette nagy üveg cseresznyepálinka. Régi-régi ünnepi harangszó zengett-bongott az asztal felett és kábította el Sziszoj Jakovlevicset. Milyen semminek, felfújt értékű-

nek látta most a szövetkezeti bolt kincseit! Menynyire elnyomorodott az ember ízlése ezekben az években!

– Jól élnek – sóhajtotta megsemmisülten Sziszoj Jakovlevics. Mintha alakja is egyszerre összezsugorodott volna.

Pjotr győztes fölénnyel mosolygott.

– Jól – ismételte sóhajtva a vendég.

– Hol itt a jólét! – szólalt meg mögöttük csendesen a belépő Agrafena Ivanovna. Az öregasszony jól kicsípte magát, terebélyes alakján fekete ünneplő feszült, amely körül mintha szünet nélkül miseének harsogott volna. Mintás selyemkendő omlott alá a fejéről és keretezte széltől cserzett képét, orcája a tűzhely melegétől még jobban kipirult. Méltó volt az ünnepi asztalhoz: céhbeli, mutatós öreg kereskedőasszony.

– Hol van itt... Ez sincs, az sincs. Csak éppen összejöttünk, hogy fehér asztal mellett kicsit elbeszélgessünk. Pjotr Filatics, miért nem ültette le a vendéget?

Sziszoj Jakovlevics végre leült, mereven, mintha nyársat nyelt volna. Viselkedése megnyerte Agrafena Ivanovna tetszését. A vendég kezdetben félénken, elfogódottan mozgott. Az első pohár után valami apró kis gombát szúrt a villájára, azután leejtette a terítőre. Agrafena Ivanovna nem nézhette: maga rakott ki a tányérjára libapecsenyét, almát, a tormával díszített kocsonyás tálat pedig odatolta az orra elé.

– Köszönöm – mondta rekedten, bűntudatosan Sziszoj Jakovlevics.

Némán falatoztak, köhécseltek, csámcsogtak.

A harmadik pohár után Agrafena Ivanovna nem bírta tovább, mint akinek nagyon melege van, vállára csúsztatta kendőjét, kényelmesebben elterpeszkedett, és a sanyarú időkről kezdett beszélni.

Igen, a más vidékről idetelepültekre nehéz idők járnak – ebben Sziszoj Jakovlevics is egyetértett vele. Jómaga egyelőre magánosan él, felesége Tulában maradt... Agrafena Ivanovnát azonban nem a feleség érdekelte, a maga asztalánál érdekesebb üzleti dolgokról kívánt beszélni. Bizony nehéz időket élnek, és hogy nyáron mi lesz – olyan ellenállhatatlan erejű viharos szelek fújnak majd, hogy még a burkolatkövek is maguktól gurulnak az utcán. Ha, isten ments, valami baj történnék? Mennyi barakk, gerenda meg deszka van szerte a sztyeppen, s az emberek úgy szoronganak a barakkokban, mint tyúkok a ketrecben... Hiszen a régi kereskedők, burzsujok sem estek éppen a fejük lágyára, mégsem építkeztek ezen a vidéken – ők tudták, miért.

Sziszoj Jakovlevics arca kissé elborult. Úgy tervezte, hogy itt veti meg a lábát, és nyárra a feleségét is elhozatja... Kissé elkomorodott, és bajuszostul, buzgón belefúrta magát a kezében levő libaszárnyba.

Agrafena Ivanovna újabb pohárkával töltött.

A három pohár tisztelettel koccant egymáshoz. Sziszoj Jakovlevics letette a libaszárnyat, és ivott a háziasszony egészségére.

– A vidék még csak hagyján, akármilyen is, engedelmével... A legfontosabb ez – Sziszoj Jakovlevics meghatottan, üdvözült tekintettel mutatott a csodálatos asztalra –, hogy jól éljen az ember. Tudja, asszonyság, én is kiskorom óta ezért töröm magam, hogy mindenem meglegyen. Nem szeretek szűkösen élni.

Agrafena Ivanovna sokatmondóan nézett Pjotrra. A vendég megfelelő hangulatba jött, nem lesz-e ideje végre rátérni az ügyre? Pjotr azonban, mintha a kocsmában búsulna harmonikaszó mellett, mélyen lehajtotta fejét a pohara fölé. Az öregasszonynak magának kellett elkezdenie:

– Mi is jól éltünk, amíg hagytak.

Sírni tudna az ember, hogy szorítják most újból az embert falun és városban egyaránt. Itt, az építkezésnél még csak megjárja, ennyi tenger nép között mégiscsak lehet csinálni valami forgalmat! Ámde irgalmatlanul megfojtják a kereskedelmet. Se kenyér, se cukor nincs. Pedig a kereskedőember mindent előkerítene. Agrafena Ivanovna most az asztal, a tele pohár felett megkérdezte Sziszoj Jakovlevicset mint tapasztalt, hozzáértő embert: lehetséges-e, hogy az állam örökre nélkülözni tudja a szabadkereskedelmet?

Sziszoj Jakovlevics megint óvatos hallgatásba merült. Tisztelettel, szívesen hallgatta a háziasz-

szonyt, miközben a kéjesen körülrágcsált szárnyból rámeresztette szemét. De nyíltan és azonnal nem szeretett válaszolni ilyen kérdésekre. Előbb gondolkodott, körüljártatta tekintetét a szobában. Vaspántos láda, bizonyára mindenféle kelengyeholmival színültig telerakva, tüllfüggöny az ablakon, nikkelgombos ágy – a nyilvánvaló tartós jólét visszaadta bizalmát. Ujjára támaszkodott; vendéglátói mohón figyelték, lesték a szavát.

– Nem nélkülözheti – mondta ki végre.

Agrafena Ivanovna tisztelettel hajtotta meg fejét, és újra megtöltötte a poharakat:

– Most is meg lehet persze forgatni a pénzt, ha ésszel csinálja az ember; de egyedül nehéz, jobb, ha többen szövetkeznek. A paraszt most nem fogadja el a pénzt; neki, mondjuk, orsó cérna, egy kis szappan, petróleum, gombok kellenek. Ha többen vannak, ki ezt hajtja fel, ki amazt. Így már csak menne a dolog! – Agrafena Ivanovna elhallgatott, kutatóan nézett a vendégre.

Sziszoj Jakovlevics természetesen tisztában volt mindennek a lényegével. Már idejövetele előtt tisztában volt... Most azonban egyszerre tudatlan gyermeknek tettette magát, ártatlan pillantással vizsgálgatta a mennyezetet.

Pjotr sem sietett az öregasszony segítségére. Könyökére támaszkodva hallgatott; a vodkától valami álomhoz hasonló, szomorú kábulat vett erőt rajta. A száncsengettyűk hangja már rég a

távolba veszett, iszonyú volt végighallgatni, végig elkísérni őket...

Agrafena Ivanonva azonban haragosan, nyíltan kibökte:

– Ugye... azelőtt magának is saját üzlete volt?

– Nekem? Hát hogy is mondjam...

Sziszoj Jakovlevics köhögési rohamot kapott, majd az asztalterítő rojtjait kezdte el csomózgatni. Agrafena Ivanovna nem bírta türelemmel, indulatosan felállt. Mintha a szamovárt kellene megnéznie. Dühösen nézte a haszontalanul felhalmozott töméntelen ételt...

Pjotr megmozdult, és lerázta magáról a kábulatot. Ideje, hogy nyélbe üsse a dolgot. Sejtette Sziszoj Jakovlevics összes aggodalmait, kételyeit. Azt ajánlotta a vendégnek, hogy menjenek ki friss levegőt szívni.

Odakint szitált a hó, fehéren, puhán lepte el az udvar kis ösvényeit. A kerítésen túl messzemesszе, mintha csak Msanszkban volna, rémlett a harangtorony.

A tetők feletti sötétségen túl, a gáton, ég, ég a láthatatlan gyertya. Ég – és nem akar kialudni.

Sziszoj Jakovlevics – attól bátorodott-e fel, hogy kettesben voltak Pjotrral, vagy a hideg levegő tett jót neki – határozottabb lett. Fennhéjázón topogott nehéz hócsizmájában.

– Te... talán náluk szolgálsz valahol... de azért megmondom neked...

Kiderült, hogy Sziszoj Jakovlevicsnek háború

előtt a tulai személypályaudvaron volt vendéglője. Ezüsttálakon szolgálták fel az ételt. És Tulától Orjolig csaknem valamennyi vendéglő az övé volt.

Pjotr szeretetre méltóan csodálkozott. Majd hallgatózni kezdett a nesztelenül hulló hóban.

– Mi az? – riadt meg Sziszoj Jakovlevics.

– Semmi, csak mintha fogatok jönnének. Éjjel megint be kell futni néhánynak a vidékről. Tessék, éjszaka dolgozhatom a zsákokkal. – Pjotr szándékosan mintha hóval borította volna be Sziszoj Jakovlevics hajdani ezüsttálas vendéglőit. Célzatosan a fürdőt is megmutatta, egy odavetett megjegyzéssel, de úgy, hogy a vendég azért megsetjse e tárolóhely fontos titkát. Nem elmúlt fényről, nagyon is mai dolgokról van itt szó. Ott kint az udvaron teljesen megnyergelte Pjotr az elborult arcú, megpuhult Sziszoj Jakovlevicset.

Ezután kertelve beszéltek ugyan, de röviden. Sziszoj Jakovlevicset szíves örömest beveszik a társaságba, Pjotrék teljesen magukra vállalják az áru elszállítását és eladását. Arra, hogy a szövetkezeti boltból, akár kis tételekben is elhozzák az árut, találnak embert, amennyit akarnak. Pjotr megnyugtatta az óvatos Sziszoj Jakovlevicset, hogy az átvevők se látni, se hallani nem fognak... A gazdasági hivatalban pedig Sziszoj Jakovlevics ismerőse kezeli az utalványokat.

Amikor megint a ház felé igyekeztek, Sziszoj Jakovlevics Pjotr mögött kullogva, mégis kesergett.

– Lehet, hogy te is náluk szolgálsz valahol...

Pjotr vállon veregette, és megint bevezette a szobába. Agrafena Ivanonvnának, aki elcsigázottan várta őket az ajtóban, mentében intett a szemével, hogy tiszta munkát végzett. Később pedig, amikor kikísérték a vendéget, s az öregasszony sietve kezdte kihordani a konyhába a lakoma maradványait, és fukarságból még a „Villám" lámpát is lecsavarta, Pjotr a félhomályban odanyomta arcát az ablakhoz, és ekkor már jólesően elengedte magát, szabad folyást engedett mindannak, ami egész nap görcsösen szorongatta.

Agrafena Ivanovna megijedt, amikor a szipogást meghallotta.

– Jaj, istenem, mi bajod?

Pjotr csukló zokogásban tört ki. Olyan igenigen jólestek a könnyek...

– Hej, Grunya néni... milyen árva is az én sorsom... úgy élek, mint a kutya! Misa boldog ember, ha kóborol is... Van szülője, édesanyja várja haza, várja a maga kuckójába, én meg... egész életemben otthontalanul, egyedül, mint az ujjam... Ej, miért?

Miközben könnyeit törölgette, szeme sarkából mégis Agrafena Ivanovnát leste, hogy vajon megértett-e valamit. Lehet, hogy megértett... Ő is elszontyolodott, zsebkendőjébe fújta orrát. Pjotr siránkozva kérdezte, mintha csak azért kérdezné, hogy megfeledkezzék bánatáról:

– Mikor számolunk el, Grunya néni?

– Mire jó az? ... – az öregasszony ravaszkásan húzta-halasztotta a dolgot. – A textilt az én pénzemből fizetted, tehát a fáradságodat díjazom.

– Nem díjazást kérek, Grunya néni, hanem az egész haszon felét.

– A felét? – hüledezett Agrafena Ivanovna, de amikor a szeme Pjotr egykedvű, sőt unott pillantásával találkozott, elakadt a szava. – Hát ez a barátság, Petrusa?

– Szép a barátság, de, ahogy mondani szokás, azért nem árt a barát körmére nézni! – tréfált szárazon Pjotr. Minek vitatkozzon, alkudozzon? Hiszen kezében tartotta az öregasszonyt, a fürdőjével és a fuvarokkal, egész kiterjedt üzleti hálózatával együtt. De megsajnálta, és kilátásba helyezte neki, hogy a Sziszoj Jakovleviccsel folytatandó üzletbe is felesbe veszik be őt, Agrafena Ivanovnát.

– Köszönöm neked ...

És mert Pjotr olyan ügyesen, minden felesleges szó nélkül győzte le őt, még nagyobb megbecsülést érzett iránta. Az ilyeneket mindig behunyt szemmel követheti az ember ...

Csaknem éjfél volt már, amikor a csengettyűszó ismét felhangzott. Tehát Pjotr mégiscsak kivárta. Nyikityin vidáman támolygott be. Duszja bűntudatosan, boldogságtól csillogó szemmel vetkőzött. „Ugyan no, mi történhetett? – hazudott önmagának Pjotr, hogy megnyugodjék. – Hiszen folyton emberek között voltak. Nos, három-négy kis csó-

kot, ha loptál..." Nyikityin negédesen lötyögött a szobában:

– Új táncot tanultunk, mamása, úgy hívják, hogy fox-trott! Mindjárt bemutatjuk!... Csak álljon oda, mamása, a sarokba, és énekeljen nekünk: tá-ti, ta-ra, tá-ti, ta-ra!...

– Eriggy, te bolond – hárította el Agrafena Ivanovna, de meglátszott rajta, hogy élvezi, hogy anyásan gyönyörködik a fiatal párban. „Ostoba – gondolta kajánul Pjotr –, talán már vőlegénynek tekinted magadban?" Igen, úgy volt; annak tekintette.

Nyikityin ledobta a kabátját, és maga kezdett el dudorászni: tá-ti, ta-ra.

Pjotr még nem látott ilyen táncot. A toborzó valamennyiük szeme láttára szorosan odatapadt Duszjához, s megindult vele, miközben előre és hátra hajladoztatta a lányt. Duszja pedig készségesen átengedte magát, és hozzásimulva követte, mosolyogva és bódultan ezektől a ti-tá-ta-rák-tól... Utolsó, orcátlan dolog volt az, ami előttük végbement. Agrafena Ivanovna köpött egyet, és kiment a konyhába.

Pjotr is utánasomfordált. Ajka remegett:

– Grunya néni, ideje bezárni ezt a boltot.

Az öregasszony megértette: megint ugyanarra céloz, amire az imént. Óvatosan válaszolta:

– Ahogy ő akarja, Petrusa, akit ő választ, manapság nem lehet parancsolni a lányoknak.

– Grunya néni, én arról beszélek, vigyázzon, nehogy börtönbe kerüljön...

Agrafena Ivanovna meghökkenve nézett rá.

Pjotr nem minden kaján öröm nélkül mondott el hevenyében mindent a toborzóról. Ahelyett, hogy Szamarába utaznék és ott toborozná a munkaerőt, amely célra nagy pénzeket vett fel az államkincstárból, itt lődörög a barakkokban, és mindenféle naplopókat szed össze, mintha Szamarában verbuválta volna őket; a felét fizeti ki nekik az útiköltségre és ellátásra szánt összegnek. A másik felét magának tartja meg. A maga ellátási és útiköltsége természetesen szintén a tulajdon zsebébe vándorol. Íme, ilyen csalárd eszközökből éldegél itt a Sanghajban. Ha majd lefülelik ezt a kalandort, ami maholnap megtörténhetik, azokat is felelősségre vonják, akiknél a pénzt elszórta. Akkor aztán egyebeket is megszimatolhatnak...

– Jaj-jaj – óbégatott Agrafena Ivanonvna, és dermedten huppant le egy székre. – Petyasa, hát miért hallgattál eddig, most már mi lesz?

Pjotr könyörtelenül magaslott felette:

– Fel kell jelenteni, ez a helyzet. De mivel maga asszony, és ilyen dolgokban tapasztalatlan, én magam jelentem be a pártban. És hogy szolgálatot tegyek vele magának, azt mondom majd, hogy mindezt a szélhámosságot maga fedezte fel, és nem tűrhette... Meg azt, hogy a maga házába csak úgy orcátlanul betolakodott.

– Orcátlanul, Petyasa, persze hogy orcátlanul – Agrafena Ivanovna dühösen igyekezett be a szobába, ahol a toborzó már a vesztét érezve, elfulladó hangon énekelte: tá-ti, ta-rá...

– Maga mégiscsak anya, Agrafena Ivanovna – mondta Pjotr, olyan élesen, mintha késsel vésné bele az öregasszony lelkiismeretébe.

És Agrafena Ivanovna engedelmesen tűrte a szigorúságát. Pjotr viselkedése és szándékai kifürkészhetetlenek voltak előtte. Mielőtt azonban végleg meghódolt volna, mielőtt ennek a csak nemrégen idecsöppent kalandornak jogot adott volna a rokonságra, Duszjára s vele együtt mindarra a vagyonra, amit életében összegyűjtögetett, nem állhatta meg, hogy még egyszer meg ne kérdezze:

– Mondd meg őszintén, Pjotr Filatics... Misáról nem csak úgy alaptalanul fecsegtél? Igaz lelkedre mondd, Pjotr Filatics.

– Amit mondtam, megmondtam, Agrafena Ivanovna, többet nem szólhatok. Talán tudok mást is, de nem beszélhetek...

– Hiszen az anyja vagyok...

– Az anyjának sem lehet... Ki kell várni az idejét. Gondoljon arra, hogy – Pjotr az öregasszony füléhez hajolt, úgy suttogta – azelőtt is voltak... mindenféle harcosok, akik elrejtőztek és... Mi is így... most senki sem tud rólunk, de ha eljön az ideje... Misa is és valamennyien...

Agrafena Ivanovna keze meglendült, mintha keresztet akarna vetni.

– Szóval... ilyen dologban jársz?

Pjotr azonban csak krákogott, és szótlanul, összevont szemöldökkel intett az ajtó felé: ott van most az öregasszony helye a szobában. És Agrafena Ivanovna megadta magát...

Az építkezéshez egyre több és több, különféle nemzetiségű nép özönlött, a kirakodóhely mellett minduntalan csapatostul vonultak el az állomásról jövők. Az újonnan érkezők összébbszorították, kitúrták helyükből a régieket, ennek következtében napirenden voltak a perpatvarok azok miatt a bizonyos kiskályhák miatt. Mordvin és tatár beszéd keveredett. Zsurkin valahányszor aludni tért, párnája alá dugta sapkáját, s bár hőség volt, bundával takarózott, sőt a bunda két szárnyát maga alá hajtotta. Éjszakánként pedig többször is megtapogatta, hogy ott van-e.

Olykor csendes rettegés fogta el a koporsókészítőt, hogy egy hónap múlva talán már azért is könyörögni kell, hogy a kirakodásnál dolgozhassék.

Podoprigora odavetett megjegyzése kőként nyomta a szívét...

Körös-körül pedig egyre jobban felzárkózott, gyorsabban és hatékonyabban vonta maga után a népet az a bizonyos mindenütt rendezkedő, egységbe tömörült erő. Ott volt a Kokszohim cso-

dálatos gyorsan elkészült meleg műhelyében, ebben az épületóriásban, amely olyan volt belülről, mint valami hatalmas cirkusz; most éppen egy hallatlanul magas betontorony (széntároló) öntésébe fogtak; a barakk vörössarkában (ezt a sarkot külön elkerítették, vörös papírral borított asztalt állítottak oda, és a falakra fényképeket erősítettek meg plakátokat, amelyek traktorokat, vasúti kocsikat ábrázoltak, csupa vas, vas mindenütt!) és a két part között ívelő, egyre hosszabb, nevezetes gát betontömegeiben. Egyszer Zsurkin és Tyiska is odakanyarodtak munka után, hogy megcsodálják a gátat. Lent álltak a szörny elefántlábainál. – Hangya az ember – mondta Zsurkin megrendülve a Tyiska és a maga kicsiségétől –, és nézd, mit alkotott!

Polja viselkedése észrevehetően megváltozott; már nem volt olyan szívélyes. Mintha a barakkjában történtek után haragot táplálna szívében. Vajon kire haragszik? Dühös szavai idegenül csengtek Zsurkin fülének:

– Utálatos ez a paraszti kapzsiság! Mindig az az „Én" az első! Az állam mindent elkövet, épít, hogy valamennyiünknek jó legyen. Lehet is az ilyenekkel! Eh!

Mérgesen elharapta a cérnát.

– Cseppet sem sajnálom ezeket a hájasokat, akiknek a gazdaságát tönkreteszik. Megismertem itt az atyafiakat!

Ha Zsurkin belépett hozzá, alig pillantott rá,

csak varrt tovább; magatartása láttán kínosan tolakodónak, hívatlan vendégnek érezte magát a koporsókészítő. Polja túlontúl gyakran kifutott a barakkba, állítólag, hogy a zajoskodó parasztokat csendre intse. Ilyenkor soká elmaradt, mintha terhére volna az együttlét.

Zsurkin tépelődésbe merült... Egyszer megkérdezte, miért jár ki mostanában olyan ritkán, estéről estére csak a barakkban üldögél. Vagy talán a megbízottnak, akivel azelőtt sétálgatott, most több dolga van?

A sétálótársról szándékosan kötekedve beszélt, Polja azonban szemrebbenés nélkül hallgatta végig.

– Furcsa ember maga... ugyan hová sétáljak, amikor olyan vihar, fergeteg van odakint? Halálra fázzak talán? Tavasszal cirkusz jön ide. Podoprigora elvtárs megígérte, majd akkor elmegyünk! Miért is ne mennék vele... mindketten szabadok vagyunk, azt tesszük, amit akarunk! Eleget ültem otthon a férjem mellett.

– Igaz... – hagyta rá Zsurkin, de hangja és gúnyos mosolya idegenül, kényszeredetten hatott. – Sétáljanak csak, akkor majd komolyan nyilatkozik.

Elfogta Polja pillantását; az asszony dühében kancsalított.

– Nyilatkozik? Haha! Éppen erre várok! Komoly ember az, Ivan Alekszejevics, mindenben kikéri a tanácsomat... nyáron a túlsó parton új

lakótelepet építenek, pompás, nagy kertes házakat. Podoprigora elvtárs a gyerekeivel egy vagy két szobát igényelhet, ha pedig megházasodna, akkor éppenséggel külön lakást...

Polja ravaszul, gonoszkásan elhallgatott.

– Nos? – várta a folytatást a koporsókészítő, miközben reszelőjével alig érintette a rézbillentyűt.

– Mondtam neki, sose szerénykedjék! Természetesen lakást kell igényelni! Jólesik szabadon éldegélni, de egyszer megunja az ember!

– Úgy van – mondta a koporsókészítő. Elködösült szeme előtt reszketett a billentyű. Szakálla szálai beleakadtak, zavarta a munkát. Podoprigora talán egyidős vele, de borotvált képével fiatalembernek látszik. Eh, ez a szakáll!

– Beszéljünk őszintén, Polja... Ha már ilyen viszonyban van vele... Én meg ide járkálok, itt ülök magánál... Talán félre is érthetik, ő is, meg mások...

Egész jámboran mondta, Polját azonban nem hatotta meg; féktelen vágy fogta el, hogy megkínozza a férfit.

– Persze, nem tehetünk lakatot a nyelvükre! Mindenféle aljasságot pletykálnak a barakkban. Ha bemegyek, összesúgnak, nevetnek a hátam mögött.

Zsurkin felállt, és kerülve az asszony tekintetét, összeszedte a szerszámait.

– Hova megy?

– Én, Polja, nem akarom magát tovább hírbe hozni, nem én – és könyökével lökve ki az ajtót, némán kiment.

Ezután már csak a kiskályha és az ágya maradt meg... Podoprigora miatt nagyon fájt a szíve. Panaszosan, dühösen tűnődött, hogy mivel sérthetné meg leginkább, mivel? Leült az ágyára, ujjára fektette a billentyűt, és kezébe vette a reszelőt: „Valahogy egy kis lámpát kell csinálnom konzervdobozból, Pjotr szerez majd petróleumot. Lámpa mellett aztán..."

Egy legény ment arra teáskannájával, és ráfeledkezve a Zsurkin munkájára, megállt. Egy másik is belefáradt a tétlen heverésbe, felkelt és odakullogott. Rövidesen vagy hat ilyen unatkozó szájtátó gyűlt össze körülötte. Mintegy félálomban álltak ott, és bámészkodtak.

A koporsókészítőt zavarták az idegen szemek, keze nehezen mozgott. De nem volt bátorsága elkergetni őket.

Tyiska, aki éppen fát rakott a kályhába, nem állhatta meg:

– Kotródjatok! – intett a kezében levő hasábbal.

– Nono! – mordultak rá a legények, és továbbra is ott maradtak, sőt egyikük tréfásan felvett egy sípot, és ajkához érintve, azon keresztül szívta be a levegőt. Vékony, panaszos hang hallatszott.

– Teszed le, te! – rivallt rá Zsurkin, és olyan indulatosan ugrott fel, hogy kötényéből földre

szóródtak a szerszámok. Vadul vicsorgott, és felgyűrte kabátja ujját. A kíváncsiskodók szétszéledtek.

Hogy az ördögbe dolgozzon itt az ember? A kiskályhában leégett a szén, vöröses pislogásában régi-régi múlt, szomorú, vigasztalan emlékek rémlettek fel. Zsurkin feje egyre mélyebbre csüggedt.

... Mikor is volt – talán húsz éve már? Akkoriban filléres üzletekkel foglalkozott, piaci napokon nagyapjával és Pjotrral dolgozott mint kisegítő. Abban az időben Pjotr szerencsés vállalkozást bonyolított le. Egy távoli faluban elhagyott szélmalmot fedezett fel, és lebontásra megvásárolta a faluközösségtől, három vödör vodkát és száz rubel készpénzt fizetett érte. Egy hét múlva ötszázért adta tovább elszállításra. Pjotr szerencséje elfojthatatlan, irigy reményeket keltett Zsurkin lelkében. Vajon nem itt rejtőzik-e az ő számára is az a kincs, amelyet eddig hiába keresett az életben? Százötven rubel megtakarított pénze volt, utolsó, keservesen szerzett kis vagyonkája. Belikovo faluban, Msanszktól mintegy tizennyolc versztányira, szintén volt egy eladó szélmalom. Amikor erről tudomást szerzett, egyszer estefelé átment oda, lakkcsizmában és hímzett ingben, a pénzzel és a harmonikájával.

A réten annak rendje és módja szerint megvendégelte a községet.

Soha életében még úgy be nem rúgott. Ott

helyben elnyomta az álom, harmonikájával a feje alatt, mielőtt a malmot illetően megegyeztek volna – de hát mi szükség is volt rá? Reggel a gazdag parasztok szétszéledtek a tanyáikra; csak a belikovói rongyosok maradtak ott, a ványolómunkások; telente bejártak a városba nemezcsizmákat ványolni. Eső szemergett. Az esőben olyan lett az egész környék, mint az ő keserves, örömtelen élete. Zsurkin másnapos hangulatában szórta a pénzt, a ványolómunkások butykossal ügettek végig a falun. Majd felállt, dühödten széthúzta mellén a harmonikát, és egyenest az égbe zokogta bele:

Megkínzott, elgyötört...
Iparosok!

Megindult a szélmalom felé. A rongyosok csapatostul támolyogtak utána. Nők, gyerekek csatlakoztak hozzájuk. Rá se néztek a malomra, úgy mentek el mellette. Elöl a harmonika jajgatott, zihált, panaszolta azt a keserves bánatot. Százlábú ösztövér nyomorúság hallgatta a dalt, és futott utána a sárban. Tíz versztát mentek – Szimbuhovo faluba. Az ottani szegénynép már hallotta hírüket; kitódult elibük a sövénykerítés elé. A szimbuhovóiak együtt meneteltek a belkovóiakkal. Az asszonyok üvöltöttek. Zsurkin részeg kétségbeesésében hol ennek, hol amannak adott pénzt italra. És egyre játszott, játszott.

Szimbuhovóból a leleményes kovács kocsin követte a tömeget. Útközben pálinkát, uborkát és kenyeret árult. Zsurkin lakkcsizmája megkérgesedett a sártól, félretaposódott, de ő csak játszott. A nép szorosan mellette, mögötte futott, gyötrődve, megbabonázva... Öt versztányira mentek, akkor beértek Szelityba faluba. Ez a falu alamizsnából élt, egész Oroszországnak és Szibériának gyártotta a nyomorékokat, korcsokat, félkegyelműeket. Gyorsan kinyílt az állami szeszkimérőbolt. Látásukat visszanyert vakok, meggyógyult púposok, sánták, idegsokkosok, fekélyesek csatlakoztak a menethez... Egyik ványolómunkás, aki Szaratovig elutazgatott, fülébe súgta Zsurkinnak a kérdést, nem tudja-e azt a dalt, hogy „Állnak még a paloták..." Ej, hogy ez magától nem jutott eszébe! Zsurkin Pjotr fivérétől, Nyikolajtól hallotta egyszer-kétszer, aki az egyetemen diákoskodott; igaz, hogy csak nagyjából tudta, a fele szöveget maga találta ki... Zsurkin végignézett a hadseregén, és ez az engedelmes, ragaszkodó tömeg, amely kész lett volna őt akár ezer versztányira is követni, elvakította. Kitörő öröm, könnyes boldogság szállta meg.

– Hogy is van?

Királyok, hercegek, grófok – naplopók és burzsoák,
Reszkessetek, mert feltámad...

A kovács elsírta magát, leszállt a kocsijáról, és ingyen osztogatta az uborkát, kenyeret, italt. Zsurkint ültették a helyébe, aki már egészen berekedt, elbódult. A msanszki sztyeppén Filat bácsival találkozott, a pékkel, akit izgágasága miatt neveztek Szobacskának. Filat bácsi a kocsi elébe futott, tűzpiros ingét tépve szidalmakban tört ki. Zavargás támadt.

A réteken magas, lovas őrök váltak ki az alkony homályából. A rangidős, Ugyinszkij úr, akinek egész mellét érdemrendek borították, korbácsával végigvágott a lován, hogy az a kocsi fölé ágaskodott.

– Mi-i ez? – üvöltötte elszörnyedve. – Gazember! Elfo-ogni-i!

Másnap Zsurkin édesanyja kis batyuban ennivalót vitt be fiának a börtönbe. Zsurkin hímzett ingében fel-alá járt a rácsos kapu mögött, úgy várta. Amikor édesanyja feléje nyújtotta a batyut, a koporsókészítő a rács mögött leborult a lábához.

Lám, akkor megint megízlelte a boldogságot! ... Valaki hátulról megérintette a vállát. Még hátra sem nézett, de megremegő szíve már kitalálta, ki az. Igen, Polja simult hozzá a mellével, és a hangja is olyan meleg, hízelgő volt:

– Ugyan, minek rontja a szemét? Jöjjön a helyére, no jöjjön!

Zsurkin felsóhajtott:

– Nem én, Polja ... nem megyek.

– Nono!... Mi értelme a makacskodásnak. Gyere, ha hívnak – szólt rá anyásan, először tegezve őt. – Otthon a férjemtől reszkettem, itt meg mindenféle rossz nyelvektől féljek? Magam keresem a kenyeremet... Úgy élek, ahogy akarok!

Zsurkin buzgón dolgozott a reszelővel, de csak látszatra, értelmetlenül. Tehát nem állta meg, eljött, hogy megvigasztalja! Tudta, hogy veszve van, ismeretlen bajok gyülekeznek a feje fölött... legyen! Behunyta szemét, és olyan melege lett, mintha a nap sütné.

– Tán érdekes, miféle ajánlatokat tesznek az embernek. Ti úgy nézitek az asszonyt, mint a hűbérurak. (Polja maga sem vette észre, hogy eltulajdonította Podoprigora kifejezését.) Az egyik dajkának akar a gyerekei mellé, a másik... Azt mondják, a nő felszabadult, egyenlő jogú társ! És mégis mintha mindig lángok között járnék!

Polja elhallgatott, és a következő pillanatban orrocskáján nem titkolható kis könnycsepp pergett végig. Zsurkin úgy tett, mintha nem látná. De magában ezt a könnyet is számba vette: azt jelenti, hogy gyengül, megadja magát az asszony. Eszébe jutottak Pjotr arcátlan, kísértő bujtogatásai. No hát... Birtokba venni, és – ha csak egy percre is – elringatni magát, megszabadulni a sötét gondolatoktól, balsejtelmektől...

És arra gondolt, hogy ideje megvenni a kendőt. Minél előbb, már holnap.

Csak Podoprigora ne volna! Valahányszor megjelent, a koporsókészítőnek csillapíthatatlan félelem szorította össze a szívét.

Pedig egyre gyakrabban nézett be a barakkba, és egyre kellemetlenebbé vált a jelenléte. „Megszimatoltak valamit a fejesek" – vetette oda egyszer elmentében gúnyosan Pjotr. Itt is többet tudott másoknál: az újságban egy szigorúan megrovó cikkre bukkant, és megmagyarázta, hogy abban voltaképpen a Kokszohimnál észlelt zavarokról van szó. Felülről keményen megrótták a megbízottakat és a szakszervezeti bizottságot is, mind a párt, mind pedig a szakszervezet, a nemtörődömségük, az éberség hiánya, valamint az idénymunkások közötti felvilágosító- és nevelőmunka teljes elhanyagolása miatt. Pjotr többször is elolvasta, és szükség esetére megjegyezte magának.

Podoprigora, valahányszor az ágyak között megjelent, odabólintott ennek, amannak, egyeseknek megrázta a kezét, a koporsókészítővel azonban – vagy nem adódott rá alkalom? – sohasem néztek egymásra, és nem köszöntötték egymást. A fiatalok úgy röppentek a megbízott után, mint ág után a levelek. Még a félénk Tyiska is (Zsurkin keserűséggel állapította meg) igyekezett valakinek a háta mögött minél közelebb jutni hozzá.

Podoprigora nem vetette le a kabátját, és a vörös papírral leborított asztalra könyökölt. Körülötte, szinte fullasztóan szorosan egymás mellett,

tizenkét barakklakó könyökölt az asztalra, Podoprigorával szemben. Podoprigora valamennyiükben már az épülő szocialista város jövendő lakóit látta. A hosszú nyakú, kiálló ádámcsutkájú legényke hátul megbújva fülelt. Podoprigora azon a zűrzavaros reggelen megjegyezte magának ezt a félénk szempárt. Gondolatban előrevitte a legénykét a jövőbe, megtanította bátor tekintettel, derűsen, emelt fővel lépkedni. Igen, az ilyenek szívéhez nehéz közel férkőzni, nem könnyű dolog...

Beszélgetés után egyszer odalépett Tyiskához, átkarolta a vállát és félrevonta.

– No, mesélj magadról!

Tyiskát váratlanul érte a dolog, a hatalmas kéz alatt összehúzódott, mint egy sün. Nem értette, miről beszéljen, csak hümmögött, és ravaszul mosolygott. Podoprigora azonban ügyesen kiszedett belőle mindent, a faluról és koldus anyjáról meg Ignat Konovalovról; azt is megtudta, hogy Tyiska eddig csak falusi szekeret látott közelről. Tisztában volt a fiúval.

– Megállj csak, tudsz-e írni-olvani?

– Tudok, de nem jól.

Podoprigora heves természetű ember volt! Hirtelen csábító ötlete támadt, amelytől nem szabadulhatott többé. Ez a legény a hatalmas tömegű falusi proletariátus sűrűjéből jött ide. Mi lenne, ha egyszeriben elszakítaná ezt az érintetlen, szűzi lelket a paraszti élettől? Meggyőzné őt – nem

holnap, még ma, és elképesztő, hatalmas munkát végző gépezetek urává tenné? Erre a gondolatra már előre türelmetlen és kaján diadalérzet fogta el. Mintha bosszút állna valakin.

Akar-e Tyiska tanulni? ... Hogyne: ácsmesterséget.

– Nem, az ácsmesterséggel még várj. Hanem ide figyelj: itt, az építkezésnél harminc új teherautót kapunk ... Gépkocsivezetői tanfolyamok indulnak, sürgősen szükségünk van sofőrökre. Téged először teherautóra képezünk ki. Később meglehet, hogy majd másmilyen gépre teszünk át, bonyolultabbra. Aztán majd meglátjuk, te még fiatal vagy, ha tanulsz, mérnök is lehet belőled ... Ejh, te hűbérúr! Nos?

Tyiska hitte is, nem is, fekete körmével az asztalt kaparászta.

– N-nem tudom.

– Hát gondolkozz, fontold meg!

Pjotr ott volt az ágya közelében. Tyiska zavartan elmondta neki a beszélgetést. Amaz elnevette magát.

– Hát csak hallgass rá, tökfilkó! Egyéb dolga sincs, mint hogy folyton kitaláljon valamit, különféle mókákra vegye rá az embereket! Üldögélj te csak szépen Ivan bácsi mellett továbbra is, különben elkanyarodnál a célodtól ... – És hirtelen gonosz pillantással mérte végig: – Haha, sofőr!

Tyiska lehajtott fejjel hallgatta. Egész együttlétük alatt most történt először, hogy Pjotr csú-

fondáros nevetése valahogy különösen sértette, haraghoz hasonló érzést váltott ki belőle, és először vágyott rá, hogy ő is valami bántót, kellemetlent mondjon. Ösztönösen kitalálta, mi legyen az:

– És még, Pjotr bácsi, azt is megígérte nekem – szándékosan elnyújtotta a szavakat, és közben lopva figyelte a hatást –, azt ígérte, hogy aszongya: azután majd mérnöknek tanítunk ki.

Pjotr belesápadt. Szót sem szólt, csak erőltetetten felnevetett, és ezzel a csúf, köhögésbe fulladó nevetéssel jobban bemocskolta, mint ahogy szavakkal tehette volna, mindazt, amit Tyiska mondott az imént.

A fiú pedig valami titkos, eddig nem ismert, kaján örömöt érzett.

... Még távolabb, az ágyak sűrűjében, megjelent Podoprigora előtt az a szakállas, amint mindenkitől elkülönülve, komoran lapul. Ennek már nem nyílik út, és bizonyosan másokat is igyekszik ravaszul, suttyomban megragadni, visszatartani. Podoprigora erősen összehunyorította szemét, és tekintete egy pillanatra megállapodott a koporsókészítőn – akaratlanul az a reggel jutott eszébe. És arra is emlékezett, milyen kellemetlen meglepetés volt neki, amikor ezt az embert ott találta Poljánál... Mogorván lesütött, sunyi tekintet. Sötétség...

Egy nap Vaszja, az ács és társai Podoprigorával együtt távoztak a barakkból. Akárhogy holt-

ra fárasztották is magukat napközben ezek a fiatalok, akármilyen hófergeteg tombolt is odakint, alig volt este, hogy otthon tudtak volna maradni a barakkban; kimentek, együtt bóklásztak, nem tudni, hol... Most úgy esett, hogy elkísérték Podoprigorát. Vaszja útközben panaszkodott, hogy homályban élnek.

– Nemsokára új gépeket szerelnek fel a villanytelepen – ígérte Podoprigora. – Olyan fény lesz itt, hogy a faluig elvilágít!

Vaszja azonban nem erre célzott. Nincs hová eljárogatni, mondta, semmi érdekeset nem láthatnak; a központi telepen van egy klub, olykor filmet is vetítenek, de oda nem lehet beférni... Faluról jöttek ide, és most talán még falun is vidámabb az élet. Összejövetelek, esti tereferék. Vaszja mint katona Harkovban szolgált – az igen, az igazi város, van mit látni benne!

Podoprigora megörült, hogy Harkovról beszélhet – ő is járt ott. Mások is akadtak a fiúk között, akik különféle szép városokat láttak. Podoprigora természetesen nem mulasztotta el, hogy a holnapi Krasznogorszkról ne beszéljen. A fiúk belebámultak a fénylő havas sötétségbe... délibábos látomások szövődtek a fiatal szemek előtt! Podoprigora azt is mondta, hogy azoknak, akik kezdettől, mondjuk, a mostani perctől kezdve, végig, megszakítás nélkül itt dolgoznak az építkezésen, soron kívül juttatnak lakást a szép új házakban, és egyáltalában, mint a régi gárdát, meg-

különböztetett tiszteletben részesítik őket. A fiúk közelebb húzódtak, fülüket hegyezték. A sötétben mintha óriási híd ívelt volna a még fel nem épült, de máris valóságos városba – csak szedd össze erődet és előre!

A barakkban azonban gyakran helytelen vágányra tévedt a beszélgetés, mert ott inkább a mával kapcsolatos kérdéseket tárgyalták. A nemezcsizmákról beszéltek például, hogy mindenkinek adnak-e és mikor; hogy miért hoznak olyan kevés szenet a barakkba; hogy ezt vagy amazt a szakmát rosszabbul fizetik a többinél, ami igazán sérelmes, meg hogy a büfében egy darabka gyümölcsízzel megkent rozskenyér harmincöt kopejkába kerül, ennek következtében ugyanazt a gyümölcsízt, amelynek ára kilónként három rubel, hét rubelért sózzák rá a munkásokra; azután megint a munkabérről... Podoprigorának éppen *most* kellene választ adnia, megmagyarázni azt, hogy a mindennapos hallevesen és ezen a barakkon kívül, amely elszakítja őket a családjuktól, meg a holnap reggelen kívül, amely megint belehajtja őket a hóviharba, más is van... Az, ami az ő fülében is hívogató harsonaszóként hallatszik, túl a maga személyes ügyein.

Egy este Podoprigora azt mondta:

– Húzzátok közelebb a székeket, előadást tartok!

Még sohasem tartott előadást, és nem tudta, sikerül-e majd. De a gáton a tulajdon élő testük-

kel győzték le a negyvenfokos fagyot, a kezüket véresre csípő, jéghideg vasat! A fiúk, kész örömest, mintha mozielőadásról volna szó, kíváncsi izgalommal hozták a székeket, az idősebbek várakozóan az ágyakon helyezkedtek el.

Zsurkint már az előkészületek láttán is kínos zavar fogta el. Ez az ember bármelyik pillanatban megszégyenítheti. Még szorongóbban dobbant meg a szíve, amikor vállára vetett kis kendőjében Polja lépett be az ajtón, kihozta a „Villám" lámpát a maga szobájából, és gondosan odaállította az asztalra.

– Elvtársak – kezdte Podoprigora –, az ötéves tervről fogok beszélni. Ezt a szót már hallottátok...

A csend úgy hömpölygött körül, mint egy folyó. A „Villám" lámpa túlságosan közel volt a szeméhez, vakította. Podoprigora megigazította a kanócot, torkát köszörülte – le kellett csillapítania magában ezt a viharos, mellét szaggató zihálást. Úgy hallotta, harsonák szólnak a gát felett, a barakkok felett és messze a távolban az eltemetett mályvák felett. A borzas fejek felett is zengő szóval hirdették a jövőt.

A legelső kérdés: miért nem öt, hanem négy év alatt teljesítjük a tervet? Miért van például ilyen pokoli nyüzsgés éjjel-nappal? Vajon nemhiába sürögnek-e mindenütt ezek a bolsevikok?

Tyiska, mellén keresztbe font karral az első sorban ült, olyan egyenesen, hogy megfájdult a

háta. Buzgón figyelt, és egyenesen Podoprigora szemébe nézett, amely körül verítékcseppek gyöngyöztek. A merev nézéstől káprázott a szeme, olykor büszkén mondogatta magában: „Itt ülök, és hallgatom az előadást, amit nekem tartanak!... Előadá-ást! Ha édesanyám most látna!"

Podoprigora lefestette hallgatói előtt a készülő kokszolókemencék munkáját. Itt már tökéletesen otthon volt, kiskorától fogva ismert mindent, gyerekjáték volt beszélni róla. Azután is tudta, mire térjen rá: a jövőbeli óriásüzem alapanyagáról, a vasról szólt. Tyiska hallgatta, mint beszél a kokszról, amelyet „óriási kemencében sütnek, mint mondjuk, a lepényeket, hogy pedig miért sütik, azt is rögtön elmondom..." Tyiska fejében mesés látomások rajzottak, hosszú sorokban óriási kemencék állnak egymás mellett, kint a szabad szélben, fedetlenül; kapu nagyságú kályhaajtók – négyszögletű könyökkürtők meredeznek az égbe, mint hosszú nyakak... Podoprigora kétségtelenül csodálatos ember.

Az öreg ács is hegyezte a fülét, maga alá húzott lábbal ült a matracon. Minthogy azonban sem hasznot, sem csalást nem tudott kihámozni, elunta magát, lefeküdt, és csak vakarózott a bundája alatt. Még egy ember akadt – az öregek, a szakállasok közül –, aki csendesen elnyúlt, és a mennyezetet bámulva, inkább a maga gondolataival foglalkozott. Beszéljen csak!

Podoprigora természetesen látta ezt, de nem

vesztette el a kedvét. Egyelőre beérte azokkal, akik buzgón, félig nyitott szájjal lesték a szavát... Ezeket nem engedte el, feszülten figyelte minden moccanásukat, összesúgásukat... Vaszja, az ács, ott szorong az övéi között. A hirtelenszőke kőműves, övét markolászva, keményen követelő, kutató tekintettel csüng az előadón – ő talán már egész életére határozott! A hosszú nyakú legényke, akinek Podoprigora mesébe illő sorsot szánt, egyenesen a szemébe néz, pillája sem rebben... Podoprigorának szinte beleszédül a feje... A vas, a vas! Körös-körül kiböki a földet, nem fér meg benne, kiáll, lábuk alatt hever. (Igaz, Zsurkinnak eszébe jutott az az ajtó előtti vöröses kő, amelybe egyszer ugyancsak beleütötte a bokáját.)

– Vas, technika! Mire jó mindez? Hogy a jövőben könnyű, örömteli életet biztosítson az embernek. A vasból traktorokat készítenek, sok százezer traktort a kolhozoknak. Mindenféle gépet gyártanak a vasból, ezek meg mire valók? Tudjátok, ugye, hogy a magunkfajta munkásember kényelmére. Láttátok, hogy ezekkel a gépekkel mit csináltak két hónap alatt a gátnál? Majd meglátjátok, nyárra még milyen óriásgépeket szerelnek össze, például a szénelosztáshoz akkora futószalagot, hogy fél kilométerre elröpítheti az embert. De természetesen csak szenet fog szállítani, vagonszámra, az embernek ott a repülőgép!... Senki sem repült közületek?

A gyülekezet hallgatott, csak néhányan ingatták a fejüket. Podoprigora titokzatosan és elégedetten mosolygott.

– Hát akkor közlöm veletek, hogy megígérték: tavaszra itt Krasznogorszkban két repülőgépünk is lesz, és többek között a legjobb élmunkások fognak röpködni rajtuk. Tehát, fiúk, közületek is hamarosan felszáll valaki!

A hallgatóság között halk moraj futott végig, a székeket észrevétlenül közelebb húzták az asztalhoz. Tyiskának úgy tetszett, hogy a furfangos előadó egyenesen az ő szemébe néz, mintha elsősorban neki, Tyiskának ígérné... Egyszer Zaszecsnoje felett zümmögő keresztecskét látott a felhők magasságában – vajon ember ül rajta? Podoprigora szavai nyomán valami csábító, égi magasság nyílt meg előtte, amit eddigi életében nem ismert.

– Ám az ellenség meg akar fosztani ettől a ragyogó jövőtől. Hiszen tudjuk, hogy mindenféle szemét ólálkodik az ország körül, és csak az alkalmas pillanatra vár. Nem, egyetlen percre, egyetlen pillanatra sem szabad elgyengülnünk, minden percet el kell ragadnunk az ellenségtől, hogy minél előbb sok-sok vasat halmozzunk fel!

A koporsókészítő egyre azt várta, mikor kerül rá a sor, mikor ront neki!... Úgy képzelte, hogy magát Podoprigorát is vaskéreg veszi körül, azért nem érzi az élő embert. Csak gonoszságról, gonoszságról és ellenségről mennydörög.

Íme:

– Köztünk is lappang még, elvtársak, el nem intézett ellenség...

Rémlett, hogy pillantásával feltúrja a barakkot, valakit keres. Zsurkin keze önkéntelenül megreszketett... Most, most...

– Már láttuk, hogyan dolgoznak. Álarcban befurakodtak ide is, az építkezéshez, és titokban folytatják sötét üzelmeiket! – Kire céloz? – Mi azonban meg tudtuk semmisíteni a kulákot, kiebrudaltuk a gazdaságunkból, itt is megtaláljuk, elvtársak, akárhogy álcázza is magát, csalhatatlanul felismerjük a mesterkedéseiről, provokációiról, amelyekkel alattomban szocialista frontunkat igyekszik aláásni... Látjuk őt (Zsurkin összerezzent), és hamarosan fülénél fogva rángigáljuk ki a napfényre!

Tyiska, a védence, sötét arcot vág; reá is átragadt a harag, Polja meg rá se pillant... Most már világos: vége a nyugodt életnek, a keresetnek...

Tüstént felhangzik a kiáltás: „Oda nézzetek, ott az ellenség!" Zsurkin megsemmisülten meredt Podoprigorára, megállíthatatlan, mennydörgő szájára.

Pedig az nem is kiáltott – befejezte az előadást. Podoprigora elővette a zsebkendőjét, és arcát törülgette. Hallgatósága esetlenül, nagy robajjal kelt fel a székekről. A koporsókészítő mélyen felsóhajtott, szipogva, mint a gyerek. „Csak

nekilendült, de nem sújtott le – gondolta riadtan –, még vár."

Podoprigorának és a többieknek azonban kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, hogy vele törődjenek. A sürgés-forgás kellős közepén Pjotr jelent meg az ajtóban, tetőtől talpig havasan, és elkiáltotta magát:

– Itt a pénz!

Valóban, rendőr kíséretében egy arteltag lépett a vörös asztalhoz, kezében aktatáska. A barakklakók a székeken átugrálva, tánclépésben követték az ágyak között. Igen, nemcsak hogy elhozták a pénzt Moszkvából, hanem, tekintettel a munkások jogos türelmetlenségére, szét is hordták nekik a barakkokba. Podoprigora elégedetten szemlélte az asztal körül uralkodó zsibvásárt. A pénz éppen a legjobbkor jött, erőteljesen alátámasztotta magasröptű szavait és ígéreteit. És ő maga is megkönnyebbülten érezte, hogy valahol, lelkének ködös rejtekében, most világosabb lett... Jóleső fáradtság fogta el, mint az olyan embert, aki nehéz és hasznos munkát végzett. Polja félénken mosolygott rá messziről, telt alakjával olyan tiszta, üde jelenség volt, mintha csak az imént mosakodott volna szagos szappannal. Szemlátomást őt várta – egyik lábával könnyedén előrelépve úgy állt ott, mint valamikor otthon Zina. Polja közelében mindig rá emlékezett, s felsajdult szívében a múlt: kölnivíz illata, bánat... Indult volna, de Pjotr útját állta.

Podoprigora most neki is örült. Pjotr különben is igen jól szerepelt ma: ő jelentette az örömhírt, hogy megjött a pénz.

Pjotr azonban mogorva volt és lehangolt.

– Beszélnem kell magával, megbízott elvtárs, mint pártaggal... Egy pillanatra...

Pjotr vállon ragadta Tyiskát, aki éppen az asztalhoz igyekezett, ahol a szerencsések már az asztal fölé hajolva írták alá a nevüket.

– Hová?

Pjotr cseppet sem sietősen párnája alá dugott valami batyut, amelyet most hozott, levette nehéz kabátját és nemezcsizmáját, és átadta Tyiskának, hogy tisztítsa le, azután szárogassa meg, majd ráparancsolt a fiúra, hogy rakjon még fát a tűzre, és gyorsan hozzon vizet a teáskannába. Tyiska kétségbeesetten tekingetett a bűvös asztal felé, a pénzt átvevő boldogok lámpafényben ragyogó arcára. Mi lesz, ha neki nem jut, ha elfogy... De Pjotr bácsival nem ellenkezhetett, ő mindennél erősebb.

Maga a megbízott is türelmesen várta, hogy végezzen.

Pjotr – ugyanolyan komor képpel – azt nézte, hová vezesse Podoprigorát, ahol zavartalanul lehetnek.

– Megbízott elvtárs, egy csúnya dologról értesültem...

Podoprigora arcáról eltűnt a derű. Éber tekintettel hallgatott, bólogatott...

A fizetés után az izgatott emberek sehogyan sem bírtak lefeküdni. Újra megrakták a kályhákat, elölről kezdődött a teázás, beszélgetés. Zsurkinék kiskályháján is gőzölgött a teáskanna, a két férfi otthonosan üldögélt mellette. Tyiskának úgy megbizseregtette szívét ez az otthonosság, hogy csaknem könnyezett; olyan jók voltak, mindketten, és olyan szép rend volt mindenütt; azt sem tudta boldog szolgálatkészségében, mivel járjon a kedvükben. Természetesen ő is megkapta a pénzét: másfél hónapra járó bért – leszámítva az adósságát, vagyis az ebédekért járó összeget – hatvan rubelt, és talált rá időt, hogy kifusson a sötét pitvarba, és ott kabátját kigombolva, nadrágja hátsó zsebébe rejtse az egészet, régebbi kis tőkéjével (a hazulról hozott öt rubellel és a Pjotrtól kapott tizessel) együtt; a zsebét azután madzaggal összekötözte.

– Maradj már veszteg! – utasította rendre bosszúsan Pjotr, amikor a túlbuzgó Tyiska felugrott, hogy egy-egy bögre teát töltsön mindegyiküknek. Tyiska leült, és tenyerét a zsebére tette. Odabent megzizzentek a bankók.

Pjotr előhúzta a párnája alá rejtett batyut, és kibontotta. Bárányprémes kubáni sapka került elő, tetején kis aranykereszt. Majd barna, puha szövet következett – csak gallérra való prémet kell még venni, egy helyütt nézett is már megfelelőt, divatos kenguruprémet. Ezután apró kockás, sötét csokoládé színű öltönyszövetet vett ki;

buggyos csizmanadrággal csináltatja; kék és fekete szatént, négy ingre valót, kettőt „fantázia" szabással varrat meg, kettőt pedig hosszú, gombokkal díszített gallérral, kaukázusi divat szerint.

– Ez igen . . .

Zsurkin leverten dörmögött, csodálkozva forgatta bozontos fejét. Hogy is mérhetné ő magát ehhez a páratlan, nagy kockázatokat vállaló emberhez! Amikor először sejtett meg valamit a textilüzelmeiről, kívülálló létére is megremegett. Próbált a lelkére beszélni, ijesztgette, óvatosságra intette. Pjotr azonban szemtelen, fölényes mosollyal járt-kelt, és lám – megtollasodott. Miközben irigyen simogatta az anyagot, magában Pjotr nyereségének nagyságán jártatta az eszét. Mit jelentettek ehhez képest az ő nyomorúságos kis rubeljei, amelyeket annyi erőfeszítéssel keresett meg a harmonikákon!

Tyiska is bátorságra kapott, és megsimogatta a holmikat. Jóleső érzéssel szívta be az új anyagok jellegzetes szagát; a tüntető fényűzés, a hasonlíthatatlan, megközelíthetetlen fölény illatát . . . Ha ő egyszer ilyen ruhában mehetne végig a falun, de tágra meresztené mindenki a szemét!

Az új ruha örömére Pjotr még egy félliteres butykost és újságpapírba göngyölt, káposztával és keménytojással töltött pirogot húzott ki a batyuból – Agrafena Ivanovna bőkezűségéből, természetesen. Zsurkin makacsul eltakarta tenyerével a bögréjét, és csak félig hagyta tölteni. Ivott,

beleharapott a pirogba, és lebírhatatlan vágy fogta el, hogy Pjotr vállára boruljon és sírjon.

– Igaz, Pjotr, a megbízottal újabban jó barátok vagytok?

– Miért?

– Nekem ellenségem. Megkérdeznéd tőle, miért néz rám úgy, mintha fel akarna falni?

Pjotr azonban a kincsek becsomagolásával foglalatoskodott, fél füllel hallgatta csak unokabátyját, szórakozottan megígérte... Hátha Vanya csak képzelődik. Okmányai rendben vannak, nincs tehát mitől tartania. Mellékesen előkotort a tárcájából valami utalványokat, elosztotta a koporsókészítő és Tyiska között, és kérte, hogy holnap útközben nézzenek be a szövetkezeti boltba, hozzák el az árut, neki nincs rá ideje. Tyiskának a szelvényekkel együtt még egy darab pirogot is adott.

A kiskályhában kialudt a tűz.

Az öreg ács az ágyán ült, és számolgatta a bankókat, miközben minduntalan felpislantott a mennyezetre, mint egy tyúk. Podoprigora elvtárs, amikor már fején volt a sapka, és kifelé indult, utoljára még egy percre megállt mellette. A megbízott haragosnak látszott.

– Mi az, öreg, azt beszélik, másik munkára is elszegődtél?

Az öregember apró bogárszeme kerülte a tekintetét, és csak pislogott, pislogott.

Másnap kora hajnalban, még az ébresztő előtt, az öreg felkapta kis motyóját, és kisurrant a barakkból...

A szövetkezeti boltban szappant, heringet, négynégyszáz gramm cukrot, orsó cérnát adtak Zsurkinéknak az utalványokra, dara is járt volna, de nem tudták mibe önteni. Az egészért jóformán filléreket fizetett a koporsókészítő. Szokása szerint irigykedett: „Lám, hogy ajándékozgatnak a gátnál, nem úgy, mint minálunk!"

Szolgálatuk fejében Pjotr Zsurkinnak egy darab szappant vágott le, Tyiskának pedig harminc kopejkát adott. Azon az estén korán bement a faluba – a vásárolt holmit előzőleg zsebeibe és az inge alá rejtette. Elmenet még hanyagul kezébe nyomott valamit a koporsókészítőnek, és komoly, hízelgő hangon kérte, hogy másnap megint nézzenek be egy percre a boltba, de az öregebbik kiszolgálóhoz forduljanak, akinek olyan a fekete szakálla, mintha cérnaszálon lógna. Egyebek között néhány darab fehérneműt is fognak kapni, és Pjotr majd meghálálja fáradságukat.

Zsurkin kinyitotta tenyerét, és szemügyre vette az utalványokat.

– Mi ez? – kérdezte szárazon. Csak most döbbent rá, megremegve, hogy Pjotr miféle üzelmeket folytat.

Ledobta az utalványokat a takaróra.

– Nem, Pjotr... engem hagyj ki a játékból!

Ördög vigye a háládat! – Komor képpel előhúzta a párnája alól a szappant és az utalványok mellé rakta. – Elég kellemetlenségem van amúgy is, ész nélkül futnék el előlük, ha tudnék... Csak a gyerekek... Nem, Pjotr.

– Te bolond!

Pjotr Zsurkinhoz hajolt, és fülébe sugdosott. A koporsókészítő mereven ült.

– Ne erőlködj, Petra! Hiába.

– Ez az utolsó szavad? – Pjotr felugrott. – Ú-úgy!

Fejébe vágta a sapkáját. Tyiska a kályha előtt guggolt, és fülelt. Hallotta a beszélgetést, de még nem értette egészen, helyesebben: nem mert *mindent* megérteni Pjotrral kapcsolatban. Csak őt, szegény fejét, hagyják békében, csak minél előbb érnének véget ezek a dolgok!

Pjotr azonban nem ment el. Ujjai közt forgatta az utalványokat.

– Hé, fiú... Holnap egyedül szaladsz be, nem tévedsz el, ugye? Oda, ahol ma Ivan bácsival jártál. Fogd!

Tyiska hátradugta a kezét:

– Én... nem megyek...

– Hogy?

A koporsókészítő sötéten felemelkedett, és elrántotta Pjotrt.

– Hallod-e, hagyd azt a gyereket!

Hangjában fenyegetés csengett. Tyiska, a támogatástól nekibátorodva, bosszúvágyó hangon sivította:

– Nem megyek!

Tyiska kéjes bizsergést érzett a torkában. „Ha most kiugornék a barakk közepére, félőrült, vad ordítással, hogy mind meghallják, felugráljanak" – az ágyakról már amúgy is érdeklődve nézegettek feléjük.

– Vigye el az ördög!... – Pjotr szótlanul hátralépett, csak a szemét felhőzte el egy pillanatra valami haragos kis köd. Először történt, hogy meghátrált Tyiska előtt. Sarkon fordult és elment.

A koporsókészítő elgondolkodott, majd óvatosan és békítő hangon megjegyezte:

– Ne vedd komolyan... Tréfás ember, csak komédiázik.

De Tyiska nem kerülhette el a megtorlást...

Másnap, műszak után végre felkerekedett a koporsókészítő, hogy a piacra menjen. A kendő járt egyre az eszében. A keresetéből száz rubelt akart hazaküldeni, akkor még megmarad a harmonikajavítással keresett százötven; nem sajnál egy tizest kiadni belőle.

Tyiska is csatlakozott hozzá, engedett a kísértésnek, hogy életében először pénzzel a zsebében sétáljon a piacon, mint egy úr. Útközben, egyéb beszélnivaló híján, nem minden dicsekvés nélkül tanácsért fordult Ivan bácsihoz:

– Ivan bácsi, tegnap megint megkérdezett a megbízott, meggondoltam-e már, hogy akarok-e sofőrnek tanulni, vagy sem. Aszongya, gyorsan

kell határozni. Akárhogy is fontolgatom, nem tudom...

A koporsókészítő elgondolkodva mondta:

– Gyenge vagy te ahhoz. Az automobil vasból van, nehéz... A mi egyszerűségünk, Tyiska, nem való a vashoz, siralom vagyunk mi, nem emberek. Te csak a fával tanulj meg bánni, az puhább, és jobban illik a jellemünkhöz.

– De hiszen én is így... – Tyiska úgy tett, mintha egyetértene a koporsókészítővel. De nem mondott el neki mindent végig... Az este Podoprigora valóban odaült mellé az ágyra (Zsurkin éppen elment valahová), s megkérdezte:

– Gondolkozol, Kulikov?

– Úhüm.

– Minek itt annyit gondolkodni? Mások a te helyedben... – Podoprigora különösen jókedvű és izgatott volt; vállával taszigálta a fiút. – Képzeld csak el, Kulikov, mi lesz a faluban, ha megtudják! Ki az, kérdezik majd, kicsoda? Csak nem az a Kulikov, aki tegnap még majdhogynem kéregetett, most meg egyszerre autón jár? Hű, azt a... Ide hallgass csak... (Tyiska, aki hajlamos volt az ilyen álmodozásokra, amúgy is csupa fül volt, arcát szégyenlős mosoly ragyogta be.) Vegyük például azt az esetet, hogy a falutokban megalakul a kolhoz. Minden jó volna, de honnan vegyenek traktorost?... Hogy honnan? Hát tessék, itt van a mi Kulikovunk, ő sofőr! Gyerünk, kérjük meg Kulikovot!... Mi is az apai neved?

Tyihon Iljics? Talán Tyihon Iljics hajlandó lesz. Hahaha!

Podoprigora, aki a saját elbeszélésétől éppen úgy tűzbe jött, mint Tyiska, kezét dörzsölte, hangosan nevetett.

– Öreg édesanyád meg, ha meglát téged... Tudod (Podoprigora elragadtatásában már suttogott), anyádnak nem írjuk meg, hogy sofőrnek tanulsz. Majd egyszer eljön hozzád látogatóba, és te autóval mégy elébe az állomásra. Megérkezik az öregasszony, néz, néz... Teremtőm, ki jön ott a robogó autón? Maga vezeti? Ki ez, valami nagy kutya lehet, az ördögbe is!

Nagy lelkesedésében még amúgy istenigazában meg is cibálta Tyiskát. Mindketten nevettek. Podoprigora megkérdezte:

– Nos, jó lesz?

Tyiska a könnyeit törölgette:

– Jó...

Most Tyiska megint megpróbálta távolról, a kívülálló szemével nézni magát azon az automobilon. Ott száguld a teherautó a kavargó hóban, elöl pedig, a kormánynál Tyiska, a parasztlegény, szakadozott, lengő daróckabátjában, rongyos kis sapkájával a fején, amely csak arra jó, hogy alamizsnát dobjanak bele. Kész nevetség! Tyiska persze nem hitt a dologban, mint ahogy a saját beleegyezését sem vette komolyan, mégis játszott a gondolattal (mert sem Ivan bácsi, sem más nem láthatta, mivel szórakozik magában), megint

odaült a kormány mellé, megint szélvészként robogott...

Elég későn értek a piacra. Már elnéptelenedett, az utolsó árusok szedelőzködtek, és indultak haza, ki erre, ki arra. A fehér hóba álmatagon és olyan sötétvörösen temetkezett bele az alkonyat, mint a kihunyó szénparázs. Egyszerre váratlanul Pjotrral találták szemközt magukat.

Zsebre tett kézzel állt az üres tér közepén, mintha várakoznék. Tyiska Zsurkin háta mögé igyekezett. De nem, Pjotr vidáman nézett rájuk, tehát már elfelejtette a tegnapi dolgot. Megszólította őket:

– Mi az, kereskedni jöttetek?

Zsurkin zavarodottan válaszolt:

– Csak az ócskaruhákat néznénk. Hol vannak?

Pjotr egykedvűen vezette őket az üres asztalok mögé, ahol részben a havon, részben a ládákon még egész halom ócskaruha hevert. Egy paraszt, akinek arcát és sapkáját egyaránt belepte a dér, éppen egy vörös galléros, jó minőségűnek látszó, fekete kabátot forgatott és hajtott össze. „Nekem..." – áhítozott reménytelenül Tyiska.

Pjotr észrevette a pillantását:

– Jó ez a bunda, gazda?

– Nekem mindegy, fő, hogy fel lehessen venni – tört ki hirtelen Tyiskából az őszinteség. Megörült, hogy Pjotr olyan kedves hozzá.

– Helyes – biztatta Pjotr. – Most pénzes legény vagy, magad keresed a kenyered, szégyen

ilyen rongyosan járnod, mindenki kinevet. Jól szabott bunda!

– Mit érek vele? Drága.

– No, majd beszélünk róla a polgártárssal.

Tyiska szégyenlősen topogott. Zsurkin magára hagyta, a sorok között járkált. Pjotr pedig komolyan csevegett az ócskással, szakértően veregette tenyerével a bundát, forgatta erre-arra, azután azt mondta Tyiskának, hogy próbálja fel.

– De háát . . .

Pjotr azonban már vállára dobta a bundát, tartotta, hogy az ujjába is belebújjon. Pjotrnak ezt a buzgó atyai gondoskodását nem merte visszautasítani. Belebújt tehát a kabát ujjába, beburkolózott, és nyakig benne volt a meleg holmi soha nem érzett gyönyörűségében.

A bunda tekintélyes bőséggel lötyögött a legényke hasán. Kicsit hosszú volt ugyan, az igaz, de Pjotr azzal biztatta, hogy „Sebaj, majd belenősz, hiszen még növésben vagy!" A farkasprém gallér sálként ereszkedik a mellére, ilyen vastagságon semmiféle fagy át nem hatol. Pjotr szemmel láthatóan szintúgy meg volt elégedve, Tyiskának ide-oda kellett forognia előtte.

– Csak a sapkával együtt adom – mondta a zsibárus.

Pjotr a sapkát is megnézte. Rókaprémből készült, kicsit kopott ugyan, de valódi rókaprém sapka volt, bársony felsőrésszel. Tyiskának még Pjotr kubáni sapkájánál is kívánatosabbnak tet-

szett, de erről nem szólt neki, nehogy elkedvetlenítse. Sehogy sem jutott eszébe, kin is látott valaha ilyen sapkát – valami megközelíthetetlen emberen. A sapka is éppen jó volt, puhán fogta körül és melegítette a fejét.

Tyiska biztosra vette, hogy ezt a számára elképzelhetetlen úrias köntöst természetesen mindjárt lehúzzák róla. De jólesett legalább megpróbálni, nemcsak gondolatban, hanem valóságban, tetszelegni benne egy kicsit. Pjotr halkan megkérdezte, hogy mennyi pénze van.

– Nekem ... hetven rubelem – sietett kimondani Tyiska. A tíz rubelről és az aprópénzről, ami még ezenfelül volt, hallgatott: fél hónapig enni is kellett valamiből ... Pjotr tettetett unalommal (tudta, hogyan kell vásárolni!) a zsibárushoz fordult: – Mi a végső ára?

Ezen a napon Pjotrnak jó oka volt a vidámságra. Kora reggel a cimborái közölték vele, hogy Nyikityint két rendőr kísérte ki a faluból. A piacra is korábban ment ki a szokottnál, nem annyira azért, hogy az eladókat ellenőrizze, mint inkább, hogy élvezze a diadalát. Legalább egy órája keringett már jelentősen köhécselve és tenyerébe fújva Agrafena Ivanovna szerény kis kosara körül (kendővel letakart cipók), amikor végre Duszja megérkezett. Akkor (köszöntésére a lány csak szemöldökével válaszolt) ügyesen megválasztotta a pillanatot, hogy minél pontosabban célba találjon. Mintegy véletlenül vetette oda:

– Haha, láttam ám reggel a maguk komédiását, ketten kísérték kivont karddal!

Duszja, úgy látszik, már tudta. Arca lángba borult.

– Talán bizony... maga árulta be?

– Én! – felelte kihívó nevetéssel Pjotr. – Én bizony! Ilyen szemét népséget megtűrni a mi üzleteink közelében, tudja... nem kívánatos. Igazam van, Agrafena Ivanovna?

Duszja elfulladt, egyetlen szót sem bírt kinyögni. Pjotr pedig ott állt előtte, és belenevetett a lány haragosan izzó szemébe. Igen, igen, eljött az idő, amikor ez a szempár végre észrevette őt! Agrafena Ivanovna némán bámult rá, mint valami démonra.

Haha! Már csak két hét van hátra (akkorra ígérte a szabó), és Pjotr teljes díszben jelenhetik meg a lány előtt.

– Egy százast kérek – mondta a zsibárus.

Pjotr hamiskásan füttyentett. A zsibárusnak két szóból is meg kellett volna értenie, hogy nem holmi bárgyú fickóval van dolga, hanem hozzá hasonló kereskedőemberrel, és hogy semmi értelme feleslegesen vesztegetni a szavakat. Tyiska lélegzetvesztve, mereven állt ott a bundában, fején a magas rókaprém süveggel, mintha nem is a bundára, hanem őreá alkudoznának. A zsibárus nem sokat beszélt, de nyolc tízesnél nem akarta alább adni. És ragaszkodott hozzá, hogy Tyiska cserébe

otthagyja neki régi kabátját és sapkáját („az egész már úgyis csak madárijesztőnek jó").

– Jól van – egyezett bele méltóságteljesen Pjotr, és Tyiskához fordult. – A tízet én adom hozzá... kölcsönbe. Akarod?

– Köszönöm, bácsika – rebegte Tyiska.

Magánkívül futott az üres bódé mögé. Kigombolta a nadrágját és megdermedt kezével eltépte a madzagot. Jaj, biztosan meggondolja magát a deresarcú... vagy Pjotr csak gonosz tréfát űz vele a tegnapiért. Kihúzta pénzecskéjét, megszámolta. A kocsinál, a fagyban lázasan cibálta le magáról a kabátot.

Pjotr pedig – kár volt rá haragudnia, hiszen jó ember – türelmesen tartotta kezében a bundát. Mert hiszen – kinek a bundáját tartotta?

Most még közelebbről – egy szál ingen keresztül – érezte Tyiska az új holmi szívdobogtató súlyát, melegét. Alkonyi homály vonta be az üres piacteret. Tyiska elfelejtett még egyszer köszönetet mondani Pjotrnak, hátranézni is elfelejtett, azért nem is vette észre, hogy annak szemén megint a tegnapi köd suhant át... Gyorsan utol kell érnie Ivan bácsit, mielőbb megmutatnia magát!... Tánclépésben futni, futni!... Ivan bácsit azonban sehol nem látta, és a puszta téren alig lézengett már egy-két ember. Tyiska megtapogatta magát – egyedül, tanúk nélkül –, igen, rajta volt a bunda! És a szélből édesanyja alakja vált ki, könnyezve, szemét tenyerével ernyőzve – és

nem akart hinni a szemének; azt hitte, megháborodott! És mindenfelől falusiak özönlöttek elő; legények, akik irigyen úgy tettek, mintha észre se vennék. Nagy garral asszonyok futottak ki az udvarra, és gonoszul hallgattak; a kiskapukban öregemberek álltak, és ők is majd kinézték a szemüket!

Igen, bunda volt Tyiskán... csak az ujja bő egy kicsit, belefúj a szél; talán össze kellene varrni? – találgatta, miközben a bunda ujjába dugta a kezét. Ohó, így aztán meleg!

Nem Tyiska – valami vonagló furcsaság lépett be a barakkba, bűntudatos, boldog vigyorgással. A barakk csaknem üres volt...

Legelőször Pjotrra esett a pillantása – hát ez hogy került előbb haza? Vagy öt cimborája volt vele, ittak, vigyorogtak. Pjotr odalépett a fiúhoz, megragadta a kabátujját, és olyan erősen markolta, hogy Tyiskának elállt a szívverése...

– No, mutasd az új gúnyádat!

És maga után vonszolta az ágyak közé. Mögötte elbődült valaki:

– Pópa!

Tyiska félholtan vánszorgott... az utálatosan derékba szabott, hosszú pópakabát szárnya a földet súrolta, félrőfnyi széles ujja esetlenül lötyögött csontos karján, amelyet Pjotr könyörtelenül ráncigált, a fején himbálózó rókaprémes pópasüveg alól kilógtak nyíratlan hajfürtjei. Pjotr kajánul gyönyörködött benne – nem sajnálta a tíz ru-

belt! Tyiska könnyfátyolos szemmel, segélykérően nézett körül: Podoprigora bőrkabátját kereste, kereste a koporsókészítőt, Aranyost. Egyikük sem volt ott.

– Pópa! – harsogták újra a cimborák.

Pjotr diadalmasan vezette helyére Tyiskát. A barakk harsogott; Tyiska úgy érezte, hogy az emeletes ágyakon egymás hegyén-hátán vigyorgó, hasadt ajkú, nagy fogú pofák gurulnak és nyögnek a nevetéstől; az egész barakk rázkódva nyerített. Aztán egyszerre olyan csend lett, mintha összedőlt volna... Podoprigora lépett be valakivel, talán Vaszjával, az áccsal – menet közben fejezte be a beszélgetést...

Valakit keresett a szemével: igen, Tyiskát kereste, egyenesen feléje tartott.

– No, Kulikov, megbeszéltük a munkásbizottságban a jelölésedet, semmi akadálya nincs. Márciusban tanulni küldünk.

Nyilván meglepte őt a fiú komor arca. Odaült mellé, és részvéttel kérdezte:

– Mi bajod, beteg vagy?

– Nem – felelte Tyiska.

És csendesen igyekezett kibújni a keserves, testét égető bundából... A cimborák, mint a kutya, oldalogva surrantak ki a pitvarba, onnan, a sötétből lestek befelé. Pjotr bent maradt, figyelt... hogy is folyhatott volna beszélgetés nélküle?

– Természetesen, megbízott elvtárs – avatko-

zott bele –, fel kell karolni ezt az árvát. Csakhogy, ami a tanulást illeti... – itt felsóhajtott, és lemondóan legyintett – hiába! Nehézfejű! De ha, mondjuk, ebből a proletárfajtából emelnének ki valakit...

Podoprigora átható, súlyos pillantással mérte végig:

– Barátom, ma valahogy olyan... kaján képed van.

Pjotr pislogott, gunyoros mosolya sehogy sem illett a helyzethez.

Vaszja pajzánul oldalba lökte Tyiskát:

– Hé, sofőr, a tieidet csak megkocsikáztatod?

– Ühüm. – Tyiska meggörnyedt, és eltakarta arcát.

Podoprigora megjegyezte:

– De nehogy szégyent hozz a Kokszohimra!

Mintha jóleső, atyai meleg maradt volna utána az ágyon. Tyiska befúrta fejét az új bunda alá, amelyből émelyítő farkasszag áradt. Eszébe jutott édesanyja, a sógor... a keresményére gondolt: mindössze egy tízes maradt meg; és az adósság, ráadásul! A helyrehozhatatlan veszteségtől teljesen magába roskadt... De nemsokára csendes, tiszta álom fonta körül, melyben talán ugyanazt, a barakkok mögött elterülő, sokszor bejárt földet látta, ahol annyi tengődés, izgalom közepette barangolt, most azonban fiatalnak, ünnepvárónak tetszett, mint amilyen a valóságban is volt, mert hiszen akármi történjék is, mégiscsak az övé, Tyiskáé is ez a föld.

Az ünnepeket követő napon Kalabuh nem jött be a szerkesztőségbe. Szousztyin számára nehéz megpróbáltatás napja volt ez. Felettesének távolmaradását ugyan tökéletesen indokolta az a körülmény, hogy kellő mennyiségű korrigált és elfogadott cikk volt raktáron; no meg Kalabuhnak az oktatás körül is akadhattak halaszthatatlan teendői. Szousztyin maga is kitűnően elintézte a rovatot.

Ámde Kalabuh másnap sem jelent meg. A szobájában tátongó üresség Szousztyin előtt határozottan fenyegető jelleget öltött. „Mindennek én, én vagyok az oka..." A távollevő ember kemény, megvető arccal kísértett képzeletében. Estére taggyűlést hirdettek, a cikk és egyebek megvitatására. Szousztyin meggondolatlan és – szerinte – gyerekes cselekedete szégyenletes, fenyegető máglyatűzzé lobbant. Ám legyen! Szousztyin még ebédelni sem ment, kitartóan üldögélt a szobájában azzal a dühödt elhatározással, hogy lesz, ami lesz, találkozik Kalabuhhal, és nyíltan, szemtől szembe fogadja tőle a legrosszabbat is. Ördög vigye, ha szakításra kerül is a sor, ha meg is kell válnia a laptól, elvégre felnőtt polgár, és annak idején ő is katona volt.

A zártkörű taggyűlést a főszerkesztő szobájában tartották. Az esti munka szokásos lázas iráma egy időre elcsendesedett, a szobák nyitott szel-

lőztetőablakaikkal üresen, elhagyatottan tátongtak, még a folyosón is csak minden második lámpa égett... A titkárságon, ahová Szousztyin azért ment, hogy átadja a kéziratot (helyesebben, hogy megtudakolja, bejött-e Kalabuh; kiderült, hogy igen), a titkárságon tehát, a főszerkesztő szobájával szomszédos helyiségben nesztelenül jöttekmentek az emberek, és fojtott hangon beszéltek. Ott, a zárt ajtók mögött, megfeszült most az egész kollektíva idegrendszere, alighanem vihar tombol odabent.

A taggyűlés után Kalabuh valóban bejött a szobájába. Épp olyan volt, mint máskor, csak fáradt, beesett szeme körül gyöngyözött a verejték. Igen, vihar volt... De megszokott módján köszönt: nyugodt, határozott fejbólintással.

– Maga még itt van?

Szousztyin odalépett hozzá, egészen közel:

– Szándékosan vártam meg, Kalabuh elvtárs. Tudja, hogy én voltam az oka...

Kalabuh nagylelkűen mosolygott, és vállára tette kezét.

– Nem, én nem hibáztatom, senki sem okolja magát. Miért ne mondja el az ember nyíltan egy párttagnak a kételyeit, ha már egyszer vannak! Pártunk egyenességre és bátorságra nevel. Becsületes önvallomásra... Arra, amit önkritikának nevezünk. Lehet, hogy kijelentéseimet, hogy úgy mondjam, határozatlanul, meggondolatlanul fo-

galmaztam meg... De hiszen a mi szavaink: a cselekedetek!

Megkönnyebbülés, részegítő, hálás megkönnyebbülés! Nemcsak a maga megkönnyebbülésének, hanem Kalabuh magatartásának is örült. Mintha amaz gyötrelmes vizsgálaton ment volna át a szemében. Ez a nyugalom a várt harag helyett... Bizonyára ugyanilyen őszintén és éppen azért méltóságának legkisebb csorbítása nélkül ítélt önmaga felett az imént a főszerkesztő szobájának ajtaja mögött... De erről természetesen egy szót sem említett.

– Jó, hogy itt maradt. Adja ide a kéziratokat; ami sürgős, majd elintézem. Maga most elmehet. Reggelre egy cikket kell írnom.

Egy perc múlva már az ajtó felé tuszkolta Szousztyint, és komoly, baráti kézszorítással bocsátotta útjára. Mindenáron egyedül kívánt maradni...

Szousztyin reggel értesült róla, hogy csakugyan megírta a cikket, s hogy az Kalabuh teljes aláírásával jelent meg. De a nyomdából még nem hozták be az újságot. A szerkesztőségben a beavatottak azt rebesgették, hogy a cikket a tegnapi párttaggyűlés követelte Kalabuhtól. Kalabuhnak nyilatkoznia kellett valamiről, nyilvánosan. A munkatársak rendkívül kíváncsian lesték a lapot. Szousztyin kínosnak érezte türelmetlenségüket.

Tehát még nem ért véget a megpróbáltatás?

Szobájába zárkózott, és céltalanul lapozgatott

egy halom újságban. Címek és sorok libbentek ide-oda... Miért jár egyre Msanszk a fejében? Gabonabeszolgáltatás, gabonabeszolgáltatás... Napról napra egyre elviselhetetlenebbül, egyre dühösebben rítt ki a jelszavakból és cikkekből ugyanaz a szó: kulák... *Teljesítettük a munkások követelését a harmadik iparosítási kölcsön összegének felemelését illetően. Újabb 150 millió rubel az ország iparosítására! Újabb csapás a kulákokra és a pánikkeltőkre!* Események tarkállottak, suhantak el Szousztyin szeme előtt – tegnapiak és tegnapelőttiek, fővárosiak és eldugott vidékiek, és bármennyire különbözők voltak is, mind ugyanarról szóltak, egyetlen égetően fontos gondolat kapcsolta össze és szelte át meg át valamennyit...

Mareckij, Szlepkov és társaik pártellenes kirohanása a Fékgyárban. – Az Uralnyefty 22 százalékkal túlteljesítette tervét. – Szvirsztroj, Cseljabtraktorsztroj, Kercsi Kohóüzem... – Moszkva és Leningrád üzemi aktivái egyértelműen, keményen elítélik a jobboldali elhajlókat. – Munkásbrigádok a penzai körzetben, a gabonabeszolgáltatással elmaradt falvakban. (Ahá, itt már a hazai tájakról van szó!) *Egész sereg járás teljesítette évi tervét. Egyes járásokban azonban, például a msanszki, parevsinszki és egyéb járásokban 18 százalékig terjedő lemaradás mutatkozik...*

Szousztyin szívét féltékenységhez hasonló érzés szorongatta... Msanszk, Msanszk is! Mintha

megcsalta volna Szousztyint, engedély nélkül kitört a szabadba. A ma harcos, izgalmas valósága viharzott körülötte.

Valóság!

Szousztyin csak így, újságcímeken és cikkeken átszűrve szemlélhette; olykor megszimatolta maga körül alig érzékelhető vihar szagát. Utazni, utazni! Ezzel a msanszki hírecskével betelt a pohár. Utazni! Mindennél fontosabbnak érezte most ezt, még a kémiánál is, mert hiszen az is, meg a tanulás is, és általában életének régen várt, döntő fordulata (hirtelen és megmásíthatatlan fordulata) valahogy teljes egészében attól függött, ami *ott* történik. Hiszen a kémia sem csupán egyéni ügye volt, és elvégre mint kéziratjavító is hasznára lehet az országnak. Nem erről volt szó! A lelkiismerete követelte, hogy határozottan elinduljon valamerre – azonnal! Nem tudta volna összefüggően elmagyarázni, miért... De mostanában túl sok minden furdalta. Lám, ezek a fő- és alcímek is, amelyeknek ötletszegénységén és sutaságán olykor mosolygott. Igen, de így is helyénvalók, hatnak, a célt ostromolják! Az ő kiszínezett, cikornyás cikkecskéi pedig!

A kihordó meghozta az újságokat. Íme, itt van Kalabuh neve az első rovatban. Szousztyin régen nem olvasott politikai cikket ilyen heves és remegő, szinte aggódó kíváncsisággal.

Döntő szocialista támadásunk – így kezdte Ka-

labuh – *bőszült ellenállást vált ki a burzsoá és kispolgári elemekből. Ez az ellenállás egyrészt nyíltan, a kulákterror vadállati formáiban nyilatkozik meg, másrészt alattomosan, a pártunkban hol jobb-, hol baloldali köntösben fellépő kispolgári ingadozások képében.*

A továbbiakban ismert dolgokat ismételt a szerző; arról írt, hogy a párt két fronton harcol, s adott esetben a jobboldali veszély elhárítására összpontosítja legerősebb ütegeit.

A jobboldali ellenzék nem akarja beismerni, hazug és rágalmazó koholmányait lelepleztük és szétzúztuk. A jobboldaliak azt jósolták, hogy a paraszt önszántából nem megy a kolhozba; az a tény, hogy egész járások tértek a kollektivizálás útjára, megdönti ezeket az opportunista feltevéseket. A jobboldaliak, a kuláktól való páni félelmükben azt jövendölték, hogy szakadás áll be a parasztság és a munkásosztály között. A jobboldaliak gabonaválságról üvöltöztek. Amint tudjuk, ennek éppen az ellenkezője igaz: az új falu mohón sóvárog a gépek, traktorok után, s elvitathatatlan sikereket értünk el a gabonabeszolgáltatás terén!

Ideje, hogy véget vessünk a jobboldali kapitulánsok szégyenletes aknamunkájának! Ez pedig csak úgy lehetséges, ha . . .

Ilyen kategorikusan, ilyen elítélően még soha nem nyilatkozott Kalabuh! És éppen ez a körülmény ébresztett bizonyos meggondolásokat . . .

Mintha Kalabuh kitörölt, határozottan kitörölt volna valamit magában. Miért? Természetesen a párt vasfegyelme, a párt egységessége sugallta, hogy így cselekedjék a döntő támadás pillanatában. Ez a támadás az ő sorsától is elválaszthatatlan, vélte Szousztyin.

Kalabuh szokás szerint a déli szünet után jelent meg. Komoly arcán nyoma sincs izgalomnak, csupán a fagyos széltől olyan piros foltos. Leült, egykedvűen húzta magához az újságot. A kipróbált kommunista acélossága!

Szousztyin nem állhatta meg szó nélkül.

– Olvastam a cikkét. Minden tökéletesen világos.

Kalabuh bólintott, és bizonytalanul hümmögött. Ma főnökösen száraz volt, nem olyan, mint máskor. Szousztyinnak azonban halaszthatatlan, fontos beszéde volt vele.

Az utazásáról. Szóról szóra úgy kezdte, ahogy Zibinnel. Csak kis időre menne el, legfeljebb egy hónapra. Azt is mondta, hogy levelezői munkakörben szeretné kipróbálni képességeit. Ha Kalabuh elvtárs megengedi . . .

Kalabuh zárkózottan tűnődött vagy egy percig.

– Nincs kifogásom ellene. De előbb keressen valaki helyettest.

S nyomban hozzátette, most már bizonyos helyesléssel:

– Kétségtelenül sok érdekeset fog tapasztalni.

Szousztyin belekapaszkodott ebbe a mondatba. Az ő számára még csak most kezdődött a beszélgetés. Szükségét érezte, hogy ez az ember végighallgassa, hogy ismét egész bizalmával forduljon felé, és esetleg valami jó ötletet adjon.

– Kalabuh elvtárs, tudja, még a moszkvai utcák is annyira megváltoztak, hogy önkéntelenül sok kérdés és gondolat merül fel az emberben... Hát ott, arrébb, mi van? Számomra ez az „ott" olyan, mint egy ismeretlen, hatalmas tenger, ahonnan a magamfajta halandókhoz csak csobbanások jutnak el: újságcikkek, esetleg elbeszélések, olykor levelek, amelyek még inkább összezavarnak. Ami az újságcikkeket illeti... olykor talán az, aminek lennie kellene, háttérbe szorítja bennünk a meglevőt, azt, ami már van? És talán így is kell? Hiszen a legfontosabbról van szó, valamennyiünk sorsa dől most el, és komolyan döntenek felette, ugye, Kalabuh elvtárs?

Kalabuh figyelmesen, szigorúan hallgatta.

– Igen, komolyan.

– Nos, hát én is döntöttem. Úgy határoztam, hogy elutazom. Ne gondolja, hogy kételkedem. Számomra a kollektivizáció szükségessége és az, hogy a mezőgazdaság elmaradottsága gátolja, veszélyezteti a forradalmat: éppen olyan vitathatatlan tény, mint a maga számára. Bocsánat, ez nem kételkedés, hanem vágy, hogy előremenjek, tisztánlátón, megbizonyosodva; ugyanolyan becsü-

letes vágy, mint tizenkilencben, amikor a Vörös Hadseregbe beléptem.

Kezében remegett a cigaretta, nem akart meggyulladni. Mégis egyszerre megkönnyebbült – felszabadultnak érezte magát. Kalabuh összevont szemöldökkel tűnődött. Lassan sétálgatott a szobában. Majd megállt kedvenc szószékénél: az ablaknál.

– Maga most azt kérdezi, komoly-e mindez? Igenis, nagyon komoly, és ezért a maga kijelentései egészen természetesek. Igen. Éppen a napokban beszélgettünk róla...

Egy magas állású személyiséget említett; csak úgy a kereszt- és apai nevén nevezte. Ebben természetesen nyoma sem volt dicsekvésnek, éppen csak hogy ismételten hangsúlyozta, milyen meghitt, baráti viszonyban áll az ilyen emberekkel. Igaz, hogy a Kalabuh-féle kereszt- és apai nevek legtöbbjének tekintélye az utóbbi időben kissé megcsappant; kiderült, hogy az illetők ingadoztak, és súlyos hibákat követtek el, amelyeket most önsanyargató hévvel szánnak-bánnak. Ugyanakkor ezek a nevek változatlanul megmaradtak azon az állami szinten, ahonnan világosan áttekinthető az egész ország. Miért ne tartotta volna nyitva a fülét Szousztyin?

– Igen, egyebek között arról is beszéltünk, hogy mostanában falun sokat suttognak a háború közeli és kívánatos voltáról... – Kalabuh helyesbített – vagyis a falu jómódú, gazdaságilag veze-

tő rétegeiben. Ezért szerintünk nincs kizárva, hogy a szovjet értelmiség túlnyomó része hasonló nézeteket vall... amelyek, ha a velejüket tekintjük, lényegében bizonyos félelmet, aggodalmat tükröznek, hogy...

Kalabuh ujjaival csettintgetett, erőlködve, nehezen keresgélte a szavakat.

– ...hogy valami nem eléggé jól kiszámított politikai lépésünk következtében... el ne veszítsük a forradalom legfőbb vívmányait.

Szousztyinon kínos borzongás futott át. Csak nem kapta rajta Kalabuh titkos és régóta magában hordozott aggodalmán? És nem ezt az aggodalmat mélyíti most még jobban el?

– Tehát azt akarja mondani: alapos okunk van attól tartani, hogy... hogy esetleg azt is elveszíthetjük, amink van? De hiszen a cikkében...

Kalabuh kitérően és türelmetlenül félbeszakította: még nem fejezte be a gondolatát.

– Most pedig arról, ami van, és aminek lennie kellene. Maga mintegy elismeri a „kell" szükségszerűségét. Nem tudhatom előre, milyen benyomásokat szerez majd utazása során. De egyes... elszigetelt esetekben... most az alapvető kolhozpolitikánkról beszélek... egyes esetekben talán a túlbuzgó helyi elhajlók hibájából, tegyük fel, azt a benyomást hozza magával, hogy a parasztok, mondjuk, nem egészen önként lépnek be a kolhozba. A kolhoz azonban mégis megalakul. Tehát maga szerint a kolhoz szükségszerű lesz.

(Valami leereszkedő, bölcs mosolyféle reszketett Kalabuh ajkán.) És maga szerint olykor helyesnek bizonyulhat, ha a meglevőt a kívánatossal helyettesítjük? Egyáltalában, ha már filozófiai terminus technicusokra térünk át, én itt pontosabban így fogalmaznám meg: „Látszat". A látszat nem helyettesíti a meglevőt, hanem ellentmond neki, elferdíti, Szousztyin elvtárs! Vagy talán mindaz a meglevő a maga nyelvén egyúttal valóság is?

Szousztyin kábultan intett nemet a fejével. Kalabuh mintha lépten-nyomon ágaskodó hegyes szögek között lavírozna, és ellenállhatatlanul vonzaná őt is maga után. De hiszen érthető, érthető minden, miért zavarja meg a fejét?

– Próbálja csak meg, tekintsen bele, nincs-e meg a realitásnak és a látszatnak ez az ellentmondása a mi... építőmunkánk egyéb területein is? Azt mondják például, hogy a gabonaválság szűnőben van. Nos, egyrészt... efelett nem hunyhatunk szemet... még mindig élelmiszer- és kenyérjegy-rendszer van nálunk. Másrészt meg a gabonabeszolgáltatás, amely, mint maga is jól tudja, nemritkán gabonafelkutatásba és... hm... a falu termelő életébe való beavatkozásba megy át. Vagyis elkerülhetetlenül összeütközésbe kerülünk a falu legbefolyásosabb, gazdaságilag hatékony rétegével. Beszélhetünk-e ilyen körülmények között a gabonaválság felszámolásáról, úgy, mint valami szervesen folyó realitásról?

„Tehát ez is csak látszat" – fejezte be magában Szousztyin. – Akkor hát mi marad a cikkből?

Már nem örült neki, hogy felvillanyozta Kalabuhot („megint, mint az evangéliumi kísértő sátán, a szikla peremére állítottam"). Kalabuh most egyre jobban kilép óvatosságából, és utóbb még egészen kitárulkozik. Ettől a Kalabuhtól idegenkedett a lelke... De mégsem állhatta meg, hogy meg ne kérdezze:

– És ezek a frakciós beszédek, amelyekről mostanában írnak, mit jelentenek ezek?...

Nem fejezte be gondolatát.

Kalabuh kutató tekintete egyenesen rá irányult. Egészen váratlanul. És Kalabuh vállat vonva visszament az íróasztalhoz. Talán eszébe jutott titkárának minapi fecsegése, és észbe kapott... Szousztyin megszégyenülten töprengett.

– Azt kérdeztem magától, ami izgat. Nem kérdeztem volna ugyanígy Zibintől, ha sejtem, hogy hivatalosan fogja fel...

Kalabuh leült, és sokatmondóan felrántotta szemöldökét.

– Zibin elvtárs azt csinálja, amiért ide tették.

Ez a röpke kis mondat, különösen ez az „ide tették", tulajdonképpen nem Szousztyinnak szólt, hanem más, távollevő személyeknek, akik meg tudnak érteni bizonyos árnyalatokat; de Szousztyinnak is volt némi tapasztalata, ő is megértette. Sőt mi több, azt is észrevette, hogy Kalabuh sze-

mében egy pillanatra rejtett gyűlölet villant... nem, bizonyára csak képzelődött... Hogyan volna lehetséges, hogy egyik párttag ilyen érzelmet tápláljon a másik iránt? Nos, tegyük fel, viták, nézeteltérések, elvi ellentétek...

De Kalabuh, átlapozva egy dossziét, ismét megenyhült, valami kellemes, érdekes dolog jutott eszébe: Bergsonra, a filozófusra gondolt:

– Az ünnepek után egy napocskát gyengélkedtem. Bergsont olvasgattam. Tudja, mit mondott az emberiségről?

És Kalabuh a kéjenc hangján idézte:

– Hullámok vagyunk a világ teremtő fejlődésének növekvő áradatában! Első soraiban állunk ennek az előretörő önfejlesztésnek és a világ feltárásának; bennünk éri el ez a lendület a tetőfokát.

Szousztyinból önkéntelenül, vadul kitört:

– És a kulák?

Kalabuh bosszúsan ráncolta a homlokát.

– Itt a... hm... a szabad, önmagát filozofikusan szemlélő egyénről van szó.

Különben nehéz volt őt megállítani. A Zibineset után most fennkölten pihent.

– Igen érdekes, amit később mond... Már egy másik művében. Minden filozófiai rendszer, állapítja meg, minél jobban beleéljük magunkat, egyetlen alapvető ponttá válik számunkra. Ebben a pontban van a filozófus minden intuíciója. Ez semmiképpen ki nem fejezhető. Ezért a filozó-

fusnak egész életében úgy kell beszélnie, hogy állandóan közeledik a célhoz, de soha el nem éri. Nos, Bergson azt állítja, hogy a korszak, amelyben ez vagy amaz a mű íródott, csak másodrendű szerepet játszik. Képzelje csak, azt mondja, hogy ha Spinoza Descartes előtt élt volna, akkor kétségtelenül némileg mást írt volna, mint amit írt, de azért az is csak spinozaizmus volna!

Kalabuhot ismét ellenállhatatlanul felkeltette valami a helyéről, úgy örült ennek a bölcs Bergsonnak! (Bölcs ember, de mégiscsak idegen – ez magától értetődik.) Szousztyin megjegyezte:

– Ez azonban bizonyos mértékben Nietzschére emlékeztet. Ő mondja, hogy minden műalkotás bizonyos meghatározhatatlan zenei ingerből születik...

Kalabuh komoly fejbólintással helyeselt. De nem volt ideje végighallgatni, azért így szólt:

– Különben nem ártana, ha olykor... szabad időnkben egy-két órát elbeszélgetnénk. Eljönne hozzám. Ami az elutazását illeti, tegyen úgy, ahogy a legalkalmasabb.

A beszélgetést ilyen módon a régi jóindulat jegyében fejezte be. Látnivalóan maga Kalabuh is élvezetet talált ebben a beszélgetésben; mondanivalójuk nagyvonalúsága, a kockázatos játék a gondolatokkal... A maga embereinek szűk látóköre bizonyosan feszélyezte olykor. Nem az ember nagyszerű, káprázta tó jövőjét akarta-e előrevetíteni?

Szousztyin azonban cseppett sem lett okosabb ettől a beszélgetéstől, és nem könnyebbült meg.

Az utazás pedig egész sereg különböző akadály miatt egyre húzódott, halasztódott. Ám akkor az történt, hogy nem az újság, hanem az eleven valóság ütötte szíven.

Msanszkban élő nővére írt neki nagy ákombákom jaival egy jajveszékelő levelet, amelyben közölte, hogy bátyja, Pjotr, elbujdosott, és a falusi szovjet most mint kulákoktól el akarja venni a házukat. Szegény, magányos nő létére hová legyen ebben az istenverte fagyban?

A levél hatására Szousztyin siettette az elutazást; nővérének, ennek a gyámoltalan vénlánynak már csak ő maradt egyetlen támasza. Forrt benne a méreg. Úgy gondolta, ha a tekintélyes fővárosi lap megbízólevelével leutazik, nyomós szavára természetesen azonnal rendeződik ez a siralmas helyzet. Szegény nővére...

Csak egyetlen nyugtalanító, kényes pontja volt az ügynek. Ez a megbélyegző szó: „kulák". Az emberek gondosan eltagadták, ha csak a legkisebb közük volt is ahhoz, amit ez a szó jelentett; titokban hordozták magukban, mint szégyellni való, veszélyes kórt. Szousztyin a hivatali kérdőívben péknek szerepel, akinek apja is pék volt... A becsület azt kívánná, hogy haladéktalanul tisztázza ezt a kétértelmű, zavaros helyzetet, de kivel? Mindenekelőtt Kalabuhhal. De vajon helyénvaló volna-e ez a Bergsonról és hasonlókról foly-

tatott magasröptű beszélgetések után? Vagy Zibinnel? Ővele általában nehezére esett szót váltania, azonfelül meg ki biztosítja, hogy Zibin nem fújja-e fel azt is, nem csinál-e belőle hivatalos ügyet? Még az elutazását is megakadályozhatná – márpedig hogy ne utazzék, azt most már elképzelni sem tudta.

... De váratlanul kiderült, hogy Zibin is csak néhány napig marad már Moszkvában. Krasznogorszkba helyezték át, az óriási kohómű építéséhez. Nem sokkal azelőtt terjedelmes cikk jelent meg a „Termelési Újság"-ban erről az építkezésről; a Kokszohim idénymunkásainak hiányos ellátásáról volt benne szó, s ugyanott rejtett célzások történtek bizonyos, a cikkben nem részletezett, megengedhetetlen tényekre. Egyúttal vita indult meg a lap hasábjain a körül a kérdés körül, hogy mi előbbre való az építkezésen: lakóházak a munkások részére, vagy maguk a gépcsoportok? Zibinnek ezen a téren kialakult véleménye volt. És a „Termelési Újság" kiküldte a maga előőrsét: Zibin vezetésével fiókszerkesztőséget rendelt ki az építkezéshez. Egyre nagyobb és nagyobb ügyek heve ragadta magával a lapot.

Különös, de az óta a bizonyos találkozás óta a mellékutcában, egyszer sem sikerült Szousztyinnak Olgával találkoznia. Az asszony napról napra halogatta a viszontlátást, maga sem tudta, miért, és önmagát is kínozta – ez még a telefo-

non át is megérzett a hangján. Szousztyin elviselhetetlennek érezte a várakozást. Olga ismét ugyancsak felkavarta a lelkét, s ez megakadályozta, hogy derűsen, józanul éljen (pedig most nem lehetett máshogy élni!); megint olyan tomboló türelmetlenséggel gondolt rá, úgy vágyódott utána, hogy képzeletében már elérhetetlen, testetlen látomássá lett. Lelkiismeret-furdalása ellenére olykor félbeszakította a munkát, és bár semmi sem volt megbeszélve, ki-kifutott a szerkesztőség folyosójára, abban a reményben, hogy meglepi, amikor a férjéhez besurran. Kész volt minden régebbi elővigyázatosságot félredobni, és kétségbeesésében egyszer a lakására hívta, a félig-meddig idegen szobába, ahol Katyusa is bármelyik percben megjelenhetett... Olga nem mondott nemet, de mint mindig, azt válaszolta: „Inkább később, néhány nap múlva..." Szousztyin mielőtt a kagylót letette volna, még belekiáltotta, hogy nyolckor várja. Számítása szerint ennek a mondatnak szüntelenül, másodpercről másodpercre ott kellett motoszkálnia az asszony agyában, ösztönözve akaratát, amely mindig úgy engedelmeskedett neki. Órával a kezében várta a jövetelét. A lámpa, amelyet a meghitt hangulat kedvéért papírral burkolt körül, borvörös fényt árasztott. A szoba a felismerhetetlenségig megváltozott, mintha álomban látná, szeme előtt összefolytak a tárgyak... Most száll fel Olga a villamosra, biztosan a Krími-hídnál. Negyedórát kell csak

utaznia. A Szmolenszki körúton száll le, megkerüli a sarkot, és alig hunyorítva szeli át a mozi előtt ragyogó fényfelhőt. Most, most jön fel a lépcsőn, már az ajtóhoz ért, mindjárt meghallja bűntudatos koppintását, és – ott áll Olga a küszöbön, prémjébe burkolózva, gyönyörűen, elerőtlenedve...

De Olga nem jött el. És Szousztyin türelmetlenségét őrült kétségbeesés váltotta fel, amitől kiszáradt a torka. Éjszaka ellenállhatatlan vágy hajtotta a Krími-hídhoz. Olgáék kapujához érve arcával megérintette a jeges kilincset. Olgán kívül az az ember is ott lakott, aki kérlelhetetlen, szinte gyilkos magasságból nézett le rá... Talán csak ott döbbent rá Szousztyin, hogy ez az újabb szünet, amellyel Olga mindkettőjüket gyötörte, egyáltalán nem játék, nem gyerekes és kicsinyes kínzás, mint akkor a Krímben, hogy itt is a fürkésző, mindenre választ követelő idő érte utol.

Sok mindent nem tudott, csak találgatott. Nem tudta például, hogy Olga minden reggel befordul a Nyeglinnaja egy mellékutcájába, felmegy a második emeletre, egy üres lakásba, amelynek tapétáin még frissen látszanak a nemrégen kiköltöztetett nepman cikornyás bútorainak nyomai. Egyik félreeső szobában (udvarra néző ablak) állt négy gyenge lábán Olga asztala: itatóspapírral bevont, egyszerű bútordarab, rajta tintatartó, előtte szék – ez volt az egész berendezés. A többi szobában is ugyanilyen bútorzat árválkodott; elég jól be

volt fűtve, a munkatársak mégis kabátban, sapkában bolyongtak, igen, bolyongtak és nem ültek; a tizenkilences év kedélytelen irodaszaga terjengett. A Technikai Szakirodalmi Kiadó (TSZK), ahová Olga titkárnőnek szerződött, csak nemrégen alakult. Égető szükség hívta életre ezt a vállalatot; gyors önképzési lehetőséget kellett biztosítani az új káderek számára, akiket türelmetlenül vártak a gépek, építkezések, kolhozok. Csak most létesült... Majd később lesz minden: tükörablakos irodahelyiségek, amelyekben, a munka lázában, még az ablakdeszkákat is iratcsomók borítják, szorgos alkalmazottak futószalagja, számológépeken csattogó lányok, saját garázs, és ami fő: száz- meg százezer, millió brosúra, amelyekből még úgy sem lesz soha elég, lapjaik a mohó olvasástól hamarosan felkunkorodnak, mint a régi papírrubelesek, lakat alatt őrzik őket, és csak barátságból adják kölcsön, és országszerte buzgón, szenvedélyes hévvel falják majd fiatal és öreg szemek... Így lesz ez később; egyelőre azonban: az első alkalmi személyzet (még vagy tízszer kicserélődik), néhány sürgős megbízás a szakíróknak, költségvetések, bérelt teherautó... Olga belépett, és a munkatársakhoz hasonlóan le sem vette kabátját, kezét az itatóspapírra tette – sok időt eltölthetett már valaki ott, és irkafirkákkal, tintapacákkal tarkázta tele –, összekulcsolta ujjait, és miközben mereven bámult ki a kis ablakon, mindig ugyanarra az udvarra, ahol szana-

széjjel hevert a tégla és ócskavas, magas kupacokban a mész és még valami méregzöld színű tésztaszerű pép – igyekezett elhitetni magával, hogy abból a kinti vigasztalanságból egyszer valóban tiszta és meghitt emberi lakóhely lesz.

Még nem adott számot magának arról, hogy miféle villám cikázott át feje felett. És mikor? Semmi sem világosodott meg tőle, ellenkezőleg: soha nem szenvedett olyan *igazán* a tulajdon cselekedeteinek bizonytalanságától és érthetetlenségétől, mint most.

Szokatlanul korán ment el mostanában hazulról. Az utcák munkás, nyüzsgő élete sebesen robogott el mellette. A Krími-híd felől kővel megrakott teherkocsik közeledtek, fülsiketítő dübörgéssel: vagy a hidat teszik tönkre, vagy önmagukat zúzzák össze; rakodómunkások zötyögtek rajtuk, állva, piszkos zsákból készült csuklyával a fejükön. Az emberek rémüldözve szaladtak a villamosok után. Ezek az utcák úgy folyták körül Olgát, mint kívülálló idegent... A távoli kerületek felett a jeges hajnali kékségben félkör alakban feketéllett a füst. Gyári kazánok ki nem alvó tüze, a munkások épülettömbjei rémlettek ott Olga előtt, ismeretlen világ, amely, úgy érezte, mereven elzárkózik az olyanoktól, mint ő, furcsán, megközelíthetetlenül, sőt gőgösen; évszázados keservek, harcok, szenvedések árán nyert erre jogot az a világ. Amint ment, azon tűnődött, hogy az utóbbi időben éppen ez a világ vonzza szün-

telenül a gondolatait – talán azért, mert diadalmaskodik, mert a mindennapi beszélgetésekben, újság-táviratokban, cikkekben, tudományos és szépirodalmi művekben leginkább erről van szó, mert mindaz, amit csinál, parancsolóan uralkodik most az utcákon, városokon, az állam politikájában és művészetében. Sok mindent más szemmel látott most Olga, kezdve a gyermekkorától, amely felett a Presznya véres hajnalpírja lobogott... Csaknem minden éjjel töméntelen fáklyás teherautó dübörgött el ablakai alatt: a Moszkvai Automobilgyár mutatta be a fővárosnak aznapi termelését. Olgának ilyenkor újságban olvasott történetek jutottak eszébe a rohambrigádokról, szívós emberekről, akik önszántukból két műszakot dolgoznak egyfolytában. Ezeknek az elbeszéléseknek nyomán tompa sajgást érzett, mintha megrövidítették volna. Valahol élt az élet magva, vakító fényű tűz, magasztos értelmű cselekedetek, amelyek kifejezhetetlen, szavakkal el nem mondható felhívásként zengtek Beethoven „Egmont"-jában és Bach muzsikájában. Olga pedig a maga szánalomra méltó gyámoltjainak nyomasztó társaságában élt... A Nyeglinnaján leszállt a villamosról. Még az üzletek kirakatainak sivár, szegényes egyhangúsága is értelmet nyert most a szemében: mindent szándékosan távolítottak el és dobtak át *oda!* Felment a második emeletre, leült asztalához, és ráfektette a két karját, amelyek mintha elerőtlenedtek volna. Milyen lelket mar-

cangoló haszontalanság, üresség! És a telefon fekete, szívszorongató csillogó kis doboza – mennyi erejébe kerül, hogy oda ne menjen, füléhez ne szorítsa...

Egy nap, igaz, azzal bízták meg Olgát, hogy menjen ki a pályaudvarra, és vegyen át egy papirosrakományt. Olga örült, hogy végre csinálhat valamit. A sofőrnő, aki magas bőrsapkájában római harcosra emlékeztetett, maga mellé ültette, és erősen bevágta a kocsi ajtaját. A város útjukat állta, szembefutott velük; mögöttük egy öttonnás teherautó háznagyságú tömege imbolygott. Olga megpróbált beszélgetésbe elegyedni, a sofőrnő azonban kurtán felelgetett, szinte elhessegette magától, mint egy legyet. És amikor mereven figyelő, előrenéző szemébe pillantott, Olga egyszerre haszontalannak, feleslegesnek érezte magát. Talán csakugyan az is volt? Siralmas kis tennivalója abban merült ki, hogy a fuvarlevelet átadta valami embernek. Az illetőt nagy mérgesen a sofőrnő kerítette elő. A vasúti átjárók és peronok útvesztőjében biztos kézzel vezette gépét a megfelelő raktárházhoz. Utasítására a munkások nehéz papírgöngyölegeket gurítottak le egy deszkán. Olga félreszorítva, oldalvást állt, púderezte magát és didergett. – Kész? – kérdezte parancsoló hangon a sofőrnő, amikor a rakodással végeztek. Megvető pillantásában Olga meglátta saját magát, tetszetős szőrmébe burkolt, elkényeztetett, kicsinosított haszontalanságát. – Mehetünk.

– felelte Olga, és mérgében elpirult... Otthon fellapozta a telefonkönyvet, és kikeresett egy számot. Tárcsázott. – Mikor kezdődik a legközelebbi sofőrtanfolyam, és kit vesznek fel? – Jelentkezz egy hónap múlva, hozd el az írásaidat, majd meglátjuk – hangzott a felelet.

Ezután nyomban, mintha lendületében nem tudna megállni, Szousztyint is felhívta. Ma este várja – nem, nem a boldog-utcában, hanem a Precsisztyenkán levő patika közelében.

December volt, az időjárás azonban nem felelt meg a hónapnak; mintha szándékosan lett volna ilyen, hogy ez a furcsa, vigasztalan este hosszú időre bevésődjék emlékezetébe... Nedves köd, vaksi, sárga utcák, amelyekből alig-alig villannak ki a lámpák és ablaksorok, és váratlanul bukkannak elő a villamosok. Az olvadó hó nem folyik szét, hanem kásásan ül a járdákon, a járókelők lába bokáig belesüpped, a maró sár behatol a sárcipőkbe, cipőkbe, átnedvesíti a harisnyákat... Valahol pedig ott van a meleg tenger, valóság, nem álom; örökzöld kertek futnak le egészen a partra loccsanó hullámokig! Az áhított alak korábban bukkant elő a ködből, mint ahogy a férfi várta. Szousztyin köszöntés nélkül belekarolt Olgába, szíve úgy dobogott, mint akit valamin tetten értek.

– Miért, miért kerülted ilyen sokáig a találkozást? De igazat mondj...

– Ma is csak azért jöttem el, mert komolyan

akarok veled beszélni, Kolja. Nagyon komolyan. Talán utoljára.

A lehűtő bevezetésnek Szousztyin természetesen nem hitt. Olga eljött, megint érezte meleg közelségét – tudta, hogy ilyen pillanatokban az asszony gyengesége, engedékenysége határtalan... És mint aki uralkodik felette, feljebb fogta meg a karját, ujjai a szőrmén keresztül Olga mellét érintették. Az asszony nem ellenkezett, ám engedékenysége valahogy okosnak, anyaian nyugodtnak tetszett, és ez jobban megriasztotta Szousztyint, mint a szavai. A ködös, sötét, arbati mellékutcák zűrzavarába vezette kedvesét, a legrövidebb úton a lakása felé, kibírhatatlan boldog előérzettel... Vajon érzi-e Olga, milyen éhes, fogcsikorgató vággyal nézi? Olga engedelmesen lépkedett Szousztyin mellett magas sarkú cipőjében, félig hunyt szemhéja, összevont keskeny szemöldöke mögött azonban makacs, hideg gondolat rejtőzött.

Megszólalt:

– Azt akarod, hogy bánkódjam, elégedetlen vagy? Nos hát: szeretlek. De azért utazz el! Én megértelek... mindketten az igazi életet keressük. Amikor zenét hallgatunk, úgy érezzük, hogy van az életben valami kötelező, magasztos, egyedülálló... valami örök dallam. De hol van ez a mi cselekedeteinkben, tetteinkben? És eljön az idő, amikor bensőnkben megszólal egy követelő hang: nem élhetsz így tovább! Akkor is; ha min-

dent össze kellene törnöd, új életet kell kezdeni... – Izgalmában hol megelőzte a férfit, hol lassította az iramot, és igyekezett kiszabadulni fél öleléséből. – Ma gyatrán beszélek, kapkodok... mindig egyedül vagyok. Tudod, Kolja, nekem ez az egyedüllét a legkínzóbb, hogy is magyarázzam meg neked? Tudod, már állással is megpróbálkoztam.

Szousztyin komoran hallgatta.

– Beszéltél erről... vele?

– Minek? Biztosan azt tanácsolta volna, hogy... nos, hogy valami kultúrmunkát vállaljak egy gyárban, munkásokat oktassak. Mire? Amikor magamnak is mindent újra kell tanulnom: gondolkodni, érezni... De nem erről van szó.

Végigjártatta tekintetét a sivár mellékutcán. Az alacsony házikók senyvedtek és dideregtek, már nem kérkedtek kopott, nemes ódonságukkal. A sarkon egy csukott fűszerüzlet vaslakatjai feketélltek... úgy rémlett, hogy az ablakokban mindenütt éjszakai mécsesek pislognak...

– Mondd, Kolja, lesz itt valaha öröm?

– Öröm? – Szousztyin elgondolkozott. – Azelőtt, úgy tizenkét évvel ezelőtt, azt mondtam volna, hogy ki kell harcolni.

– És most?

Hirtelen ingerültség vett erőt rajta:

– Egyesek úgy vélik, hogy azt is elveszítjük, amink van.

Előttük, az épületek közötti ködben, villamos

robogott el, mint egy zabolátlan paripa. Népes, nagy utca következett. Szousztyin meglassította lépéseit és tettetett közönnyel mondta:

– No megérkeztünk. Gyerünk fel hozzám.

Olga ráemelte jóságos, tiszta tekintetét:

– Nem, Kolja.

Szousztyin az asszony prémbe burkolt vállát simogatta, és elsikló pillantását igyekezett elfogni.

– De ott egyedül leszünk, kettesben ... itt meg latyak, sár, az emberek lökdösődnek, beszélgetni sem lehet igazán!

– Nem, Kolja, felesleges. Meg akarom neked mondani, miért jöttem. Ide hallgass! – Megállt, kigombolta kesztyűjét, és gyorsan megint begombolta, mintha erélyesen pontot tenne valami után. – Nem bírom ezt a kétlaki életet, Kolja. Bár Tonyával egyáltalában nem élek együtt, külön szobánk van. Nem bírom. Ha akarod, holnap átköltözöm hozzád. Egészen. No.

Szousztyin meghökkenve hallgatta.

– Úgy érzem, akkor megszűnik ez a kényszerű kábulat, minden nyugodtabb, világosabb lesz ... Felszabadulnak az erők ... másra ... ez kell most.

Mindketten hallgattak egy ideig.

– Nem vártam, Olga ... erre még nem gondoltam ... – Az asszony szavai váratlanul; elháríthatatlan csapásként hullottak rá. Elvesztette, igen, mindenestül ... örökre elvesztette Olgát. – Vagyis, természetesen gondoltam rá. Végeredményben

együtt kell lennünk, világos, másként nem is lehet!

Hevesen beszélt, de józanul; szíve elszorult. Nem gondolja-e Olga, hogy éppen ellenkezőleg, hogy nem időszerű most változtatni az életükön, mert csak még jobban összegabalyítanák? Neki nincs biztos talaj a lába alatt, alkalmi foglalkozása van csak... Össze kellene végre szedni minden erejét, őrületesen nekifeszülni – Olga tudja, minek! Hiszen még szobájuk sincs... De majd lesz, édes, minden lesz!

Fogadkozva szorította meg az asszony kezét. Lelki szeme előtt pedig Katyusa jelent meg, a felesége; odaadó, szelíd mosolya szemrehányóan fénylett feléje...

– No jól van – mondta Olga közönyösen.

Bódult hallgatásban mentek néhány lépést.

– Mégsem vagy az a férfi, Kolja, akire nyugodtan rábízhatnám magam, hogy vezess.

Hát erre gondolt... Kíméletlenül, a legfájdalmasabb ponton sebezte meg. És igazságtalanul. Gyanakvás és elkeseredés lett úrrá a férfin. Várj csak, várj!

– Jobban kellene ismerned engem, Olga. Hiszen mindenkinél közelebb állsz hozzám.

Szemrehányása igen fegyelmezett volt. De ugyanakkor hirtelen megfordult: ideje befejezni ezt a nyomasztó sétát. Pedig alig egy órát voltak együtt. Szousztyin szobájában hiába vártak a virágok... Megint a mellékutcák ködös, bánatos

torka nyílt meg előttük. A szél, még egyszer utoljára, hogy emlékezetükbe vésődjön, undorító nyirkossággal zúgta körül őket. Ó, gyászos este, torkukat fojtogató zokogás! Külsőleg azonban egyikükön sem látszott, hogy mi megy végbe bennük, semmiségekről beszélgettek, még talán barátian is. Már az Osztozsenkán jártak, de Olga ezúttal elfelejtett felkiáltani, mint máskor: „Már itthon vagyok!"

Odafent, az utca egész szélességében, imbolygó, csillogó, ködös alkonypír égett. Lángoló fényszórók szelték át a homályt, úszva közeledtek... Idegen életek suhantak ködből ködbe.

Csaknem Szousztyin lába alatt, a járda magasságában, csörrenve tört be egy pincehelyiség ajtóüvege. Durva káromkodás hallatszott. Sapkával a fején részeg legény lódult ki a föld alól; nyomában egy nagy fejű, idős férfi, aki igyekezett elkapni a legényt. Csak kiskabát volt rajta. Ordítva kergette a legényt az utcán, a villamossínek között. Amaz öklével mellbe vágta, majd futás közben belérúgott; a férfi térdre esett. A legény, mint egy vadállat keringett az úttesten, veszettül rázta az öklét, és szitkozódva kereste, kibe köthetne bele.

– Hová? – kérdezte riadtan Olga; amikor észrevette, hogy Szousztyin lefelé húzza a járdáról. Reszketett az ilyen duhaj fickóktól, volt néhány kellemetlen esete életében...

– Itt megyünk át – mondta Szousztyin gonoszul.

Csaknem erőszakkal vonszolta maga után. A legény csodálkozva és komoran állt az utca közepén, mint egy bika. Közvetlenül mellette mentek el, Szousztyin ugyan kissé félretolta Olgát.

Jó estét! – ordított a legény, letépve fejéről a sapkáját, amikor azonban Szousztyin szemébe nézett, bódultan hátrált.

Olga könnyedén elmosolyodott...

Szousztyin természetesen egészen a kapuig kísérte. Olga megfogta a kilincset, és elbűvölten nézett valamit, talán a Krími-híd ragyogását.

– Mit nézel? – kérdezte Szousztyin.

– Egyszer, amikor hazakísértél, úgy rémlett, hogy Tonya lép ki onnan a sarok mögül. Hirtelen megfordult: biztosan megismert, és nem akart zavarni. Csak egy óra múlva jött haza!

Szousztyint azonban most nem érdekelte Zibin. Olga szemében sötétkék fény tükröződött, amely a parteniti éjszakára emlékeztetett, ő pedig félt felidézni az emlékeket, félt, hogy újra elvész. Olga odanyújtotta arcát, és Szousztyin futó csókot lehelt rá... Amikor magára maradt, megindult hazafelé. Szinte jóleső közönyt érzett.

Még azon az estén elhatározta, hogy elutazik, anélkül, hogy újra találkoznának. És nem is telefonál többet Olgának. Csakugyan nem hívta fel.

Elutazása előtti napon azonban, amikor már csomagolni kezdett, alkonyattájban eszébe jutott az asszony, és megborzongott. Gyorsan felöltözött, és lesietett a szemközti telefonfülkébe. Be-

szélt, beszélt... kezével eltakarta a szemét, és úgy szorította a kagylót, hogy belefájdult a tenyere. Úgy beszélt, hogy Olgának is hanyatt-homlok, ész nélkül kell most tüstént kiszaladnia a házból, feléje sietni... Mielőtt az asszony felelhetett volna, lecsapta a kagylót és a Krími-híd felé sietett.

...Fél hétkor másodszor is megszólalt Olga lakásán a telefon. Zibin hívta fel a szerkesztőségből. Két jegye van a Művész Színházba; a „Páncélvonat"-ot adják. Talán Oljusa eljönne vele búcsúzóul? Ha igen, a bejáratnál várja...

Hosszú, elháríthatatlan éjszaka közeledett az ablakhoz, amelyeket Olga elfelejtett befüggönyözni. Az asszony fülében még ott csengtek a másik férfi lihegő szavai. Az utolsó éjszaka... még nem késő.

Röviden felelt:

– Ott leszek.

Védencei számára kis cédulára felírta: „Zibinék nincsenek itthon", de percekig félt kitekinteni a lépcsőházba: az az őrült, aki után úgy sóvárgott, ott állhat az ajtó előtt. Nem, senki sem volt ott, és Olga lelki ellenállása csalódottan, bánatosan szétfoszlott; alig tudta rászánni magát, hogy a tükörhöz üljön. A belül ünnepien kivilágított, kényelmes, meleg színházépület úgy várta őt az éjszakában, mint egy menedékhely. És ott várta a megnyugtató, erős, mindig egyformán ki-

egyensúlyozott Tonya. Olga megpróbált most csak erre gondolni. Első közeledésük is a színházhoz fűződik. Tonya a szerkesztőségből telefonált neki, a szobaszomszédjának. Hangoskodó, őrülten fennhéjázó és valahogy gerinctelen gyámoltjainak körében az olyan ember határozott járásával jelent meg, aki merőben más, józan, komoly munkát végez. Izgatta, felkeltette Olga kíváncsiságát... Amikor a szerkesztőségből telefonált, hogy két színházjegye van, Olga önmagán mosolyogva, gyakorlott mozdulattal ült a tükre elé.

... Kék tussal éppen csak hogy megérintette a szemhéját... Némi tűnődés után kék gyöngyöt választott. Alakját uszályos estélyi ruha folyta körül. Ujjai hegyét mellére illesztve forgolódott a tükör előtt – érzéki idomok a feszülő selyem alatt, álmodó, kék szempár... Régen nem öltözött már fel ilyen szépen. Magát is megkapta a lényéből kiáradó báli sugárzás...

Lassan surrant le a lépcsőn, mint aki árulást követ el – illatos szép asszony –, az uszály könynyedén suhogott mögötte... Abban az évben jött divatba a hosszú ruha. Kényszerűségből a régi rövid kabátot viselték hozzá, s a ruha mint valami színes farok lógott ki alóla. A színház bejárata előtt libegő uszályos, estélyi díszbe öltözött nők siettek a lámpafényben csillogó, könnyű hófúváson át. Magános férfiak hátratett kézzel várták kedvesüket, szemük kutatón futkosott. Így várta őt is néha Szousztyin... Zibin azonban az elő-

csarnokban álldogált, ahol legnagyobb volt a tolongás; itt is megragadta az alkalmat, hogy hivatalos dolgokról beszélgethessen valakivel. Olga, miközben kabátját letette, észrevette – és ez meghatotta –, hogy férje tetőtől talpig kiöltözött, még nyakkendőt is kötött, pedig ez ritkán fordult elő. Ebből megértette, hogy már reggel tudott a jegyekről, csak tapintatosságból nem szólt, nem akarta befolyásolni a programját. És vad fájdalmat érzett – férjéért fájt a szíve.

– Mióta nem voltunk együtt színházban, Oljusa, fél éve is van talán. Esküvő előtt még, emlékszel?

Tréfált: az, amit esküvőnek neveznek, nem is volt nekik. Mindig kissé félénken tréfált az aszszonnyal, attól tartott, hogy nem lesz elég finom. Valami fiatalos hangulat lepte meg mindkettőjüket: úgy ültek le a helyükre, kissé feszélyezetten, mint akik alig ismerik egymást, csak most kezdik a játékot. Szétnyílt a függöny, a színpadról éjszakai fényekben aranyló, képzeletbeli világ ragyogott feléjük varázsosan. Olga megkönnyebbült. Egymás után múltak a percek, és mindegyik Olga győzelmét jelentette. És minden perc egyre jóvátehetetlenebbül, egyre visszavonhatatlanabbul elválasztotta őt attól az embertől, aki már meggyűlölte talán ezen az éjszakán. Felszabadultság, nyugalom... Zibin könnyedén hozzáérintette a vállát, és Olga magától adta oda engedelmes, bánatos kezét.

A felvonásközökben férj és feleség karonfogva sétált; az illatos tömeg felfelé sodorta őket a büfébe, ahol száraz lepényt, szójalisztből készült süteményt árultak, és egy darabka cukrot adtak a teához. A második felvonásban Batalov rázendített a partizándalra. Tépett, vörös inge vadul lengett a dal ütemére. Vidám, elszánt, véres vakmerőség tombolt a terem felett. És mindez valóban volt valamikor, volt! Zibin csendesen elhúzódott Olgától. Most érinthetetlenül ült ott, képes lett volna eltaszítani magától, merev tekintettel, önfeledten nyitott szájjal... Rendkívül élvezte a dalt, vörösre tapsolta tenyerét.

Olga a szünetben megkérdezte:

– Tonya, te is páncélvonaton harcoltál, ugye?

– Nem, én páncélautón szolgáltam, az kicsit más – válla izgatottan mozgott, minduntalan beleütközött valakibe. – Húszban volt egy nagy esetünk, amikor Vrangel a Donyec-medence felé tört előre... A mieink úgy határoztak, hogy páncélautókkal támadjuk hátba, s ezáltal biztosítjuk, amint mondani szokták, a visszavonulást. Hát összehívtak bennünket, páncélosokat, és becsületesen, nyíltan megmondták: meghátrálás természetesen nincs.

Olga egész felsőtestével feléje fordult – mialatt hallgatta, kutatva nézett a szemébe.

– Fekete-tenger környéki fiúk voltak. No hát rajta! Jól beittunk és elindultunk. – Hirtelen észrevette a rászegeződő kutató tekintetet, és szinte

megzavarodott. – Elindultunk... Nos, és minden jól sikerült. Visszajöttünk... vagy három nap múlva. Látod, még színházba is járunk!

Kedélyesen felnevetett. Olga azonban mindezt nem érezte igazinak. Az előadás nyugtalanítóan korán ért véget. Még iszonyú sok volt hátra az éjszakából, milyen démonok törhetnek még elő, miféle őrült csengetések!... Olga félt hazamenni.

Zibin azonban – olyan felajzott, bolondos kedvű, ünnepélyes volt ezen az estén – megelőzte:

– Mit gondolsz, Oljusa, ne lumpoljunk egyet utoljára? Akarnád, hogy a „Metropol"-ba menjünk?

Persze hogy igen. Olga ragyogó arccal helyeselt. De mire jó ez az „akarnád", ez az erőltetett feltételes mód, már megint a szokott kis tréfa; miért bújik el megint, miért játszik vele, mint egy gyerekkel? Ó, hogy szerette volna, legalább egyszer, sírni, vagy dühösnek látni! Zibin azonban, mintha mi sem volna természetesebb, karonfogva vonszolta a fagyoskék tereken át, erőnek erejével nekifuttatta, hogy úgy csússzék a simára hengerelt aszfalton, mintha korcsolyáznék, azután úgy megpörgette maga körül, hogy a lámpák kacagva, egyetlen csillagos körbe olvadtak Olga szeme előtt... Ha tudná, milyen kéjes lépésekkel járt nemrégen – kettesben – ezeken a helyeken, milyen érthetetlen, vadul áhítozott dalt dúdoltak a fülébe a bűnös éjszakáról...

Az étterem csábítóan csillogó tükörajtói forogva tárultak fel előttük.

Amikor a kis asztalnál helyet foglaltak, Zibin az újonc esetlen kíváncsiságával nézett körül.

A helyiség kupolás mennyezetének magasságában felfelé világító csillár ragyogott. Ez elegáns, ünnepélyes hangulatot adott az egész teremnek. Távolba vesző asztalokon evőeszközök csillogtak. A szigorú pincérek egész testükkel szolgálatkész gyorsaságot fejeztek ki. Mulatság és virágok között folyt itt az élet. Önkéntelenül az utcákra gondolt az ember, amelyek sivár képet mutattak, mint a háború idején – nem messze, éppen csak a falon túl, durva gyapjúból készült kabátok, sapkák, élelmiszerjegyek... Itt pedig... Milyen fajta embereknek tette az ország ezt az undorító engedményt? Zibin súlyosan megfordult a karosszékében. Nehéz dolog volt ez, amelyet csak könyörtelenül merész és bölcs, széles látókör takargathatott. Íme, ő is itt van most Olgával... Különben, elég volt ebből! Zibin odahívta a pincért, vacsorát rendelt és egy palack bort. – Csak krímit... igaz, Olga, emlékezzünk a te Krímedre! Én is gyógyhelyre utazom most, csak másfélére! – Olga félig elfordulva, kezébe támasztotta fejét, csak haja választékát, orrának vonalát és a nyakán bodrosodó meleg kis fürtöket láthatta. Nem látta Olga, milyen sóvárgó tekintet irányul feléje.

A vendéglői éjszaka kigyúlt. A terem megtelt; beszélgettek, dohányoztak. Olga felhajtott egy po-

hárka bort. Az ital rózsásan csillogott. – A munkád sikerére, Tonya! – Nem, nem kívánt enni. A zenészek lassan elhelyezkedtek a hatalmas dobogón. Csend röppent át a termen. Buja tangó dallama zokogott fel. Ez a tánc akkoriban félig tilos volt, más társadalmi rendszer mérgét rejtette magában... A táncolók holdkóros, imbolygó léptekkel mozogtak a parketten, arcuk összesimult, szemük egymásba fúródott.

Elválasztott hajú ficsúr lépett Olgához; keletiesen bágyadt fényű, fekete szeme volt, kabátjának széles kihajtói úgy lebegtek a mellén, mint a szárnyak. „Külföldi?" – kérdezte magában Zibin, és elkomorodva fordította el tekintetét. De az tiszta orosz nyelven szólt. És Olga, készségesen feléje nyújtott karral, felállt.

A fény kialudt. A terem közepén, a növények közé rejtett medence felett, színes lámpák gyulladtak ki. A medence körül táncoló párok szivárványos menete ringatózott. Zibin nem minden kíváncsiság nélkül szemlélte. Zavaros, üledékes hullám volt ez, ha mélyebben beletúr az ember... Mozgott, mozgott előtte, és végre amikor befejezte a kört, ismét közeledett az a melegszínű folt, amelyet úgy várt, kívánt a szeme. Megnyúltan, kéken, Olga ringott előtte... Zibin mulatságosnak találta a gondolatot, hogy ez az egész ingerlő pompa, amelybe a felesége öltözött, az ő szerkesztői fizetéséből került ki. Komoly és apró ellentétek zűrzavara volt ez az éjszaka... Igen,

igen, szép asszony a felesége! De nem azok közül a veszedelmes szépségek közül való, akik miatt barátai közül néhányan – azelőtt erős, kitartó fiúk – a NEP idején elvesztették a fejüket. Olga más természetű volt, nebáncsvirág, és Zibin mind ez ideig tiszteletben tartotta azt a jogát, hogy az legyen. Akkor sem szólt semmit, amikor, Krímből hazatérve, külön szobában rendezkedett be. Talán fontosabb dolgokkal volt elfoglalva?... Odaintette a pincért, valamit súgott a fülébe. A pincér már hozta is talpas pohárban a vodkát. Zibin hirtelen mozdulattal felhörpintette. Gondolatai elszálltak a küszöbönálló utazás, a messzi tájak felé, amelyekre majd a vonat röpíti; az ott folyó hatalmas munka felé, amely egészen elnyeli az embert, minden gondolatával, kishitűségével együtt. Vagy talán az is kishitűség, hogy úgy sóvárogja az utazást, mintha feledésre vágyna?... Nem, őt csak a tétlenség gyötörte. Haza akart menni: nem lehetetlen, hogy éjszaka még felhívják a szerkesztőségből.

A magasban újra szétáradt a fény, Olga, zsebkendőjével legyezve magát, odasiklott az asztalhoz.

– Tetszem neked így, Tonya?

– Látom, arra volt időd, hogy táncolni megtanulj – jegyezte meg Zibin gúnyos szemrehányással.

– Hát mire nem találtam időt?

Zibin nem felelt mindjárt.

– Miért nem beszélsz az állásodról, hogy megy a munka?

– Otthagytam.

Olga meglepetten látta, hogy férje arcát élénk pír önti el. Mintha Tonya ki akarna lépni szokott tartózkodásából, de nem tudja elhatározni magát. És világosan látta, hogy itt az alkalmas pillanat, most kezdődhetnék az a szörnyű fordulatot jelentő beszélgetés, amely elöl mindig menekült, de amelyet olyan forrón áhított a lelke. A mellette ülő ember teljes egészében abból a *legfőbb* világból való, amelybe ő nem tudott beleolvadni; úgy gondolta, éppen ez a beolvadás hiánya vetette messzi őt az igazi élettől. És ez az ember Tonya, a férje. Egyetlen röpke kis mozdulat – és minden megoldódik, ami olyan borzalmasan marcangolta, bántotta... Olga ismét megérintette ajkával a poharat.

– Tonya, egy ismerősöm dolgozik nálatok a szerkesztőségben... Szousztyin... mi a véleményed róla?

– Szousztyin? Úgy látom, dolgos ember, csak... határozatlan; értelmiségi csökevényei vannak. Vidékre készül. Majd meglátjuk, mit tud, ott felelősségteljesebb munkája lesz.

– Te nem tudod, Tonya: nem az újságírás az igazi... Szousztyin vegyész, csak nem végezte el az egyetemet. – Miközben beszélt, kék szemhéját állandóan lesütve tartotta. – Tovább akar tanulni,

ez minden vágya, tudományos munkában akar kitűnni, azt szereti...

Vajon nem túlságosan lelkesen, önfeledt-bánatosan csengett a hangja?

– Nos – mondta Zibin –, akkor csak tanuljon. Ilyen emberekre most különösen szükségünk van, tudod, az ötéves tervben... Sok főiskola és szaktanfolyam nyílt meg máris, és még több lesz. Tessék, tanuljon, dolgozzék, aki akar!

Olga vállat vont.

– Úgy veszem észre, te nem egészen arról...

Hirtelen belefúrta tekintetét férje szemébe. Nem látja-e, hogy ebben a szempárban valami elsikló, bizonytalan, tudó kifejezés reszket?... Tucatnyi kis részlet merült fel, amelyek annak idején észrevétlenül emlékezetébe vésődtek. Az az ember, aki akkor éjszaka sarkon fordult, csaknem elszaladt a kapujuktól... Futó találkozásai Szousztyinnal a szerkesztőség folyosóján, amikor a férje szobájából jött ki; Zibin arra ment, és nemegyszer látta őket. Meg hát vannak röpke, elkapott pillantások, amelyek nyíltabbak, félelmetesebbek a szavaknál... Szégyen és dühös büszkeség fogta el, és gyűlölte önmagát. És ennek az embernek a segítségével akart kiutat találni? Büszkén elmosolyodott magában.

– Nos, nem fontos, Tonya – már ravaszkodott –, de mondd, miért utazol magadban, engem nem is hívtál?

– Kire hagynád a csodabogaraidat?... Külön-

ben – Zibin hangja egyszeriben komoly lett – majd elutazom, körülnézek. Azután, megírom neked, Oljusa... talán neked is hasznodra válnék, ha odajönnél... egy időre. Egyáltalában, e helyett a lumpolás helyett, no, jó, én vagyok a hibás! Inkább beszélgetnünk kellene még utoljára, gondolkodni, Olga... rólad meg mindkettőnkről.

Olga elborult arccal egyenesedett ki.

– Engedd, hogy magam intézzem el!

– No jó. Majd írd meg...

Szeretetre méltó gavallér maradt mindvégig, és hazafelé taxit rendelt. Mókázott, kényesen terpeszkedett az ülésen, mint egy vérbeli korhely, mulattatta a feleségét. És útközben izmos karjával erősen átölelte, mintha soha nem akarná magától elengedni. Olga szorongott is, meg jól is érezte magát, feje szédült. Titokban azt kívánta: Csókolj meg!... És a fordulóban, a mellettük elsuhanó, forgó lámpák fényében, mintegy feleletül erre a kívánságra, férje hozzá hajolt, ajkát kereste, Olga azonban valami örömteli ellenkezéssel elfordult, kitépte magát szoros, kitartó öleléséből, és kinézett az ablakon, mintha ott valami érdekes dolgot pillantott volna meg hirtelen. Játszott!

A lépcsőn azt kívánta, hogy Tonya megint fogja át a derekát. Felemelkedett, és hátradőlt, férje karján feküdt, és azt kiáltotta: – Tonya, részeg vagyok! – Zibin adta az ijedtet, csendesítette: –

Meghallják, botrány lesz... Olga! – Ré-é-é-szeg vagyok, Tonya! – Kacagott Olga, és megint eldőlt, hogy Zibin vigye, szinte vonszolja maga után.

A folyosón megálltak, egymásra mosolyogtak – egyikük sem tudta, tulajdonképpen min mosolyog, és bementek, ki-ki a maga szobájába, hogy levetkőzzenek.

Olga kabátját le sem vetve, gyorsan odalépett az asztalához, megragadta a göndör fürtű öngyilkos fényképét, szeméhez emelte... A költő álmodozón, győzedelmesen, valahova messzire nézett. Olga kihúzta az asztal fiókját, és beletette a fényképet. A zár élesen csikordult. Azután egy könyvet keresett elő a szekrényből, átlapozta, és kivette a belérejtett fényképet... A kabát terhére volt, csak ki kellett gombolnia, és lábához hullott.

A levelezőlap nagyságú fénykép Partenitben készült egy reggel. Ők ketten – Olga és Szousztyin – félmeztelenül, nevetve hevertek szorosan egymás mellett a tengerparton; testük ívbe feszült, mert a hullám azonnal átcsap rajtuk, már be is harmatozta fejüket csillogó, szemcsés habjával. Szemük pedig eközben napsütésben égő hegyeket látott, szőlőskerteket, édeni azúrkék eget!... Olga lassú mozdulattal kettétépte a fényképet, egyik felén volt a feje és csupasz nyaka, rajta a kék nyakék – azután megint kettétépte, csak úgy vaktában, majd egészen összetépte, egyre kisebb és

kisebb cafatokra. Az egész maréknyi papírfoszlányt azután kiszórta a szellőztetőablakon.

Ott maradt az ablaknál, és fejét odatartotta az éjféli szélnek, amely nem üdített: jeges volt és emlékekkel tele. A Krimi-híd felől erősödő dübörgés hallatszott. A kilátástalanság érzése ismerősen lengte körül Olgát... Vöröslő fények villantak az úttesten. A Moszkvai Autógyár rohammunkásainak szokásos éjszakai felvonulása haladt arra. Végtelen sorban bukkantak elő a sötétségből az ünnepien hangos, daloló gépkocsik, amelyeken zászlók lengedeztek, és lobogó fáklyák égtek; mentek, egyik a másik után, az emberek pedig, akik a maguk két kezével alkották őket, diadalmasan álltak rajtuk. Egyszerű kabátba és sapkába öltözött munkások, kendős, nemezkalapos munkásnők ünnepi menete vonult végig a városon. A nők éneke különösen féktelenül hangzott, büszkeség és ujjongás forrt benne – talán Olga ellen is irányult mindez, akiben még nem mosódott el, ott tombolt lámpával és foxtrottjával a „Metropol". Olga pillája jólesően lezárult. Akárhogy is, de ezekkel az utolérhetetlen, őt megtagadó emberekkel közös elragadtatás emelte őt is magasba, szegte hátra a fejét, mert máshogy nem tudott élni, mert újra hallotta az örök melódiát. Ha ő, ő is velük tarthatna!

Hirtelen úgy rémlett, hogy ajtó csapódott odakint a folyosón. Olga leugrott, és lábujjhegyen futott a küszöbig. Igen, halk, osonó léptek közeled-

tek a folyosón. Az ő lépései. Az ablak alatt még dübörögtek az autók, és Olga szemét könnyek fátyolozták. A falhoz hátrált gyengén, mintha ájulás környékezné, virulón, boldogan – és várt.

A lépések elhaladtak az ajtó előtt, a folyosó végén telefonkagyló zörrent – úgy látszik, Zibin telefonja elromlott. Fojtott beszélgetés... A lépések megint közeledtek, majd újra ajtó csapódott. Most már végleg, egész éjszakára bezárult. Csend lett... a kisablakon át messziről-messziről hallatszott a dal, mint a szélzúgás. Olga az ajtóhoz futott, megragadta a kilincset, lenyomta – és nyomban elengedte.

Érezte, hogyan alszik ki egész valója, arcbőre, keze. Csak a kék ruha pompázott rajta túlságosan hivalkodón, rikítóan, szinte vesztére... Megpróbált leülni az asztal mellett álló karosszékbe. Az asztali lámpa ernyője alatt erős, hatvanas körte égett, mégis megfoghatatlan, vaksi homály burkolta be a szobát. A villanyégőben született ez a homály, a tűrhetetlenül izzó szénszálacskákban... Olga egyedül ült ott díszes sírkamrájában, a falakon kígyózó, vérszegény, festett virágok között, a sápadt cikornyák tövében, amelyeket sok helyütt légypiszok éktelenített, másutt a vendégek tarkója dörzsölt le; ideje, hogy újrafestesse a falat.

Mennyi ideig ült így, összefüggő gondolatok nélküli, tompa kábulatban – egy óráig, kettőig? Majd a toalettasztalán álló kék pohárért nyúlt. Ezt a velencei üvegpoharat egyik pártfogoltjától,

egy költőtől kapta születése napjára. A szekrényből rózsás folyadékkal telt üvegcsét vett elő. Régóta őrizte már ott a szublimátot; különféle kozmetikai célokra kellett – nehéz volt hozzájutni, de neki, a divathölgynek, sikerült szereznie. A kitöltött folyadék súlyosan, feketén csillogott a pohárban. Olga megszagolta, és elhúzta a száját.

A szellőztetőablak még nyitva volt. Odalent valahol üres bérkocsi ment, a lópaták lassan csattogtak, olykor meg-megcsúsztak a kövezeten. Nedves hó szállingózott be, fedetlen nyakát érintette, Olga kéjesen megborzongott. Az emeleteket burkoló sötétségben el nem halt visszhangként élt még mindaz, ami ezek alatt az ablakok alatt nappal és az éjszaka folyamán elrobogott, lezajlott. Mindez még korántsem ért véget, nyugtalanítón és csillapíthatatlanul feszítette a keblét.

És az asszony, amint készenlétben tartotta kezében a poharat, rájött, hogy amit tenni készül, egyáltalában nem akarja komolyan... Felnyúlt a kisablakhoz, és kilöttyentette a pohár tartalmát. Hópelyhek szálltak a szemére. Odalent lassan hajtott a kocsis, szendergésében – vagy a bölcsességtől – erősen meggörnyedt. Így haladt az alvó házak között, a kihunyt lámpák alatt, képzelt éjszakai árnyak között, és a Krími-híd kitárta előtte vég nélküli, összefutó lámpasorral megvilágított alagútját, mintegy jelezve annak a hatalmas városnak mélységét és ragyogását, amely távo-

labb nyújtózott, és olyan határtalan volt, mint maga az élet.

Szousztyin valahol Rjazanyon túl ébredt fel. A párnázott ülésen úgy ringatózott, mint a bölcsőben. Vagy tíz éve nem látta már maga körül ezeket a végtelenül tágas, szédítő hómezőket. Bakterházikók suhantak el mellettük, félig behavazott bokrok, falusi gabonaszárító, amelynek szalmasapkája megfeketedett... A vonat postát vitt, és minduntalan megállt, Szousztyinnak csak késő éjszaka kellett kiszállnia a kis állomáson, és onnan még húsz kilométert szánkáznia. Csaknem minden megállónál kiment, elolvasta a már félig elfelejtett neveket, amelyek furcsán megremegtették. Még a szél zúgásában is zavaros, visszahozhatatlanul elröppent dallamok visszhangját vélte hallani... Közvetlenül a vagonok mellett msanszki formájú nép topogott, bocskorban, narancsszínű irhabundában, füles sapkában; a hó úgy csikorgott a lábuk alatt, mint akármelyik istenhátamögötti kis faluban, s a hatalmas szilfák dérlepte, megüvegesedett ágaikkal hajszálra úgy magaslottak, mint gyermekkorában az egyházközségi iskola felett; a nyikorogva csapódó állomásajtó nagyapja bódéjának fojtó levegőjére emlékeztetett.

A hómezők és Msanszk egyre jobban eltakarták Moszkvát.

Igen, hosszú évek után látogatóba utazik haza, ő, Kolja Szousztyin, aki valamikor mezítláb

ácsorgott a piaci bódék körül, és ütlegeket kapott; amikor pedig kicsit megnőtt, nagyapja sütödéjében tésztát dagasztott. Most drága, párnázott kocsiban ül, és egy fővárosi újság megbízólevelét viszi a zsebében. Hogy fogadják majd Ljagusevka falu megroggyant, homályos szemű házikói, a nyomorúságos hazai élet, amelyet oly régen otthagyott, amelynek nyelve ma már idegen előtte? Megpróbált belemerülni a könyvbe, amelyet még Moszkvában kezdett el olvasni, de a regény sorai közül is ugyanazok a gondolatok törtek elő: a közeli viszontlátásról, amely után áhítozott, és amelytől valahogy rettegett.

Aludni sem tudott. Mihelyt behunyta szemét, könyörtelenül fellángolt benne Moszkva, a tegnapelőtti, a nyílt sebként égő, mardosó Moszkva.

Akkor éjjel tizenegy óráig bolyongott Olgáék háza körül. Tudatában volt annak, hogy az elkeseredés, amelynek átadta magát, megalázó... sőt, annál is rosszabb, mert az idő és az emberek körülötte egészen másra fordították megfeszített erejüket, mert könyörtelen erők tülekedtek a feje fölött... Időnként úgy rémlett neki, hogy már üldözik is, és ő futva menekül előlük, mint a „Bronzlovas" hőse. Villamosok, teherautók, roszszul világított, végtelen fullasztó éjszaka...

Már csak a zamoszkvorecsjei kis lakás volt hátra. El kellett mennie, hogy elutazása előtt búcsút vegyen. Vagy talán, hogy ismét pillanatnyi enyhüléssel ámítsa magát? Zsúfolt villamoson robo-

gott, megkínzott teste egész súlyával ráakaszkodott a szíjra, behunyta szemét... Az ismerős homályos kis udvaron ugyanazok a szilfák imbolyogtak, a koldusszegénység és a tiszta fiatalkor tanúi, az ablakokból sápadt, szinte a hajdani fény sugárzott. Szousztyinnak a derelyés lábos jutott eszébe és az a pillanatnyi lendület, amely akkor elkapta... Most pedig az egész országot viszi, röpíti előre a lendület, és még ez a kis, földbe nőtt ablakú házikó is, egyszerű életével, halad, talán már meg is előzte őt, éjjel-nappal száguld előre az idővel, megállíthatatlan, láthatatlan vonaton; sógora, Misa, rohammunkás, üzletvezető, Katyusa és Ljuba is felesleges hátrapillantgatások nélkül élik a maguk szorgos életét, buzgón dolgoznak, tanulnak; ők tudják, hová megy a vonatuk, és ma már semmiért nem adnák át a helyüket... Szousztyin vonata pedig holnap hat órakor indul.

És valóban, a kis lakás családi életébe is behatolt az idő. A kései óra ellenére még sem Misa, sem Katyusa nem jött haza. Egyik még a raktárban volt, valami soron kívüli leltározást végzett, a másik hivatal után tanfolyamra járt. Ljuba örvendezve fogadta Szousztyint, sebtiben magára kapta barhentpongyoláját. Lábujjhegyen osontak át az ebédlőn, ahol Dunyka aludt a kendővel betakart lámpa félhomályában. Katyusa ágyára ültek. Halovány fény világította meg az asszony hamvas arcélét, figyelmesen hallgató, félig nyitott

száját. Ljuba nem sajnálkozott Szousztyin elutazásán, mert ő is megértette, csakúgy, mint mások, milyen tevékeny idők következtek el. Ilyen komoly, csaknem imádságos érzést csak a háborúval szemben érzett az asszony. Szousztyin mégis furcsállotta, hogy Katyusának nem jutott eszébe aznap korábban hazajönni. Talán nem is tanfolyamon van, hanem a Kreml falának tövében üldögél, sötétlő fák alatt, ahol szerelmes fiatalok melengetik boldogan egymás kezét? Katyusa, a szent Katyusa... Az ő asszonyi teste is vágyott örömre, nevetésre, ingerlő veszélyre... Nem, nem féltékenység volt ez; de – egyedül, egészen egyedül kell maradnia, hogy még a legsúlyosabb betegség perceiben se hajoljon ágya fölé valaki, aki közel áll hozzá?

Hamarosan felkerekedett, bár Ljuba kétségbeesetten, rimánkodva marasztalta, hiszen Katyusa minden percben megjöhetett. Mennie kellett valahová, tudta, hogy fél óra múlva otthon is tűrhetetlenül fogja érezni magát... Ljuba sóhajtva kísérte ki. A küszöbön megállt, és Szousztyin, mintha az asszony néma hívására felelne, habozva mondta:

– No, add át Misának üdvözletemet. Te meg gyere, búcsúzzunk el, holnap már aligha...

Szousztyin bundája nyitva volt. Ljuba karcsú teste engedelmesen hozzásimult, ő pedig elálló lélegzettel csókolta az ajkát, egész gyötrődésével rátapadt, fogai csikorogtak néma keservében. A

fiatal nő szeme lezárult, keble úgy pihegett a férfi mellén, mint két kis madár. Szousztyin otthagyta, úgy, ahogy állt, az ajtónak dőlve, és anélkül, hogy hátranézett volna, leszaladt a lépcsőn.

Száraz hópelyhek szállingóztak az éjszakában. Egyik útkereszteződésnél várni kellett: lobogó fáklyákkal, énekszóval, végtelen hosszú tehergépkocsisor vonult el előtte. A menet a híd felé kanyarodott, a város központja felé, ahol az állami lobogó vörös lángnyelve leng, ahol mint ködös sziklák meredeznek az épületek, a Nagy Színház, a „Metropol" . . .

Katyusa másnap eljött elbúcsúzni. Szeme ugyanolyan figyelmesen és tisztán fénylett, mint mindig. Milyen ízetlen dolog volt tegnap olyasmiket feltételezni róla! Lám, elkéredzkedett a hivatalából, tésztát sütött neki az útra. Nem állta meg, hogy ki ne takarítsa a legénylakást, nagy buzgalommal látott neki, és elszörnyedve huzigált elő a sarokból és ablakdeszkáról mindenféle kacatot, régi újságokat, különféle füzetlapokat. Kedvesség, háziasszonyi buzgóság töltötte el, csak úgy forrt benne – micsoda feleség! Az ő oldalán egészséges, világos, őszinte élet és ugyanilyen munka ígérkezett. És valaki még arra gondolt, hogy örökre elszakítsa tőle!

– No, gyere, Katyusa, töltsük együtt ezt a kis időt! – Szousztyin gyengéden odavonta magához, és leültette maga mellé a heverőre. – Milyen jó így kettesben lenni, mintha a saját szobánkban

volnánk! Mind a ketten eléggé elfáradtunk, Katyusa... Tudod, határozzuk el... – A felszabadultság érzése egyre jobban szétáradt benne, határtalanul úrrá lett rajta. Az ablakon sugárzó, hideg téli fény világított be. Hitte, hogy ez a nap, az elutazás napja, a végső határ, amelyen túl újonnan, derűsen kezdődik az élet. – Határozzuk el, Katyusa, hogy mihelyt viszajöttem, bármi áron is, keresünk szobát! A lakásépítő szövetkezetben csak jövőre ígérik. De mostanában sokan elutaznak valahová kiküldetésben, ideiglenesen bérbe adják a lakásukat. Számomra ez az év nagyon komoly...

Katyusa szót sem szólt, elfogódottan cibálta a portörlőrongy kirojtosodott szálait – csak az imént törölgetett vele. A maga részére sohasem tudott követelni...

– ...sorsdöntő év. Iparkodom, és sikerülni fog... Munkát találok. És mind a ketten tanulni fogunk, nyáron pedig elmegyünk üdülni... A Krímbe! Te leszel az én pajzsom, Katyusa!

Felesége boldogan, ragyogó szemmel nézett rá. A pajzsot természetesen nem érthette... Milyen gyerekesen örült, hogy végre kettesben tervezgethetnek.

– Igen, Kolja, régen ideje már. Nem is tudom, miért mulasztottad el ezt az őszt? Valahogy idegenül járkáltál... Pedig most, tudod, nagyon megkönnyítik, egyengetik az utat! Érdemeid vannak; legszebb éveidet a polgárháborúnak áldoz-

tad. Magamról is gondolkoztam, Kolja: mire kell nekem ez a jegyzői tanfolyam, érdekesebbet is választhatok, például valami szaktechnikumot, nem igaz? Nagyszerű lesz!

Egészen beleélte magát, férjéhez simult, karjába bújt. Kedves, kipirult arcáról, szétnyíló, puha ajkáról gyengéd készséget olvasott le a férfi, ebben a hátrahajló hozzásimulásban a feleség szemérmes kínálkozását látta. Hiszen Kolja hosszú időre utazik el, gyengédségének egész melegével akarta elbúcsúztatni. A téli nap véget nem érően, szelíden ragyogott... Szousztyin csendesen kibontakozott az ölelésből.

– Kocsit kell kerítenem, Katyusa. Tíz perc múlva itt leszek.

A dolog azonban nem volt olyan egyszerű, és Szousztyin csak fél óra múlva tért vissza. Katyusa még rendezkedett. Az íróasztalt lekopasztotta, hiányoztak róla a könyvek, és ez a váratlan látvány kínosan érintette Szousztyint. Eszébe jutott, hogy jobb felől, az „Anti-Dühring" alatt Olga gondatlanul becsúsztatott, dedikált fényképe hevert, meg még egy felvétel, amely kettejüket ábrázolta hullámveréskor... Hirtelen mozdulattal kinyitotta a szekrényt: igen, ott hevert magánosan a könyv. Látnia kellett! Szousztyin hátrafordult; Katyusa szeme rajta csüngött, férje pillantására bűntudatosan elfordította tekintetét...

Most rögtön magyarázzon meg mindent, újra felidézze a gyötrő látomásokat? Nem, inkább így

utazik el, fojtogató keserűséggel a torkában, szívében ezeknek az engedelmes, néma szemeknek nyomasztó emlékével. Majd azután, később...

Álmosító hópihék kavarogtak az ablak előtt. Falvakon, vízmosásokon át suhant a vasúti kocsi, bágyasztóan kellemes melegével, függönyös ablakaival, tükrös ajtóival, különböző rendű és rangú moszkvai emberekkel, akik ide-oda járkáltak, cigarettáztak, olvastak... Nem, ez a kényelmes kocsi cseppet sem hatott idegenül ezen a hófedte rónaságon: utasainak kényszerű tétlenségében is bizonyos aktivitás érződött, sőt talán valamiféle katonai készültség; a vasúti kocsi mozgó főhadiszállásnak tetszett. S az ablakokon túl, mint munkára nyitott könyv, terült el az ország...

... Elutazása napján – még Katyusa látogatása előtt – bement, be kellett mennie a szerkesztőhöz.

Zibin a dolgozószobájában olvasott. Miért tett hirtelen olyan védekező mozdulatot? Szousztyin tüstént megértette, mihelyt futó pillantása az asztalon fekvő, gépelt iratokat tartalmazó nyitott dossziéra esett. Nemegyszer látott hasonlót Kalabuh kezében, de mindig csak messziről... Zibin gyorsan becsuktá a dossziét, és rátette a tenyerét.

Szousztyin leült.

– Szerencsés utat és sikeres munkát! – Zibin kedélyesen hátradőlt a karosszékben. – Mikor indul a vonat?

Szousztyin tartózkodóan mondta, hogy elutazása előtt bővebb utasításokat szeretne kapni munkájára vonatkozóan...

– Utasításokat? Igazat írjon, ennyi az egész. Egyébként? Arról írjon, hogyan mélyül el a falun a kollektivizálási folyamat, hogy viselkedik a kulák... a vele folytatott harcról... Nos... írjon azokról a káderekről, akik az építkezésekhez utaznak. Azt mondja, ott nőtt fel, akkor tehát a múltban is ismerte azt a vidéket. Emeljen ki néhány kis tényt, minél kirívóbbat, szembeszökőbbet, például a kulák-kizsákmányolásról. Úgy teljesebb lesz a megvilágítás. (Szousztyin – inkább zavarában, hogy ne kelljen Zibin szemébe néznie – noteszt vett elő, és jegyezgetett.) A maga cikkeinek stílusa igen művészi, de meg kell mondanom, ne vegye sértésnek... szépségre, Szousztyin elvtárs, ne törekedjék különösebben. Tényeket, tényeket írjon, minél többet. Az igazságot!

Szousztyin óvatos pillantást vetett a csukott dossziéra. A benne rejlő okmányok a párt legfelsőbb szervétől származtak, csak Zibinnek meg Kalabuhnak volt szabad ismernie, csak párttagok előtt, taggyűléseken közölték tartalmukat... Szousztyin persze tökéletesen tisztában volt vele, mit jelentenek egyes fontos okmányok, amikor harc folyik, amikor közelben leskelődik az ellenség.

– Az igazságot nem elég csupán meglátni, Szousztyin elvtárs, tudni kell feltárni is. Azt beszélik, hogy a bolsevikok újságjaikban, beszámolóik-

ban valami sajátos szemüvegen keresztül láttatják az igazságot... Előfordul, hogy nemcsak a nyárspolgárok beszélnek így. Nos – Zibin észre sem vette, hogy a dossziéra mutat –, tegyük fel, hogy valahol Tambovban vagy Ruzajevkában hozzá nem értő emberek megrohasztottak néhány tonna gabonát a raktárban. (Szousztyin magában arra gondolt, hogy a dossziéban csakugyan van ilyesmi Tambovról és Ruzajevkáról is.) Azt jelenti-e ez, hogy a mi gépezetünk fabatkát sem ér, hogy sohasem fog megbirkózni a feladatával, és hogy általában kételkedni kell az egész gabonabeszolgáltatási rendszer helyességében? Nem, így csak azok vélekedhetnek, akik nem a teljes igazságot kívánják meglátni, hanem csak a tények egyik felét! Az igazság bölcsebb..

Zibin gyors mozdulattal cigarettaskatulyát vett elő, rágyújtott, és Szousztyint is megkínálta.

– Vegyük például a következő esetet: bizonyos üzemben ebédszünet alatt a munkások sorba állnak a trafikosbódé előtt. Tudja, hogy a cigarettával olykor fennakadás van. („És nemcsak a cigarettával" – szinte kikívánkozott Szousztyinból.) Nos tehát: a kioszk zárva, cigaretta nincs, az emberek, kis híján kétszáz ember, várakoznak. A szünet véget ér: állnak, nem mozdulnak. A vezetőség akkor másodszor is megszólaltatja a szirénát: műhelybe! Az emberek vállukra kapják a bódét, viszik magukkal, a műhelyben leteszik, és megint sorba állnak előtte. Egy-két óra múlva

megjön a teherautó a cigarettával. De fél munkanap kárba veszett, megjegyzések röpködtek... A munka döcögve megy... Miért volna helytelen ezt külföldi fehérgárdista lapnak megtáviratozni? Lám, a munkásaiknak ennyire elfogyott a türelmük, ennyire elegük van a mindenféle jegyek ígérgetéséből és a nélkülözésből! Azért, mert ez csak az első fele a tényeknek. A második fele az, hogy másnap kimentek az üzembe az elvtársak, megtalálták a baj gyökerét, megmozdult a Komszomol, és olyan pokolian nekiláttak... igaz, hogy még nem számolták fel, de hamarosan felszámolják a lemaradást, az embereket pedig éjszaka jóformán úgy kell kikergetni a műhelyekből! Tehát ott az igazság, hogy meg kell látni, hol rejlenek, és melyek a fő hatóerők, és felszínre kell hozni azokat... Mi szükségük itt szemüvegre? Igazság, Szousztyin elvtárs, csak egy van: ami az osztály számára elengedhetetlen szükségszerűség. Különben maga bizonyára nélkülem is tökéletesen tudja, mi az az igazság. Nemhiába ez a címe pártunk központi sajtóorgánumának.

Szousztyin hallgatta, és közben mintákat rajzolgatott a füzetébe. Zibin ma valahogy más volt, élénk, szinte meglepően szokatlan... Mintha hirtelen eldobta volna a kicsinyes gondokat, kihúzta volna magát... Egyike azoknak a vezetőknek, akik nem haboznak... Az is lehet, hogy otthon Olgával szerencsés fordulat állt be? Szousztyin felemelkedett.

– Ha már erről van szó, Zibin elvtárs... Egyik tegnapi hírlapocskában... – Ügyetlenül turkált a Zibin asztalán felhalmozott újságok között, de nem találta meg, amit keresett, és idegesen legyintett. – Nem fontos. A cikk szerzője azon méltatlankodik, hogy az üzletekben nincs élelmiszer. És tudja, hová lyukad ki, mi háborítja fel a legjobban? Hogy miért nincs az üzletekben kandiscukorka a munkásoknak! Csak úgy mennydörög: munkásaink kedvelik teához a kandiscukrot! A mi munkásaink! – Heves dühkitörés vakította el hirtelen Szousztyint, és ide-oda kergette a szobában. – Bocsánat, Zibin elvtárs, én ismerem ezeket az egyszerű népnek szánt cukorkákat, amelyből három darabot adtak egy kopejkáért, és még szappant is mértek hozzá. Ami azt a selypítő kutyafajzatot illeti, biztosan a „Metropol" kávéját imádja! Hogy merészeli az ország gazdája, a munkás számára csak a kandiscukrot hiányolni!

Kifulladt, keze reszketett, Zibin is felállt, gunyoros és bizonyos újszerű érdeklődéssel nézte.

– Nos, köpönyegforgató és bárgyú alak elég akad nálunk. Azt helyesen mondta, hogy a munkásoknak is olyan asztal kellene, amilyen a „Metropol"-ban van. De baloldali túlzás is van ám... – Zibin búcsúzóul tréfásan elmosolyodott. – Nagy ritkán én is benézek a „Metropol"-ba.

Kezet nyújtott.

– Nos – és figyelmesen nézett Szousztyinra. – Hát Kalabuhhal hogy vannak?

Szousztyin megértette: az után az eset után segítséget kínálnak neki, ha szükséges...

– Jól.

– Jól? Úgy... Miért nem említette nekünk soha, hogy tanulni akar? Ej, maga vegyész! Szerkesztőségünk összeköttetésben áll egy sereg intézettel, és bármikor szívesen támogatja. Ezt ne feledje.

Szousztyin csaknem megtántorodott. Meglepetten mormogott valamit. Olga tehát ráadásul legtitkosabb vágyát is elárulta... Ezzel véget is ért a beszélgetés. Barátian végződött, de valami sajátos, figyelmeztető nyugtalanságot hagyott az emlékezetében, amely nem tágított tőle, ott repült a havon a vasúti kocsik ferde árnyékával, az ablakokból kivetődő moszkvai fénykévékkel... egészen Msanszkig...

Msanszk!

Hát csakugyan Msanszkba utazik?

Az utolsó állomások közötti behavazott útszakaszok a süket éjszakában végtelennek tetszettek. Csak nincsenek eltorlaszolva a sínek? Egy kitérőállomásnál nem bírta tovább, kiszállt a kocsiból – nem: az éjszakai hó mesebeli simán, mozdulatlanul pihent, ameddig a szem ellátott. Szíve iszonyatos dobogásában valósággal megelőzte a perceket, órákat... De hirtelen megszakadt, véget ért az erdő sötétje. Azután síkság következett, Szousztyin csak sejtette az ablakból, a kinti homályban – a msanszki országút ezt a lapályt szeli

át, és az útról látják, hogy bukkannak elő a vonat lámpái az erdő mögül.

Szousztyin kiszállt, és bőröndjeit letette a hóra. Az állomás ajtaja csörrenve csapódott. Göndörprémsapkás paraszt futott végig a kocsisor mentén. Hirtelen megállt:

– Nyikolaj Filatics, maga az? Vaszjanya vagyok, emlékszik még, gyerekkorunkban együtt játszottunk. A nővérkéje küldött.

Szousztyin örömmel köszöntötte:

– Igen, igen ...

– Várjon odabent az állomáson, csak kifutok a szánhoz, hoztam magának bundát meg nemezcsizmát. Pillanat!

Hanyatt-homlok nekiiramodott. Szousztyin bement a váróterembe. A padon, ablakdeszkákon, az üres büféasztalon egymásra dőlve aludtak az emberek a szomorú félhomályban. Egy asszony állva ringatta karjában a gyerekét. A jegypénztár előtt búsan tülekedett néhány elkésett, tarisznyás, ködmönös utas. Közvetlenül a lámpa alatt plakát lógott – azúrkék krími tengerpart, gépkocsi, mellette szép fiatal nő, könnyű fátyla libeg a szélben, pálmák, paloták, pávaszínű tenger felett – nem Olga az? A sötétben valaki hangosan, parasztosan horkolt, a gyerek csak sírt, sírt – Szousztyin pedig nézte a plakátot, elröppent boldogságára emlékezett, Partenitre, és szinte félteni kezdte magát.

A szolgálatkész, lelkendező Vaszjanya segített

az öltözésben, és kivitte a bőröndöket a szánkóra. Felültek. A bunda eltakarta Szousztyin szemét, száját. Amikor kiértek a kis híd mögé, a jeges szél már szabadon süvített, körös-körül kietlen pusztaság húzódott – sehol egyetlen kis bokor vagy ház.

Vaszjanya Szousztyin füléhez hajolt:

– Petrusát, a kedves bátyját is ilyen éjszaka hoztam ki. Hajaj, de elszegényedett!

Néhány füttyentés, kábult zötykölődés a szánon... szíve félálomba dermedt...

Elnyújtott harsány kukorékolás... Valahol Moszkvától ezer versztányira szól a kakas. Ünnepi kalácssütés illata csiklandozta Szousztyin orrát, és gyönyör, forró gyermeki öröm ernyesztette el; nővére a hollandi kályha mellé húzta a drága vendég fekhelyét – nem sajnálta a fát, úgy megrakta a kályhát, hogy majd szétdurrant. Szousztyin békésen nyúlt el a kedves, nyikorgó ágyban.

Msanszk!

Türelmetlen izgalommal ugrott talpra, nagy és érdekes élmények várták.

Legelőször is körülnéz... Mindkét ablakot vastagon belepte a jégvirág. A szobában már nem látszottak a régi gerendák, valami halott színű, rózsamintás tapétával voltak bevonva a falak – nos igen, Pjotr egy időben tapétákkal is kereskedett. A szomszédos jéghideg szobába vezető ajtót

bedeszkázták, hogy a fűtés kárba ne vesszen... A két ablak közötti falon szúette fakeretben régi olajnyomat, még a nagyapa idejéből való – milyen furcsa fájdalom rohanta meg hirtelen!

Szousztyin még a kis kerek székre is felállt, hogy közelebbről megnézze: mintha sírba pillantana... Ugyanaz a kis patak tajtékzik a kövek között a megkeményedett vásznon, távolabb hollandi szélmalom, ésszel fel sem fogható; valami mesebeli, fejlógató fiúcska széles karimájú kalapban horgászik – az alkony és a régmúlt homálya csaknem elnyelte már. Szousztyinnak más ébredések jutottak eszébe – fiatal korában, csípős hajnalokon; hogy hitte akkor, hogy valahol a nagyvilágban, hegyen-völgyön túl, várja őt a még meg nem talált boldogság! Nos, Nyikolaj Szousztyin azóta megjárta a nagy utat, hazatért – és most harmincöt éves...

Magára kapta kiskabátját, és a konyhán át, ahol nővére a tűzhely körül tett-vett, kiment az udvarra. Csak ez a két lakott helyiség volt a házban: a kis konyha meg a kamra... Nővére óvatosan zörgött a serpenyőkkel, lábujjhegyen járt, abban a hiszemben, hogy a vendég még alszik. Szeretet érződött ebben a figyelemben, meg valami csúszómászó alázat...

– Kolenyka, testvérkém – rémüldözött –, hogy mehetsz ki ilyen öltözetlenül! Megfázol!

– Ne félts, Nasztya, egészséges vagyok – legyintett Szousztyin. És csakugyan: arca pirospozs-

gás, széles vállára kifogástalanul simult a moszkvai kabát, a tiszta, vékony ing kinyílt a mellén. Hátában érezte nővére gyönyörködő pillantását.

A kora reggelen térdig érő friss, puha hó fedte az udvart. Szousztyin először a pincét kereste szemével, ahol hajdanában a nagyapa dagasztóhelyisége volt – fagyos, üres gödör tátongott feléje, még a padlódeszkákat is felszedték, biztosan tüzelőnek kellett. Félig elkorhadt, törött deszkaszálak hevertek az udvaron. Három sovány tyúk rémülten rebbent félre előle – lábuk nyoma ott maradt a puha szűz havon. A fészertetőn csupasz szarufák ágaskodtak, itt-ott elrothadt szalmatörek-csomók. Hej, Pjotr, Pjotr... Árnyékszék egyáltalában nem volt. A nyomok a rudakkal úgyahogy betámasztott fészerajtón túlra vezettek, a hátsó udvarba. Hajdan: csábító játékok, szerencsés menekülések, rettegések színhelye! Hétrét görnyedve, alig tudott átmászni oda, felülről, az eszterhéjról hócsomó vált le és pottyant a fejére – szeme, melle teleszóródott, de még a hónaljának is jutott a csípős hideg hóból. Eh, jólesett – élet, frisseség volt benne!

Megtorpant. Kerítéssel körülvett, hólepte üres telek állt előtte – azelőtt kis fürdőhelyiség volt ott, de csak kopár helye maradt. Körül és távolabb fehér veteményeskertek, maradék sövénykerítések, füzek, varjak... Még távolabb: a meredek folyópart, odáig nyúltak le a főutca házai-

nak kertjei. A Penzai utcán felismerte a házakat, a postát, a kis teret; a viharos égbolt sötét hátteréből élesen váltak ki a behavazott bokrok, háztetők; felettük harangtornyok magaslottak. És olyan csend, csend körös-körül, mintha nemezcsizmában járna a világ... Ebbe az álomvilágba jött Szousztyin hivatalos megbízatással! Lehajolt, két tele marok havat kapott fel, és dörzsölni kezdte vele arcát, nyakát.

Amikor a kis szobába visszatért, valóságos ünnepi lakoma díszlett az asztalon. A szamovár duruzsolt, tiszta kendő alatt pirosra sült pirog; bár csak rozslisztből készült, mégis pirog, káposztával és tojással töltött; felső lapját bőven megszórozta Nasztya. És egész tál kokurka, vagyis ugyancsak rozslisztből, vajjal készített túrós pite, ráccsal a tetején, msanszki recept szerint. Kedvenc étele! Még egy fél liter vodka is csillogott hivalkodón az asztalon. Szousztyin olyan meghatódottságot érzett, mintha ősei fogadnák ilyen tisztességgel, dédelgetőn. De nyomban arra gondolt, hogy nővére erre az étel-italra természetesen a tőle kapott pénzből csípett le – havonta 40–50 rubelt szokott neki küldeni. A konyhában éppen az imént szemlélte meg az árválkodó lábasokat, bögréket, egytől egyig nyomorúságos életmódról, szűkös falatokról beszéltek. Ő pedig Moszkvában már tíz éve jóformán nem is gondolt arra, hogy egy nővére él valahol.

Nasztya zavartan sürgölődött az asztal körül,

szertartásosan leültette öccsét, a nagy tisztelettől olykor megbotlott a nyelve, és magázva szólt hozzá: „Vegyen csak, Kolenyka, én majd később!" Öreges, szürkésbarna színű gyapjú kötöttkabát van rajta – bizonyosan a legjobb ruhadarabja. Sovány kis arca egészen vén, két ér vastagon kidagad a nyakán. Nagyapjuk magával szokta volt cipelni a vásárokra, piacra, ott kellett álldogálnia a kalácsosláda mellett. Így álldogálta, piacoskodta át a fiatal lányságát. Csak a kis kamra meg a konyha maradt neki...

– Hússal töltöttem volna a pirogot, Blinkovéknál csütörtökön disznót vágtak. De nem kaptam, suttyomban szétosztották. Persze, nem merik tartogatni...

– Így is kitűnő, remek! – dicsérte Szousztyin.

– Miért van az, Kolenyka, hogy levágni se szabad a jószágot, a szovjet nem engedi meg, de ha megtartja az ember, akkor kulák? – Hirtelen észbe kapott. – Mennyit fecsegek, a pirog meg kihűl!

Szousztyin elővette bőröndjéből a Moszkvából hozott csemegéket: teát, cukrot, néhány konzervet, két szál szárazkolbászt, sőt Kátya sütemények is – alig nyúlt hozzájuk az úton. Nővére alázatosan sandított az ajándékokra.

Majd mindkét poharat teletöltve, keresztet vetett, és tenyerével egy kis könnyet morzsolt szét:

– Isten hozott, Kolenyka... igyunk a viszontlátásra!

Ittak. A szamovár meghitten duruzsolt; csendes, nyugodt fehér nap fénylett az ablakok jégvirágain. Régi, háború előtti napot idézett fel még a vodka almaillata is. A mogorva nagyapa biztosan odalent tesz-vesz, a sütödében. Talán kimehetne most a térre egyet sétálni a kisasszonyokkal? A félig üres kis szobát régen eltűnt, feledésbe merült holmik töltötték meg. A képen levő kisfiú horgászott. A halottak némán, rokoniasan körülvették Szousztyint. Hol van hát a valóság?

– Ne nevess, Kolenyka, az Antikrisztuson: Pirkinben látták az emberek. A mellső lábain lópata van, a hátsókon tehéncsülök.

Nővére még csak nem is vágyott rá, hogy feltegye az elkerülhetetlen kérdést: mire vezet ez az egész mai helyzet, mi lesz a vége? Szűk kis körben forogtak a gondolatai. Beszélt öccsének félig kihalt msanszki világukról, a rokonokról és ismerősökről – amikor ezekre terelődött a szó, egyszerre megélénkült, nyilván ez töltötte be az életét. Ki halt meg, ki kötött házasságot, ki lett öngyilkos, ki bujdosott el nyomtalanul, ki utazott el messze vidékekre, Moszkvába vagy Szibériába, ki jutott magas tisztséghez. Habár minden valószínűség szerint mélyen megvetette a mostani rendszert, a nagy tisztségek iránt irigy tisztelettel viseltetett, és ezt a szót – „komisszár" – áhítatosan, suttogva ejtette ki.

Pohár pohár után ürült – és ez a félig elfelejtett kis világ lassanként Szousztyint is egészen

magába ölelte, tűzbe hozta. Megelevenedett előtte a Penzai utca, amilyennek ifjúkorában látta: fent a meredélyen, magasan a Ljagusevka külváros felett, emeletes házaival, amelyek előkelő társadalmi állású – hivatalnok- vagy kereskedőembereké voltak. A kis előkertekben gitár pengett. Az ablakok mögött büszke, szép nebáncsvirág-kisasszonyok rejtőztek, vagy a kertekben sétálgattak, a kertek pedig, paradicsomian sűrű almafalombjukkal, egészen a Msi folyóig nyúltak, amelynek bő vize a partvonallal egy szinten folydogált. Amikor Kolka – a nyurga, mezítlábas égimeszelő – a kalácsos szekéren végighajtott ezen az utcán, szégyenében mélyen szemére húzta sapkáját, és elfintorította az arcát, hogy rá ne ismerjenek. Abban az időben lázasan falta Knut Hamsun könyveit. A hátsó udvaron álló épületben őrizte a lombikjait, preparátumait, a tudományos kísérletekhez szükséges különböző porokat, és egy reggel majdnem nitrogénsavval mosakodott.

Ellenállhatatlan vágy fogta el – még a lélegzete is elakadt tőle –, hogy most azonnal végigmenjen a Penzai utcán.

– Persze, menj, Kolenyka – bólogatott a nővére –, egyúttal a rokonainkat is meglátogatod. Csak Ivan Alekszejics Zsurkin családja maradt itt. Talán Petrusáról is van valami hírük. Amióta elutazott a lelkem, egyetlen szócskát sem...

Kendőjét szeméhez emelte, és felzokogott.

– A házikót is elveszik, hogy Pjotr elment, egé-

szen elveszik, Koljuska, kikergetnek az utolsó kis menedékemből, hová is leszek... Ez a gazember minduntalan itt ólálkodik... Kuzma Fjodorovics szegényparaszt... járkál, bámészkodik...

– Miféle Kuzma Fjodorovics?

– El-lenség.

És ráborult az asztalra. Szousztyin felugrott, átölelte szánalmas, reszkető kis vállát, nyomasztotta is, meg idegen is volt neki ez a bánat, könnyáztatta ujjait lefejtette arcáról, úgy vigasztalta, és közben csaknem elfutotta a méreg: hogyan keseredhetik így el valaki ilyen nyilvánvaló ostobaság miatt? Hiszen már megírta... és a napokban személyesen megy el a szovjetbe, és rendbe hozza az ügyet. Ki ott a főnök?

– Hát ki volna... egy volt kisbojtár ül ott... alig tudja leírni a nevét... Butirinnek hívják.

No, majd beszél ő ennek a kisbojtárnak a fejével! Nevetséges! Nyárra feltétlenül ki kell tatarozni a házat, a fészert befedni, az udvart bekeríteni. Nővére fölé hajolt, mindenhatóságának tudatában vigasztalta, kérte, hogy öltözzék fel gyorsan, menjenek el együtt.

Nasztya felvidult.

– Mindig is mondtam, Kolja, hogy te egészen más vagy, mint a többiek, semmiféle hatalom alatt nem veszel el. Hát feleséget nem hoztál? – És kicsit részegen, menyecskésen rázendített: – Jaj, de szeretném látni lelkem kis húgocskámat...

Az utcán tiszteletteljesen egy kicsit félrehúzó-

dott szépen öltözött öccsétől, és leplezetlen, kaján büszkeséggel nézett a szembejövőkre. Szousztyin semmit sem vett észre. Gyermekkorának utcája, a Ljagusevka, a zsellérek földhányásai, hamuval és szalmával beszórt út... Csak egyszerű parasztok és vénasszonyok jöttek szembe. Hol van hát a veszedelem? A Penzai utca felőli lejtőn gyereksereg szánkázott. Csillogó szemű kis vadállatfiókák. Ki-ki abba bugyolálva, ami éppen akadt otthon. Az ő gyermekkoruk már mintegy a szakadék túlsó partjáról integet. Ezek ingyen kapják a számukra készített, újjászabott életet.

Megismerte az egyemeletes, téglaszínű épületet a Penzai utcán: a polgármester háza volt; valamikor, gyerekkorában, felhőkarcolónak látta. Az utcán nagykabátos parasztok baktattak szorosan egymás mellett, oldalt és mögöttük szuronyos vöröskatonák meg asszonyok.

– Kik ezek? – kérdezte riadtan Szousztyin egy idősebb, szakállas bámészkodótól.

Az csúfondáros figyelemmel nézett rá.

– A mieink kísérik a sajátjaikat – bökte ki, és nyomban elfordult.

Nővére félénken hajolt a füléhez:

– Kulákok, Kolenyka, a törvény elé vezetik őket, a polgármester házában van most a bíróság.

Szousztyin önkéntelenül utánuk támolygott; mohó kíváncsiság, reszkető izgalom lángolt fel benne. Egyszerre az események kellős közepébe került. Csak ne volna ott a nővére, akinek máris re-

meg a szája, és szeme könnyesen, sűrűn pislog... Szousztyin kézen fogva húzta maga után...

Az utca ismét lekötötte figyelmét. Mint régen, most is az úttesten jártak az emberek. Hol vannak hát azok a csodálatos magas házak? Természetesen nem is voltak soha. Négy-öt kőláda, keskeny kis falusi ablakokkal. A többi meg: háromablakos msanszki vityilló, előttük kis pad az esti pletykázáshoz, csenevész fűzfa; az ereszalja és az ablakborítások éles, cikornyás faragásokkal vannak díszítve – mindenféle száracskák, apró körök, háromszögek –, bolondos képzelet szülöttei, amelyek láttán lelkében valami émelyítő undor böfögött fel. Az utca egyik fele teljesen elvadult. Vastagon befújta a hó, ösvény sem látszott rajta; a dombon túl megint pusztaság... Úgy állott előtte a Penzai utca, mintha sírból ásták volna ki... A szembejövők között nem akadt ismerős: új emberek, idegen, közönyös nép. Nos, igen, azóta felnőttek, akik annak idején pucér hassal futkostak a szalmatetős külvárosban, a kisudvarokon. Azok pedig, akikkel Szousztyin most összemérhette volna magát, akik előtt büszkélkedhetett volna – elutaztak, elköltöztek Msanszkból, sőt egyesek az életből is. Először érezte most Szousztyin Msanszk egész elhagyatottságát. És valami bizonytalan, nyugtalanító érzés suhant a széllel a kerítések mentén, a háztetők meg az előkertek felett. A sarkon levő táblán ezt olvasta Szousztyin:

Átvágtak az üres piactéren. Szousztyin szeme önkéntelenül benépesítette a hajdani bódék, sátorernyők, üzletsorok kísérteteivel... A templom körül néhány környékbeli szekér várakozott, paraszti „cézö" beszéd foszlányai hallatszottak. Msanszk körül egész sereg falu „cézett", az északról idevándoroltaktól vették át ezt a beszédmodort. Szousztyin ősei is ilyen faluból származtak. A „c"-vel beszélőket azelőtt „cajbaj"-nak csúfolták. „Cajbaj, gyere teáckát inni Jegor Jegorichoz, codajó forró teáckája van, egyenest a kemencéből cobog." Valami elpusztíthatatlan, msanszki levegő érzett... valóság és rege...

Nővére mindenütt ott tipegett a nyomában fekete kendőjében; szenteskedő vénlányajkát elítélőn összeszorította. Úgy nőttek fel a nagyapa házában, mint mostohagyerekek. Szousztyin, a férfi, mégiscsak kilendült valahogy az életbe... Ni, itt van a széles, ágas-bogas fás tér, magasan a város feletti sáncon, a régi földvár maradványain. Ősrégi földsánc körítette hajdan a várost; a környék lakói onnan verték vissza a nogájok támadásait. A ködös múltban Murumza állt Msanszk helyén, a legendás mordvin főváros. Szousztyin képzeletében szülővárosa mindig mesebeli ködbe burkolózott, amelyben névtelenül merültek el az ő, bizonyára rendkívüli elődei is.

– Hát, Pronykára, az együgyűre emlékszel-e?

– Hogyne emlékeznék!

És Nasztya elmesélte, amit Pronykáról tudott.

Ezt a tetves, vastag ajkú, öles termetű szelitybai parasztot az egész környék ismerte. Felismerték a gyengeelméjűek együgyű mosolyáról, találkoztak vele a piacokon, vásárokon, búcsúhelyeken, ahol koldulni szokott. De ezenkívül eljárt fát vágni az apácakolostorba, hetekre eltűnt a hosszú szakállú szerzeteseknél.

Tavaly télen Pronykát megfagyva találták a volt apácazárda, a jelenlegi szovhoz falánál. Szelitybában temették el. Erről a temetésről a nővére érzéssel és kenetteljes szavakkal beszélt. Halála után a szerencsétlen együgyűt szentként tisztelték. Alighogy kivitték a templomból a koporsót, a legelső kunyhóban megtartották a gyászszertartást. A második kunyhóban szintén. A koporsó után komor gyülekezet haladt. A gyászszertartásért a jó emberek fizettek. Később már kérés nélkül siratták el az együgyűt sorban, minden házban. Első nap még a falu egyharmadánál sem fordult meg a halott, így éjszakára ismét vissza kellett vinni a templomba.

– Három napon át temették – sóhajtotta ellágyultan a nővére. – A papok mindent megtettek, hogy a halottat elföldeljék, de sehogy se jutottak el a temetőig. És mennyi nép kísérte, mennyi nép! Azt mondják, most nincs vallás... Tőlünk Msanszkból sokan elmentek, én is felkerekedtem

volna, de féltem a zűrzavartól... Így is sok a zavar nálam, Kolenyka...

Szousztyin gúnyos figyelemmel hallgatta a nővérét. Ez a temetés már ahhoz a „tény"-anyaghoz tartozott, amiről Zibin beszélt, erről már kellett hogy írjon. Ez, természetesen, már az ellenállás egy bizonyos formája volt; rejtetten és kiirthatatlanul a saját nővérének a lelkébe is befészkelte magát, de milyen erőtlen, kudarcra és halálra ítélt ellenállás ez!

Itt van a volt rendőrség a tűzoltóudvarral, ahol a részegeket és tolvajokat szokták azelőtt elagyabugyálni. Az árkon túl a börtön... Régen eltemetett, Nasztya elbeszéléséhez hasonlóan nyomasztó valami volt ebben az alacsony, ütött-kopott falú börtönépületben, amely a jobbágyrendszert, a Miklós cár korabeli, véget nem érő katonai szolgálatot idézte.

Most szövetkezeti varroda van benne.

A meredély felett tompa orrú kőpillérek támogatták a volt börtönépületet. Alant meg szürkésbarna, girbegurba szegénynegyedek bújtak meg; fűzfák; mezőkbe olvadó kertek, a mezőkön a nogájsánc, a sáncon túl: hófergeteges sötétség. Mi az, talán még nem szellőzött ki agyából a mámor, és most valami bánatos, el nem hangzott dallal gyötri? Régi júliusi alkotnyatokon itt búcsúztatták a bevonulókat, itt imádkoztak; a kopjás őröktől körülfogott rongyos parasztcsapat engedelmesen hömpölygött az úton – a búcsúztatóhely-

hez, a vasútállomásra... a tömegsírok felé. Itt, ezen a börtön előtti téren hangzott fel az első asszonyi jajveszékelés, rikácsolva elnyújtott, üvöltő siránkozás; feltört, lehullott és elhalt a földön... Egyszer pedig – Kolja akkor nyolcéves gyerek volt – környéki vásárosok itt vertek félholtra egy embert, akit állítólag valamin tetten értek; az ember felemelkedett, és újra lerogyott, véresen, vörös kis szakállal, szabadon lobogó ingben. Az ő apja volt, Szobacska, akiről akkor már három hónapja nem tudtak. Hogy vacogtak akkor a gyermekfogacskák! Szousztyin visszatarthatatlanul, hisztériásan kitörni akaró zokogást fojtott el magában... Már közel voltak Zsurkinékhoz, a rokonokhoz, csak a téren kellett átvágniuk.

Zsurkin családja a Planszkaján lakott – most Urickij utca – egy düledező kis házikóban. Polja, vastag férfikabátban, elkeseredetten rángatta ide-oda a kis kamrában a bölcsőt, amelyben fuldoklón síró poronty mocorgott; valami hasonló rúgkapált és bömbölt a földön, a szoknyája ráncai között. Az asszony először idegenkedve, ellenségesen meredt Szousztyinra.

– Teremtőm, hiszen ez Nyikolaj Filatics! – derült fel azután az arca. Világos bojárlányszeme a régi volt. Ellökte a bölcsőt, hogy kicsodálkozhassa magát, összecsókolózhasson Szousztyinnal; a síró jószág elszakadt a szoknyájától, bukfencezve hempergett, és még hangosabban bömbölt. Polja mentében odaszólt egy rövidre nyírt hajú,

tizenkét év körüli, szájtátó kislánynak: – Nyinka, Maskát vedd fel a földről! – és hozzálátott, hogy leverje a port a támlátlan székekről. Felemelte a székeket, megforgatta a levegőben, azután ismét odaugrott a bölcsőhöz, ahol már nem ordított, hanem csuklott, szipogott a kicsi. Kissé arrébb két, hosszú kislányruhába öltözött fiúcska állt szorosan egymás mellett; fejecskéjük kisbirkásan barázdásra nyírva; mindkettőnek hüvelykujja a szájában, úgy bámulták bizalmatlanul az idegent. Szousztyin nem tette le a kabátját, leült, és szégyenkező szemmel nézett körül.

Besüppedt padlódeszkák, a sarokban egy ládán vattaszerű ringyek-rongyok, látni való, hogy sebtiben rázták fel valaki után, aki ott aludt; ugyancsak a sarokban, a hollandi kályhán undorító szagú pelenkák száradnak. Az ablakdeszkáról víz csöpög... A falon lógó fénykép Zsurkint ábrázolja fiatal korában, vastag-bajuszosan, keresztöltéssel hímzett ingben, aprócska sapkával göndörödő, dús fürtjein, térdén harmonikával. „Káder" – jutott eszébe Zibin szava. A szegénység, nélkülözések ellenére, abban az időben, amikor a fénykép készült, ünnepnapokon, karácsonykor és húsvétkor, Zsurkin utolsó pénzecskéjén kitett magáért, és megvendégelte a nagyapát – nem rosszabbul, mint mások – gyümölcspálinkával, sonkával, különféle hallal; magának és feleségének pedig Msanszkban hallatlan ínyencséget engedélyezett: kakaót. A nagyapó a többi rokonnal együtt

megvetően fogadta az ételt-italt, ettől ugyan nem lett nagyobb becsülete a szemében Vaszjának. „Te, igaz-e, aszongyák... kakajót iszol, mint az urak?" – kérdezte búcsúzáskor megsemmisítő, gúnyos nevetéssel... Szousztyin utálkozva érezte a koporsókészítőék életének ízét: szomorú, kicsinyes, kilátástalan élet volt ez, olyan, mint a gyereksírás. Egy marék moszkvai cukorkát osztott szét az apróságok között. A két szoknyás fiú félénken közeledett, és szótlanul ragadta ki kezéből a zsákmányt. Nasztya sandán, helytelenítő pillantással figyelte az osztozkodást.

Amikor a bölcsőben fekvő kis poronty elcsendesedett (a hároméves Maskát nővérkéje ringatta térdén, miközben könyvet lapozgatott, de le nem vette Szousztyinról a szemét), Polja is megnyugodott, és beszélgetésbe kezdett; inkább csak Nasztyához intézte a szót, Szousztyint pedig, ha méltóztatott valamit mondani, közbeszólás nélkül, mindent helyeslő, áhítatos tisztelettel hallgatta. Amikor Zsurkinra terelődött a szó, büszkén megélénkült:

– Bizony, száz rubelt küldött haza Vanya, köszönet neki! Azt írja, annyi a munkája, hogy alig győzi. Esténként is dolgozgat... harmonikákat javít. Esténként, aszongya, külön helyiséget adnak neki, ott nyugodtabban lehet. Hát, úgy látszik, megtetszett a vezetőségnek, így hát megbecsülik. Olyan tisztelettudó, félénk ember az én párom, nem ellenkezik az senkivel.

A fiúcskák eközben suttogva hasonlítgatták össze a kapott cukorkákat, azután vadul összeveszekedtek. Alattomosan, hangtalanul püfölték egymást, csak szipogás hallatszott, meg az apró öklök koppanása a kopasz kis fejeken; a szoknyák szegélye vadul röpködött, felfedte mezítelen kis combjukat – nadrágjuk nem volt. Polja, anélkül, hogy a beszédet félbeszakította volna, mindkét fiút fülön csípte, és háromszor összeütötte a homlokukat, de úgy, hogy Szousztyin előtt részvétében elsötétült a világ.

Nasztya megszokásból gyanakodva nézett körül, azután Poljához hajolva kérdezett tőle valamit, csak az ajkával, hangtalanul, de könnyű volt kitalálni, kiről.

– Róla semmit sem ír?... No persze, nehogy bajba sodorja őt is, meg magát is.

Polja is suttogásra tért át:

– Csak úgy célozgat, hogy aszongya: az ismerősök is jól elhelyezkedtek, sőt még jobban, csaknem olyan vezetőfélék. Én mindig mondtam, régen el kellett volna már tűnnie...

Nasztya szenvtelenül hallgatta, keskeny vénlányajkát összeszorítva; ettől a hírtől talán még keservesebben érezte a maga elhagyatottságát, árvaságát. A kislány az asztalnál feltűnő hangosan hajtogatta, könyve fölé hajolva egyre ugyanazt: – Der Schüler – a tanuló, der Schüler – a tanuló – és minduntalan lopva Szousztyinra pillantott: nem csodálkozik-e, hogy ő már németül olvas!

Szousztyin gyötrődve gondolt rá, hogy íme, nemsokára kilobban a rövid nappal, alkonyat sötétlik odakint, és nem lesz hová és miért kilépnie a kapun. Moszkva ragyogó fényeivel valami elérhetetlen csillagzaton lobogott.

... A fülledt szobácska után jólesett a fagyos levegő. Íme, tíz év után újra Zsurkin otthonában járt... Nővére mint valami kellemetlen kötelességre emlékeztető elmaradhatatlan árnyék kullogott utána. Hirtelen felszisszent, és belekapaszkodott Szousztyin karjába.

A piactérre vezető kis utcából nehéz dübörgés hallatszott. Egymás után két traktor gördült ki. A valóságban csaknem másztak, de a fülsiketítő zajtól, a kerekek alól felszálló hófelhőtől úgy tetszett, mintha vadul száguldanának. Nasztya görcsösen csimpaszkodott Szousztyin karjába, és egyre bökdöste:

– Butirin... nézd csak, ez ő, Butirin, a bojtár!

Az első traktoron ülő legénykén semmi különös látnivaló nem volt. Alig pillantott Szousztyinra, annyira megrészegítette a zötyögő vasszörnyeteg feletti hatalma – szilaj, gyerekes mámor... Ez már nem álom volt, hanem igazi, füstös, fővárosiasan, benzinszagú valóság. Msanszk másik élete, amelyet Szousztyin még nem ismert. Egy arra sétáló paraszt felrántotta vállát, és megállva, rosszallóan nézett a dübörgés után.

– Közösködők! – kiáltotta mintegy fenyegetően, és úgy látszik, még valami vaskosabbat szere-

tett volna hozzátenni. Mikor azonban Szousztyint megpillantotta, két kézzel tépte le fejéről a sapkát, és meghajolt.

Egy-két nap múlva alkonyatkor Szousztyin a falu határában járt, egyedül.

Vaszjanyát kereste, a kocsisát, aki valahol a Zaovrazsnaja utcában lakott. Az új, mai Msanszk megismerését vele akarta megkezdeni, először, mert ez látszott a legkönnyebbnek – Vaszjanya maga hívta meg, hogy nézzen be hozzá egy kis tereferére –, másodszor meg azért, mert Vaszjanyát, aki egy ljagusevkai jómódú paraszt fia volt, gyerekkora óta ismerte. Ilyen módon egy paraszti lélek befejezett története bontakozott ki előtte, amelynek közepén azonban még fehér foltok, kipontozott hézagok tátongtak.

Történelem... A helybeli könyvtárban, ahová napközben betért, a falon a következő feliratú emléktáblát találta:

MSANSZK JÁRÁSI SZÉKHELY, AZELŐTT VÁROS, ÉLETÉNEK FONTOSABB ESEMÉNYEI

Murumza nevű ősrégi mordvin településhelyén alapíttatott – az 1555. évben
Sztyepan Razin szövetségesei Miska Haritonov kozákkal az élükön elfoglalták – – – – – – – – az 1670. évben

Besorolták a Moszkvai fejedelemség megerősített városai közé az 1673. évben
A nogáj hordák feldúlták – – – az 1717. évben
Pugacsovhoz csatlakozott, Andrejev vajdát felakasztották – – – – az 1774. évben
Kormányzósági járási székhellyé lett – – – – – – – – – – az 1786. évben
A járási szovjetek első kongresszusa – – – – – – – – – – – – – az 1917. évben
Felszerelték az első hangszórós rádiót – – – – – – – – – – – – az 1926. évben
Msanszk felett átrepült az első repülőgép november 7-én – – – az 1928. évben

A falu végén elszórt kis vityillók feketéllettek, mind nagyobb távolságra egymástól. A búcsúztatóhely közelében kertes kőház, valamikor meggyilkoltak benne egy nagypénzű fűszerkereskedőt... Az alkony vörösen izzott, túlontúl befeketítette, szinte elszenesítette a tárgyakat. Egész Msanszkot részben látni, részben sejteni lehetett innen, a közeli kunyhók és távoli sötét tömegek homályos halmazában, bokraival, seregélydúcaival és égre rajzolódó nyomorúságos harangtornyaival.

És ezen a hatalmas történelmi múltra visszatekintő földön, e vidéki, alkonyi égbolt alatt, most az ország iparosítása és a mezőgazdaság kollektivizálása volt a legfontosabb.

Különös, hogy e hosszú időszak kezdete és vé-

ge, amelyeket pedig olyan szörnyű távolság és különbség választott el egymástól – az a régi múlt: Murumzával, a legendás fővárossal, a nogájsánccal és Szousztyin ismeretlen elődeivel, akik ezen a földön cselekedtek valamit, meg a mai kor –, az alkonyatban kihunyó helység láttán kétségbevonhatatlanul, elkerülhetetlen, évszázados egységbe olvadt össze Szousztyin képzeletében. A félig moszkvai, félig idevalósi ember megállt, és elgondolkozott.

Ámde a falu egyáltalában nem hunyt ki. A vastag, kiugró szalmatetők alatt fények gyúltak. A piactér felett villanylámpa világított. Nemrégen vezették be a villanyt, akkor már Szousztyin Moszkvában volt.

Végre megmutatták neki Vaszjanya kunyhóját. A kis ablakok kivételével kívülről gondosan körül volt burkolva szalmakötegekkel; öregemberre emlékeztetett, akinek arcát egészen a szeméig benőtte a szakáll. A kopogtatásra Vaszjanya pöndörült ki az ajtón. Örvendezve lekapta sapkáját, és nem is tette fel újra, úgy vezette be a vendéget. Szousztyinnak erről Nasztya és Polja hízelgő tiszteletadása jutott eszébe; kétségtelen, hogy a msanszkiaknak túlzott, fantasztikus elképzeléseik vannak az ő hivatali helyzetéről és hatalmáról.

Csaknem beleütközött a kapuba, amely mögött sötét kis udvar kezdődött – az első lépés után vaksötétség vette körül. Gondosan megtapogatta a zsebében levő literes üveget, amelyet bölcs elő-

relátással azért hozott magával, hogy megoldja a nyelveket. Lába alatt puha szalma süppedt. A kis udvar felül is szalmával volt fedve, csak középen hagytak egy kis nyílást, amelyen keresztül benéztek a csillagok. Sötét volt és meleg, mint az irhabunda belsejében. „A jószág így szereti" – magyarázta Vaszjanya. A láthatatlan istállóból prüszkölés, bőgés hallatszott, és gőzölgő trágyaszag marta az orrukat.

A pitvarban teljes sötétség, a földes padlóban akkora lyukak, hogy kitörheti a lábát az ember. Szousztyin valahogy a pitvaron is átjutott.

A kunyhó felét hatalmas kemence foglalta el, láthatóan azon aludt Vaszjanya és a felesége. Az asszony – Klavának hívták – nyomban odalépett, és túlságosan hosszú, erős kézszorítással üdvözölte Szousztyint. Saját készítményű mécses világította meg a helyiséget. A sarokban három szánalmasan apró képecske alatt állott az asztal: Vaszjanya odatelepedett mellé a kopott ócska ládára, amelyet hosszában odatolt, Szousztyint pedig egy rozoga thonet-székre ültette. Az alacsony ablak előtt két sajtáron deszka volt keresztbe fektetve, és az így keletkezett padfélén piszkos tányércserepek, egy serpenyő, üres dagasztóteknő és mindenféle más ócskaság hevert. Az ajtó mellett kvászoshordó állt a földön. Vaszjanya meg akarta kínálni a vendéget, tölteni próbált, de csak a sűrűje jött. Az asztal alatt egy kisbárány forgolódott és bégetett – göndör, fekete selyemszőrű ál-

lat, szemén fehér folt. Nomád szállás, nomád szállás...

Vaszjanya felsóhajtott, és ravaszul magyarázta:

– Élek, Nyikolaj Filatics, ahogy élhet az, akit elemi csapás ért.

És mindjárt elmesélte Szousztyinnak a tűzesetet: hogy fogott lángot egy pillanat alatt a ház; két ágyterítője, két pár női félcipő – egyik még egészen új volt –, egy pár férficsizma, az ágy és sok más hasznos holmi odaveszett!

Szousztyint zavarta ez a túlságosan aprólékos felsorolás, nem erre volt kíváncsi.

Vaszjanya pedig folytatta: elmondta, hogy eszelte ki a birkával való kereskedést, hogy újra felépíthesse a házát, először a sajátjait adta el, azután másokat vett és eladta őket – és egyszer csak odajön hozzá az a Kuzma Fjodorovics szegényparaszt, azzal, hogy Vaszjanyát megfosztják a szavazati jogától...

Kuzma Fjodorovicsról nem először hallott már Szousztyin. Megkérdezte Vaszjanyától, hogy voltaképpen ki ez az ember?

– Kuzma Fjodorovics? Alávaló söpredék.

Az asszony vizes uborkát darabolt fel a vodkához, és fatányérkán tálalta. Vaszjanya dicsérően mondta:

– Ez az én Klavám!

Klava félig lehunyta szép hosszú pilláit, amelyeken öntelt, szemérmetlen és kényeskedő tekintet tüzelt át. Nem parasztfeleség... Vaszjanya

elkapta Szousztyin kigyúlt pillantását. Tüntetően megölelte Klavát – bizonyos ellenséges mohósággal, és gyengéden eltolta az asztaltól a homályba.

De tovább mondta a magáét, Szousztyinnak is töltött, és élvezettel ivott.

– És maguk, Nyikolaj Filatics, hogy élnek ott, a Kremlben? Nem rosszul, ugye?

Szousztyin megkérdezte:

– No és a kolhozzal hogy állunk, Vaszjanya?

Vaszjanya elfordította tekintetét, ujjaival kiegyenesítette a mécses sercegő, bűzös kanócát.

– Szovjet villany! – mondta és felsóhajtott. – Tudja, Nyikolaj Filatics, nemsokára talán megint a régi világítófáklyához fogunk visszatérni... A kolhozról ne is beszéljünk! Egy pud zabot és tizenöt rubel készpénzt kaptak fejenként; hát ki tud ebből megélni? Számítsa csak ki: a paraszt negyvenkilenc pud gabonát takarít be egy lélekre, huszonöt lemegy a kiadásokra, marad tisztán huszonnégy. Kellenek ezek a pudok, hogy ruhát vegyen a fiának a lagzira... Ha gondol egyet, eladja a tehenét, összehoz vagy kétszáz rubelt, vesz neki ruhát meg harmonikát... De a kolhozban honnan vegye a pénzt?

Ilyen hangnemben fecsegett még tovább csizmákról, szamovárról, de különösen ruháról. „Milyen bosszantóan kicsinyes, anyagias felfogás – gondolta magában Szousztyin –, semmi távlata, nem látja a hajnalt a holnapi látóhatáron, csak ennek a kunyhónak a szűk kis világára szorítko-

zik...” Ezer heves, fellengzős és ráadásul italtól tüzelt ellenvetés lebegett a nyelve hegyén, Vaszjanya azonban egyelőre nem hagyta szóhoz jutni. Kéjesen, dühödten, részegen folytatta:

– Persze, megfosztottak a szavazati jogomtól... pedig magam is szegényparaszt vagyok; Klavkának egy váltás inge van, több semmi. Gyere ide, Klava, igyál! – kiáltott fel.

Az asszony engedelmesen előlépett a homályból, holdkóros, hideg kígyópillantással ült le az asztalhoz.

– Én, Nyikolaj Filatics, a semmiből építettem ezt a kunyhót, és még mást is tudok csinálni! Lám, a maguk Petrusája Krasznogorszkba iszkolt, ott tevékenykedik, mások Gyusambba szöknek, a pusztaságba... ej, no, ott sem lehet rosszabb, mint itt. A kolhoz annyit jelent, hogy majd mi szántunk, ők meg csak a kacsójukkal integetnek. De hát kicsodák ezek, Nyikolaj Filatics? Ha rendes, tanult emberek volnának, mint maga... lám, annyi év után is emlékszik rám, meglátogat, nem veti meg a mi nyomorúságos kis életünket. Hej!

Vaszjanya megragadta Szousztyin kezét, odahajolt – biztosan meg akarta csókolni, Szousztyin azonban elhúzódott. Vaszja akkor keservesen rázendített: – „Hej, sorsom, árva sorsom, szegényember-sors...” – Érzéssel, jajgatva énekelt, helyenként hosszú szüneteket tartott, de még az első strófát sem fejezte be, megcsóválta a fejét, és

olyan hangosan, sötét képpel csikorgatta a fogát, hogy Szousztyinnak hideg futott végig a hátán.

Klava eközben nesztelenül ivott, és uborkát rágcsált, nedves, kívánatos ajkát csücsörítve. Azután Vaszjanya megkérte, hogy ő is énekeljen valamit, ezt is nyilvánvalóan büszkeségből tette, és Klava, ajkát letörölve, belekezdett: – „A kandallónál ülsz, és búsan nézel." – Vaszjanya halkan vele énekelt. Az asszony olykor sötét, hosszú pillantást vetett Szousztyinra, mintha szíve mélyéből küldené neki ezt a kesergő szerelmi románcot, és Szousztyin különös meghunyászkodással nem tudta levenni róla a szemét. A kisbárány halkan bégetett a lábánál. Katyka, a kövér, gubancos, bánatos anyajuh odajött, és kicsinyét táplálva, megbűvölve nézte a daloló embereket.

Azután Szousztyinra került a sor, hogy ő is meséljen valamit, s a beszélgetés megint csak visszakanyarodott a kolhozra. Szousztyin lelkesen, sőt túlságosan lelkesen beszélt, valami gonosz kis tűzzel, kétségbeesett, szinte mentegetőző vággyal fűtve, hogy okvetlenül feleseljen még valakivel, nemcsak Vaszjanyával... Ott ült a szürke félhomályban, és beszélt. Igen, ő hitt a társadalmasított munka természetszerű fölényében, hatalmas nevelő és átformáló erejében, a parasztság vitathatatlan derűs új életében, amelyből a jövőben tisztára kiirtják a régi, félig állati életmódot, a szellemi sötétség maradványait... Igaz, hogy még nem minden állt világosan előtte, kissé összeza-

varta a kolhozt a kommunával, és valami tökéletesen simára egyengetett, irigylésre méltóan kényelmes, paradicsomi állapotot festett...

Vaszjanya álmosan, de rendkívül elismerő figyelemmel hallgatta végig, és áradozva mondta:

– Ilyen kolhozba valamennyien szó nélkül belépnénk. Ki ne akarna melegben, fényben élni!

De nyomban búsan emlékezett:

– A minap munkások jöttek ki hozzánk, hogy rábeszéljenek. Az egyik kiállt, és édeskés hangon kezdte magyarázni, hogy: „Elvtársak, lépjünk be a kolhozba, akkor lesz tyúkocskánk, husikánk, tojáskánk!" Igen ám, nekik lesz, de nekünk?

Valahogyan betanultan hangzottak a szavai, mintha már nem először mondaná el mindezt. Bizalmasan kacsingatva egészen közel hajolt Szousztyinhoz, tekintete mélyén gúny csillant.

És Szousztyin agyában hirtelen világosság gyúlt, felismerte, mit jelent ez az egész, mesterséges beállítás: a valószínűtlenné torzított nomád környezet, a színpadiasan szétszórt göncök, az egyetlen el nem adott bárány, ez a nyomasztó és gyanús, veszélyt sejtető sötétség, meg ez az ide nem illő asszony, aki minduntalan szenvedélyesen rámeregeti a szemét. Vaszjanyának nyilvánvaló szándékai vannak vele... Óvatos lett, mint régen, amikor a kiütéses tífusz ellen védekezett... Vaszjanya, mintha megérezte volna, mi megy végbe benne, hirtelen felugrott.

– Jöjjön, Nyikolaj Filatics, a közelben lagzit

ülnek, nézzünk be hozzájuk! Érdekes lesz ezt a bolondságot látnia!

A sötét utcán hópelyhek szállingóztak, a csillagokat felhők takarták el, a kunyhók szalmába burkolózva, egymástól elszigetelten, mélyen szemükbe húzták hósipkájukat, úgy aludtak. Mégis valami állandó rángatózás futott végig rajtuk – ezt érezte Szousztyin, amikor Vaszjanya házából kilépett. Az asszony a küszöbön állva búcsúzóul előrenyújtotta kezét, amelyben a mécsest tartotta. – Ne hűtsd ki a szobát! – kiáltott rá Vaszjanya. Útközben megint bizalmasan közel hajolt Szousztyinhoz, úgy suttogott a fülébe; beszélt Kuzma Fjodoricsról meg Butirinról, a kisbojtárról, aki rablási szándékkal szedi el más emberek házát, a tulajdonost kikergeti: egy ilyen házat magának vett meg, egy másikat – persze áron alul – a nővérének, ezer rubel helyett százötvenért. – Hol van hát, hol itt a hatalom? – Szousztyin szorongó hallgatásba merült.

A lakodalmas ház ablakán kíváncsi asszonyok lestek be. Vaszjanya otthonosan vezette Szousztyint az ácsorgók között egyenesen az előszobába. Ott is tolongott a nép, asszonyok, legények lökdösték egymást s nyújtogatták nyakukat a nyitott szobaajtó felé. A sarokban füstös mécses égett, és néhány tizenöt év körüli kamasz, nagykabátban, sapkában, az asztalra hasalva huszonegyezett. Egy öregasszony, bizonyára a háziak rokona, szitkozódva próbálta elkergetni őket, a kártyázók azon-

ban rá se hederítettek ... Szousztyinnak lökdösődve, készségesen utat nyitottak. Hallotta, hogy Vaszjanya kérkedően suttogja a háta mögött: – Filat pék unokája, most Moszkvában Kalinyinnal dolgozik együtt! – Szégyen és undor fojtogatta, szeretett volna kitörni, elmenni onnan, de a tömeg ellenállhatatlanul nyomta a szoba felé. Oldalról odasodródott hozzá egy körbenyírott hajú, ismeretlen öregember, természetellenesen feszítve rókaprém galléros női városi kabátjában; szigorúan feléje nyújtotta begörbített kezét, és Szousztyinnak meg kellett szorítania. Észrevette, hogy az öreget is Vaszjanya lökdöste oda hozzá.

Az új pár szokás szerint az elülső sarokban ült. Egy láthatatlan harmonika sípolva rázendített. A vőlegény kihajtott gallérú türkizkék inget viselt, a menyasszony csokoládébarna virágos, zöld kartonruhát. Az asztalon csak egy szamovár búsult, és körülötte üres teáscsészék – szegényes lagzit ültek. Az ablakokon laposra nyomták orrukat a bámészkodók és Szousztyin háta mögül is lihegve lestek be az emberek, ez a bámészkodás is a szertartáshoz tartozott. Az új házasok feje felett két ikon függött: Szerafim Szárovszkij, körszakállal, görnyedten, kezében bottal, oldalán a medvéjével, meg az istenanya, vállára billent fejjel. A fiatalok is összedugták a fejüket, mint a szentek a szentképen ...

Vaszjanya jelentőségteljesen oldalba bökte

Szousztyint, és hangosan kérdezte a hozzájuk csatlakozó öregtől:

– Aztán hány juhod volt?

A vénember rekedt, síri hangon válaszolt. Szousztyin dühös szégyenkezéssel sejtette, hogy ezt a beszélgetést is szándékosan rendezte meg Vaszjanya neki és a népnek. Bosszantotta, hogy csakugyan mind odafigyeltek.

– Úgy. És hány lovad? Tehát kuláknak minősítettek?

A harmonika most vígabbat szólt. Két lány felkelt, lerúgta lábáról a félcipőt, és táncra perdült. Merev tartással forogtak, közeledtek egymáshoz, szétváltak, nem nézve egymásra, gyapjúharisnyás sarkuk tompán kopogott.

– Miféle tánc ez? – kérdezte Szousztyin, hogy Vaszjanyát elhallgattassa, észre sem véve, hogy éppen egy bóbiskoló anyókához intézte a kérdést.

– Tu-sztepp – felelte felélénkülve az öregasszony.

– És hány családod van? – folytatta Vaszjanya, egyre hangosabban faggatva az öregembert.

A nép most már csak Szousztyinra bámult. Vaszjanya határozottan kiemelte, sötét és veszélyes reménykedés tárgyává tette őt, és hozzá még valami rejtett, fenyegető csalafintaság érzett a viselkedésében. Úgy látszik, nem ok nélkül mutatja neki ezt a lakodalmat, ennek a maradi, sivár életmódnak a nyomorúságát... Ekkor a fiúk olyan erővel vágták oda a kártyacsomót az asztalra,

hogy a lámpa kialudt. Szousztyin könyökével durván meglökte az öregembert, és hátra sem nézve, utat tört magának az utcára.

Vaszjanya tüsténT ott termett mellette. Útközben elkapott egy lányt, aki az ablaknál állt, és megszorongatta.

Azután lihegve iparkodott Szousztyin után.

– Tudja, Nyikolaj Filatics, megunja az ember mindig csak a saját feleségével. Néha kirúgok a hámból.

A leány dühösen kiabált:

– Ismerlek téged! A feleséged, Klava, ringyó, az ám!

Vaszjanya egyszeriben elhallgatott. És amikor néhány lépés után újra megszólalt, Szousztyin rá sem ismert erre az utálatos, mérges hangra.

– No és hogy jó lovam van... Hát igazság-e az, hogy ezért, mintha büntetnének, minden másnap kihajtanak az állomásra, húsz kilométerre, a gabonával? Nemsokára megkezdik az erdőosztást, nekem meg egyre az állomást kell járnom. Ej, Nyikolaj Filatics, egyszer eladom a lovamat, de még a birkámat is...

Szousztyin behúzta fejét a gallérjába, és szótlanul lépkedett. És Vaszjanya talán ráeszmélt, hogy szeretné minél előbb lerázni magáról... Hümmögve megállt.

– No, isten vele, ne feledje el a mi utcánkat! Azelőtt Zaovrazsnajának hívták, most meg: Párizsi Kommünnek, ott lóg a deszka, la! – szen-

velgett mérgesen és furfangosan. – Zsurkinnak, a koporsókészítőnek sem feledjük el, hogy ezeket a táblákat megcsinálta és ideakasztotta!

Így hát fenyegetésbe fulladt a búcsúzkodás. És nemcsak Zsurkinnak, hanem kertelve, figyelmeztetően valaki másnak is szólt ez a fenyegetés. Igen, nehéz itt már csak szemlélődni, olyan ez, mintha borotvaélen járna az ember... Szousztyin, miközben a sötétben a behavazott utca közepén baktatott, önkéntelenül hátra-hátranézett: nem leselkedik-e valaki rá a sötét kapualjakból. Csalóka volt a falu ősi, temetői csendje: izgatott némaságban villogtatta a kést.

„... Carevscsina faluban a lakosság fele építő idénymunkás. Vannak közöttük kényes, zavaros fejű emberek. Nem szállnak szembe nyíltan a kollektivizálással, de ravaszkodnak, kibúvókat keresnek. Szavakkal a vetési kampányt örömmel üdvözlik, a tervet hasonlóképpen, de mihelyt a megvalósításra kerül a sor, mondjuk, például foglalót kell adni a traktorra, kitérnek. A rendes földműveseket is megzavarják, akik szívesen megválnának a maguk nadrágszíjparcelláitól, és áttérnének a kollektív gazdálkodásra. Egyes munkások idénymunkával naponta legalább hét rubelt megkeresnek. Nemrégiben járt itt a Krasznogorsztroj egy megbízottja, megint huszonöt rubel foglalókat osztogatott. Az idénymunkások földjeit aztán vagy az asszonyok művelik meg, vagy felesbe odaad-

ják a kulákoknak. Egész télen meg csak hevernek, folyik az ivás, kártya, lottózás. Érthető, hogy igen sokan nem akarnak megválni ettől az életmódtól...

A faluban dolgozó javító- és traktorosbrigád politikai vezetője – msanszki ember – azt mondta:

– Meg kellene kérdezni a szakszervezeteket, hogy milyen felvilágosító munkát végeznek az idénymunkások között... I-igen. Ha tőlem függne, legelőször is elvenném egyesecktől a tagsági könyvet."

Ez volt az első feljegyzés N. Razdol füzetében. Carevscsina faluból jött egyszer valamikor Szousztyin nagyapa Msanszkba. Innen, a nép sűrűjéből eredt a családja... Ide, a forráshoz szánkázott ki Szousztyin mindjárt az első napokban. Senki sem csodálkozott rajta a faluban, nem volt rá idejük. A falusi szovjet helyiségét majd szétvetette a zaj, hangos viták folytak, a városi munkásbekecsbe öltözött, sáljukat fitogtató földik fesztelenül, városiasan cigarettáztak...

Ebben a feljegyzésben már a leendő cikk magva rejlett. Csak még néhány általános következtetés... Szousztyin érezte, hogy ez a cikk őszinte lesz. Még nem ismerte a kiegészítő részleteket, nem látta szemtől szembe ezeket a harácsolókat, de már ismeretlenül is határozott, leküzdhetetlen ellenszenvet ébresztettek benne. Jó ügy, amibe belefogott. Azután a szakszervezeti munka

kérdése: valóban, vajon eléri-e az építkezés egyéb hatalmas munkáinak színvonalát? A téma tökéletesen méltó volt a fővárosi laphoz.

A carevscsinai aktívával házról házra járt – előleget gyűjteni a traktorokra. Az aktivisták úgy ismerték, hogy: „az újságtól jött elvtárs."

... Szalmafedéllel árnyékolt udvarok, mint Vaszjanyáé. A házakban kemence fűl. Mialatt a gazdával beszélgettek, az asszony dühösen foglalatoskodott a vasedényekkel, háttal fordult a vendégeknek, de még háttal is élesebben látott, mint mások a szemükkel... A lényeget tulajdonképpen már a gyűléseken megtárgyalták. A gazda kérő hangon hívta: – Motrja, gyere csak ide... – A válaszfal mögött suttogtak, papirost zizegtettek. Majd előjött a gazda, és keményen, erőlködve, odanyomott néhány bankót az asztalra. Különösen hangsúlyos pénz volt ez, lassan számolt, komoly, szigorú... S a gazda, mintha a vendégeket bátorítaná, megkönnyebbülten tréfált: – Tehát új házra gyűjtenek, mint akinek leégett a régi! – Sehol semmi titok, olyasmi, amire ott a moszkvai harmadik emeleten gondolt, és talán nem is érdemes keresni ezt a titkot. Feltárult előtte a végbemenő események egyszerű, és mégis megmagyarázhatatlan értelme. A carevscsinai kunyhókban, az emberemlékezet óta egyforma hóbuckák, istállók és veteményeskertek között búcsúzkodás folyt. Nyugtalan, olykor bánatos, legtöbbször azonban fiatalosan heves búcsúzkodás, amelyen az elhunyt

szülők és nagyszülők láthatatlanul vettek részt. És Szousztyin világosabban érezte, mint valaha, hogy ő is búcsúzik – tovalendül.

Volt ilyen eset is: befordultak egy kapun, tágas, de üres, elhagyatott udvarra. Egyik társuk felment a konyha tornácára, és megzörgette a kilincset. Ingerült asszonyi hang sipított ki az ajtó mögül: – Mi kell? Én nem tudok semmit, a gazda nincs itthon. Elment, már kora reggel... – A ház elnémult, bezárult, mint egy vár. Pedig amikor az udvarra beléptek, Szousztyin véletlenül meglátta, hogy a hátsó kaput éppen akkor csukták be, még a csizmába és vadonatúj sárcipőbe bújtatott lábak is szemébe villantak egy pillanatra. Sőt, mi több, most is ott várakoztak, a kapu mögött, ezek az ocsmányul figyelő sárcipők. Biztosan azok közül a kényesek közül... És haragos türelmetlenség hajtotta, hogy mielőbb belefogjon a cikkbe: hogy onnan sújtson le rájuk, ahonnan nem is várják!

Egy helyütt azonban csak kis híja, hogy a maga személyét érintő, kínos helyzetbe nem került. A család ebédnél ült a széles asztal körül. Tejben főtt hajdinakását kanalaztak egy tálból. A súlyos, frissen súrolt tölgyfa padokon két gimnasztyorkába öltözött, széles vállú, almapiros arcú legény ült, egy öregasszony meg egy piros kötöttkabátos menyecske. A szakállas családfő fogadta a belépőket.

– Az előlegért jönnek? Jó.

Szilaj természetűnek látszó, ragyás arcú, tág orrlyukú ember volt. De szeme derűsen fénylett, olyan megkapóan okos, tiszta pillantással, hogy aki belenézett, megnyugodott, lélekben megerősödött. Tréfás zordonsággal fordult az asztal felé:

– No, fiúk, mit csináljunk? Adjunk?

A legények elvették a kanalat a szájuktól, nevettek, s a kása szertefröccsent. Nevetésük a menyecskére is átragadt. A kis ablakon át havas reggel fénylett be a tisztára súrolt padlóra. A gazda így szólt:

– Hozd elő, anyjuk!

Ez az ember, akin érződött, hogy igazi vezető, gazda, különösen kitartóan érdeklődött Szousztyin iránt. Talán azért, mert úgy vélte, hogy házában mindenkiről mindent tudnia kell. Még azután is, hogy Szousztyin kissé elfogódottan, fővárosi cigarettával kínálta, folyton rászegezte a tekintetét.

– Úgy nézem, nem ismerem.

Szousztyin társai magyarázgatták:

– Ez az elvtárs újságtól jött, cikkeket írogat. Idevalósi, földi.

– Ú-úgy – hunyorította össze a szemét, szinte bizalmatlanul a gazda. Fiai és a menyecske is elhallgattak, valamennyien Szousztyint nézték. – Hogy hívják?

Szousztyin zavartan habozott. A gazda idős ember volt, bizonyára emlékezett a falujabéli Szousztyinok kulák-hírére. Van ideje kiókumlálni,

hogy ki volt apja, nagyapja... Most kedvesen, figyelmesen kérdezte. Szousztyint kínos szégyenérzés fogta el, bár egyáltalában nem volt oka rá.

– Razdol a családi nevem – nyögte ki végre.

... A Szousztyin család múltja, megérkezése napjától fogva öntudatlanul is kínos teherként nyomta a lelkét. Msanszkban és környékén forró volt a levegő... És ebben a levegőben a nagyapai ház ügye már nem látszott olyan fölényesen elintézhetőnek, mint ahogy Moszkvában képzelte. Napról napra kínosabb és nyomasztóbb volt rágondolnia. Különféle ürügyekkel húzta-halasztotta a dolgot, bár nővére mindennap eszébe juttatta, nem annyira kérés formájában, mint inkább szenvedő arckifejezésével. És az élet is állandóan figyelmeztette rá... Alighogy Carevscsinából visszatért, és nekiült, hogy megírja a cikket – a szobában áttüzesedett a jól megrakott kályha, s a konyhában vidáman sercegett a készülő disznósült (öccse mellett Nasztya ismét jóllakottan, háziasan sürgölődött), és Szousztyin már előre úgy örült a munkának, mint a pihenésnek – nővére ijedt sipítozása hallatszott az ajtónyílásban:

– Koljuska, megint itt van az az izé, az ellenség. Csak áll és nézeget.

– Kicsoda?

Nasztya kétségbeesetten bökött ujjával az ablak felé.

– Ő, ő az... Kuzma Fjodorovics. Ott áll.

Szousztyin kinézett az ablakon, amelyről leol-

vadozott a zúzmara. Csakugyan egy szőrmesapkás paraszt állt az utca közepén, és mintha valamit méricskélne, elgondolkozva nézegette Szousztyinék házát.

– A rühes... szándékosan, szándékosan gyötri a lelkemet!...

– Hívd be! – mondta Szousztyin.

– Ijeszd meg, Koljuska, ijessz rá alaposan!

Kuzma Fjodorovics hajlandó volt bemenni. Lábát beletörölte a rongyszőnyegbe, és méltóságteljesen követte Szousztyint a szobába. Ez a szikár parasztember túl járt az ötvenen. Ritkás bajuszkája alatt kicsit furcsán, együgyűen, mulatságosan biggyesztgette ajkát. Ez a keserűségtől is lehetett...

– Köszönöm – felelte elhárítóan, amikor helylyel kínálták. De azért leült, sapkáját az ablakdeszkára dobta, és mellén kigombolta a kabátját.

Tehát ez ő, az a rettegett Kuzma Fjodorovics! Nos, csak a nővérének és Vaszjanyának félelmetes, Szousztyinnak természetesen egyáltalán nem az. Szousztyin nyugodtan és szívélyesen beszélt vele, mint olyan ember, aki csak ideiglenesen tartózkodik itt, és mindenen kívül áll. Cigarettával kínálta a vendéget, és elmagyarázta neki, mennyire örül, hogy mint újságíró, megismerkedhetik Kuzma Fjodoroviccsal, a msanszki szegényparasztság képviselőjével, hogy elbeszélgethet vele erről-arról, és elkísérheti a gyűlésekre – azért is hívta be.

Kuzma Fjodorovics makacsul, félig elfordulva ült.

– Az igaz, hogy én vagyok az egész itteni szegényparasztság képviselője. Tüstént összehívhatom neked a gyűlést, ha akarod ma, ha akarod, bármikor.

Ez a váratlan készségesség nem annyira meglepte, mint inkább gondolkodóba ejtette Szousztyint. Mintha Kuzma Fjodorovics azt mondta volna: fecsegj csak, fecsegj, tudom én, hogy másról van itt szó! Cigarettát nem fogadott el, kijelentette, hogy nem dohányzik . . .

– No, a gyűlésről majd még beszélünk, egyelőre harapjunk valamit.

Szousztyin tokhalkonzervet bontott – moszkvai készletéből valót: villát, kenyeret hozott a konyhából. Kuzma Fjodorovicsnak nem volt kifogása az evés ellen. Kivett egy darabkát a piros mártásban úszó halból, és kenyeret tartott alá, hogy le ne csöpögjön.

– Jó hal, ilyet még nem is ettem.

Azzal az egész konzervet közelebb húzta magához. Szousztyin cigarettázva várta a további fejleményeket.

– Hát a bátyókád, Petrusa, hova utazott?

Szousztyin szárazon felelt: – Nem tudom.

– De én tudom. A puszta földekre utazott. Sok nép utazik oda. Ismerem Petrusát. A napokban egy kis papirost nyomott a kezembe a falusi szovjet – hogy szedjem össze a bírságot. Elmentem

hozzá is, Petrusához, ő meg azt mondta: „Te azért a papirosért egy ruhát vehetsz magadnak." Csakugyan: bementem az Iljics szövetkezeti boltba, árengedménnyel kaptam egy ruhát. Azután eladtam a piacon. Köszönet Petrusának, hogy kioktatott!

Szousztyin megint nem értette, együgyűségében fecseg-e Kuzma Fjodorics, vagy csúfolódik. Ez a szegényparaszt egyelőre sehogyan sem látszott olyannak, akiről az újságban írhat... Kuzma Fjodorics megette az egész halat, és kenyérrel kimártogatta a levét. Azután kiment a konyhába, a vödörhöz, és egymás után két merítőedény vizet ivott. Feleútról visszafordult, és még eggyel felhajtott.

– Tudod-e – mondta, amikor megint leült, és megtörölte a bajuszát –, egyszer unalmamban összeszámoltam, hány gombostűt lehetne lerakni Msanszktól Penzáig. Háromtrillió-tizenötezer-százat.

Kuzma Fjodorics most is félrefordulva beszélt, mintha csak önmagával társalogna. Általában kutyába se vette a házigazdát. Szousztyin erőltetett szívélyességével azt a látszatot akarta kelteni, hogy ezt nem veszi észre. Tréfás párviadalféle volt ez kettőjük között... Nővérével a disznósültet is behozatta. (Nasztya szeme összeszűkült gyűlöletében, de nyomban meghunyászkodott. „Jól van, Kolenyka – mondta ez a szem –,

tiéd a pénz, tiéd az ész is.") Amikor Kuzma Fjodorics a sültet megpillantotta, arca eltorzult.

– Miért nem mondtad előbb, most teleittam magam vízzel. Mihelyt vízzel töltöm meg a gyomrom, kevesebbet eszem. De ha Bludovkáig elmegyek, máj megint enni kívánok. Ritka ember vagyok én.

De azért mégis nekilátott. Közben váratlanul nagyon szigorúan fordult az éppen belépő Nasztyához:

– Aszondom neked, Nasztya, én mindent látok, ne nézz rám sanda szemmel! Most olyan idők járnak, hogy én vagyok felül. Beszédem van veled, és neked meg kell hallgatnod.

Ez az oktatás, úgy látszott, nemcsak Nasztyának szólt. De komoly felháborodásra azért nem volt ok. Szousztyin éppen ellenkezőleg, mosolyogva bólogatott. Kuzma Fjodorovics gyanakodva bámult rá – most nézett először a szemébe –, és elkomorodott. Nem sokkal ezután elköszönt.

Szousztyin búcsúzóul azt mondta:

– Tehát, Kuzma Fjodorics, egyszer benézek hozzád, jó?

– Gyere – dörmögte amaz.

Ez a látogatás valami nyugtalan bosszúságot hagyott Szousztyin lelkében. Nem Szousztyin akart ő lenni Msanszkban, hanem Razdol. És ez az egész ház... A következő napokban sikerült megírnia a cikket, és elküdte Moszkvába; meg is

fordult itt-ott. Kuzma Fjodorics azonban nem ment ki a fejéből. Egy estefelé felkereste.

Kuzma Fjodorics maga eszkábálta, kerek kenyérre emlékeztető vályogvityillóban lakott, amelynek két tenyérnyi ablaka a föld magasságában nyílott. A kalyiba annyira féloldalára dőlt, hogy a tető egyik eszterhéjával szinte a havon feküdt. Az ablaka előtt hitvány, vesszőből font kerítés és egy vénségtől megcsonkult fűzfa szomorkodott. A forradalom előtt gyakran kijárogattak ide a helybeli amatőrfestők: Kátya Magnuszova, a protopópa lánya és társasága, Veszelago adófelügyelő, Hrenkov, az álmodozó főhadnagy – festőállvánnyal, ecsettel és villásreggelivel felszerelve. Úgy látták, hogy ez a kis kunyhó igen festői, igazi orosz kép. Ha a fűzfa még csonkább, görcsösebb, a vityilló pedig egészen összedől, még kedvesebbnek találták volna a látványt. Az urak festegettek és falatoztak, Kuzma Fjodorics pedig ott ült az ablaknál, és büszkén, ravaszkás képpel dohányzott. Gunyoros mosolya akkor is érthetetlen volt. Az uraságok azután adtak neki egy kis pálinkára valót. Kuzma Fjodorics egy nap elmondta, hogy az erdőben egy medvebocsot fogott. Megmutatni azonban nem mutatta meg, félt, hogy megharap valakit. A medvebocsnak egész Msanszkban híre terjedt. Az állat megszokott Kuzma Fjodoricsnál, evett, növekedett, gazdája pedig szabad idejében a boltokba is eljárogatott, hogy elmesélje a kereskedőknek, mekkorára nőtt,

mit eszik, milyen szokásai vannak. Idegeneket azonban egyetlenegyszer sem engedett a közelébe. Amikor a bocs erős medvévé fejlődött, elfutott az erdőbe... Ha megtudják, hogy soha nem is volt nála semmiféle medvebocs, fent nevezett uraságok valamelyike talán mesemondónak nevezte volna Kuzma Fjodoricsot. De egyikük sem vette észre, hogy mosolygós ajkán milyen keserű méreggel adta elő meséit.

Kuzma Fjodoricsnak kunyhója mögött parányi kis földecskéje volt, leginkább burgonyát termelt rajta, egyik-másik évben zabot. Pásztorkodott, eljárt napszámba, szénát kaszálni, aratni, piaci napokon a teázóban szolgált ki, vadászatra kísérte az uraságokat. A lánya, Kszjusa, Penzába szegődött el szobalánynak egy Szolncev nevű kereskedőhöz, később utcalány lett. Gyufaoldattal megmérgezte magát. Nagyobbik fia vörösgárdista volt, az élelmezési osztagnál szolgált. Novohopjorszknál esett el. A kisebbik fia komszomolista, jelenleg a szimbukovi falusi szovjet elnöke. Ő maga a német háború idején ügyesen kibújt a katonai szolgálat alól: félkegyelműnek tette magát, három éven át adta a bolondot...

Szousztyin felöltözve találta, éppen elmenőben volt. Ahogy azonban a vendéget meglátta, ellentmondást nem tűrve (de közönyös képpel) bevonszolta a konyhájába, és leültette a padra. Lehet, hogy Szousztyin valamiképpen nyugtalanította... A medvebarlangszerű odú alacsony mennyezete

alatt nem volt tanácsos kiegyenesedni. A zúzmarás kis ablakokon alig-alig fénylett be az alkonyati világosság. A padló: puszta föld, abba volt beverve az asztal és az egyetlen lóca, inkább priccs, amelyen szőrével felfelé fordított irhabunda hevert... Kuzma Fjodorics rongyba csavart valamit akasztott le egy rúdról, és kurtán mondta:

– No, egyél!

Két sült tojást, sót, karéj kenyeret tett az asztalra terített rongyra. Szousztyin nem akarta elfogadni.

– Egyél, én is ettem nálad. Ne félj, mindenből bőven van itthon.

Kuzma Fjodorics valószínűleg éppen úgy hazudott, mint egykor a medvebocsról... De viszonozni akarta a vendéglátást. Az asztalfiókból valami zörgő holmit kotort elő, és markában rázogatta.

– Nézd csak: golyók. A nagyobbik fiam hagyta rám. Valamikor az élelmezési osztagnál szolgált, mindenféle golyót összegyűjtögetett. Ez volt a szenvedélye.

Vagy tíz darab különféle kaliberű töltényt szórt az asztalra: oroszt, osztrákot, amerikait és még más, Szousztyin előtt ismeretlen fajtákat. Némelyik hüvelykujj vastagságú volt, akár egy elefántot is leteríthettek volna vele. Kuzma Fjodorics játszott a töltényekkel.

– Fogd, apám, mondta a fiam, jó lesz valami-

re... Talán csakugyan jó lesz. Úgy gondolom, befűtenénk egy hatalmas fürdőt, megtöltenénk gőzzel, beleterelnénk valamennyi pópát meg burzsujt, és felgyújtanánk. – Kuzma Fjodorics legyintett, és furcsán nevetett. – Amikor ilyesmit fecsegek, ne hallgass rám. Én nem mindennapi ember vagyok.

Ám a vendég vele nevetett: mit neki az egész, ő *kívül* áll az itteni dolgokon. És Kuzma Fjodorics megint elkomorodott. Szája megvetően lebiggyedt. Egyszerre abbahagyta az együgyűsködést, nyíltan kimondta:

– Olyan hideg van itt nálam, Nyikolaj Filatics, hogy a csontom nyilallik. Mindenképpen megszerzem a ti Nasztyátok házát, Butirin nekem ígérte. Melegbe kívánkozom. Mert most én vagyok felül. Egész életemben itt kucorogtam. Ott meg pecsenyét ettek. Bort ittak. És melegben... És ha valaki ellenem tesz, ott van az elnök fiam. Ha Butirin nem adja, megyek a fiamhoz.

És miközben a töltényekkel gurigázott az asztalon, sanda, kutató pillantással mérte végig Szousztyint. Az csendesen, megértően bólogatott. Nem, Kuzma Fjodoricsnak sehogy sem sikerült őt kihozni a sodrából. Azért sem! Szousztyin közönyös képpel magyarázta neki, hogy őt egyénileg cseppet sem érdekli a ház, a nővérére tartozik az ügy, neki itt egészen más dolga van. Kuzma Fjodorics a msanszki dolgokról beszélhetne egyet-

mást, az újság számára. Megmutathatja a megbízólevelét is...

– Mit nekem megbízólevél... Magam is hatóság vagyok. Amikor a csontom nyilall...

Szousztyin megint csak helyeselt, hogy Kuzma Fjodoricsnak tökéletesen igaza van, ebben a vityillóban nem maradhat tovább. Ő maga is beszél majd ezzel a... Butirin elvtárssal. Az, ami most történik, elsősorban az olyanokért van, mint Kuzma Fjodorics.

Szousztyin természetesen egészen őszintén beszélt, sőt valósággal pártfogói hangon, mint az erősebbik. Most már megértette vele, hogy kicsoda ő tulajdonképpen. Kuzma Fjodorics azonban lehajtott fejjel, mogorván ült előtte, látszott, hogy egy szavát sem hiszi. Az ígért gyűlésre vonatkozóan nemigen nyilatkozott. De most rögtön elmehetnének az elöljáróságra, ott éppen a női aktíva ülésezik...

– No, gyerünk, ha akarod. Velem mindenüvé beeresztenek.

Útközben Kuzma Fjodorics konokul hallgatott, majd később egészen hátramaradt. Alkonyodott. Esti ájtatosságra harangoztak. A volt elöljáróságon, ahol a kolhoz női aktívája összegyűlt, nem gyújtottak még lámpát. Egy fekete ingbe, szoknyába öltözött nő beszélt; derekán szíjat viselt, lábán nemezcsizmát.

– *Ők* azt mondják: „A kolhozotokban minden-

ki alárendelt lesz, nem gazda." „Hát ugyan ki a gazda?" – kérdem én.

Az ősi Msanszkban, beharangozáskor, így beszélt a férfiingbe öltözött parasztasszony:

– Kolhozparaszt elvtársnők! Bölcsődét kell berendeznünk, anya- és csecsemővédő intézetet, közös étkezdét.

Sötétség sűrűsödött a régi elöljárósági épületben, a homályba merült nők olyan illedelmesen ültek körben, mintha a fonóban volnának. Valamikor a Csehovok, Korolenkók és más írók szálltak síkra azért, hogy világosságot vigyenek a népnek, iskolákat építsenek a számára, bölcsődéket, az éhezők részére étkeztetőket létesítsenek. Fájó gond a fiatalabb testvér minden igaz állampolgárnak... Most pedig ez a fiatalabbik minden gyámkodás nélkül maga veszi el, követeli és építi fel magának azt, amire szüksége van. Igen, ezek gazdák, nem pedig alárendeltek. Hogy is mondta akkor Kalabuh? „A szervezett erők megteszik a magukét". Lám: már meg is tették...

A sötét ablakokban összekeveredtek a hangok, beburkolta őket a falusi éjszaka. Kopár előkertek, korán álomba merült ablakok, valahol kutya vonít... A sötét Penzai utcán öregasszonyok baktattak a harangszó irányába, csizmájuk sarka belesüppedt a hóba – meggörnyedve mentek, engesztelhetetlenül, mélyen homlokukba húzták fekete apácakendőjüket. Biztosan Nasztya is közöttük van... A régi, régi Msanszk még élt, kiszállt a

sírokból. Hirtelen mint a villám, vidám fények gyúltak a piactéren. A villamossági csoda fellobbant a havas utcákon, az öregasszonyok feje felett, és ugyanakkor az elöljárósági épületben, vagyis a járási szovjet házában is, melyet Szousztyin maga mögött hagyott; vakítón fénylett az ablakokban; és zsivajgó tömeggel teltek meg a szomszédos, kivilágított Népház termei is.

Szousztyin belépett a pitvarba, ahol már nagy volt a tolongás: a traktorvezetői tanfolyam táncestélyt rendezett. Msanszk éjjel-nappal élt! A fiatalság a tágas terem közepére húzott székeken családiasan szoros körbe telepedett, egyesek majdhogynem egymás ölébe. A traktovezető fiúkat és lányokat nemcsak vattás kabátjuk és kezeslábasuk különböztette meg a többiektől, hanem az a nyughatatlan aggodalom, amelyet a szokatlan tanulás varázsolt lesoványodott arcukra. A lányok falusiasan begyesek, rózsás arcúak, telt ajkúak voltak, a legények izmos, gyors kezűek – no ezek nem hagyják magukat! Ők azok, akikről egyszer, távol tőlük, Kalabuhhal elmélkedtek – nemcsak *kellenének,* valóban élnek.

Báli fény ragyogott a fejük felett... Vagy tizenöt évvel ezelőtt ugyanebben a Népházban harsogott a zene. A kitárt ajtók a nyári pompájú kertre nyíltak, csupa csipke úrikisasszonykák illegették magukat, táncosaik – csinovnyikok és aranygombos fehér vászonzubbonyban feszítő egyetemi hallgatók – éppen csak hogy érintették

a hölgyek derekát, és mintha pitypangok lettek volna, jóformán lélegzeni sem mertek a közelükben. Kintről pedig, a tér sötét, csillagokkal teleszórt fái mögül, a folyó túlsó partjára valósi legények és lányok bámészkodtak. A felhevült gavallérok olykor kirohantak a térre, és a sötétben fogdosták a parasztlányokat... És most azok, akik egykor a fák mögött álltak, gazdaként vonultak be ide.

Vidáman rázendített a harmonika – akkora volt, mint egy orgona. Egyik sarokban Kuzma Fjodorics körül tolongtak, aki gyufaszálakkal valami bűvészmutatványt mutatott be; itt otthoniasan mozgott, vidáman szemükbe nézett a fiataloknak. A táncolók között Szousztyin megpillantotta az új házasokat is, akiknek lagzijára Vaszjanya elcipelte; a férjen vattázott traktorista kabát volt... És ez a másokat jókedvre derítő zene őt valahogy lehangolta. Talán azért, mert ismételten tapasztalnia kellett, milyen tudatosan, durván lóvá tette őt Vaszjanya? Vagy pedig irigyelte ezt az önmagára talált, mindent kivívó fiatalságot, s úgy érezte, hogy Olga és ő már megöregedtek, hogy egész életük, még a szerelmük is idejét múlta? Olga, Olga... A tanfolyamhallgatók is two-steppet jártak.

Másnap Szousztyin azt tanácsolta a nővérének, hogy mondjon le a nagyapai házról, vegyen ki valahol egy alkalmas kis kunyhót, és költözzék át. Megígérte, hogy több pénzt fog neki küldeni.

Nasztya azonban, amikor a javaslatot meghallotta, elkomorodott, és nem beszélt többet vele. Ráadásul még a szomszédok útján arról értesült, hogy Kuzma Fjodorics állítólag újabb fondorlatokra készül... Síri hangulat nehezedett a házra. Szousztyin rajtakapta a nővérét, amint a kamrában éppen kötelekkel bajlódott – nem jót forgatott a fejében.

– Ostobaságokat csinálsz! – ordított rá haragosan, és erőszakkal kivonszolta a kapálózó Nasztyát a kamrából.

Így vagy amúgy, de véget kell vetni a dolognak.

Különben is feltétlenül be kellett néznie a falusi szovjetbe. A csaknem egyhónapi msanszki vendégeskedése alatt összegyűjtött anyagot még dokumentációs adatokkal kellett kiegészítenie, be kellett pillantania a szovjet aktáiba, ilyenformán munka közben, alkalmilag beszélhet a nővéréről.

Ljagusevka a zaovragi falusi szovjethez tartozott – amely a hasonnevű külvárosról kapta nevét, ahol Butirin, a volt bojtárgyerek töltötte be az elnöki tisztet.

Szousztyin nem a legjobbkor állított be. Nélküle is éppen elég nehéz napja volt a tanácsnak... Reggel táviratot kaptak a területi bizottságtól: „Gabonabeszolgáltatás" jelzéssel jött, tehát igen fontos: huszonnégy óra leforgása alatt kocsira kell rakni a zaovragi magtárakból az ott levő gabonát, és beszállítani Penzába, a raktárba. Ehhez

ötven fuvarra volt szükség. A zaovragiak azonban éppen aznap a faelosztással voltak elfoglalva, és csaknem valamennyi fuvart kihajtották a tizenkét kilométerre levő erdőbe. Próbálja valaki elvonni a parasztokat az osztozkodástól! Butirin fullajtárjai eddig mindössze három elkésett lovasgazdát találtak otthon.

A hosszú, kecskelábú asztalnál ülő legénykében Szousztyin ráismert arra, aki egyszer olyan mámorosan robogott el mellette a traktoron. Hallotta, amint nővére utálattal „kutyabolondnak" nevezte, arra a szenvedélyére célozva, hogy kutyakölyköket nevel, sőt állítólag inge bugyrában hordozza őket. Butirin gondterhelten hajolt egy indigóval írott ív fölé, egyik szemét minduntalan erőlködve összehúzta. A legénykének láthatólag nehezen ment az olvasás, se látott, se hallott, úgy belemerült...

Amikor azonban Szousztyin megmutatta a „Termelési Újság" kiküldött munkatársa, N. Razdol névre szóló megbízólevelét, amelyben minden intézményt felszólítanak, hogy a kollektivizálásról írandó cikkéhez szükséges adatok megszerzésében legyenek segítségére, a bojtár tisztelettudóan felkelt, és maga hozta elő neki a szekrényből az aktákat, sőt ruhája ujjával még a port is letörölte a székről. Egy távolabbi asztal mellől két másik fiatal legény nézte szájtátva a jelenetet. Az előszobából sűrűbben kukkantottak be a parasztok, tették, mintha dolguk volna ott, bögrével vizet merítettek az ablaknál álló kis sajtárból, it-

tak, és a maradékot kiloccsantották a padlóra, miközben kíváncsi pillantással sandítottak az újonnan érkezett felé.

Ilyen fogadtatás után Szousztyin úgy érezte, gyerekjáték lesz nővére ügyét elintéznie. Semmi értelme tovább halogatni, legjobb volna azonnal belekezdeni. Akkor azonban Kuzma Fjodorics rontott be szélvészként az előszobából.

Butirin láthatólag várta; izgatottan fordult feléje:

– Nos?

– Zarecsnajában még kettőt sikerült felkutatnom, ez vagyok én! Tehát: Vaszka, a vörös Nyikandor sógora, meg Alekszej Jegorics Blinkov...

Elakadt a szava, amikor szemközt, az asztalnál olyan embert pillantott meg, akinek látására nem volt elkészülve. Epés, sértődött tekintetére Szousztyint kínos érzés fogta el. Kuzma Fjodorics úgy tett, mintha sohasem ismerte volna... Butirinhoz fordult:

– Mit keresnek itt nálunk idegenek, Mikolja?

Butirin bosszúsan legyintett:

– Miféle idegenek? Folytasd!

Kuzma Fjodorics azonban hallgatott, valamit tartogatott. Makacsul, ellenségesen lesütötte a szemét. Butirin nem bírta türelemmel:

– No?

– Hát... Vaszjanyáról is hallottam. Tegnap este jött meg a fuvarból. Pihent, és most kimegy az erdőbe.

– Miért nem mentél be hozzá, és tartottad vissza?

– Tartsd vissza magad! Vasvillára menjek vele? – Kuzma Fjodorics felélénkült. – Adj írást... pecsétest... Majd az írással visszatartom!

Kuzma Fjodorics öntelten mosolygott. Kis időre, úgy látszott, Szousztyinról is megfeledkezett. Szája körül keserű, kegyetlen vonás rajzolódott ki élesen.

– Visszatartom!

– Kiállítom a munkalapot. Tehát hat fuvar van.

Butirin hangosan beszélgetett önmagával:

– Még negyvennégy kell. Honnan vegyem? Mi? Tehát ki kell mennem az erdőbe. Alekszej Jegoriccsal megyek...

Szousztyin az aktákat lapozgatta, mintha olvasna... Eszébe jutott Vaszjanya rosszindulatú megjegyzése: „Engem okvetlenül az állomásra küldenek!" És Kuzma Fjodoricsnak ez a heves öröme... Vaszjanya félsötét udvara baljósan jelent meg képzeletében. Kuzma Fjodoricsot azonban szemmel láthatóan nem bántották ilyen aggodalmak – ő most igen fontos ember volt itt, nagyképűsködött. Sőt még korholni is kezdte a legényt:

– Te is... Csak lóssak-fussak nektek egész nap, aztán még tisztességes házról sem gondoskodol a számomra. Nekem is jólesnék melegben lennem! Itt hagylak valamennyieteket, és elmegyek a fi-

amhoz, az elnökhöz... ütheted bottal a nyomomat.

Butirin rálehelt a pecsétre, és nevetett:

– Te rohammunkás, aktivista vagy itt nálunk. Nem hagyhatsz itt bennünket.

– Rohammunkás, rohammunkás – dörmögte tettetett haraggal Kuzma Fjodorics.

Amikor megkapta az írást, sapkájába rejtette olyan óvatosan, mint egy kést. Tekintete ismét Szousztyinra siklott – féltékenyen, ellenségesen. A legény mellett topogott:

– Ide hallgas, Mikolka, mondok valamit...

De Butirin az előszoba felé tuszkolta.

– Rajta, öreg, indulj munkára!

Kuzma Fjodorics feltette sapkáját. Egyszeriben, mintha örvendetes gondolat jutott volna eszébe, szilaj jókedvre derült:

– Ej, de elkenem én ennek a Vaszjanyának a pofáját!

Szousztyin azonban már, úgy látszott, nem hallja ezt a kitörést, annyira lekötötte a figyelmét egy kérvény, amely egyéb iratokkal együtt a kezébe került. Bizonyos Viktor Ivuskin nevezetű mérnök írta, akire Szousztyin még gimnazista korából emlékezett – azt kérte benne, hogy a szovjethatalomnak végzett hasznos és odaadó munkájára való tekintettel öreg édesanyjának adják vissza a választójogát.

Ugyancsak ott volt az iratok között másolatban az a levél, amelyet a falusi szovjet válaszkép-

pen a városi üzemnek írt. Azt kérdezte ebben a szovjet, hogy egy ilyen, az építkezés szempontjából annyira fontos üzemben, ahol ezer meg ezer proletár dolgozik, miért foglalkoztatnak olyan embert, akinek apja Msanszkban kulák volt, sőt mondhatni, kisebb földbirtokos, és öt napszámossal, béresekkel dolgozott. A falusi szovjet követelte, hogy azonnal vizsgálják meg az ügyet, és az eredményről értesítsék a msanszki kerület szegényparasztságát, amelynek az Ivuskinok a régi időkben ugyancsak szívták a vérét.

Szousztyin kis ideig habozott, de azután erőt vett magán. Odaszólította Butirint:

– Igaz is, elvtárs, az újság megbízásán kívül még egy kis személyes félreértést is tisztáznom kell; helyesebben a nővéremet érinti az ügy.

A legény lehajolt, rákönyökölt az asztalra, és úgy hallgatta, mi következik.

– A nővéremtől el akarják venni a házát, állítólag fivéremnek, Pjotr Szousztyin volt kisiparos-kereskedőnek adótartozása miatt.

– Az, aki elbújt? Magának mi a családi neve?

– Szousztyin. A fivére vagyok . . .

– Akkor miért van az írásában Vodopol, vagy mi?

– Razdol az írói nevem, így írom alá az újságban . . . .

– Ahá, tehát bujkálsz!

Butirin odébbment, és valami utasítást adott a másik két legénynek. Azok kacsázva közeledtek,

szó nélkül összeszedték és visszavitték a szekrénybe a Szousztyin előtt kiterített iratokat. Szousztyin még két-három percig várakozott; mintha teljesen megfeledkezett volna róla. Felkelt és odalépett Butirinhez:

– Hogyan, még nem fejeztük be a beszélgetést...

– Ebben az ügyben nincs mit beszélnünk egymással, adj be kérvényt.

Szousztyin megalázóan feleslegesen álldogált ott a volt kisbojtár előtt... Divatos prémsapka, asztrahán galléros pompás kabát volt rajta. Moszkvában elegáns asszony a kedvese... A bojtárfiú megfordult, és hirtelen azt mondta:

– Te meg, polgártárs, mondd meg a címedet, ahol Moszkvában dolgozol! Add csak ide a megbízóleveledet!

Alkonyodott, amikor a vegyesvonat berobogott Penzába.

Amikor Szousztyin a kijárat felé tülekedett, a sötét kocsiperonon valaki váratlanul erősen pofon vágta. Leugrott, és egy szakállas ember után vetette magát.

– Hej, te disznó... hogy merészelsz!

– Szóval nem győzte, hát ököllel intézte el – kiáltotta elítélően valaki az utasok közül.

Egy másik, epés hang ezt mondta:

– Kár, hogy keveset kapott!

A kocsi utasai felbőszülten, vitatkozva özönlöt-

tek ki. Szousztyin haragosan lökdösődött a peronon, de támadója nyomtalanul eltűnt a nyüzsgő tömegben. Forrt benne a düh, füle szégyenletesen sajgott... Igaz, hogy néhány perc múlva, egy pohár tea mellett, lecsillapodott, sőt bizonyos kaján örömet is érzett... A dolog a vasúti kocsiban kezdődött – megint a kolhozokról folyt a vita. A legjobban egy cigányosan szurokfekete szakállas ember dühösködött, amint kiderült, azelőtt gazdag nyerges volt a msanszki járásban. Tépte az ingét a mellén, káromkodott... Szousztyin nem bírta hallgatni, lélekben mostanában különösen eltávolodott ezektől az emberektől, mert őt magát is erőszakosan és igazságtalanul valahogy közéjük számították... Fővárosi újságíró létére természetesen könnyű volt a hallgatóság élénk helyeslése közben legyőznie a vitában a köpenyegforgató kulákot és rákényszeríteni, hogy végül is befogja a száját, meglapuljon a homályban. Később, a peronon, ocsmányul, alattomosan bosszút állt... Eh, vigye az ördög!

Este pedig már a nemzetközi kocsi tükrös kényelmében ringatózott. Őseinek földje elmaradozott mögötte. Megint hómezők, behavazott erdők, meg, mint a mesében, szakadékba zuhant, időtől megfeketedett kis házikók következtek. Valahol a domb mögött, szétszórtan csillogó, türkizkék fények, aminőket nem ismert azelőtt ez a szegényes vidék: az építkezés!... És úgy megdobban a szíve, mintha azt mondanák: „Ott, azon a dombon

túl háború van." Különben a kunyhókban sem volt semmi meseszerű, mint ahogy arról Szousztyin meggyőződött: mindenütt lerombolták a mesét, a régi urak szívének kedves szegényességet, fogcsikorgatva, motorzúgással rombolták le.

... Alkonyatkor, azután, hogy Szousztyin a falusi szovjetben járt, vágtatva jöttek az erdőből az üres fogatok. Éjjel gabonával megrakva vonultak az országúton. Vaszjanyát azonban hiába keresték, akinek egyszerre nagy mehetnékje támadt az állomásra. Sem Vaszjanyát, sem Klavát, sem a lovakat nem találták.

A másnap hazatérő fuvarosok azonban a szalmakazlak között rábukkantak Kuzma Fjodoricsra. Arcra borulva feküdt, mintha mélyen aludnék, kinyújtott jobbját már befújta a hó. Véres sapkája odafagyott a fejéhez. Mihelyt híre terjedt, hogy megtalálták, az egész Zaovrag külváros kiözönlött a kertek alatt a szérűre.

Félelmes búcsúztatóval bocsátotta útjára Szousztyint Msanszk. Nem is Msanszk volt ez már; ami ott végbement, értelménél fogva sokkal messzebbre ágazott, megnőtt, szétáradt az ország beláthatatlan területén.

... Szousztyin odahajolt a sötétedő ablakhoz. Vaszjanyával kapcsolatban mindenféle undorító gondolatok kavarogtak agyában, amelyek éppoly tolakodóak voltak, mint a kerekek kattogása. Hol lehet most? Valahol egy dűlőúton kanyarog a szánján. Klavával, a kacatjával, egy gyilkosság-

gal a háta mögött, távoli állomások, puszta földek felé, a társasághoz, amelyet még össze kell gyűjteni? Ott, ott, az elsuhanó átjárón túl, a hóviharban egy ló bukkant elő és tűnt el... A szurtos nomádkunyhó, Vaszjanya éneke, Klava buja mozdulatai így, messziről, most egyetlen bánatos varjúkárogásba olvadtak...

Reggel berobogott a vonat a csupasz, dérlepte Moszkva környéki erdőkbe. A folyosón néhány Központi Végrehajtó Bizottság-jelvényes idős tadzsik dohányzott. Rjazanyban friss moszkvai újságokat árultak: az „Izvesztyija" közölte, hogy egy baráti nagyhatalom miniszterei és közéleti funkcionáriusai a Szovjetunióba érkeztek. A Külügyi Népbiztosság ünnepélyes fogadást rendezett a tiszteletükre. A vonatot már Moszkva légköre vette körül. Minél közelebb értek a fővároshoz, annál jobban kínozta Szousztyint a nyomasztó ideges feszültség. Már hallotta azokat a könyörtelen, ostorozó szavakat, amelyekkel majd a szerkesztőségbe írnak róla. „A döntésről értesítsék a msanszki járás szegényparasztságát." ... Jólétén váratlan rés támadt, abból az irányból, ahonnan legkevésbé várta, ez a jólét most olyasvalamitől függött, amit ő nemrégen még csak cikkek és elmélkedések anyagának tartott...

– A nap folyamán pihenje ki a fáradalmait, este pedig... – Kalabuh különleges, kartonra nyomtatott meghívót nyújtott át Szousztyinnak. S közben rejtélyesen mosolygott. – Ez szintén hasznos lesz magának, szélesíti a látókörét.

Szousztyin távollétében a „Termelési Újság"-nál bizonyos változások történtek. A legjobban az lepte meg, hogy Zibin helyett most Kalabuh töltötte be a felelős szerkesztő tisztét. Szousztyint a régi jóakarattal fogadta. Az idénymunkásokról írt cikkével általában meg voltak elégedve a szerkesztőségben. Ugyanegy rovatba tördelték Zibin cikkével, első Krasznogorszkból küldött írásával, amelyben szintén alaposan odamondott a szakszervezeti vezetőségnek. „Zibin tehát bizonyosan elolvassa a cikkemet, és meggyőződik róla, hogy nemhiába küldött ki engem." Ettől a bátorító gondolattól még a bojtárgyerek alakja is elhomályosodott.

Szousztyin az első pillanatban fel sem fogta, mit jelent ez az ajándék. A szerkesztőség munkatársát (Kalabuh saját kezűleg írta a meghívóra Szousztyin nevét) diplomáciai fogadásra hívják: a fogadást a társadalmi képviseletek részvételével egy baráti állam tiszteletére rendezték. Képtelen volt bármit is felfogni: lélekben még úton volt, szeme előtt kunyhók és hótorlaszok vonultak el. S a rég nélkülözött telefon, Kalabuh asztalán, szüntelenül forró és kéjes rémülettel dobogtatta meg a szívét.

És elérkezett az este...

Szousztyin a magánvilla lépcsőin lépkedett felfelé. A félig nyitott, pompás ajtó mögül ragyogó fény tört elő: az ajtó mögött hullámzott és zajongott a tömeg.

Szousztyin belépett a terembe. Káprázatos kép fogadta. Hol fenségesen bontakozott ki a képből egy tekintélyes, daliás, hófehérbe öltözött férfi – „követ lenne, kinek a követe?"; hol meg pompázatos színű ruha libben, mely éppen csak hogy takarja a hölgy magasra fűzött keblének hajlatát; majd hirtelen felvillan előtte egy feszes tartású katonai attasé égszínkék harci díszben. S a magasban csillárok fénylő körei szálltak. Szousztyint forróság és parfüm illata csapta meg; egyenesen feléje tartott egy szinte meztelen, a derekáig teljesen csupasz hátú, dús, vörös hajú, ismeretlen fiatal nő, úgyhogy kénytelen volt egészen a falhoz lapulni, nehogy megbabonázottan hozzáérjen, nehogy ráleheljen. És általában, nem is emberek, hanem valóságos államok, valóságos birodalmak sétálgattak és csoportosultak itt a parketten, jól ápolt, tiszta urak, első osztályú zsakettbe, szmokingba, öltönybe öltözötten . . .

Valamivel kapcsolatban hirtelen eszébe jutott az egyik külpolitikai vezércikk komor, figyelmeztető részlete, de nyomban meg is feledkezett róla, mint az alkalomhoz nem illőről e szinte napfényes mosolyú, ünnepélyes beszélgetések közepette.

A tömegből kivált Kalabuh, és Szousztyin felé közeledett. Szokatlanul új és elegáns volt fekete, polgári öltönyében, ragyogó, szűk gallérral. Kedvesen, mintha meg akarná ölelni, előrenyújtotta a kezét.

– Benyomásokat szerzünk? Csak így tovább, így, így...

Mellettük egy japán tiszt ment el, lakkfényes szeme közömbösen, túlságosan is közömbösen rejtőzött az álmos, kidomborodó szemhéj mögött.

– Most hasonlítsa ezt össze azzal, amit az országban látott... mert nyilván látott egyet s mást, aztán majd ugye elmondja? Észrevette, milyen ügyesen és udvariasan játsszák meg magukat ezek a külföldiek, milyen nyájasak irántunk? Figyelje csak meg azt ott – Kalabuh az egyik puha, sündisznóhajú előkelőségre mutatott, aki az oszlopnak dőlt. – Ez egy gróf... Országa területének egyharmada az övé. Bankot, jövedelmet és tőkét jelent. A gróf szintén nagyon nyájas hozzánk... A mi országunkban egy folyamat megy végbe... nehéz folyamat... hm... merész és természetesen bizonyos fokú kockázattal jár. Képzelje csak el, ha ezek a grófok e pillanatban rájönnének, hogy a további színlelés nem hasznos számukra, és egyszerűen torkon ragadnának bennünket?

Ebben a helyzetben nyilván elkerülhetetlen, hogy különböző emberek ne gondoljanak ugyanarra. Ugyanakkor ez a beszélgetés folytatása volt az utazás előttinek. Csakhogy Kalabuh hangvétele, legalábbis úgy tűnt Szousztyinnak, rögeszmésen baljós...

Így hát szembeszállt vele, mint ahogy minden szovjet ember az ő helyében ezt tette volna. A nemzetközi helyzet nyilván úgy alakul, hogy... És,

ami a legfontosabb: A Vörös Hadsereg jelenleg nagyon erős és technikailag jól felszerelt, ez mindenki előtt ismeretes. A legutolsó ragyogó hadművelet Kínában...

Ó, Kalabuh mindezt nagyon jól tudta, nélküle is!

– A Vörös Hadsereg, az igen!... – Kalabuh zárkózott büszkeséggel elgondolkozva bólintott néhányat. – A Vörös Hadsereg... De kedves elvtársam, a hadseregen kívül létezik még egy fontos dolog: a gazdaság. Mit gondol, hogy állunk mi az aranytartalékkal, a mi állami alaptőkénkkel?

Kalabuh Szousztyinra vetett figyelmes tekintete tovább beszélt, sok mindent mondott, igyekezett beleszuggerálni valami komolyat, nagyon komolyat... „Nem én viszem a sziklára őt, mint a démon, hogy megkísértsem, hanem ő engem... És miért, mi végre kellek én neki?" Először, igen először tűnt úgy Szousztyinnak, hogy Kalabuh barátságos viselkedésében van valami, amitől óvakodnia kell... Kalabuhnak, a kipróbált harcosnak? Fülsiketítő hang tört be, és betöltötte a termet.

A karzaton, a fehér korlát mögött váratlanul felcsattant a dzsessz.

A tömeg hullámzása megszűnt a teremben: a parketten megjelentek a párok és merev lábbal járták a foxtrottot. A táncolók közül még egyszer Szousztyin felé tört a vörös, csábos hátú hölgy.

Egy cingár, piros orrú úr, zsakettben (nyilván rangos személy), akinek gyerekszeme a nagy igyekezettől szinte megmerevedett, nem is vezette, hanem magához szorította, és mindenféleképpen igyekezett óvni ezt a drága kincset. A bálterem csillárjai ragyogtak.

OLVAD A HÓ

A Földművelésügyi Népbiztosság udvarán Olgának, amikor a szaktanfolyamot kereste, le kellett mennie a betonozott pincébe. Olyan átható hideg vette ott körül, hogy mezítelennek érezte magát. Valahol a folyosón falrengetően dübörgött egy motor; zsíros nyersolajszag terjengett. Olgát a rá váró rendkívüli dolgok mámorító illataként csapta meg ez a szag.

Határozottan lépkedett, testszínű harisnyába bújtatott izmos lábán, térdig érő szőrmekabátjában – csinos volt, és a maga módján őszinte. Igen, lehet, hogy – nem hallhatón bár – ezeket a fagyos falakat is az örök dallam érintette... Egy üveges ajtó mögött végre rátalált a keresett emberre: kabátban és füles sapkában ült a „Villám" lámpa mellett, és éppen ebédelt. Tányéron leves, kása, főtt aszaltgyümölcs... Olga irataival együtt véletlenül a zsebkendőjét is kirántotta, s a meglepett férfit egyszerre édesen elárasztotta, beburr-

kolta a könnyű báli illatár. Hó és ibolya... Az illatba merült ember rámeredt:

– Autótanfolyam? Csak egy hónap múlva kezdődik, elhalasztották. De talán traktortanfolyamra, polgártársnő? Arra lehet, akár holnap is megkezdheti.

Traktor? A kérdező hangjából gúny csendült ki, de Olga rá se hederített. Olyan felfedezés volt ez, amelytől pajzán, örömteli hév töltötte el. Hogy is nem gondolt erre már előbb? Traktor... Újságokban, beszédekben, jelmondatokban úgy magaslott az ország felett, mint félelmetes, hallatlan átalakítások eszköze. Súlyos dübörgése megreszkettette az ősi, paraszti messzeséget. Új élet hajnalodott... Még azok a költőcskék, esztéták is, akik Olgánál lopták időnként a napot, még azok is igényt tartottak erre az esetlen, de hasznos gépezetre, és nyálfrecskelő fecsegéssel vitatkoztak, hogyan „honosítsák" meg költeményeikben és prózai műveikben. Igen, a traktor az autónál is fontosabb. Olga leült, és valamit kihúzott a nyilatkozatban.

– Traktorra megyek – mondta.

– Félelmes szerkezet – szólt bele egy új hang.

Olga megfordult: még valaki volt az irodában, akit eddig észre sem vett, ugyancsak munkaruhába öltözött, meglepően finom arcú, sápadt, zöld szemű férfi... Csupa ismeretlen, holnapi ember, ezentúl ezekkel kell élnie, érintkeznie.

Úgy érezte magát, mint aki dallamok között jár...

Hazafelé menet azon tűnődött: mi legyen Tonyával? Tudassa-e vele, vagy sem? Furdalta a vágy, hogy egyelőre semmit se írjon, magában tartsa... Ó, Tonya, te csodabogár Tonya!

Férje ritkán írt neki. De Olgának úgy tetszett, hogy ott, a tábori szobában, éjféltájban hosszan töpreng a még le nem írt szavakon, tehetetlenül cigarettázik, és az üstökét tépi.

A levél pedig így hangzott:

Hej, ide kellene jönnöd, hogy megnézd, mit építettek itt az emberek, és mit fognak még a jövőben építeni, sőt nemcsak hogy megnézd, hanem belemerülj – talán neked is akadna valami megfelelő... De még nem merlek idehívni. Mintha még nem zökkentél volna teljesen helyre... Vágyom utánad, Olgám, te elvesztett kis bíbánatom, szeretnélek erősen a karomba zárni... vagy erről nem szabad írni? Mi volna, ha pedagógus lennél? Minden adottságod megvan hozzá, gondold csak meg! Mit csinálnak a gyámoltjaid? Jobban ki kellene ismerned őket – ezt minden hátsó gondolat nélkül mondom –, mert az általunk szétszórt szemétdomb maradványa mostanában minden kis zugba befészkeli magát. Tisztába kell jönnöd velük. Az életedet, tudod, nem akarom zavarni... élj... Sajnos, lényegében megbomlott az összhang közöttünk. De úgy gondolom, a távollét talán majd meghozza a gyó-

gyulást. Különben tudományosan nem tudom kielemezni. Mindketten normális emberek vagyunk, miféle idegállapot ez? Késõre jár. Szeretnék még valami kedveset írni neked, finomabb, mûvészi formában kellene mindezt kifejeznem, de te, te utálatos, nem szoktattál ilyesmire... Nos...

Különös, hogy leveleiben majdnem sohasem volt semmiféle tájleírás. Pedig Olga, csakúgy, mint abban az idõben mindenki, azt szerette volna, hogy ne csak újságcikkek és karcolatok soraiból, hanem a hozzá közelállók szemével (mintegy saját maga) lássa azt a harcteret, amely olyan feszült izgalomban tartotta az országot, s amelynek nevében megint mindenben, élelemben, ruházatban, jegyre szorították az életet. A ki nem mondottakat szerette volna kitalálni. Tonya ott most a valóságban látott mindent, neki azonban nem volt szokása a tájról írni, sem olyan részleteket, amelyeket Olga õszintének nevezhetett volna. Még a saját munkájáról is csak igen óvatosan beszélt, pedig Olga tisztában volt vele, mi mehet ott végbe az õ dühös munkakedve mellett. Férje, mintha kíméletesen, és ugyanakkor idegenül, könyökkel tartaná õt távol minden ilyesmitõl... Valóban, vajon ismeri-e Tonyát egyáltalában?

„A férjem" – gondolta, és különösnek, valószínûtlennek érezte ezt a bensõséges szót. Így távolból Tonya valahogy kiteljesedett az emlékezetében, egész küzdelemes gyermekkora, háború-

ban tengődő fiatalsága, önkínzásig menő munkaszeretete. Feleletül azonban tehetetlenül kiáltott valami a lelkében: bántódottság vagy saját bűnösségének tudata? Úgy érezte, hogy Tonya messze jár tőle, a maga sajátos, elérhetetlen világában. Nem tudta, miért gyötri ez a felismerés, a szerelemtől-e vagy a csillapíthatatlan szomjúságtól, hogy rátaláljon az igazi életre. Ezekben a percekben gyűlölte Szousztyint Partenitért, ezért a szétfoszló, titkos látomásért. Megkönnyebbülésére Szousztyin elutazott.

Egyelőre rövid szélcsend következett be. Sietni kellett, nagyon sietni... „Mi volna, ha pedagógus lennél?" Tonya kommunista volt, de roszszul ismerte azt, akivel együtt élt... Igen, mindent megtenni, titokban elérni mindent, és – ujjongani, ó, hogy ujjongani zavarán és örvendező elképedésén! „No látod, Tonya, a magam erejéből utolértelek" – naponta tízszer is elképzelte magában ezt a pillanatot, olyan volt ez, mint valami kellemes mámor, vagy mintha cigarettát szívna.

Pártfogoltjai megint be-benéztek esténként, de nem úgy, mint régen: ritkábban jöttek, és valahogy kelletlenül. És újabban kissé kikerültek a gyámsága alól. Olyan mindent átfogó izgalom uralkodott az egész éjjel-nappal dolgozó országban, az emberekben, hogy még a lélek legmélyén szunnyadó jó tulajdonságok is felszínre kerültek, helyes irányban hatottak. A költőcskék áttértek a

prózára – igen, mihelyt szükségessé vált, tudtak kifogástalan, becsületes prózát is írni, mint cikkírók utaztak ide-oda, méghozzá a legmeglepőbb helyekre: hús- és zöldségbeszolgáltatáshoz, állattenyésztő szovhozokba, kisipari szövetkezetekbe, halfeldolgozó üzembe... Mert minden, ami dolgozott és nőtt az országban, hírül akarta adni, hogy dolgozik és nő... Olga festői között is ritkábbak lettek a heves és hangos, de lényegükben értelmetlen viták Renoirról, Van Goghról, Matisse-ról (a hazai művészeket itt egyáltalában nem ismerték el), a festők kitisztálkodtak, rendesebben öltöztek, s álmatlan éjszakákon sokszínű diagrammákat rajzolgattak és festettek a vállalatok számára, fotomontázsokat készítettek és sürgős ipari kiállításokra való terveket; kartonból és üvegből ízléses modelleket ragasztottak össze. Le Corbusier stílusában épült, magasba nyúló kioszkok, illatszer-pavilonok kicsinyített mását. (Egyesek meg is jegyezték: „Kenyér nincs, a kölnivizet meg lám, hogyan reklámozzák!..." – ezek nem voltak epés megjegyzések, mindannyian tudták, hogy az ostoba tehetetlenség mondatja velük.) A parányi pavilonok üvegében náluk is valami kéklő jövő fénylett... A pártfogolt zeneszerzők egyike pedig rádiószimfóniát írt „Utazás az új építkezések körül" címen, amelyben dallamosan fonódott egybe a robogó vonatok füttye, a dalok, a gépek zakatolása és mindenféle, az építkezéssel kapcsolatos, életvidám, ellentétes

hang. A szimfónia, amely nemegyszer sugárzott szerte az éterben, hasznosnak bizonyult. Általában csak kevesen nem kapcsolódtak bele a munkába: vagy a különlegesen haszontalan bohém népség, amely inkább várt, vagy a megszállottak, akik valami lelki vérzékenységben szenvedtek, a nyafkák, gyámoltalanok akiket az utcán feltétlenül elüt a villamos.

Mi lenne Olgával, ha egy napon semmije nem volna, csak ezek az epigonok? De most már vidáman hallgatott: hiszen valamennyiüknél gazdagabb! Egy reggel repesve ébredt, mint gyermekkorában – ágya fejénél várva várt új nap tündökölt.

Aznap ment először a tanfolyamra.

Kibírhatatlan izgalommal ment le ismét a már ismerős lakhatatlan pincehelyiségbe. Folyosók, a fordulóknál kis fényerejű lámpák, lábhoz tapadó aszfalt... A hatalmas garázsajtó mögött azonban, ahová szűk kis ajtón kellett befurakodni, a magasban ötszázas lámpa fénylett vakítóan, és kellemes, vidító, benzinszagú meleg terjengett! A hallgatók – körülbelül negyvenen – túlságosan korán összegyűltek, biztosan ugyanaz a türelmetlen izgalom hajtotta őket, mint Olgát; olyanfajta emberek, amilyeneket Olga alig ismert, és magában „nép"-nek nevezett; legtöbbjüket kolhoz vagy kommuna küldte tanulni; rosszul varrott falusi bekecset és szőrmesapkát viseltek. Három, meleg ujjasba öltözött, kendős nő is volt

koztuk, ezek szorosan összetartottak, kíváncsian nézegettek körül és sugdolóztak. Olga szándékosan a legviseltesebb holmiját vette fel, fejére ócska kis nemezkalapot húzott, mégis az első pillanatban valami áthághatatlan korlát választotta el – egyedül csak őt – a többiektől, akik nagyrészt már összebarátkoztak (valamennyien a Parasztok-házában laktak), és el sem tudta képzelni, hogy csak úgy odamenjen hozzájuk, és szóba elegyedjék velük. Idegenkedve szemlélték őt, a térdig érő kabátos, selyemharisnyás lábú, városi hölgyikét.

Magányosan ült le egy hevenyészve összeácsolt deszkapad végére, és lopva nézegette leendő társait. Bizonyára a tömegből válogatták ki őket; ezekről írtak mostanában úgy, mint az új emberekről. Volt köztük rendőr, néhány leszerelt vöröskatona, akiknek paszománya még nem fakult ki egészen. Akadt két-három éltesebb ember is. Persze Olga egyelőre csak a felszínt látta... Egy Tusin nevű kolhozparaszton nevetgéltek. Határozott, gyermekien hetyke pillantású, pimasz szeme volt. Életében először utazott vasúton, és először látott villanyt. Hihetetlen, csendes szenvedély töltötte el: mindent meg akart ismerni! A Parasztok-házában két biztosítékot kiégetett: titkon, kíváncsian beleturkált a vezetékbe. Megtanult ingyen utazni a villamoson. Ma reggel azonban rajtakapták, egy rendőr utánairamodott, de nem érte utol. Ez persze nagy esemény volt. Barátsá-

gos nevetgélés közben fel is rajzolták a táblára: Tusin menekül a rendőr elől.

Maga Tusin a tanári asztalon piszmogott valamit az ott elhelyezett motoralkatrészeken, és nevetett, cseppet sem bűntudatosan.

Kiderült, hogy az oktató ismerős: az a zöld szemű férfi, akivel Olga az irodában beszélt.

– A traktor a mi nyelvünkön: vontatógép – kezdte az előadását. – Lám, mit ki nem eszeltek az emberek, micsoda szörnyű szerkezetet! – Először adott elő, és mint városi ember, nyilván úgy gondolta, hogy az ilyen hallgatósághoz minél népiesebben, minél zamatosabban kell szólni... De ne féljetek tőle, gyerekek, csak egy kis sütnivaló kell hozzá! Nézzük először a motor munkáját.

A motor nehéz szürke tömege ott feküdt előtte, az asztalon. Olgának soha életében nem volt még dolga gépekkel, és egyszerre kétségei támadtak: kiigazodik-e valaha is ezek között a különös fémdudorok, vasszerkezetek között... Ahhoz, hogy diadalmaskodjék – hiszen arról álmodozott –, okvetlenül úrrá kell lennie ezen a neki annyira idegen, kissé durva vasalkotmányon... Idegesen figyelt a magyarázatra. Féltékenyen nézte a nőket, lehetséges volna, hogy az ő pallérozatlan eszük gyorsabban sajátítja el a dolgokat? Nem, a három nő összedugta fejét, és bizalmatlanul, félénken nézegetett... Különben mi van ezen bonyolult? A gáz felrobbanása kinyomja a dugattyút, ez könnyen érthető. A dugattyú átadja az

erőt a könyöktengelynek és forgatja. A munkának négy üteme van. Sorrendben így következnek: első henger, második, negyedik, harmadik... Egymásutánjuk persze a könyöktengely alakjától függ. Olgának valóságos örömöt szerzett ez a gyermekien egyszerű, ütemes összefüggés, minden, minden világos volt előtte. (Már játszhatott a gondolataival: ha az első hengerben van a nyomás, mi a helyzet a harmadikban?) De amikor az előadó a motor egyes alkatrészeit ismertette, a hallgatók falusiak módjára odatódultak az asztalhoz, és ez bosszantotta Olgát. Pokolian fázott a lába... Óra végén lopva megint rápillantott a kolhozmunkásnőkre: fejüket kezükre támasztva közönyösen és fáradtan figyelték az előadót. Olga elégedett volt magával. Felszabadultan ment haza, a jól végzett kötelesség tudatával. A mellette elszáguldó autók dugattyúk és szelepek rejtett, villámgyors játékát hordozták magukban.

Este még egyszer mohón átolvasta könyvében azt a részt, amit az előadó elmondott, sőt még kicsit tovább is ment. Az anyag egyáltalában nem látszott nehéznek (hiszen Olga az iskolában is tanult fizikát), sőt már érzékelni tudta a gépezetek összefüggő, pontos munkájának finomságát.

Másnap nemezcsizmában ment az előadásra, mint a többiek. Különben sem nézegették már, megszokták, no meg idő sem volt rá. Csak a nők húzódtak el tőle továbbra is...

Az előadó így szólt:

– No most kérdezni fogok. Te válaszolj, öreg!

Az „öreg", harmincöt év körüli kolhozparaszt, vidáman és zavarodottan állt fel, látszott rajta, hogy még az egyszerű kérdés is: mire való a dugattyú – szokatlanságánál fogva ködöt borított az agyára. Tusin nem bírta ki, felugrott, és kivágta helyette a feleletet. Olga bosszankodott miatta, mert ő is tudott volna felelni, méghozzá jobban.

Az előadó körülnézett, hogy kit hívjon fel.

– Hogy hívnak? – mutatott ceruzájával az egyik kolhozmunkásnőre.

– Koljucskina.

Kerek képű falusi nő volt, kendője alatt simára fésült hajjal. A kendő csücskével eltakarta ajkát.

– Mondd meg, Koljucskina, mi a hengerek munkájának sorrendje?

Az asszony gondolkodott, majd felsóhajtott. Még nem szokta meg a tanulást. Olga önkéntelenül előrehajolt. Tekintete az előadóra tapadt, szemével könyörgött. Hiú szenvedéllyel vágyott rá, hogy feleljen, kitűnjék ezek előtt a tőle elforduló nők előtt... Mennyire gyűlölte Tusint, aki szintén feszült izgalommal telten, kissé felemelkedett, és már hangtalanul mozgatta is ajkát, készen rá, hogy kibökje, mindent elhalásszon előle... De az előadó engedelmeskedett a tekintetének.

– No, te mondd meg, menyecske!

Csengő hangon válaszolt, de ezzel még nem érte be, beszélni kívánt, beszélni! Az előadó figyelmesebben nézte, mintha most ismerne rá, valami nem tetszett neki. Áttért a magázásra és, hogy zavarba ejtse, szándékosan a legravaszabb kérdést kereste ki:

– Mondja meg: ha az első hengerben összeszorul a gáz, mi történik... a negyedikben?

– A negyedikben? – Hiszen ez játék volt neki. – Természetesen robbanás.

– Helyes. – Az előadó lehervadt és elfordult.

Olga mosolyogva ült le. Ő, a győztes mosolygott csak az általános nyomasztó csendben. Még Tusin is tiszteletteljesen nézett rá. De nem Tusin előtt akart ő kitűnni!... Vajon azok a nők elismerik-e végre? Szeme sarkából feléjük pillantott: mindhárman lehorgasztott fejjel, közönyösen hallgatva ültek ott... Elviselhetetlen szégyenkezés marta a szívét. Milyen ellenszenves az ő kis feltűnősdije! Hiszen azok sohasem tanultak fizikát a gimnáziumban, azért jöttek ide, hogy változtassanak nehéz asszonyi sorsukon. Nála pedig csak szeszélyről van szó!...

Tyiskával olyasmi történt, amiben sem ő, sem Zsurkin nem hihetett komolyan, de nem hitte volna, ha tudomására jut, a faluja sem, amelyet három hónapja hagyott oda: márciusban felvették a gépkocsivezetői tanfolyamra.

Tavasszal a barakkok körül, az építkezési te-

rületeken egyre zajosabb, egyre tevékenyebb élénkség mutatkozott. Márciusban végeztek a gáttal, a gát egyszerre elnéptelenedett, kiürült – szürke, harcra kész bástyákból álló félkör csupán. Az embereket, akik a jeges folyót megtörték, akik beletanultak a munkába, és immár híresekké lettek, áttették a fő munkatérre. Itt nagy feszültség gyülemlett, a meleg beálltával nagy erőbevetésre készültek. A Kokszohim melegműhelyében szédítő végtelenségben sorakoztak a tűzálló idomtéglarakások: készülnek a kokszolókemencék, amelyeknek még ebben az évben meg kell kezdeniük a koksz termelését az első, Európában soha nem látott méretű nagyolvasztó számára. A melegműhelyen túl, egyelőre még láthatatlanul magasodtak a levegőben a szénelosztó küklopszépítményei; a hegyen a zúzó és ércelőkészítő-mű körvonalai; a folyóparton: a vízierőmű rengeteg tömege; ezenkívül egész sereg más épület: segédművek, sokemeletes lakóházak, különféle vállalatok – egyelőre csak az építők képzeletében árnyékolták be a hómezőket és gödröket, és szorították ki a sztyeppbe (vagy talán egészen eltörölték a föld színéről) a kis harangtorony körül szorongó, sorvadozó falut.

A központi munkaterületen a rengeteg ember, fuvar, gépkocsi jövés-menése következtében gyorsabban olvadt, hamarább lett piszkos a hó. Egy márciusi éjszakán csillagos fények gyúltak: az Ideiglenes Vízierőmű új gépcsoportjai megkezd-

ték a munkát. A mellékvágányokon kis mozdonyok futkostak és füttyentgettek – olyan otthonosan, mintha már valami létező városka fényei között járnának.

Tavasszal, az általános rakodás végzetével, a barakklakók sorsa is megváltozott. Podoprigora a munkásbizottsággal vállvetve buzgólkodott az átcsoportosításon: válogatott, szervezett. A barakklakókból brigádokat alakítottak: kőműves-, ács-, betonozó- és segédmunkásbrigádot. Aranyos a melegműhelybe került a kokszolók fazonvakolásához, ugyanide, az ácsbrigádba osztották be Zsurkint is. Pjotrt szíves örömest foglalkoztatta Podoprigora a szakmájának megfelelően – a melegműhely melletti szerelvényraktárban... És íme, felvirradt a reggel, amikor Tyiska először indulhatott új feladatára, külön úton, egyedül, Zsurkin nélkül. De azért együtt léptek ki a barakkból.

A fagyos kék úton itt-ott üvegesen csillant a márciusi jég, a napsütötte helyeken kiütközött a trágya; még két sor falusi házikó kellene ide, barátságos sövénykerítésekkel, fűzfákkal, varjakkal. Ezt kívánta a felhő is, amely izzó szegélyével előfénylett a hegyek mögül... Tyiska bő kabátujjai úgy csapkodtak járás közben, mint a denevérszárnyak. Pópának öltözött udvari bolondként lépegetett Zsurkin mögött.

– Mondd, Ivan bácsi, lehet, hogy hiába kezdtem bele?

– Hát... hogy is mondjam? A megbízott beszélt veled. Ki-ki arra törekszik, hogy minél jobb sora legyen. Próbáld meg, természetesen.

Hangja idegenszerűen, keserűen csengett. Hátuk mögött teherautó túlkölt. Leszorította mindkettőjüket a hóba, dörögve száguldott el mellettük nagy hófelhőt kavarva, és élettelen szemével rájuk kacsintott. Tyiska meghökkent:

– Ivan bácsi, te annyit tudsz... mitől jár ez a kocsi?

Zsurkin kelletlenül gondolkozott.

– Vagy kétszer megfigyeltem a motort a malomban, amikor rozsot vittünk oda őrletni. Természetesen olaj hajtja. A közepén egy dugattyú jár, tehát forog a kerék, és ettől a szíj.

Ez a magyarázat cseppet sem bátorította fel Tyiskát. De a koporsókészítő nemigen mutatott hajlandóságot kedélyes beszélgetésre. Az utóbbi napokban különben is búnak eresztette fejét, leverten hallgatott. Előtte való este Obutkin, az ács, titokban baljóslatú hírt közölt vele: – Hallod-e, hamarosan behívnak a munkásbizottságba, a titkárhoz! – Zsurkinnak az első pillanatban szinte gyökeret vert a lába. Hát kezdődik!... Miért a titkárhoz? Úgy hordta magában ezt a hírt, mint valami nehéz követ. A napokban meg Polja átadott neki egy levelet; amikor megismerte az írást, elpirult. Az asszony úgy nézett rá, mintha a lelkében olvasná egész szégyenét. Ellenséges udvariaskodással kérdezte:

– Rokontól?

– Otthonról – nyögte ki Zsurkin.

Felesége írta, hogy tavaszra megették az utolsó kenyeret és burgonyát, hogy a küldött pénzen még két pud rozsot vásároltak, krumplit, növényi olajat, köszönik szépen, hogy nem hagyja el a családját, csak aztán ő maga nem éhezik-e abban a Szibériában? Valami szánakozó családias melegség volt ebben az asszonyi írásban; benne szorongott a rongyos gyereksereg, amely bizakodva nézte a távoli, ételt adó apukát... Maradt még egy tehenük is, de Polja most azt kérdezi, nem kellene-e eladni, mert a takarmány elfogyott, és a piacon nagy a drágaság, nem lehet venni. Nyilvánvaló, hogy a vásárolt készlet Polja minden takarékossága mellett sem elég egy hónapnál tovább, ennyire a végső határig még sohasem jutott el a koporsókészítő... Megírta, hogy a marhát semmiképpen el ne adják, valahogy tartsanak ki még egy-két hónapig, ő majd keres, küld megint.

Azt is megírta, hogy állandó munkája van; a dolgos kéz nagyon elkel itt! Bőven megkeresi a kenyerét. Mellékesen a harmonikával is keres valamicskét. Azt beszélik, hogy az építkezés kiterjesztésével még jobb lesz a helyzet.

Mindezek megerősítésére, a levél elküldése után feladott félretett pénzéből még ötven rubelt. Ugyanannyi maradt neki is. Hogy minden eshetőségre számítva legyen vasútijegyre-valója.

... Búsan kongott a harang a falu felett, az utóbbi napokban valahogy gyakrabban harangoztak. Azt beszélték, hogy a templomot rövidesen bezárják, és hogy azt a területet, ahol most a falu áll, alighanem a második vízgyűjtőmedence céljára szemelték ki... Hát igen, a koporsókészítőnek nem volt hangulata a szívélyes beszélgetésekhez. Tyiska azért mégis kitartóan ott bandukolt a nyomában, görnyedt háta mögött, amelyen a fejsze és fűrész zötyögött. Két emberi bánat néma találkozása... És bár semmi értelme sem volt: amikor a melegműhelyhez értek, követte Zsurkint a bejárat sötét torkába.

Soha nem látott, szédítő magasság nyűgözte le egyszerre mindkettőjüket. A melegműhely kettős lejtőjű deszkamennyezete alig látszott: olyan távoli volt, mint az égbolt. A hatalmas félhomályban, a tüzekben minden összefolyt, semmit sem lehetett kivenni. A munkacsoport úgy gyülekezett az épületállványok körül, mint valami mély gödörben. Zsurkin is éppen oda igyekezett. Ha Podoprigora el nem téríti, Tyiska is ott dolgozna most, megszokná az ősi paraszti famunkát. Elképedve bámulta az óriási kavics- és homokhalmokat, a magasba nyúló oszlopokat, a közöttük felfüggesztett, vakító, napfényerős lámpákat. Az oszlopok túlsó oldalán másféle emberek, az ácsoknál nyersebb és sietősebb természetűek, emeletes, Tyiska előtt ismeretlen építményt készítettek: betonkeverőt. Itt megszokna, igen, itt meg... Az

ácsokból meg a deszkából is, amelyen a munka megkezdése előtt megszokásból letelepedtek, hogy egy cigarettát elszívjanak, kellemes fenyő- és mahorkaillat áradt. Mint nyáron, falun, az irtás körül.

A brigádvezető – sapkájának két szárnya arcát verdeste – mint a héja csapott le az ácsokra. Kikelt arca láttára a cigaretta magától hullott ki a munkások szájából. A brigádvezető dühösen tapogott az égő cigarettákon: a melegműhelyben szigorú rendelet tiltotta a dohányzást. A brigádvezető jól lehordta, lekergette a deszkáról a naplopókat, taszigálta őket, kezükbe nyomta a fejszét. A barakklakók meg voltak döbbenve. Nem is kezdődik olyan egyszerűen ez az artelmunka, amelyet a kirakodás után úgy vártak, mint a pihenést. Rántottak egyet a nadrágjukon, és elgondolkozva köpködték meg a markukat.

Zsurkin gyaluja már ott bukdácsol a deszkán.

Egy sapkás ember felment a betonkeverő feletti hídra, és parancsokat osztott erős hangján. A vas kotrókanál lecsapott alatta, forogni kezdett – az egész melegműhely úgy visszhangzott, mint egy templom, a földön végigfektetett deszkákon nyikorgó talicskákat toltak a sietők emberek. Az eddig lustán mozgó ácsok is mintha vágtatásba kezdtek volna az állványokon, alig bírva követni mindezt a dübörgést.

Mint süvítő kerék száguldott a kábult Tyiska

mellett a munka. A fiú úgy állt ott oldalvást, mint aki elszakadt a családjától...

A falakon túl teherautók dohogtak, mint mesebeli szörnyek csörtettek gödrökön, deszkákon át. Tyiskát halálmegvető, kéjes nembánomság fogta el. Belépett sötét barlangjukba – egycdül. Csakugyan: amikor a tavaszi naptól szinte forró, olvadón csillanó hó után, a küszöbön átlépve az első pillanatban sűrű sötétségbe jutott, egészen megzavarodott. A szobában összegyűlt, láthatatlan emberek közül valaki hangosan felnevetett. Biztosan ez is a gyűlölt pópakaftánon mulat... Tyiska kimeredt szemmel nézett körül a homályban – csak olyan barakk, mint a többi. Friss deszkából ácsolt hosszú asztalok és padok álltak szorosan egymás mellett. Kiszemelte a leghátulsót a sarokban, és odasurrant.

A tanulók tétlenül lézengtek a padsorok között, egy pocakos legény körül, aki valamennyiük között a legagyafúrtabb és legtapasztaltabb lehetett, olyan tisztelettel hallgatták. Igen, és a többiek is egytől egyig válogatott, talpraesett fickók lehettek, legtöbbjük városi munkásnak látszott, Tyiskát nyugtalanító egyénnek... „Kitanultak – gondolta magában –, csak én vagyok paraszt. Sebaj, majd a sarokból valahogy..."

Volt ott egy sovány, szörnyen hórihorgas ember, aki meglett kora ellenére úgy izgett-mozgott, hogy Tyiska belefáradt a nézésébe. Ha egyikük valami érdekesebbet mond, elragadtatásában

azon nyomban hol az egyiket böki oldalba, hol a másik vállát löki meg, már liheg, nem fér a bőrébe, azt akarja, hogy mind egy szálig csodálkozzanak, sőt hüledezzenek. Tyiska falujában semmirekellőnek tartották az ilyen embereket.

A legkomolyabb, legérdekesebb kérdésről folyt a beszélgetés, arról, hogy milyen fizetést adnak a leendő sofőröknek.

A pocakos erről is tudott már egyet-mást. Természetesen mindnyájukat teherautóra vagy vontatókra ültetik, és a munkanorma szerinti fizetés százkilencven rubel lesz havonként.

– Száz... kilencven?

A szájába bámultak.

A nyüzsgő ember nem hagyta, hogy végighallgassák a pocakost, és hol egyikhez, hol másikhoz fordult:

– Ne nyugtalankodj, ha egyszer Vaszilij Petrovics azt mondja... Vaszilij Petrovics, ne félj, mindenütt császkált már, mindent kiszimatolt!

Tyiska abbahagyta a bujkálást, odafülelt, és megilletődötten hallgatott. Ostoba tökfilkó, hogy is nem jutott magától eszébe, egyszer sem ötlött az agyába, hogy azonkívül, hogy a falut eszi majd a sárga irigység, s ő dicsőséget arat, még fizetése is lesz? Százkilencven... Valószínűtlen, sugárzó fény áradt felé, amelybe gyönyörűségesen nehéz belenézni... Zsurkin mindössze nyolcvanat kap, zárt kis zugban görnyedezik, nem is viszi többre – már szinte sajnálta őt. Ugyanott, a mélyben,

Pjotr alakja villant... Ahá, várj csak, várj! Anyjának Zaszecsnojében már nem is szalmával fedett meleg portája van, hanem szivárványos csoda támad a házikója helyén...

Tyiska lázasan számolgatta: ha havonta húszat költ evésre...

– Százkilencven csak az alapfizetés – magyarázta tovább a Vaszilij Petrovicsnak nevezett legény. – A túlórákért még külön kilométerpénz is jár...

– Összesen mennyi?

– Egyeseknél, persze nem mindekinél, háromnégyszázra is felmehet.

Valaki füttyentett is csodálkozásában. Tyiska a padok végén egyre közelebb csúszott a beszélőkhöz. Egy fülig sálba bugyolált alak sietve lecibálta a sálat, hogy ő is szólhasson.

– De még jobban járnak azok, akik az állomás és az építkezés közt közlekednek majd a kocsijukkal. Ezek visszafelé, amikor üresen mennek, felültetik az asszonyokat, és mindegyiktől bezsebelnek még három rubelt. Újabb kereset.

Vaszilij Petrovics bosszúsan felnevetett:

– De csak egyszer. Ha rajtakapnak, úgy nyakon teremtenek...

– Kiporolnak! – mulatott a nyüzsgölődő.

Tyiska megriadt: hiszen vele is megtörténhetik, hogy ha sofőr lesz, elkapatják a nagy pénzek, megnő az étvágya, egy nap még többet akar, és... egyszerre összeomlik ez az egész váratlan

szerencséje. Megfeszítette izmait, fogait már előre összeszorította, hogy akkor vissza tudja tartani magát... Tyiska jövendő életútján, ördög tudja, mi midenféle ködlött: soha nem látott ruhák, pirog, amennyi belefér, dicsőség...

A zaszecsnojei gazdának egy lánya is volt: Froszka (vasalt ládákban a hozománya), körülbelül Tyiskával egykorú. Mindketten a konyhában aludtak, a lány függőágyban a meleg menynyezet alatt, Tyiska meg lent, a deszkaládákon. Froszka korábban kelt fel, hogy befűtsön a kemencébe, és Tyiska gyakran úgy tett, mintha aludna még, valójában azonban elnyűtt takarója lyukjain keresztül leste, hogyan mászik le a már teljesen kifejlett hajadon álmosan, borzasan, feltüremlett ingben a kemencepadkára, onnan az ablakdeszkára. Froszka azután pajkosan keltegetni kezdte; védekező, ösztövér, meleg testéről leráncigálta a takarót, igyekezett jól belecsípni. Egyszer így hadakozva, hirtelen besiklott a takarója alá – Tyiskának szégyenkezésében keze-lába megdermedt.

Amikor az első hó leesett, Froszka szüleivel bement a szomszédos Rasztyerjahába, búcsúra, azután betértek Csugunovékhoz. Azoknak volt egy fiuk, jóképű legény, lókupec. Tyiskának megparancsolták, hogy szaladjon, hozzon Froszka alá még egy kis szénát. A lány kényelmesen elnyúlt. Rókaprémes ujjasban, törökmintás kendőben, magas szárú cipőjén kalocsni, arcán púder – telt csí-

pőjű, kész áru... és rá se nézett Tyiskára, amikor eligazította alatta a szénát; udvarlók, harmonikások, lókupecek villództak már a szeme előtt. Isten hírével odaröpítették...

Vajon, ha nem a konyhai Tyiska áll akkor ott a szán mellett, hanem az, aki majd úgy három hónap múlva lesz, a tanulás befejezése után? Felködlött előtte a lány, amint ijedten, elkáprázva nézi, nem hisz a saját szemének... Megint biztató elképzelések rajzották körül, és ragadták magukkal... De nem sokáig. Már a tanulásról folyt a szó, arról, hogy mi lesz a legnehezebb; ettől a beszélgetéstől elszorult a szíve.

A sálas legényről, akit az imént kinevettek, kiderült, hogy egy ideig garázsőr volt, és konyított valamicskét a dologhoz. Elkomorodott arccal, büszkélkedve mondta:

– A legnehezebb, azt mondom: a karburátor.

Bizonyára egyiküknek sem volt fogalma róla, hogy mi az, szorongva és bizalmatlanul néztek a legényre.

Csak Vaszilij Petrovics helyeselt egykedvűen:

– Karburátor... hát persze. De a gyújtás, az talán még komolyabb dolog lesz. Miért?

A sálas legény megint leverten pislogott.

– Mert ehhez az egész elektromosságelméletet tudni kell.

Tyiska félénk ellenszenvet érzett Vaszilij Petrovics iránt. Minden szava hevülő reményeit nyirbálta. Már csak Podoprigora maradt meg számá-

ra valahol – talán továbbra sem hagyja el, segíti őt, a falusi legényt.

De a nyughatatlan ember csak nem csillapodott.

– Vaszilij Petrovics, tudjátok, amikor a töltésen dolgozott, a betonkeverőnél, bár nem tartozott rá, az egész motort kitapasztalta. Még az újságban is kiemelték, mint a legkiválóbbat. Mutasd csak az újságot, Vaszja!

Vaszilij Petrovics úgy tett, mintha kedve ellenére volna, de azért benyúlt az inge alá, és egész halom ugyancsak összevissza gyűrt papirost, kis csomagot, régi újságot húzott elő – tehát ezért volt olyan pocakos! Nyomban mind mohón odatolakodtak az asztalra kiterített lap köré – mögöttük, leghátul, Tyiska is. Egyik négyszög alakú fényképen hetykén betört bárányból sapkában csakugyan Vaszilij Petrovics díszelgett, senki más; a füles sapka kétségtelenül az övé volt, és a medvebocsszerű ábrázat hasonlóképpen. Alatta nyomtatott betűk:

V. LUKJANOV ELVTÁRS
MAJMIDULLIN ELVTÁRS BRIGÁDJÁNAK EGYIK LEGJOBB KOMSZOMOLISTA BETONMUNKÁSA

Barátja lelkendezett:

– Ez aztán a legény, mi? Kérdezd meg, régen elkerült-e a falujából? Vaszilij Petrovics, mennyi ideje, hogy otthagytad a falut?

– Hat hónapja.

„No lám!" – Tyiska nem akarta hinni, amit a faluval kapcsolatban mondott. Vaszilij Petrovics megrövidítette, utolsó reményétől fosztotta meg... Amikor az oktató sofőr belépett, a tolongásban a lassú Tyiskát megint hátraszorították a falhoz, az utolsó padba.

– Barátaim, az a célunk, hogy kitanuljátok a sofőrmesterséget. Jó dolog. Előre megmondom azonban, hogy a sofőrnek ez a kettő a legfontosabb: lélekjelenlét és szemmérték.

Az oktató domború mellkasa felett kabátjának bőrhajtókáját gyűrögette, ledobta sapkáját – nem szerette a sok szófecsérlést, inkább mindjárt csak dologra! Különben is háromhónapos gyorstanfolyamról volt szó.

– Mi a legeslegfontosabb számunkra a gépen? A motor, vagyis a hajtószerkezet. Ezt, ami itt van az asztalon, biztosan megtapogattátok már, úgy hívjuk, hogy: a motor hengeres tömbje.

Tyiska mohón hajolt át az asztalon, hogy semmi el ne kerülje a figyelmét, de az előtte levők is ágaskodtak, felálltak, így csak sapkákat és kócos fejeket látott. Legelöl a nyughatatlan bárány-bőr füles sapka izgett-mozgott, úgy tetszett, szántszándékkal takarja el hol jobbról, hol balról az oktatói asztalt ez a gyűlöletes sapka, amely mindent csak magának akart megkaparintani... Tyiska már a fogait csikorgatta; ostoba feje! Mialatt mind beszélgettek, miért nem ült oda elő-

re? Az oktató tovább magyarázott a cilinderekről vagy a hengerekről, amelyekben a robbanás következtében megindul a motor munkája, be is mutatta mindjárt rajzban a táblán.

Krétával három pálcikát rajzolt fel, két függőlegeset és egyet keresztben. Gyenge, görbécske, fehéres pálcikák. „Cilinderhengerek" – ismételgette nagy igyekezettel Tyiska. Akárhogy is, de nemcsak érthetetlen, hanem egyenesen természetellenes volt az, hogy ilyen pálcikákban rejtőzzék és ropogjon az a pokoli erő, amely szélvészként hajtotta a teherautót Tyiskával, Ivan bácsival és még vagy húsz markos paraszttal megrakva. (Mellettük, a garázsban, most is minduntalan felbődült egy.) Tyiska lelki szeme előtt szekér tűnt fel, érthető, jól megkent, derék szerkezet, meg a lovak lába, amint kitartó erőlködéssel húzzák. Akaratlanul is egyre messzebb vitte Tyiskát a szekér, egyre örvendetesebben zötyögtette valahová, ahol megkönnyebbülésére a hengerek teljesen elenyésztek... Nem akarta hagyni magát, egész teste remegett az erőlködéstől, ahogy feszülten fülelt, ahogy kétségbeesetten elébük tolta magát a hengerekről és dugattyúkról szóló szavaknak, de azok üresen, semmitmondóan és idegenül folytak el mellette, csak azok az elöl ülő városiak, akik kiskoruk óta mindenféle furfangos masinákon gyakorolták az eszüket, csak ők, ők értették meg; sőt már bizonyos szakértelemmel kérdéseket is tettek fel. Tyiskát valósággal kéjes érzés járta át.

A szünetben gyorsan odafurakodott az oktató asztalához. Ott feküdt a terjedelmes vastest, rajta tátongó lyukak, kétoldalt kiágazó nyúlványok és csövek meredeztek. Torz volt, természetellenes, szándékosan összegabalyított, hogy megbolondítsa az embert... Tyiska megpróbálta megkérdezni a sálas legényt, aki láthatóan szintén meg volt akadva, hogy hol vannak a cilinderek. „Itt" – bökött amaz ujjával egy kerek nyílásba. Tyiska egybevetette az oktató rajzolta pálcikákkal, elképzelte a pöfögő hajtóerőt – és még jobban összezavarodott. Az első padokon keresett helyet, de mindenütt sapkák hevertek.

Este nehezére esett Zsurkin szeme elé kerülni: csak ne kérdezősködnék! A koporsókészítő azonban se hallott, se látott. A teáskannában forrt a víz, a kis széken faggyúgyertya égett, körülötte hevertek a szerszámok, de ő elfordulva, mindenről megfeledkezve csak a szakállát markolászta, és az izzó kiskályhát nézte, nézte:

– Ivan bácsi, csak nem vagy beteg?

A koporsókészítő felriadt:

– Nem, csak elfáradtam napközben. Nézd: ahogy felveszem a szerszámot, kihull a kezemből.

Először történt, hogy Tyiska egyenlőnek érezte magát Ivan bácsival. Már nem restellte megkérdezni:

– Ivan bácsi, mi az a cilinder?

– Miféle cilinder?

– Hát amelyik a gépen van.

Zsurkin fáradtan gondolkozott:

– Azt nem ismerem. Azelőtt olyan kalapok voltak, amit az urak viseltek, azt nevezték cilindernek. Hasonló ahhoz, amit falun a régi öregeken láthattál, emlékszel? ... – De Tyiska arcáról leolvasta, hogy nem jót beszél. – No, legény, hogy megy a tanulás?

– Hát csak úgy ... – Tyiska búbánatosan kapirgálta ujjával a kiskályhát.

Zsurkin nem kérdezősködött többet.

Késő este megint szokatlan időben kondultak meg a harangok a faluban – öblösen, ijesztően. A barakk mostanában éjszaka közeledtével elcsendesült; az idősebbek fáradtan és megnyugodva a most már szakmájukba vágó, nehéz munkától, korábban tértek aludni. A fiatalabbakat kicsalogatta a tavasz, szórakozni hívták a nagyobb telepeken szétszórtan égő villanylámpák; a klub, a mozi, a lányok ... A barakkban kihűltek a kályhák, elhallgattak az álmos beszélgetések arról, hogy íme, a faluban égi jel támadt: a templom kupolája kivilágosodott, s az asszonyok megriadtak. Obutkin hazafelé indultában Zsurkint is magával vitte, hogy megnézzék a csodát.

A hegylejtőn az éjszakában már többen álltak. Zsurkin valami világító pontot látott maga alatt. Figyelmesebben nézte: csakugyan, a sűrű, ingoványos sötétségben kékesen, álmosan fénylett a kupola. Zsurkin megrémült, védekezni akart, ke-

zébe temette arcát. Mintha valami ingatag talajon állna... Obutkin is leverten sóhajtott.

Zsurkin kisvártatva megkérdezte:

– A titkárhoz csak nem hínak... Talán alaptalanul fecsegtek?

– Nem. Csak várnak. Bizonyítékokat szereznek. Ezek már nem engednek.

Minden szavából méreg csöpögött. Zsurkin az elmúlt napra gondolt, a szokatlanul lázasan dolgozó artelre; emlékezett, hogy ő is, mint annak részecskéje, hogyan érezte magán egész nap az el nem maradó, makacsul irányító kezeket. „Igen, ezek nem engednek, értik a módját, hogyan kell mindent az utolsóig kikényszeríteni az emberből." Az ácsok úgy topogtak az állványdeszkákon, mintha rohamra indulnának, mintha a legkisebb késedelemért kimondhatatlan szörnyűség fenyegetné őket, mintha háború volna.

– Ők, a kommunisták, mindenütt úgy összetömörülnek, mint a hadsereg.

– Igen. Nem úgy, mint mi, egyszerű emberek.

Tyiska is hallgatta a harangszót... úgy rémlett neki, hogy nem a faluból jön, hanem Zaszecsnojéból, zsellér édesanyja sötét kis falujából. Onnan indult ő is világgá, rogyadozó térddel, könyörgőn kinyújtott nyakkal. Önmagától, ettől az énjétől iparkodott megszabadulni, különben megfullad. Álom kerülgette... Autók robogtak ki a fénybe, gazdagság, csodák közepett...

Kora hajnalban, be sem várva, amíg Zsurkin

felébred, és elkészül a tea, mosdatlanul futott Tyiska a garázsba, egy darabka kenyérrel a zsebében. Útközben felszedett egy nehéz vascsavart, és zsebre dugta.

Az elsők között sikerült bejutnia a tanteremben. A legjobb helyet szemelte ki magának, ahol tegnap Vaszilij Petrovics ült: az első pad sarkán, szemben az oktatóval. Ahogy leült, többet el sem mozdult onnan. „Most hová ülsz, fecsegő?" – mulatott kárövendően Vaszilij Petrovicson.

Vaszilij Petrovics ezúttal későn jött, csaknem az oktatóval egyszerre. Már csak a sötét hátsó padokban akadt hely. A legény azonban nem sokat gondolkozott, hanem előrejött, és arrébb szorítva a fiút, leült mellé, a pad legszélére. Tyiska gyűlöletében csak úgy fulladozott. Szűken ültek, szorosan egymás mellett. Amennyire csak erejéből tellett, benyomta könyökét Vaszilij Petrovics oldalába; amaz értetlenül lehuppant a földre. Tyiska keze zsebébe mélyedt, a vascsavart markolászta. „Nono! Csak próbáld meg!" Haragjában és sértődöttségében csaknem felzokogott. Ebben a percben belépett az oktató. Vaszilij Petrovics felállt, és még egyre értetlenül körülnézett; a másik első padban gyorsan helyet szorítottak, és odahívták. Tyiska csak azért is jobban elterpeszkedett, nehogy valakinek eszébe jusson mellé ülni.

Az oktató bőrruhás alakja mindent eltakart előle.

– No, fiúk – mondta az oktató –, először lássuk, hogy fog az agyatok. – Szörnyű mereven bámult Tyiskára, nem vette le róla a szemét. – No, te ott... hogy hínak?

– Állj fel – lökdösték Tyiskát.

Szorongva, engedelmesen felkelt.

– Tyihon Kulikov...

– Hát mondd meg nekünk, Kulikov elvtárs – az oktató, állát tenyerébe szorítva, kissé elgondolkozott –, mondd meg, mi mozgatja, mivel jár ez a mi gépünk?

Tyiska szeme ott látta a tegnapi vasszörnyet az asztalon, könyörtelen, álnok nyílásaival, dudoraival, bél formájú nyúlványaival. Egész lényét megzavarta, vakságba burkolta, csúfos felsülést jelzett... „Mennyivel jobb Ivan bácsinak, könnyű neki" – gondolta csüggedten, mint aki vesztébe indul. A csend ellenségesen, mázsás súllyal nehezedett rá.

– Hogy mivel? Kerekekkel – válaszolta.

Úgy érezte, hogy az egész barakk szétpukkad a nevetéstől, mint amikor új öltözékén mulattak... De csak neki tetszett; a valóságban kevesen nevettek, sőt egyesek találomra csak, mert maguk sem igen tudtak volna felelni. Csak egyet látott Tyiska világosan: a jókedvű Vaszilij Petrovics oldalával az asztalnak dőlve nyújtogatta kezét az oktató felé, mintha csak azért nyújto-

gatta volna, hogy Tyiska még jobban irigyelje és keseregjen, és büszkén mondta:

– Én tudom, én tudom!

Megkezdődött a sáros időszak, ami ezen az erőszakkal feltúrt vidéken, ahol kilométereken át nem volt növényi takaró, valóságos elemi csapást jelentett. Az építkezési terület talaja valami tésztaszerű zagyvalékká olvadt, amelyet ezer meg ezer nyom szaggatott fel. A sehol más vidéken nem ismert, ragacsos sár nemcsak hogy fárasztóan húzta az ember lábát, hanem valósággal kitépte. A kerékvágások úgy tátongtak, mint a vizesárkok, a teherautók tehetetlenül ziháltak bennük, fél napokat álltak félrebillenve, elhagyottan. A munkagödrök szélén sikamlós, veszélyes ösvények kanyarogtak, agyagos-csúszósan lejtettek a mélység felé.

Az alacsony hegyek nyílásán át a sztyepp végtelen síkja látszott, szerteágazó, havas vízmosások, kis tavak, süppedékes, csillogó vízzel elöntött utak, rajtuk sehol egyetlen lovas vagy gyalogos... Az utak járhatatlansága következtében az építkezést több száz kilométeres körzetben néptelen pusztaság vette körül.

A falusi piac, amely régtől fogva szerdánként és vasárnaponként zsibongott, hasonlóképpen elnéptelenedett, elnyomorodott. Néhány helybeli ember fagyoskodik a szélben, kezüket kabátjuk ujjába dugva ácsorognak, valami reménytelen ka-

cattal a hónuk alatt. Két-három üres, ostobán odatévedt szekér... Egy csöpögő orrú, zsugori öreganyóka kékes lóhúsdarabokat rakott széjjel egy rongyon. A gazdátlan, kihalt bódék mögött az építkezés csipkés körvonalai látszanak; olyan, mintha egészen közel volna – mikor került ide suttyomban? –, a barakktetők meg éppenséggel a piacdombhoz támaszkodnak. Agrafena Ivanovna, aki kis kosár zsemlyével sétálgat a dombon, akaratlanul is a közeli, végérvényes pusztulást látja ott; látja, és hisz abban, ami még nem volt. Ijedtében keresztet vet a templom felé, de a déli órákban a templom is úgy úszik, mint valami elátkozott, imbolygó hajó. A kereszttől Agrafena Ivanovna nem könnyebbült meg... Ilyen keserű hangulatban volt, amikor Pjotr ráakadt, aki csak azért ment a piacra, hogy vele találkozzék, egyébként már vagy tíz napja nem mutatkozott a faluban.

Agrafena Ivanovnának egyszerre elmúltak a rossz álmai. Mintha nemcsak Pjotr volna ott, hanem egy tucat, egész csapat élénk, tettre kész fickó venné körül... Szemrehányón mondta:

– Hová lettél, tanácsadóm? Már el akartam küldeni érted a barakkba, olyan kellemetlenségem volt.

Pjotr fülelt. Nagyon félt a váratlan esetektől, különösen az öregasszony házában. No de nem, csak Sziszoj Jakovlevicsről volt szó. Amikor ezt a nevet kiejtette, Agrafena Ivanovna összerázkó-

dott felháborodásában, sőt köpni szeretett volna, olyan utálatosan viselkedett az új társ. A nagy sár ellenére, három este egymás után, hívatlanul beállított hozzá, egyre tudakozódott, faggatta, hogy mi van a haszonnal. Pedig az egész üzlet – két hordó kőolajat meg egy zsák halat leszámítva – alig hozott néhány garast. Amikor számolni kezdtek, Sziszoj Jakovlevics feltette szemüvegét, vastag noteszt húzott elő, és nekiállt felsorolni, hogy mikor mit adott; pontosan az utolsó darabkáig, még a lyukas gyékényzsákért is, amelyben a halak voltak, felírt tizenhét kopejkát, azután pedig, ami a legsérelmesebb: egyenként, fontoskodó csettintgetések közben kezdte kiszámítani, hogy Agrafena Ivanovna melyik árut milyen termékre cserélhette be, s hogy ezekért a termékekért milyen árat kaphatott a piacon. – Ilyen árakat még Moszkvában sem hallottak! – jajgatott Agrafena Ivanovna. De Sziszoj Jakovlevics csak egyre húzogatta alá füzetében a számokat, megint az osztozkodást meg az árakat emlegette, miközben csendesen, megfontoltan dobolt ujjaival; szeme pedig, amely az okuláré felett meredt Agrafena Ivanovnára, azt a gyanúját fejezte ki, hogy körös-körül mindenki tolvaj. A szövetkezeti boltosnak, úgy látszik, nem ment ki a fejéből Agrafena Ivanovna dús asztala, azt hitte, aranyhegyeket fog harácsolni! – De kukacos vagy, öreg! – Agrafena Ivanovna nem bírta tovább, és elszámolt vele, lelkiismeretesen,

a maga belátása szerint. Sziszoj Jakovlevics ugyancsak felhúzta az orrát, amikor távozott.

Agrafena Ivanovna tartott tőle, hogy Pjotr, aki annyit fáradozott a boltos bevonásán, esetleg megharagszik. De csodálkozására Pjotr csak egykedvűen fütyörészett.

– Ugyan már, mama, megélünk mi nélküle is, elég tökfilkó van körülöttünk! No, itt jön éppen, nemhiába emlegettük.

Valóban Sziszoj Jakovlevics jött felfelé a dombon; gőgös volt, mint egy szobor, háttérben az ég és a sztyepp. Idejövetelében kétségtelenül különös, sőt gonosz szándék vezérelte. A két beszélgető lopva feléje sandított. Sziszoj Jakovlevics odament az üres bódékhoz, és szaglászott, azután mintha kérdezni akart volna valamit egy tétlenkedő paraszttól, aki az egyik kocsiról ledobott szalmán hevert, de mégsem határozta el magát; lassan, gondolkozva elhaladt a lóhúsos anyóka mellett. Csak akkor vette észre az ismerősöket, és nyomban méltóságteljesen továbbment. Amikor egy vonalba ért velük, levette sapkáját, de nem nézett rájuk, sőt fel is tette anélkül, hogy rájuk pillantott volna. Pjotr válaszképpen sapkájához érintette a kezét.

– Úgy, úgy – és megértő, megsemmisítő mosollyal kísérte a szövetkezeti boltost.

Sziszoj Jakovlevics szándékai világosak voltak. Azután, hogy a faluval megismerkedett, irigységgel és mohó vággyal telve kószált összevissza, és nem talált nyugalmat. A szövetkezet minden kincse az

övé volt, egyedül az övé, és ő, ostoba fejével hány embert odaengedett a húsos fazékhoz! ... Szenvedett ... Úgy látszik, most új utakat keres, hogy önállóan harácsolhasson.

Agrafena Ivanovnát a sárga irigység ette:

– Micsoda fösvény, harácsoló! – tüzelt. – Kulák! Jól tenné a szovjethatalom, ha az ilyen disznókat mind eltaposná, úgy kell nekik!

– Sose búsulj, mama – vigasztalta Pjotr. – Dolgozik a hálózatunk továbbra is, mit akarsz még!

A találkozást Pjotr csak azért kereste, hogy legalább messziről szívhassa a ház levegőjét, amelytől szándékosan megfosztotta magát, és megnyugodjék, hogy semmi sem történt. Egyenesen is megkérdezhette volna természetesen, de saját kegyetlen parancsa értelmében ez is tilos volt ... Csak azt tisztázta, hogy rendben lesznek-e a fuvarok a környékkel való forgalom lebonyolítására, mire majd az utak ismét járhatókká válnak; élénk tavaszi vásárra van kilátás, minthogy éppen húsvét hetére esik, és a segédmunkások barakkjaiban, a földviskókban, sőt nemcsak ott, hanem a mérnökök és műszaki dolgozók szállodaszobáiban is sok olyan buzgó anyós és háziasszony lakik, aki a húsvétot, ha nem is egyházi tekintetben, de ami a konyhát és evést illeti, feltétlenül megüli ... A szállítás megbeszélésénél Agrafena Ivanovna bizonyos babonás félelmet tanúsított, amit Pjotr addig nem észlelt

nála. Szóba kerültek megint azok a szüntelenül szállingózó hírek az őrjáratokról, amelyek megszállják a kolhozutakat, és átkutatják a szekereket. Igen, böjt után biztosan nagy piac lesz, afféle vásár, akinek esze van, egész évre megszedheti magát. Ha csak... Hej, jó dolog ez az építkezés, csak más hatalom volna!

Az öregasszony elábrándozó tekintetében reménytelenség tükröződött.

Pjotr bosszúsan ráncolta homlokát. Agrafena Ivanovna egészen megfeledkezik a másikról, a titokzatos Pjotrról, akinek képét kitartóan igyekezett a lelkébe vésni, annyira, hogy lassanként ő is kezdte beleélni magát, és hitt benne. Csakis ő tudhatja előre a sorsot és az eseményeket... Ott állott előtte a dombon, vállával tetők és hegyek fölé magasodva – a régi rongyokban, agyagos csizmában bár, de mit tesz az! –, merész fejét felhők folyták körül.

– Mitől félsz, mama? Hát nem látod magad is, mi folyik körülöttünk? A faluról nem is beszélek, de hallanád csak az étkezdében, hogy átkozza a munkásság ezt a keserves sorsot! Ki van még mellettük: a nagyobb fejadagos alkalmazottak, a mérnökök? Hallottad, hogy Moszkvában milyen per folyik... a mérnökök jól beadtak, meg a miniszterek is! Hol van hát az erő, mama?

– Ha már így beszélsz, úgyis mindegy, Misáról is beszélhetnél.

– Misáról? Én itt vagyok Krasznogorszkban, ő

meg valahol Harkovban vagy a mezőgazdasági gépgyár építkezésénél, a többiekkel egyforma ruhában jár. Megszűnünk létezni, mama, de újból feltámadunk!

Az öregasszony olyan reménykedve csüngött az ajkán, hogy Pjotrnak hízelgett a dolog. Bolondos, gonoszkodó kis mosolyok villóztak a szemében.

– Mondom magának, van még erő a földön, úgy hívják, hogy: második internacionálé.

– Miféle második?

– Az egy másik, mama. A bolsevikoké a harmadik, vörös, emezt pedig sárgának hívják.

Agrafena Ivanovna pislogott.

– Uram bocsá', voltak itt már vörösek, zöldek, fehérek, most meg már sárgák is lettek? Várhatunk tőlük valamit, ezektől a sárgáktól?

Pjotr elfordult. Az öregasszony megkérdezte:

– Mi az, Petrusa, hűtlen lettél, már el se látogatsz hozzánk?

– Nincs időm, mama. Sok ismerősöm van, az ellátásnál is, felelős emberek. Egyre több dolgom van velük. Ide-oda kell járni, beszélgetni.

Pjotr nem hazudott. Egyre sűrűbben megfordult a vezetőség folyosóin és osztályain raktári ügyekben, már régen sokakat apai és keresztnevükön szólított. Egyeseket kiszemelt magának: ki nem mondott szavaikból, akár egy tekintetből is kiolvasta titkos vágyaikat, hajlandóságukat egyéb, kis mellékkeresetet jelentő vállalkozások-

ra. Miután Pjotr kétszer megmutogatta magát új öltönyében, kezdték megkülönböztetni a többiektől. Az igazsághoz tartozik, hogy szívélyessége, mosolya, a cigaretta megtette a magáét – új barátokat szerzett. Régi cimborái a barakkok alsóbbrendű világában dideregtek. Pjotr megint feljebb emelkedett egy fokkal.

Csak úgy mellékesen magyarázta:

– Lehetséges, mama, hogy otthagyom a vasat, és valamelyik ellátási raktárban helyezkedem el: élelmezésiben vagy ruházatiban.

Agrafena Ivanovna arca eltorzult. Jól tudta ő, mit jelent az ellátási raktár! Egyeseknek, az okosoknak – csodálatos jövedelmi forrás, amely légmentesen el van zárva az éhes csőcseléktől. És ezt a nagyszerű, méghozzá állami fejőstehenet most teljesen Pjotrra, és vele együtt őrá, Agrafena Ivanovnára bízzák!... Kell a kutyának az a Sziszoj Jakovlevics! Agrafena Ivanovnának elakadt a lélegzete, de még meg akart bizonyosodni, nem tudta hinni, mint ahogy a Misáról mondottakat sem hihette. Pjotr egyre fantasztikusabbá nőtt.

Pjotr alattomban figyelte az öregasszonyt, és meg volt elégedve. A toborzó „vő" véglegesen semmivé lett. Pjotr úgy vélte, hogy az öregasszonnyal most izgató mérget küld valakinek a falusi házba.

Amikor elváltak, messziről még egyszer utánanézett Agrafena Ivanovnának, hogy ellenőriz-

ze. Az öregasszony nehézkesen, elgondolkozva lépegetett – engedelmesen cipelte vállán a láthatatlan küldeményt.

Pjotr újra maga előtt látta Duszja haragtól villámló tekintetét. Cseppet sem bánta meg orcátlan viselkedését. Milyen bosszúvágyó, tomboló türelmetlenséggel várhatta a lány másnap a szokásos látogatását, hogy a legkegyetlenebb, legélvezetesebb módon alázza meg, s miután megalázta, kielégülten, egykedvűen elforduljon tőle, hiszen nő létére tisztában volt vele, mit jelentenek a férfi időnként rávetődő, sóvárgó és panaszos pillantásai, oda döfhetett volna, ahol a legjobban sebezhető, és kétszer is megforgathatta volna benne a kést. De ő nem ment el. Nem ment el másnap sem... sőt harmadnap sem... A lány tehetetlen gyűlölete a semmiben forrott, talán valami váratlan szomorúságba csapott át... Most már nem levegő számára Pjotr, betölti a gondolatait, szüntelenül zaklatja... Pjotr éberen mérlegelő, természetes ösztönével úgy találta, hogy helyesen cselekszik.

Minél tovább tartott azonban, annál nehezebben tudott uralkodni magán, különösen éjszaka. Ő is be volt falazva: üresség vette körül, és ez az üresség napról napra, vég nélkülire nyúlt, mint a fogfájás. Ha Duszjára gondolt, fanyar szomjúság gyötörte. Két éjjel titokban elment az ablaka alá. Az ablak világos volt, minduntalan árnyék szelte keresztül. Odabent ugyanúgy éltek,

mint azelőtt, cseppet sem hiányzott Pjotr, aki most szánalmasan topogott a kerítés tövében... Vagy talán képzelődés csak mindaz, amit magában Duszjáról elgondolt? Hiszen semmi bizonyítéka nem volt...

Agrafena Ivanovnával való találkozása után eljutott a végső határig. Ki kell lépnie a világosságra, tennie kell valamit. Különben fokozatosan elnyeli a feledés homálya. Másnap jó alkalom kínálkozott: Agrafena Ivanovna, mint afféle bősz templombajáró, este feltétlenül a gyülekezetben lesz.

Nappal még egyszer átgondolta. Igen, itt az idő!

Lábujjhegyen lépkedett a falusi sárban, új lovaglócsizmájában, új sárcipőben. Az este éjszakába hajlott... Pjotr feje felett a csillagok fénye összeolvadt az építkezés bíborvörös tüzeinek ragyogásával. Gondolataiban is egybefolyt a valóság az álommal... Mindegy, ha nem sikerül is, most már nincs többé visszatérés a korábbi nyomorúságos, bár törvényesített tengődéshez (a munkásbizottságban megígérték neki a szakszervezeti tagságot), a biztos kis falathoz, amiért Zsurkinnal együtt idejött. Képzeletben már túlságosan nekilendült, ragyogott. Duszjával kapcsolatos mindenféle váratlan eshetőségre igyekezett már előre ellenmérget találni... Gondolkodóba esett azt a másik, földalatti erőt illetően, amelyre célozgatva úgy megbabonázta Agrafena

Ivanovnát: úgy érezte, már kellően felbátorodott, megérett rá. Vajon egész viselkedése, sőt puszta létezése is nem félig földalatti már? Szerette volna kitapogatni a lényegét, megbeszélni valakivel, de nem tudta, ki legyen az. Voltak egyesek, akikről gyanította, hogy benne vannak – például Szanyecska, de önérzete nem engedte, hogy segédmunkásától tudakozódjék, különben is az csak legalul, a legkisebbek között lehet...

Végre odaért a jól ismert kis előkerthez. A lakószoba két ablaka sötét volt, csak a harmadikból, Duszjáéból szűrődött ki fény a redőnyökön keresztül. Tehát otthon van, egyedül... Pjotr valahogy soká veregette tenyerével a bekecsét, nyújtóztatta a vállát. A kiskapun belépett a pitvarba.

Lehet, hogy egy perc alatt vége lesz. „Ki az?" – kérdezi egy hang az ajtó mögül. „Én vagyok..." „Anyámmal akar beszélni? Nincs itthon." Felesleges volt mindenféle önkínzó találgatás, ablak alatti séta... A barakkban ég a „Villám" lámpa, füstöl a kályha, az a barlang, az való neked!

Kopogtatott. Odabent a kis sarkak táncosan, könnyedén koppantak.

– Ki az?

– Én vagyok, Pjotr...

Néhány pillanat csend következett... Sokkal nehezebb volt, mint ahogy messziről tetszett. Pjotr torkára szorította kezét.

Az ajtón valamit babráltak, talán a reteszt húzták félre. Pjotr most először érezte maga felett az éjszakát, mint egy hatalmas anyai világ sötétségét. Az éjszaka önmagában is gyönyörű volt. Végre belépett a szobába.

– A mamával kellene beszélnem üzleti ügyben.

– Nincs itthon.

Duszja ott maradt: lázas figyelemmel állt az árnyékban, a fal mellett. Lehet, hogy most már ő félt tőle, hogy Pjotr elmegy. Kamrája nyitott ajtajából ék alakban hullott a fény a szobába. Mécsvilágos, ünnep előtti hangulat... Duszján világos blúz volt, és testének melegétől átfűtött mellényke. Arca alig látszott a félhomályban, félénken, komoly szótlanságában szokatlannak tetszett. Pjotr előrelépett a fénybe, hogy kengurugallérja jobban érvényesüljön (hol van tőle a toborzó?), és hogy profilból nézve jól kiemelkedjék férfias metszésű álla; könnyedén az asztalra támaszkodott, olyan testtartással, mintha repülni készülne. Így szólt:

– Maga neheztel rám, Jevdokija Afanaszjevna, egy ismerőse miatt. Pedig nincs igaza: azt a csavargót előbb-utóbb mindenképpen elfogták volna, és én nagy kellemetlenségtől kíméltem meg az édesanyját.

– Szóval, anyám miatt! A maga hasznára járatja a száját itt is, ott is!

Pjotr keserűen felnevetett.

– Miféle haszonról beszél? Minden órában be-

következhet a katasztrófa... Például megbántottságában akár maga is odamehet, és bejelentheti, hogy az építkezésnél ilyen meg ilyen név alatt egy szökevény burzsuj, Szousztyin rejtőzködik. Igaz is, Jevdokija Afanaszjevna, ha annyira haragszik rám, hát írjon egy levelet aláírás nélkül az illetékes helyre, az is elég.

– Engem ne oktasson – mondta Duszja.

– Mi hasznom van nekem? Idegen vagyok én itt, se itt nincs már hazám, se máshol. Még ha felvesznek is a szakszervezetbe... Kineveznek egyik ellátási raktárba, magasabb fizetésem lesz, mint egy mérnöknek. Manapság mérnöknek lenni sem nehéz, átképző tanfolyamra mehetnék. De nekem, Duszja, megvan a magam életcélja, és bizony, amikor ideutaztam, ennek a kedvéért nyalogattam a tányérokat az állomásokon.

Duszja felsóhajtott:

– Maga ellenük van? – kérdezte gyermekesen, csaknem félénken.

– Nem hagynak élni. – Pjotr egyre több és több zokogó szenvedélyt öntött a hangjába. – Azt hiszi, hogy ez a szemét talán kielégít engem? (Megvetően rántott egyet a kenguru-eleganciáján.) Nem, senki sincs itt, akivel megoszthatnám a lelkivilágomat. Sok mindenen mentem én keresztül, Duszja, de hallgatok... talán valamikor csillagok is voltak itt a vállamon (nem tudni, miért hazudott). Jártam Kínában; egészen Harbinig eljutottam. Sárga folyók, hegyek, virágok...

alig hisz a szemének az ember. Minden ösvényt ismerek ott, ha kell, megint megtalálom az utat.

– Külföld – mondta Duszja, e csodáktól lenyűgözve, határozatlanul, hogy higgyen-e bennük. – De hát ott, Kínában, rossz lehet, csak sárgák élnek...

– No és Kínán túl nincs-e tenger? Csak legyen pénz a zsebemben, felülök egy hajóra, és gyerünk, ahová jólesik. Ahol sok fehér ember meg orosz is van: és talán Misával is találkozom...

Kiegyenesedett, és csakugyan: mintha máris más világhoz tartoznék, rettenthetetlenül csak előre igyekeznék, a rá váró vándorlások felé... Szelíden mondta:

– Most még inkább egészen a maga kezében vagyok.

– Miért nem jött? – rebegte alig hallhatóan Duszja.

– Hogy miért nem jöttem? – tört ki Pjotrból az őrült suttogás. – Hogy miért? Hát azért járjak ide, hogy csak úgy a falon át érezzem magát? – Boldog, reszkető izgalom fojtotta el a hangját, és Duszja, kezét fehér blúzához, a keblére szorítva, erőtlenül megtántorodott.

– No, megyek. – Pjotr hirtelen mozdulattal fejébe csapta a sapkáját.

Kint az utcán, a gyönyörű, hűvös csillagok alatt azonban megint letépte a fejéről, és a homlokához kapott: „Hej, ha most leihatnám magam!..."

De anélkül is úgy botorkált új csizmájában, a falusi sárban, mint a részeg – nem nézte, hová lép.

Polja a szövetkezeti boltban sorállás közben beszédbe elegyedett egy asszonnyal, barátian, kellemesen elbeszélgettek, és Polja örvendezve gondolta: talán végre meghitt társnőre akadt ebben a barakkállamban. Ez alkalommal heringet és borbolyacukorkát osztottak. Meg kell hívnia új ismerősét, hogy együtt falatozzanak a sós halból, majd kis terefere után forró teával, cukorkával csillapítsák szomjukat. Polja kissé nyalánk volt, és mint önálló nő, olykor nem tagadott meg magától ilyen ártatlan kis ünnepeket.

Hiszen egyelőre még magányosan, visszavonultan élt. Egyelőre...

Az új ismerős is gondnoknő volt, csakhogy egy rendesebb, a központban levő telepen, a kohászoknál. Idős, tisztes külsejű nő; asszonyosan hátrakötött piros fejkendője felett bizalomgerjesztő meleg sál ékeskedett. Bekecset viselt és rövid szárú kis csizmát. Vékonyka arca volt, viszont meglepően erélyes, mély hangja. Úgy beszélt, mint aki a maga gazdája: „Az én barakkomban", „az enyémben", és olyan határozottan, hévvel nyomta meg mindig az „enyém" szót, ahogyan Polja sohasem tette. Ősszel került az építkezéshez férjével, egy gyakorlott szerelővel, aki még az ősszel, egy hónapra rá meghalt. Az asszony le-

gyűrte keserű sorsát, súlyos léptekkel ment a maga útján, nem panaszkodott. Tárgyilagosan beszélt. Polja az első perctől kezdve kisebbnek, alárendeltnek érezte magát barátnője mellett.

Az asszony nem sokat gondolkozott, rögtön késznek nyilatkozott arra, hogy elmenjen Poljához: „Miért is ne nézném meg, hátha tanulhatok valamit!" És Polja először kezdett titokban nyugtalankodni. Olyan gyönyörű szép volt minden a szabadban! A napocska, ez a jó gazda kitett magáért: a beépítetlen területeket, utakat, építményeket derekasan áthevítette. A hegyek mögül újszülött kékség emelkedett ki, olyan tisztán, olyan tüzes fényesen, hogy belekáprázott a szem. Mintha még a szél is villogott volna... Ennyi fény mellett a Polja felügyelete alatt álló barakk belseje annyira sötétnek, olyan nyomorúságos barlangnak tetszett, hogy szinte fájt.

Polja ravaszkodni akart, szerette volna ismerősét rögtön magához behúzni, kis kamrájának női, bár szegényes kényelmébe, de az csak megállt a küszöbön, és Polja bosszúságára mohón beszimatolt a barakk mélyébe. Majd minden kérdezősködés nélkül, éberen végiglépkedett az ágyak között.

Polja kényszeredetten kullogott mögötte.

Soha nem volt még olyan fojtó, savanyú a levegő a barakkban, mint aznap. A tegnapi égésszag, az áporodott gőz csak úgy marta az orrát. A sálas, hivatlan bíró összeszorított szájjal, né-

mán hozta meg ítéletét. „Én ostoba, bolond, miért vontam magamra ezt a kellemetlenséget?" A penészes, korommal belepett ablakocskákon beszűrődő napfény még jobban felfedte a szégyent. Az idétlen, torz kályhák hadát, amelyek lapján ott vannak még az előző esti ételmaradékok, egy felbillent kis bográcsban még valami ki nem lottyantott folyadék, utálatos, kiteregetett rongyok. A fekvőhelyek alatt halomba gyűrt, összegyömöszölt fehérnemű. Úgy rémlik, hogy a takaró és a hajtól zsíros karton párnahuzat egyformán piszkos, koszos; szúrós morzsák, homok, sőt apró forgácsok hullanak az ágyon fekvők nyakába. A padlódeszkák hepehupás, vaskemény kérgét, amelybe belebotlik a csizma, egy hónapig kellene súrolni, de kaparóvassal is hetekig tartana az eltávolítása. No, most mindjárt leszedik Poljáról a keresztvizet, mindenki előtt... Mentségül mindenesetre hivatkozhatna a haszontalan parancsnokra, az egyetlen üstre, a két vödör vízre, amit nincs hol megmelegíteni, siránkozhatna, hogy nincsen takarítónő stb. stb. De ő csak keményen hallgatott. Az ablak napsütötte négyszöge reszketett a falon... Régen, lánykorában, a bakterházikóban az ablakkal együtt az olcsó, de habfehérre mosott függöny mintái is kirajzolódtak. Jöttek-mentek a tehervonatok, a függönyt valami fitos orrú, elvarázsolt királylány vonta félre, varrással az ölében; robogtak a te-

hervonatok a máciusi hóban, és a fékezőfülkékből versenyt vigyorogtak a kalauz-vőlegények!

Poljának egyszerre elment tőle a kedve, hogy behívja és megvendégelje új barátnőjét. Különösen azután, hogy az, aprólékos szemléjét befejezve, ugyanolyan összeszorított ajakkal kiment, anélkül, hogy egyetlen szót is szólt volna, mindössze annyit kérdezett tőle, hogy régen szolgál-e, és honnan került oda. „No, ez is jó asszony, imént az uráról beszélt, de száraz maradt a szeme!" Keskeny kis arcában valami ellenszenves, apácás rosszmájúságot vélt felfedezni. És amikor meghívta Polját, hogy most sétáljon át hozzá a kohászati telepre, Polja nem gondolt a dolgára, és csak úgy sugárzott az örömteli, bosszúálló készségtől. Polja szintén le akart sújtani.

... A szabványlemezekből készült, vadonatúj, hegyes tetejű barakkok csillogó sárgás fenyőfaszínben káprázta tták a szemét. Ha ő is ilyen újakat kaphatna! A falak mellett sorakozó, frissen gyalult, ugyancsak csillogó dézsák kék éggel voltak tele. Az ablakokat feldíszítették. Polja fél szemmel nézte: minden egyes ablaküvegen papírfüggönyök rózsállottak, amelyeket csak úgy ollóval cifráztak ki különböző mintákkal; valami cikornyátlan, szerető igyekezet érződött ezeken a kis függönykéken, és ez volt az első, ami Polját bosszantotta, bántotta: „No lám, micsoda bölcsesség!" Társnője szívélyesen (és bizonyára diadalmasan) vezette őt az egyszerű pitvaron át.

És ott, a küszöbön túl, a tiszta fenyődeszkás kis folyosón olyasmit látott Polja, aminek sehogy sem lehetett, nem lett volna szabad ott lennie. De ott volt. Polja kifosztottan állt. Félénk és pompás gondolata, az ezüstös „Titán" vízforraló, mintha mi sem volna természetesebb, csendesen ott duruzsolt előtte; Polja a szeme szaruhártyáján érezte gyengéd, csillogó melegét. Csillogása annyira átható volt, hogy beljebb, a barakk helyére is valami ezüstösen tiszta, csendes termet képzelt az ember. Társnője nem is értékelte a saját boldogságát, otthonosan melengette tenyerét ebben a ragyogásban, és így szólt:

– Mindjárt iszunk egy kis teát a heringhez!

Arcának bánat okozta apró kis ráncai egyszerű, asszonyi mosolygásra húzódtak. Polja azonban felelet nélkül, elkeseredetten igyekezett befelé egyenesen a barakkba; minden mozdulatával ellenőrzőjét utánozta. Ugyanúgy összeszorította a száját, és összehunyorította szemét. De ajka önkéntelenül kinyílt, szeme irigyen sandított... Itt is napfény sétált az egész helyiségben, barátságosan és szinte egyetértésben a gondnoknővel. Polja nem akarta ugyan látni, de látta a két sor fekvőhely között a felmosott padlóra kiterített egyszerű, de tiszta rongyszőnyegeket, a színes kis szekrénykéket az ágyak között, és megint csak a függönyöket, amelyek az itteni rend és tisztaság könyörtelen érinthetetlenségéről beszéltek, és a szokatlan, neki szokatlan üresség et a fekvőhelyek

alatt, amelynek látása olyan jólesett, hogy sóhajtani szeretett volna, hiszen egyetlen sáros, agyagos szörnyeteg sem ágaskodott elő sehonnan sem. És Polja felsóhajtott – nem erőszakolta többé az önuralmat.

Az ablakon túl, a szomszédos barakk felett apró felhőcske állt meg a friss kékségben, forrón, mint maga a nap. Tavaszi, andalító... Igen... Polja felsóhajtott: – Szép itt magánál, legszívesebben el se mennék! – A teát nem fogadta el. Majd egyszer, máskor... Viharos erővel húzta valami haza – gyorsan, gyorsan, a saját barakkjába. Poljában vihar támadt, és nem tudott számot adni magának róla, hogy tulajdonképpen mi az, amit érez: vágy, hogy összezúzza, ami a keze ügyébe kerül, vagy hogy azonnal nekilásson, véresre törje a kezét valami féktelen, veszett nagy munkában. Amikor Podoprigora este többekkel együtt a telepi gyűlésre hívta, egy szót sem válaszolt, csak dühösen elharapta a cérnát, és lecsapta varrását.

A falusi templom körül nőttön-nőtt a nyugtalanság. A templom kupolája változatlanul rejtélyesen ragyogott, és visszfénye a kósza hírek neszével és túlvilági ijesztgetésekkel villózott a barakkokon. Panaszosan zúgtak a nagyböjti harangok. Kísérteties hangjuk messze szállt, szomorúságot és kriptahangulatot árasztott a nap és a munkába tartó arteltagok fölé. A templom mö-

götti temetőben pedig, egy alkalommal, ledöntve és összetörve hevertek a katonák vöröscsillagos síremlékei.

– Az építkezés rohamra indul, ők meg bennünket rohamoznak, hogy elébe vágjanak – mondta Podoprigora.

Ő is megígérte a munkásoknak, hogy lesz még valamilyen égi jel.

A falugyűlésre vele tartottak Vaszja Gyemin, az ácsbrigád vezetője, Aranyos, Murtazin, a baskír, hét-nyolc fiatalember, meg a szomszédos barakkokból vagy tízen. Polja is velük ment. Észre sem vette, hogyan egyenesedik fel az ágyon a koporsókészítő, és néz mozdulatlanul utána. Podoprigora habozott, hogy magukkal vigyék-e a baskírt. Murtazin azonban semmiféle Allahban nem hitt, így hát a hitetlenekkel tarthatott. Podoprigora mögé tömörült az egész elmaradhatatlan kis társaság. A végén Tyiska is utánuk eredt: valami reménységféle lökdöste Podoprigorához.

A tágas, szegényes szobában petróleumlámpa égett az asztalon. A lócán ülő emberek nagy részének arca beleveszett a homályba, egyesek – nyilván – ezt is akarták. Többségükben asszonyok voltak. Az asszonyok a jövevényeket szigorú, hideg szemmel nézték, különösen Polját, akinek viselkedése túlontúl magabiztos, szinte fennhéjázó volt. Tyiska a hátsó sorban helyezkedett el, egy nagyszájú, mogorva öregasszony mellett, aki hátravetette kendőjét, és arrább húzódott. Azonnal

felismerte ezt a vérszomjas öregasszonyt. Tyiska a lelke mélyén persze tudta, hogy ő ennek az öregasszonynak a bosszantására jött el, és örült neki (különösen azért, mert Pjotr sokra becsülte az asszonyt) – Tyiska már kezdett világosabban látni. Még jobban örült volna, ha az öregasszony is felismeri. De Agrafena Ivanovna mereven ült, vadul maga elé meredt, még csak rápillantani sem akart a Tyiskához hasonló senkiházira. No, jól van, a fiú egyelőre meghúzta magát.

A lócáról szólásra emelkedtek a helyi lakosok, a falusiak. Lényegében persze nem sok értelme volt a beszédnek. Az idő vasvértjében a falura tört – ki ne vette volna ezt észre a falusi kis ablakokból? A gyűlés fölött ugyanaz az akarat érvényesült, amely felépítette a kohókat, könyörtelenül elállta a folyók útját, s az ember számára felismerhetetlent alkotott. A falusi kunyhókban sok az új lakó, az építkezésről: a falusi ifjúság pedig a barakkokba ment át. A rejtőzködő, kemence mögötti életnek befellegzett. Nyilván még a második víztároló megépítése előtt befejezi létezését a falu, nem várja meg, amíg a víz maga alá temeti. Nem a templomban, hanem éppen ebben rejlett a legfontosabb mind Agrafena Ivanovna, mind a többiek szempontjából. Ezért nem volt sok értelme a felszólalásnak, de a legcsekélyebb lehetőséget is megragadták, hogy beszélhessenek. Egy bibircsókos, elviselhetetlenül jóságos, jámbor arcú öreg jött előre.

– Mi, az Isten rabjai, nem emelünk szót a maguk építkezése ellen. Maguk csak építsenek, építsenek, ha erre van szükségük. De minket, Isten rabjait, ne bántsanak. Miért bántanak bennünket? Maguknak ott a klub, nekünk hagyják meg a templomunkat. Így határozzunk, a szeretet jegyében.

Magas homlokú, tekintélyes-szakállas férfi követte a felszólalásban. Ő már harciasabb volt.

– Engem a házamból a sekrestyéslakba helyeztek át, és amellett, hogy egyházgondnok vagyok, most alkalmazott lettem. Mint sekrestyés a hivők adományaiból negyven rubelt kapok havonta. Ami a templomot illeti. Kérem a hivőket, adjanak nekem jellemzést, és küldjenek Szverdlovszkba: az ottani párttagok befolyásosabbak az itteniekénél.

– Ahá – gúnyolódott valaki a szót elhúzva, nyilván Podoprigora.

A szónokot helyesléssel támogatták. Itt is, ott is hallatszott egy-egy bátor, kötekedő hang. Agrafena Ivanovna is dünnyögött valamit. Tyiska elcsodálkozott, amikor az asszony másik oldalán váratlanul Obutkin foglalt helyet.

Obutkin és az öregasszony izgatottan sugdolóztak, míg Podoprigora bele nem fogott a beszédbe. Agrafena Ivanovna szeme szikrázott a dühtől, de figyelmesen hallgatta. Tyiska boldogan fészkelődött, érezte, hogy eljött az a perc, amely gyűlöletes lesz az öregasszony számára. Ugyanakkor Pjotrnak is... Podoprigora arca ravaszkásan

vidám volt, és Tyiska is jókedvre derült. A csodáról beszélt. Podoprigora biztosan tartogatott valami különlegeset a tarsolyában.

– Olvastak-e az újságban arról, hogy állítólag valahol feltalálták a fekete sugarat, amely képes minden életet feltartóztatni? Hát ez a sugár világít innen a mi építkezésünkre ...

– Te magad vagy fekete! – kiáltották többen a biztonságot nyújtó homályból.

– És az ördög küldött téged – ordította Agrafena Ivanovna is, aki már nem tudta türtőztetni magát, aztán kendőjét gyorsan a szája elé kapta.

Podoprigora hangulata mind jobb lett.

– De erről a fekete sugárról aztán kiderült, hogy csak kitalálás. Nálunk is így áll a dolog. Itt nem a templom kupolája világít, hanem a mi munkánk fénye ragyogja be. Az egész bűvészkedést azonnal meg tudom magyarázni, sőt be is mutathatom.

Obutkin dühösen suttogott valamit Agrafena Ivanovna füléhez hajolva. Suttogott és biztatta, uszította... Agrafena Ivavovna ismét levette a szájáról a kendőt.

– Mit mond az írás a csodáról? A csoda nem bűvészmutatvány, hanem az Úr jeladása más-más formában... vagyis az Úr utat mutat nekünk... Hogyan? – fordult Agrafena Ivanovna hangosan Obutkinhoz, mert elvesztette gondolata fonalát.

Az meg vállа közé húzta a fejét.

– Nos, folytasd, folytasd polgártársnő – bátorította Podoprigora.

Agrafena Ivanovna elkomorodott.

– Miért én folytassam... ott a szerpap... majd ő elmondja.

– Miféle szerpap?

Podoprigora érdeklődve ment közelebb. Valaki bosszankodva helyreigazította az öregasszonyt.

– Már nem az, csak régebben volt...

Obutkin egész testével elfordult. Podoprigora megismerte, és mosolygott:

– Ja, vagy úgy...

Visszament az asztalhoz.

– Most beszéljünk az egyházi temetésről... ez szintén nagyon érdekes.

Podoprigora elmondta, hogy az egyházatyák a faluban a halottakat készakarva vasárnap temetik, különösen a nagy hidegek idején, az ünnepnapokra tartogatnak akár egy fél templomra való koporsót, amivel olyan benyomást keltenek, mintha Krasznogorszkban hihetetlenül sok lenne az elhalálozás.

– Kinek és mire jó mindez? Talán a szerpap atya be van avatva a dolgokba, és meg tudná mondani nekünk?

Görcsös reszketés futott át a pap arcán. Körös-körül nyomasztó volt a csend.

– Szóval, polgártársak, mi a fiúkkal azért jöttünk ide, hogy mindannyiukat meghívjuk, tartsanak most velünk a hegyoldalba, ahonnan látni

lehet a csodát. Meggyőződhetnek arról, hogy ezen az éjszakán nem lesz csoda. Miért? Mert a bolsevikok ma így rendelkeztek. És most, ha akarják, telefonáljunk az építkezésre, és a csoda ismét felragyog majd. Értik?

Nagyon egyszerű magyarázata volt a csodának: a villanyerőmű-telep kiszélesítésével a falu és az építkezési terület között egypár erős fényű villanylámpát szereltek fel. Két ilyen lámpa fénye – fentről – egyenesen a templom kupolájára esett, a domb és az épületek közötti nyíláson át, ezért úgy tűnt, mintha a semmiből jönne, mivelhogy a lámpákat a dombtól nem lehetett látni. Ma készakarva oltották el őket, és a csoda valóban eltűnt.

Podoprigora szavai nyomán különböző helyekről felcsattant a taps. Tyiska ujjongott az örömtől. Agrafena Ivanovnára nézett, de az úgy ült, mintha karót nyelt volna, mintha csak Obutkin szavait hallaná, aki valamiről keservesen panaszkodott neki. Tyiska is tapsolt, közel hajolva Agrafena Ivanovna füléhez, csak azért is és szaporán... De ezt nem találta elegendőnek, felállt, és azt kiáltotta:

– Helyes, helyes!

Agrafena Ivanovna nem mutatott különösebb érdeklődést. Tyiskát bántotta, hogy feleslegesen verte pirosra a tenyerét.

Aztán szavazásra került a sor. Valaki a sötétség leple alatt megint elordította magát (Tyiska

úgy látta, hogy ott egy másik Agrafena Ivanovna ül, vagy legalábbis a mása):

– Akkor is elmarunk benneteket. Kikergetünk innen.

Agrafena Ivanovna hirtelen lerázta magáról a dermedtséget, és éberen figyelte a felemelkedő kezeket. Tyiska is szavazásra emelte kezét; ami annyit jelentett, hogy ő is klubot szeretne látni a templom helyén. És ezt nemcsak az öregasszony bosszantására tette, inkább azért, mert a lelke, a fiatalsága elfordult a gyászos hangtól meg az anyai tudatlanságtól.

A gyűlölet ereje akaratlanul is feléje fordította az öregasszonyt. Tyiska a szeme sarkából figyelte a boszorkányszerű, eltorzult arcot. Szándékosan felállt, előrehajolt, amennyire csak tudott, az előtte ülők feje fölött, nyújtotta, nyújtogatta a kezét, hogy majd kitört a karja. A lóca megingott alatta, fojtott kiáltás hallatszott. Tyiska hirtelen megfordult, szemtől szembe találta magát az ijedt öregasszonnyal, és ördögien rávigyorgott.

Ismét együttesen, csoportokban, beszélgetve, Podoprigora mellett lökdösődve mentek hazafelé. Együtt értek a dombra. A falura homályos, alacsony köd ereszkedett, és a ködön át csak itt-ott hunyorogtak bágyadtan a fények. A fénylátomás eltűnt... „Szóval az istenek szélhámoskodtak, miközben céljaikra a mi villanyfényünket használták. Most aztán miattuk valaki nyakig belehuppant a sárba, méghozzá vadonatúj csizmájá-

ban." Ezen mindenki nevetett. És senkinek sem akarózott megszakítani ezt az éjszakát, hogy aludni térjen. Mindenki érezte a másikból áradó emberi melegséget, és sütkérezett benne. Mikor a termet elhagyták, a magashomlokú körül, a sarokban, mogorva emberek gyülekeztek, akik komor pillantással követték őket. Talán a rájuk való emlékezés késztette az embereket, Podoprigora mellett, hogy szorosabban felzárkózzanak egymáshoz? Podoprigora ugyanezt érezte... Három hónappal ezelőtt a barakkban feszültséggel teli ellenséges légkör, kapzsiság és bánat fogadta. Igen, ő hallott erről, tudta ezt, ismerte a hontalanság bánatát. De talán most, legalább e pár ember számára, akik kiszakadtak a többi közül, ebben az emberi együttlétben kedvesebbé válik majd az idegen föld. Itt – ezeknek az embereknek a különös egymásra találásában születik az új, még fel nem épült ragyogó város... És valamennyien, anélkül, hogy összebeszéltek volna, elkísérték Podoprigorát.

Egyedül Tyiska maradozott le, bicegett külön. Podoprigora meglátta, és melléje szegődött.

– Nos, hogy állsz a cilinderekkel, tudósom?

– Hát csak úgy... tanulgatok... – Tyiska csak ment, maga elé meredő szemmel.

– Az egyik mérnökünknél láttam egy könyvet a személygépkocsiról, ne kérjem el tőle a számodra?

– Ühüm...

Beszélgetésüket többen hallották, akik tréfásan bizonygatták, hogy Tyiska még „kocsikáztatja" őket, és Tyiska ismét szégyellte elmondani, ami a lelkében lakozott, azt a kilátástalan és gyűlöletes terhet, ami ott belül nyomta. Ott is maradt kimondatlanul. Ha Podoprigora félrevonta volna, hogy beszélgessen vele, hosszabban... És életében először mozdult meg benne valami felháborodásféle az édesanyja és saját maga iránt, aki ilyenné sikeredett – felháborodás és sajnálat az anyja iránt... Meg kellene kérni Podoprigorát, hogy helyezze át más munkára – de ez maga lett volna a megszégyenülés. „Visszamegyek a falumba, ez lesz!" – gondolta keserűen és dühösen.

A hegyen túl szemük elé tárult az éjszakai építkezés hihetetlen élete. Először az egymástól távol eső fényes gömbök láncát látták meg a hegyoldalban. A hegyen pedig – a fiatal, hívogató sötétség... Az emberek izgatottan beszélgettek, sokat nevettek. Murtazin, a baskír, szégyenlősen pillantott hátrafelé – nem hallják-e, amit mond –, azt kérdezte Podoprigorától:

– Mondd, elvtársam, nem lehetne a feleségemet idehozatni? Fáj a fejem nélküle...

Podoprigora tréfával akarta elütni a dolgot: „nekem miért nem fáj a fejem?" – de meggondolta magát, és azt mondta:

– Jól van, majd beszélek a munkásbizottsággal.

Gondolatban már távol volt Tyiskától meg a többiektől, abban az urali hegységben járt, ahol a Zabello házaspár élt, ahova nyomasztó álmai olykor visszaröpítették, azokba a nem is olyan régmúlt időkbe. Megérintette a mellette lépkedő, szótlan Polja könyökét.

– Micsoda gyerekeim vannak nekem... tegnap, ahogy hazaérek, látom ám, hogy az asztal tele van szórva puskaporral, a puskagolyókat szedték ki, és éppen meg akarták gyújtani: tűzijátékot akartak rendezni. Kész szerencsétlenség!

A legszívesebben azt mondta volna: „Engem, Polja, ezen és minden más éjszakán is valami feléd húz, veled szeretnék lenni, de biztosan megjegyeznék: kommunista létére a gondnoknővel szűri össze a levet. Nem jól van ez így. Hiszen én is ember vagyok." Megint hozzáért az asszony könyökéhez, de az elhúzódott tőle. Megkérdezte:

– Miért hallgatsz?

– Mert ilyen a hangulatom – felelte szárazon Polja.

Tyiska, aki mellettük lépkedett, hallotta a Murtazinnal folytatott beszélgetést, észrevette Podoprigora kis flörtjét Poljával. Ők már megvetették a lábukat e földön. Lassan kibontakoztak az eddig láthatatlan, csupáncsak körvonalaikban felrajzolt hegyvonulatok, és a mélységben ülő homály megmozdulva utat nyitott a csillogó fényekkel teli világba. A völgy fényei már a hajnal kö-

zeledtét jelezték. Egy ponton pillanatonként lobbant fel a kékes villámfény – akár egy álomkép.

Podoprigorának egyedül kell leereszkednie ebbe a világba. A kőműves mellette toporgott.

– Kedveském, ne felejtsd el, amit mondtam... a gyárat illetően. Meg akarom ismerni a ti munkás életeteket.

– Elintézzük – mondta Podoprigora. – Mi Polját is a gép mellé állítjuk, élmunkást faragunk belőle. Ugye így lesz?

Podoprigora igyekezett kizökkenteni Polját érthetetlen komorságából. De Polja csak hallgatott. Pedig nagyon szép volt ezen az éjszakán, itt a hegyen, a fények fölött: arca halványkék, mint a filmben, szeme, nem tudni, miért, lázas tűzben égett... Podoprigora nem szívesen vett tőle búcsút.

Tyiska sokáig nem tudott elaludni. Villództak a fények a lelkében is. Az erős, jóságos, gyámkodó Podoprigora mellette maradt. Persze rosszul esik majd neki, hogy Tyiska visszamegy a falujába, s ha hamarabb értesülne erről, nyilván megakadályozná. De Tyiska nem látott más kiutat, ugyanakkor élvezettel hajtogatta, az elkeseredett Podoprigora és saját maga ellenére is: „Úgyis visszamegyek, igenis elutazok..." Maga sem értette, milyen érzések marcangolták a lelkét.

A Kokszohim munkásbizottsága régen nem látott már ilyen vihart. Nem jött, de mint fene-

vad rontott be az asszony a deszkahelyiségbe, amelyet reggel óta hosszú sor ostromolt. A titkáron kívül Podoprigora, a szakszervezeti szervező és egy moszkvai újságíró elvtárs ült benn. Polja fütyült rá, hogy a háta mögött zúgott, csúnyán káromkodott a felbolydult tömeg, hogy az asztalnál ülő három ember fenyegetően meregette a szemét... A dühösen fújtató, zilált hajú teremtés – Podoprigorának aggasztóan ismerősnek tetszett – egészen a hivatalos asztalig nyomult előre. Éppen most számolt be részletesen a tegnapi ülésről, a titkár mindehhez még hozzáfűzte, hogy a kokszolókemencéknél egy egész brigád kőművesről kiderült, hogy egytől egyig baptisták, a brigádvezető pedig az imádkozásoknál a főpap szerepét tölti be. Az egészet megnehezítette, hogy ezek a kőművesek olyan szakképzettségű emberek, akikből kevés van, egy faluból valók, rokoni szálak fűzik őket egymáshoz, veszekedés nélkül nem lehetne őket elválasztani egymástól. A gondolataiból kizökkentett titkár kérdőn bámult Poljára.

– Nem, nem – háborgott az asszony –, ha már egyszer idejöttem, el nem megyek innen! Nem magamért vagyok itt, hatvan ember ügyében jöttem!... Magukat azért tették ide, hogy gondoskodjanak a munkásokról, hogy ne úgy éljenek, mint a barmok, és maguk hogyan gondoskodnak róluk?

És hadart, hadart, szándékosan megállás nél-

kül, hogy senki se juthasson szóhoz, hogy ezek hárman úgy üljenek ott megdöbbenve, míg csak fejükhöz nem vágja az egész igazságot. Podoprigora valóban meg volt döbbenve, és szégyellte magát a nyilvánosan dühöngő Polja miatt – ez a nyugodt Polja! Kínos szégyenérzet lett úrrá rajta, s ettől nem tudott szabadulni... De Polja felhevült állapotában csak szapulta, szapulta őket. Harsány hangú előadása szerint a barakkokban uralkodó állapotok persze tízszer olyan sötétnek és undorítónak tetszettek, mint amilyenek a valóságban voltak. Az a nyafka parancsnok mást se tud, mint szakadatlanul a gitárját nyaggatni, a szalmazsákok felett köhinteni sem lehet, mert a rothadt törek szanaszét röpül. Hát még a kályhák!... – Polja szinte fuldoklott, amint ezekről a szörnyetegekről beszélt... ezt a szégyent is kiteregette a titkár asztalára, hogy milyenek, hogy a mennyezetig száll körülöttük a bűzös gőz, este pokolian megrakják, vörösen izzanak, úgyhogy még a falak gerendái is áttüzesednek... nemcsak a barakk, de az egész telep lángra lobbanhat egy pillanat alatt, mint a puskapor.

– Maguk jelmondatokat akasztottak ki mindenfelé, hogy óvakodjunk a járványoktól. A maguk párttitkára, aki itt ül, tegnap a gyűlésen pópákról beszélt, akik kilenc-tíz halottat is eltemetnek egy füst alatt. De várjanak csak, majd ha a meleg beálltával mindenütt megindul a rothadás, nem tízesével, húszasával halnak majd az embe-

rek; nem túlzok! Akkor aztán mi lesz a jelmondatokkal?

A titkár homlokát ráncolva fordult Podoprigorához:

– A te körzeted?

– Igen, az enyém. Valóban kicsit piszkos, de...

– Ki-csit pisz-kos! – prüszkölt a szívtelen Polja.

– Nos, röviden... mit akarsz még? – kérdezte a titkár. Látszott rajta, hogy ez a Polja előtt ismeretlen harmadik ember jelenlétében lefolyt beszélgetés meglehetősen feszélyezte... Szeme alatt lefittyedt a bőre, fehér kis foltok voltak rajta. Fekete inge megszürkült a sok hordásban. A nyikorgó vékony ajtó mögött úgy szorongtak az emberek, mint az állomáson, mindegyik a maga bajával – hány százan fordulnak itt meg napjában? Polja már csaknem megsajnálta a titkárt. „De nem, nem, nem hagyom magam!" Az ismeretlen harmadik olyan derűsen, biztatóan nézett rá.

Polja nekilátott, hogy elsorolja mindazt, amire szüksége van: már lóhátról beszélt, az egész telep érdekében emelt szót – megemlítette a mosodát, a fürdőt, az orvosi segélyhelyet, az üzemi munkásszövekezetet. A barakkokban azonnal hozzá kell látni az általános padlóvakaráshoz, súroláshoz, azonnal adjanak erre a célra néhány „Titán" vízforralót, a kályhákat pedig dobják a fenébe.

– „Titán"-okról nemigen lehet szó, elvtársnő. inkább még egy katlant kerítünk maguknak...

Polja valósággal reszketett a felháborodástól, be sem hagyta fejezni a mondatot. Katlanokról már eleget hallottak, mióta ígérgetik! Szóval megint várjanak még egy fél évet, pusztuljanak el a piszokban! Mire valók a vízforralók a raktárakban, valami különleges uraságokra várnak talán? (Polja indulatosságában érezte, hogy a titkár már-már enged, szinte kezében látta a hőn óhajtott, tükörfényes zsákmányt, csak még egy kicsit kell ütni a vasat, és a ravasz Polja ütötte is teljes erejéből!) Kell, hogy a parasztok barakkjaiban is ragyogjon ilyen napfélé! Hogy olyan fényes legyen az egész barakk, mint az égbolt, íme, ezt valósítsa meg a szovjethatalom! Hogy a paraszt is megtanuljon tisztán élni. És még, még ilyet és hasonlókat: Polja most már a tegnapi társnőjénél megirigyelt termeket teregette ki a titkár asztalára, meseszerűen benépesítette velük a maga hatos számú telepét... Ha nem, elmegy ő feljebb is, majd meglátjuk, mit szól hozzá a párt, ha még csak meg sem akarják hallgatni az embert, csak a szájuk jár, hogy: „Helyet a nőknek!"

– Elég, elég! – szakította félbe a szóáradatot a titkár. Bosszús, de egyben helyeslő mosolygás bujkált a szemében. Összenézett a másik kettővel: „Ez aztán az asszony!" És felvette a telefonkagylót.

Podoprigora elképedve hallgatott; ezen az új, váratlanul bevíharzott Polján jártatta az eszét. Az asszony pedig, úgy látszik, tökéletesen megfeledkezett róla, haragosan és győzedelmesen ült ott, készen rá, hogy ha kell, újra ütközetbe induljon. Az ellátási osztályról a telefonban valami ellenvetést tettek, biztosan fukarkodtak, bár a titkár komolyan, sőt fenyegetően magyarázta nekik, hogy ideje az elosztás terén újításokat bevezetni, hogy a legelmaradottabb telepekre kell figyelmet fordítani. – ilyenek pedig akadnak! Végül pedig önérzetesen elkomorodott, és azt mondta, hogy személyesen megy át a dolgot megbeszélni. Poljának egy kis cédulát írt.

– Holnap menj el az ellátási osztályra, ott megkapod.

– Akkor pokolba dobhatom a kályhákat?

– Elmegyünk hozzád, és megnézzük.

– De ha baj lesz, megint eljövök – fenyegetőzött Polja, és lendülettel hátravetve a sálját, úgy távozott, mint egy királynő.

Az ismeretlen férfi akkor felkelt, és az ajtónál elfogta.

– Elvtársnő, mondd meg a nevedet, meg azt, hogy hol lehet téged megtalálni!

– Polját keresd ... a hatos telepen.

A férfi feljegyezte. Az újság számára kellett. Megkérdezte, hogy olvasta-e Polja a „Termelési Újság"-ot? Polja ujját az ajkára tette, és fejével nemet intett. Úgy ... Holnap azonban – akár si-

kerül a dolga, akár nem – hívja fel telefonon a szerkesztőséget. Zibin elvtársat kérje. Az újság is foglalkozni fog ezzel a rendetlenséggel. És ha megint huzavona kezdődnék, akkor . . .

Polja megértette, és dühös készséggel vágta rá:

– Okvetlenül felhívom, biz' isten!

Tetszett neki az ismeretlen ember magas, fiatalos homloka. Alig bírta megállni, hogy lábujjhegyre ne ágaskodjék, és hátra ne simítsa ebből a szép homlokból azt a szőke hajfürtöt, amely majdnem a szemébe hullott.

A titkár ceruzájával kopogtatva kérdezte Podoprigorát:

– Miért hallgattál a barakkokról?

– Nem hallgattam . . . hányszor jelentettem!

– Rosszul jelentetted.

Podoprigora dermedten meredt az ablakra. Igaz, Polját megelőzve is kikelhetett volna magából, megfújhatta volna a riadót azon a telepen. De ő maga is szűk kis ketrecben élt, méghozzá ott van a két kis védtelen lény, mégsem panaszkodott. Úgy képzelte, hogy a győzelem az önmegtagadásban, az élet katonás leegyszerűsítésében rejlik, közvetlenül a nélkülözések rideg csúcsai mögött. Miért ne cselekednének mások is úgy, mint ő?

– A polgárháborúban nem ezt láttuk – mondta. – Az adott pillanatban a legnagyobb erőket az építkezésnél vetjük be.

Zibin valamit jegyezgetett a füzetébe, majd felemelte a fejét:

– Mi, barátocskám, a szocializmus alapját nemcsak a kokszolókemencékre építjük... Ezt tudnod kell. Az életnek is... egyre inkább meg kell virradnia. A polgárháborút ne keverd bele, csak összezavarod a dolgokat.

Zibin szeme hidegen fénylett.

„No, engem ugyan alaposan megleckéztettek – gondolta némi öngúnnyal Podoprigora, amikor kilépett a szabadba. – Biztosan rászolgáltam! Azt mondja: Összezavarom." – De voltaképpen őt magát is megrohanta néha az aggály: nem Volka Kubászov mérges árnya vonszolódik-e utána észrevétlenül? Volka elvarázsolta a viruló mályvákat, a kis szobák meghitt, szelíd fényét, és Podoprigora sötéten elfordult tőlük. Itt meg most az építkezés, a közeledő szocializmus felett tavaszi felhők, hangok úsztak, kék szél csapkodott. A dühös, felhevült, rózsás Polja csak az imént futott keresztül a pocsolyákon. A tócsák csalókán, feneketlennek tetszően csillogtak. A szél kitépte Podoprigora kezéből az újságot; esetlenül utánaeredt, nevetve és szitkozódva. Oldalról fütty hallatszott – a keskeny vágányon szerelvény tört utat magának az erdők és gödrök között, és a maszatos gépész a korlát felett kihajolva, vidáman villantotta a fogát hol Podoprigorára, hol a nap felé.

Polja reggel megjelent az ellátási osztály fogadószobájában. A parancsnokot is magával cipelte – boldogtalanul hunyorgott mögötte az istenadta,

mint akit álmából ráncigáltak fel, köpönyege az esetlenül csípőjére csúszott övvel úgy lógott rajta, mint egy csuha. Őszes, szenvtelen, pápaszemes, száraz emberke ült az asztalnál ceruzával a füle mögött. No lám, az ilyen fekélyt sem árt az újságban kipellengérezni! Polja viharkitörést jelző, kemény léptekkel ment oda hozzá. „Hát mondd csak meg nekem, hogy..." – és harciasan hátradobta a sáját. Az őszes emberke azonban egy szót sem szólt, hanem a cédulával csendesen bement főnöke szobájába, azután amikor visszatért, csak lassan kivette füle mögül a ceruzáját... Polja nem bírta türelemmel:

– Mennyit adtak?

– A határozat: két vízforraló.

Polja abban a pillanatban megenyhült iránta, szíve jólesően ellágyult. Alaptalanul pellengérezték volna ki az újságban! Milyen rendesen, felesleges sietség nélkül, komolyan jegyzi fel, vezeti be a dolgokat a könyveibe!... Ragyogó szemmel fordult a parancsnok felé. Az az ablaknál ásítozott, egyik kezét gitárként tartotta, a másikkal meg láthatatlan húrokat pengetett. Polja undorítónak és nevetségesnek találta.

A szállodából erélyes, mély hang válaszolt a telefonon.

– Zibin elvtárs most nincs itt, Gorjunov beszél, a szerkesztőség munkatársa. Miről van szó?

Amikor megtudta, hogy Polja keresi a hatos telepről, Paska csupa tűz lett.

– Rajta, rajta, várjuk az anyagot! Hogy állunk a vízforralókkal? Kiadták? Helyes! Zibin elvtárssal odamegyünk, várj minket! Cikket akarunk írni. Ohó! Azt eszeltük ki, hogy tisztasági versenyt rendezünk a telepeken, az egyes barakkok között. Nálatok neked kell elsőnek lenned, úgy bizony! Azután majd az egész építkezés területére kiterjesztjük a versenyt. A legrendesebb barakkokat megjutalmazzuk: jól fontold meg a dolgot.

Poljának főtt a feje a gondolatoktól. Persze mindenekelőtt a parancsnokot kell sarokba szorítani!

A „Titán"-t az átjáróban állították fel, éppen Polja kamrácskájával szemben. Két barakkot kellett szolgálnia. Az emberek aznap nem széledtek szét, hanem estig ott nyüzsögtek ebben az ünnepélyes sarokban – igen, a fém nemes csillogása az egész barakkot beragyogta –, jókedvűen, versenyt cipelték a fát, fűtöttek, kipróbálták a vízsugarat, és nem győztek csodálkozni rajta, hogy csak akkor tör elő, ha már forr. – Okos dolog! – Polja a kamrájában ült, és csak olykor kiáltott rájuk, hogy össze ne fogdossák. Már nem szaladgált ki minduntalan, hogy újból és újból gyönyörködjék benne. Büszkén pihent a babérain, tökéletes kielégülést, szinte anyai megelégedettséget érzett, amint az ajtaja mögötti zajos mozgolódást hallgatta. Önmagán csodálkozott: egyszerű háziasszony létére idegen tájakra merészkedett, férfiak között él, egy hatalmas építkezésen, és íme,

el tudott érni egyet-mást, keresztülvitte az akaratát, hadakozott – de még hogy! A vízforraló csak a kezdet; ismeretlen lélegzet-elállító távlatok nyílnak meg előtte! Polja felkelt, ujjongó lelkesedésében szűknek érezte a kis kamrát. A barakkban sétálgatott, és nem állta meg, hogy oda ne kiáltson az embereknek:

– Nemsokára kidobom a kályhákat, pokolba velük!

Dühösen szóltak utána:

– Próbáld csak meg, te finnyás!

Polja kilépett az udvarra. A márciusi sötétségben az éjszakai fagy frissesége érződött: mintha már virágillat szállna... A hegyek elvesztek, vagy talán még magasabbra emelkedtek, félelmesen, egészen a csillagokig, a csillagmezőkig nyúltak. Polján jóságos ellágyulás vett erőt, szeretett volna asszonyosan, engedelmesen behunyt szemmel kinyújtózni, és ugyanúgy, fel sem nézve, hozzásimulni valakihez. De nem volt ott senki. Az imént, amint átment a barakkon, ott látta Zsurkint – a kiskályha mellett ült, mint mindig, szorgosan munkája fölé hajolva, és nyálazgatta a billentyűket. A kis gyertyabél vaksin égett előtte. Polja megcsodálta a tavasziasan ünnepélyes csillagokat. A koporsókészítő meg a kályha mellett csak a munkájával törődött, és fogalma sem volt róluk.

Piac, piac! Pjotr remegő orrcimpával szívta be a gyerekkorától ismerős, kedvderítő szagkeveréket, amelyben lótrágya, füst, gyékény, kartonkendők, különböző rothadó élelmiszerek bűze kavargott... Egész életét a piacokon töltötte, amelyek varázsos aratásokként követték egymást. Zajukban, zsivajukban az ifjúság jeges kútvizében fürdő régi emlékek csobogtak... Akkoriban Msanszkban, kora hajnalban kezdődött a vásár, tehénbőgéssel, harmonikaszóval, végtelen szekérkaravánnal, állatokkal és emberekkel. A sorok és bódék között piaci árusok tolongtak, egyszerű emberek beláthatatlan tömegei, akik a falun tél folyamán egy kis felesleget kuporgattak össze, s e vagyonkájukat mindenesetre gondosan bekötötték alsóruhájuk zsebébe. A bódékban, a rőfösök, terménykereskedők során úgy ültek az árusok, mint vadászok a lesen, kellemes várakozásban, szimatolva. Még a szellőnek is pénzszaga volt! Aztán a Kazanyi Istenanya kolostor falai alatti vásárok, ahol Pjotr először kortyolt életében varázsos vodkát, és először vitt le egy lányt a Msi folyóhoz, a part alá... Hát Péter-Pálkor Lunyinban, meg a Kilencedik Pénteken Szelitybában, énekesekkel, körmenettel, a sűrű rozs között aranyló papi miseruhákkal! A miseruhákban a piacosoknál nem különb kufárok meneteltek, és végezték a maguk dolgát. Szívderítő érzés volt, hogy az egész világ, az eget is beleértve, egyetlen hatalmas, éltető piac.

Pjotr úgy tört utat magának a vevők és eladók tömegén, mint valami baráti hadsereg katonái között. Igen, a piacok nem hódoltak be, megvannak, kibújnak a föld alól is, akárhogy fordul a világ! És hajszálra olyan volna minden, mint hajdanában Msanszkban, ha nem hevernének hegyes süvegű idegen baskírok meg tevék lustán a domb tövében, a jó meleg napon... Pjotr járkálás közben hol ezzel, hol amazzal a sötét szimatolóval váltott egy-egy félszócskát; odakanyarodott a kocsikhoz, amelyek mintha csak ártatlan szalmával volnának tele – valójában láthatatlan, ádáz feketekereskedelem folyt körülöttük... Már mindenről tájékozódott: hogy Agrafena Ivanovna a mai napra utolsó készletét is előszedte a fürdőből; hogy a nagy rakományok, amelyeket már tegnap éjjel vártak a sztyeppről, még mindig nem érkeztek meg; hogy az öregasszony nyugtalanul kódorog valahol a piacon. Pjotr egyébként nem nagyon izgatta magát, bár meglehetősen érdekelt volt a szállítmányokban; mostanában minden szerencsésen és kedvezően alakult. Emellett ma mutatkozott be a piacnak fényes új öltözékében, a zsíros ruhás piaci csőcselék csodálkozására és irigységére, amely azelőtt magaszőrűnek tartotta. A kegyelemdöfést a főnöki irattáska adta meg, amely hanyagul lógott ki a könyöke alól – ezt a táskát már a kilátásban levő felelősségteljes állásra való tekintettel szerezte be. Pjotr szeme

káprázott saját tündöklésétől, úgy járkált a piacon, mint egy uralkodó.

A hömpölygő tömeg felett harangszó zengett-bongott. Napfény csillant a nők kendőjén, a lovak fején, a sátrakon. A falu nem is látszott, elmerült az emberforgatag, kocsirudak, kintornák, lónyerítés áradatában... Az óriási piac egyre nagyobb területet foglalt el, végső nyúlványai behatoltak a veteményeskertekbe, a beépítetlen telkekre, elérték a templomot, a papi sírokat, amelyek felett a csupasz nyírfák között ércesen, gyászosan kongtak a harangok.

... A harangokról a vásárban rosszindulatú beszéd járta.

Lentről pedig még mindig özönlöttek az emberek – sokan nemrég még falusiak –, ünneplő kiskabátban, a nagy napra tartogatott szaténingben.

Polja fáradhatatlanul küldözgette lakóit a piacra, mert reggel óta dühös nagytakarítást rendezett az egész barakkban. Bárki betoppanhat... Valahol sikerült két túlórázót felhajtania, hármasban vakarták a padlót, mosták a füstös falakat, térdig felgyűrt szoknyában, nem kis mulatságára annak a néhány szakállas kujonnak, aki ezért a látványért heverészett kitartóan a fekvőhelyén. Az asszonyok szidták őket, bosszantásukra valamennyi ablakot kitárták, kavargó kék léghuzattal töltötték meg a barakkot, szándékosan nagy lendülettel csapkodták a rongyot a vízzel el-

árasztott padlón; nem volt kellemes a barakkban tartózkodni... Tyiska már korábban elment, Zsurkinnak nem is szólt. Elhatározta, hogy végre túlad szégyenletes bundáján és sapkáján: akkor a megtakarított pénzével együtt lesz annyija, hogy megveheti a jegyet, Pjotrnak is megfizetheti az adósságát, és marad is valami, hogy otthon a faluban első időben eltengődjenek az anyjával.

Aznap nem volt oktatás. Tyiska kilépett a szabadba. Simogató, lágy szellő lengedezett. Tavasz jötte óta először nézett körül. (A tanfolyamra úgy járt, mint aki nem lát. Gondolatokba mélyedve földre szegezte szemét.) Igen, megjött az igazi meleg. A sima égbolt úgy kéklett, mint a tiszta víz. A felszáradt, hepehupás gyalogúton már itt-ott tűvékony fűszálacskák törtek elő. A patak partján, amely a barakkokat a falutól elválasztotta, a nemrég még fekete fűzfabokrok egyszerre megvilágosodtak, egyetlen ezüstszürke sűrűséggé duzzadtak, vesszőik kifeszültek, megelevenedtek... Tyiska arra gondolt, hogy egyes helyeken már felszáradt a mezőkön a víz. Biztosan már szántanak is. Eszébe jutott, hogy tavasszal milyen puszta és kopár a falusi utca, ahol kora hajnalban kell az embernek kívánszorognia a sivár, hideg mezőre. A más földjére.

A bundában nehezen mozgott, terhe a földre húzta, csaknem négykézláb mászott fel a dombra. A domb szélén sűrű felhőként állt a nép.

Tyiska az ócskások felé tört utat magának.

Szorongató tömeg, sokszájú beszéd, hívogatás, kísértés vette körül. Egy vastag szoknyás asszony meleg, piros lével telt bográcsot húzott elő, amelyben burgonya úszkált. Egy hatalmas tepsiben, amely csak csoda folytán maradhatott meg a pici petróleumfőzön, úszva sültek a húsos pirogok. A főző felmondta a szolgálatot, kialudt, gazdája dühösen leöntötte benzinnel, gyufát rántott. A láng felcsapott, embermagasságra lobbant. Tyiska visszahőkölt. Tudta, hogy itt is ugyanaz az erő kerekedett felül, amely a gépben, annak vasrejtekeiben is dolgozik.

... Fiatal cigánylány ráncigálta meg kabátja szélét; a földön guggolva fehér és kék kövecskéket rázogatott.

– Tedd a kezecskédre, galambom, elmondom a sorsodat, szerencsédet, hogy mire viszed az életben...

Tyiska habozott. Még eldöntetlenül, sötétbe meredőn merült fel előtte a sorsa. Ki akart venni egy tízkopejkást, hogy meghallja, mit mond, mit emel ki ebből a homályból a cigánylány. De közvetlenül mellette néhány tanfolyambeli társa vált ki a tömegből. Alighanem Vaszilij Petrovics is ott van... Tyiska elszégyellte magát, és továbboldalgott.

A harangok fáradhatatlanul kongtak, de hangjuk elveszett a vásári zsivajban, csak a lábak érezték az ütemes rezgést. Egy rövid bekecs hozzáért Tyiska arcához. Átható, kedves falusi illat

áradt belőle. Általában a piac mindinkább örvendetesen ismerőssé vált, mintha Péter-Pálkor, a szomszédos Lunyin faluban harangoznának. A szekerek mellett falusiasan lógatták fejüket a kifogott lovak, és akármerre nézett, mindenütt kocsirudak ágaskodtak; maga a piaci tömeg javarészt szakállas parasztgazdákból állott. A legények, a barakkbeliek is, falusiasan, csoportokban járkáltak, egyesek összeölelkezve; sapkájuk alól hetyke tincsek buktak elő, a legelöl lépkedő bicskás külsejű ember pedig a vállán átvetett szíjon díszes harmonikát hordott. Mindez az övé volt, megkönnyebbülést adó; távol esett Vaszilij Petrovics és a többiek gyűlöletes, rosszmájú furfangosságától... Tyiska valóban megkönnyebbült. Utazni, persze, haza! Még a bundáról is megfeledkezett, úgy kószált, mintha kunyhók között járna, nézelődött, hallgatózott. A vásáron a legtöbbet a templomról esett szó. – Azt beszélik, millió pud öntöttvasat szednek össze, a harangokat pedig leveszik, ez könnyít a dolgukon... Telezabálták magukat, gabonát nem vetnek, nem is aratnak... – Az egyik falusi, kendőben és bőrzekében, vagy két tucat harisnyával a karján, azt meséli az asszonyoknak, hogyan csapott le a rendőrség reggel a falura – egy menekülő papot akart nyakon csípni, van, aki azt mondja, egy szentet, s hogy az nem adta meg magát, egy harang alá menekült, és el is tűnt. A templomokban – ez

alkalomból – maguktól megszólaltak a harangok, és senki nem tudja megállítani őket. – Zúgnak, zúgnak, rendületlenül... – tört ki valakiből a zokogás. A szüntelen hangzavarban, a felduzzadt, fojtogató, soha nem látott rettenetes vásári tömegben valami baljós érződött... Egy helyütt egy nyugtalan, minduntalan hátratekingető ember, akinek házi készítésű kosár volt a kezében, azt tanácsolgatta az őt körülvevő parasztoknak, hogy hallgassanak rá, és okvetlenül együtt, csapatban menjenek haza, mert a munkások – menynyit ideteretek! – ott ólálkodnak mindenütt az utakon, és tisztára kifosztják a kocsikat... Arrébb a közeledő szeles időszakról folyt a szó, az elkerülhetetlen tűzvészről, Tyiska nem először hallotta, hogy erről fecsegnek. De jó is, hogy idejében elmegy, megmenekül a bajoktól!

Egy helyütt tíz rubelt ígértek a bundáért, de azt is csak fanyalogva; az idő melegre fordult, hozzá még rossz szagú farkasprém bélése volt a bundának. Máshol csak a fejüket ingatták, majd a Tyiska nyakába hulló, piszkos fürtök láttán, részvéttel kérdezték tőle:

– Ki vagy te, zsoltárolvasó talán?

– Nem vagyok az – felelte mérgesen Tyiska.

Eh, akárhogy is, a bundát bármikor eladhatja!... A ritkuló tömegben tágas térség tűnt szemébe. Nagy, festett vászon előtt fényképész járkált komolyan fel és alá. Tyiskának még mindig nem ment ki fejéből a sercenő és egy pillanat

alatt a pirogok fölé csapó láng. Talán már csak egy kis erőfeszítésre van szükség, hogy az utolsó, vaksi hályogot is átszakítsa?... Állhatatos és mohó paraszti eszével három hét alatt csaknem minden motoralkatrész nevét megjegyezte, ismerte a hajtórudat, szelepeket, ferde könyöktengelyt és a többit. De kölcsönös összefüggésük kisiklott előle, egybehangolt munkájukat, a részek célszerű működését nem tudta végig áttekinteni, csak megfájdult tőle a feje. Kábultan üldögélt, és a szelepek értelmetlenül táncoltak előtte...

A telepingált vásznon megakadt a szeme. Mindenről megfeledkezve, elbűvölten állt meg előtte. Földöntúlian kék tó csodálatos hegyeket és fákat tükrözött. Isteni fehér palota lépcsői nyúltak a vízbe. Az égen repülőgépek és kormányozható léghajók lebegtek. A tavon hattyúk, hadihajók és vitorlás jachtok úsztak. Élénk színű autó suhant a palota felé. A díszlet előtt kis faautó állt a földön. Tyiskát esztelen vágy rohanta meg. Még soha nem tapasztalt olyasmit, hogy tulajdon, élő mását lássa egy képen... A fényképész megsejtette szándékát, és hogy még jobban csábítsa, díszes cserkeszkát kezdett ide-oda forgatni, rázogatni előtte.

– Tessék, fiatalember: kosztümös felvétel, két kép, percek alatt kész, az egész mindössze egy rubelbe kerül, olcsóbb, mint a fésű.

Tyiska zavartan sietett messzebb kerülni a vászontól. De a tavat nem lehetett elfeledni, úgy

epesztette, tarka fények gyúltak a mélyén... Az építkezés, amelytől elutazik, amelyet ott akart hagyni, csodálatos módon egybefolyt képzeletében ezzel a tóval, ünnepi lakomának tetszett, amely nélküle is folytatódik. Kisemmizve, feleslegességének tudatában felsóhajtott. Ha elvihetne valamit a falujába ebből a dicsőségből, amelyről egyszer itt álmodott!... Egyetlen gúnyolódót sem látott a közelben. Visszafordult a fényképészhez, és rámutatott az autóra.

– Lehet ebben?

A fényképész hajbókolva felelte:

– Megcsináljuk, megcsináljuk, fiatalember. Dekadens ízlésben készítjük a felvételt.

Segített neki az átöltözésnél, és belebújtatta az ezüsttel szegett gallérú cserkeszkába, amelynek derekát ezüstöv szorította össze. Tyiska fejére kubáni sapkát tett, amely semmivel sem maradt mögötte a Pjotrénak. Így állt Tyiska a hattyúk és repülőgépek között, önmaga számára is csodálatosan, felismerhetetlenül. A ledobott bunda vöröslő kupacban hevert a földön. A fényképész ezután beleültette az autóba; nem, úgy határozott, hogy jobb lesz, ha Tyiska csak áll benne. Suhintásra emelt jobbjába kardot adott, előrenyújtott baljába pisztolyt. Majd odafutott a ládájához, és ráirányította a fiúra. Tyiska hosszú fekete kabátban, hetykén félrecsapott sapkával a fején, úgy magaslott a gépen, mintha állványon állna – és nekilendülve, önkívületben száguldott.

– Nyugodtan, kérem – mondta a fényképész.

... Zsurkin legtovább maradt a barakkban. Kellemetlenség érte: elveszett a fehérneműje. A padlósúrolás miatt a fekvőhelyek alól mindent ki kellett szedni. A koporsókészítő ágya alá bújva, legnagyobb megdöbbenésére, az üres zsákon kívül semmit sem talált. Pedig abba a zsákba rakta bele egész fehérneműjét, már éppen az utolsó váltást vette fel! Ernyedten hanyatlott le a keze... Néhány perc múlva, amikor kintről jött be megint a barakkba, Polja szobácskájának félig nyitott ajtaján át megpillantotta az elveszett holmit – ingei és alsónadrágjai tisztára mosva, békésen száradtak az asszonyéi mellett. Ezt aztán igazán nem várta...

Maga is csodálkozott rajta, miért olyan könnyű a szíve, mitől támadt egyszerre olyan bolondos jókedve! A barakkban keringő légáramlatok szabadság- és friss patakszagúak voltak. Nem lesz többé sötét, nem fenyegeti kegyetlen hideg az otthontalan embert. Ki tudja, talán minden jóra fordul?

Oda kellett mennie Poljához, köszönetet mondania. A víz locsogásának kíséretében minden zugot betöltött az asszony harsányan szitkozódó hangja. Polja valószínűleg sejtette, hogy mi járatban van, mert haragosan hátat fordított, és olyan bőszen vakarta a padlót, hogy Zsurkin kénytelen-kelletlen megállt. Nem látott egyebet, mint a kurta vászoninget és a sárcipőbe bújtatott, erős,

mezítelen lábakat. El akart fordulni, de mégsem fordult el, minthogy az asszony nem nézett rá. Azután krákogott és elment. Éhes, forró gondolatai egészen a piacig kínozták.

Legelőször a divatárusokhoz tört utat magának. Különböző színű fényes szalagsörények libegtek a szélben – a szegényes vásárnak egyéb dísze sem volt. A sorok között, embergyűrű közepén bibircsókos képű, eszelős arcú öregember állt fedetlen fejjel, hasához perselyt szorított, ezzel a felirattal: „A templom díszítésére." Az öreg egész testében reszketve fenyegetőzött:

– A tudósok is azt mondják: világvége közeledik. Kitörnek a vulkánok, tüzes láva borítja el az egész földet...

A perselyben, amit megrázott, zörgött az aprópénz. Egy mészfoltos ruhájú legény gúnyosan kiáltotta arra menet:

– A templomot likvidálják, ez határozat, miféle díszítésre gyűjtesz?

– Tágulj, bűnös lélek, pusztulj, téged nem kérdeztelek! – sipította az öreg, majd színpadiasan felzokogott.

Világos volt, hogy erős, egyelőre még bujkáló támaszt érzett maga körül... Egyáltalában Zsurkint megfoghatatlanul nyugtalanította ez az ezerfejű, folyton zsúfolt piac, amelyet senki sem igazgatott. Széles pofacsontú, szőrrel benőtt ábrázatok bukkantak fel és bújtak el az öreg mögött.

Volt valami aggasztó a levegőben, ami a vészterhes időkre emlékeztetett.

Végre talált egy kendősbódét. Nagyon megtetszett neki egy kendő: aranysárga alapon piros rózsák, s a szélén dús rojt! Gondolatban odakanyarította Polja viruló orcái, barna mordvin szemecskéi köré, elöl kacér kis csücsköt hagyva. „No, most szakasztott olyan, mint Militrisz Kirbityevna!" „Ki, ki?" Megkérdezte a kereskedőtől az árát... Közben fél szemmel váratlanul megpillantotta Podoprigorát, amint zsebre dugott kézzel sétál a bódék között. „Ahá, ide is elküldték ellenőrizni, megszimatoltak valamit."

– Huszonöt rubel – hangzott a válasz.

Zsurkin bágyadtan letette a kendőt. Még ha tizenötre le is alkussza, mi marad neki magának?.. Már megint itt a veszedelem... Voltak olcsóbbak is, fekete pettyes fehérek. Koporsóba valók, öregesek.

... Egyenesen oda kellene menni, szemébe vágni a kérdést: „Mondd meg végre, hagysz-e engem élni, vagy sem?" Valaki megcibálta a gallérját. Hátrafordult: Pjotr.

– Kendőcskét nézegetsz?

– A feleségemnek – felelte önkéntelen zavarral Zsurkin.

– No persze, a feleségednek, hahaha! – Pjotr hunyorgott, és öklével ingerkedve oldalba bökdöste. – Már látom, sohasem mégy vele semmire. No, hogy van?

Zsurkint furdalta a vágy, hogy elmondja neki a fehérneműdolgot! De csak titokzatosan mosolygott, szakasztott úgy, mint Pjotr.

– Pedzi már – mondta.

– Én sem akartam rád bízni a titkomat, Vanya. – Pjotr a bódé sarkának támaszkodva, közvetlenül, tettetés nélkül beszélt. – Emlékszel, beszéltem neked egy hercegnőről, aki sohasem nézett rám? No hát... láttad volna minap, egyik beszélgetésünk után. Hej! Vanya, Vanya – Pjotr mámoros elragadtatással kapott a fejéhez –, csak járkálok, és valami ópium van bennem!

Zsurkin csak érthetetlenül dünnyögött valamit. Hát igen, Pjotr értett hozzá, hogyan kell jó falatokra szert tenni. Mindenkor.

Ma, a napfényben, Zsurkin különösen nagyszerűnek, győzedelmesnek látta. „Lám – gondolta a koporsókészítő –, most mindenütt a párt tevékenykedik, ahogy mondani szokás: a dolgozók és a szegények pártja, és mégis Pjotrnak megy jól, mint régebben is." Ő, Zsurkin meg örökké szegény marad! Fojtott sértődöttség gyötörte a koporsókészítőt, de nem tudta, kire haragszik... Nemcsak a ruhája tette ma széppé Pjotrt. Arca, amely élesen kirajzolódott a levegőben, sugárzóan fiatal volt, szeme gondtalannak látszott. Divatos felöltője köré Duszja karja fonódott kényeskedve, láthatatlanul... Zsurkin mindössze három évvel volt idősebb nála. „Volna csak nekem is ruhám, és ha leborotváltatnám a szakállamat... Meg si-

sakom!" De nyomban bosszúsan hessegette el magától ezeket a hiú gondolatokat. Podoprigora még nem ment el, ott imbolygott a tömeg nyomában.

– Én, Petra, egyre a magam dolgán rágódom. Nem bírom már. Oda akarok menni az elvtárshoz, hogy beszéljek vele... Öntsünk végre tiszta vizet a pohárba... Úgyis egy a vége! Mondd, mit tanácsolsz?

Pjotr szembogarában kristályfényesen forgott a piac.

– Szerintem magad rontottad el a dolgot. Mentél volna át másik telepre, és kész.

– Igen ám, Petra, csakhogy a kommunisták mindenütt összeköttetésben vannak egymással; úgyis megtudják, és akkor még rosszabb.

Pjotr savanyú képet vágott, megriadt. Zsurkin akaratlanul felpillantott. A tömegben Agrafena Ivanovna tört utat magának, dühösen hadonászott, kócos volt, rémült, karján ferdére nyomott kosár.

Pjotr figyelmeztetően lépett előre.

– Mama...

Az öregasszony hangtalanul, könnyek nélkül hüppögött. Szemében iszony ült. Zsurkin részvéttel levette sapkáját, meghajolt, de az öregasszony úgy keresztülnézett rajta, mint a levegőn, és Pjotr támogatásával a bódék mögé tántorgott. A koporsókészítő halk vinnyogást, sipítozást hallott.

– Mama – csitította szemrehányóan Pjotr.

– Mit csináljak, Petrusa? Jaj! Elrabolták a ke-

servesen szerzett vagyonkámat meg a tiédet is! Bíróság vagy hatósági rendelet nélkül két egész kocsirakományt!... Közvetlenül a falu határában... jaj... jaj...

– Kik? – Pjotr hangja rekedtre vált.

– Kik?! Az őrség, ugyan ki más, tudod a munkások... az ilyenek. – Zsurkin nem nézett fel, de érezte, hogy az ő hátára mutat, gyűlölettel mutat rá. – Csendesen éltünk, senkit sem bántottunk... Ki az ördög hívta ide őket? A mi könnyeinkből építkeznek. – Agrafena Ivanovna szándékosan egyre hangosabban zokogott. – Megállj csak, nem felejti el nekik az Úristen ezeket a könnyeket... Majd ha a szelek megjönnek...

Pjotr pisszegett, és erőszakkal elvezette az öregasszonyt. Zsurkin is továbbment. Csüggedés fogta el. A domb szélén ballagott. Az építkezés völgye olyan simán terült el a lába alatt, mint a tó tükre, napfényesen, népesen; a telepek füstje, tetők, kuszán meredező épületállványok, szerelőtornyok, hatalmas betonbástyák között. Mindez megállíthatatlanul, napról napra nőtt, mint az árvíz, és követte a jövő szavát... Zsurkin tudta, tulajdon két karjában, munkába görnyedő hátán érezte, mit jelent például egyetlen deszkapalló összeácsolása az épületállványon... És minden tető alatt ugyanolyan meleg test lélegzett, mint az övé vagy Poljáé és Tyiskáé; élt, gondolkozott, levest főzött, dolgozott. Gondolatban rászabadította ezekre a tetőkre a szeleket, a szizranyi tűzvészt, amely még

ma is megremegtette álmában. Látta a lángot, még szörnyűbb volt, mint az álmokban: kócos vén banya, aki ujjongva ragadja meg zsákmányát...

Ezek a gondolatok nyomasztóak és elkeserítőek voltak – Zsurkinnak pedig amúgy is elég baja volt. Sokáig járkált ide-oda a vásáron meg a bódék között, míg a játéksoron észre nem vette azt, akit keresett.

Megvárta, míg Podoprigora végzett a vásárlással.

– Beszélgetni szeretne? – kérdezte a koporsókészítőtől. Igen, beszélgetni kell. A beleegyezése nem sok jót ígért. – Hát akkor menjünk valami csöndesebb helyre.

Podoprigora kezében aranyszínben játszott a kis duda. „Ahá, szereti a gyerekeit" – állapította meg sebzetten Zsurkin. S ebben a nehéz pillanatban szinte fizikai fájdalommal érzékelte mind a hat gyermekét. Podoprigora a koporsókészítőt a dombocska szélére vezette, ahol kevés volt az ember.

– Hallgatom – mondta rendíthetetlen nyugalommal.

A koporsókészítő pedig teljesen elbátortalanodott. Ereje elhagyta, lélegzeni sem tudott, mint ott a barakkban... Elfelejtette, mit is akart mondani. Erőlködött, ahogy legalább valamit kipréseljen magából, de hiába...

Podoprigora csizmája hegyével lökdöste lefelé a kavicsokat.

– Nos?

A koporsókészítő elmerülten figyelte a lefelé gördülő kavicsokat. Szeme előtt ismét megjelent a lángban álló völgy – úgy tűnt, hogy a fojtogató égésszag lerakódott benne a közelmúltban látottakból...

Zsurkinból váratlanul kitört:

– Itt... azt fecsegik, hogy nagy szelek jönnek, szárazság... És hogy egyetlen kis szikrától vagy cigarettától egyszerre, pillanat alatt odalehet az egész építkezés. Így égett le egyszer Szizrany is...

Podoprigora felfigyelt.

– Igen fecsegnek. Én is hallottam.

– De nekünk kenyeret ad ez az építkezés... Tenni kell valamit, hogy ne hagyjuk a jót elpusztulni. De miféle őrség van itt? Tessék: ott locsog egy asszonnyal.

Hirtelen, magától támadt megvilágosodás volt ez. Podoprigora bátorítóan, de azért kissé idegesen, fürkészően biztatta: – Beszélj!

– Nincs tehetségem a beszédhez. De valamikor önkéntes tűzoltó voltam. Ha itt is... minden barakkban, minden építménynél önkénteseket toboroznánk. Kiképeznénk, kit létrásnak, kit fejszésnek, kit tetőbontónak. Mint a katonákat... hogyha valami történik, egyszerre lecsapjanak.

Egyszerű ötlet volt, de Zsurkin egészen lázba

jött tőle. Még a sapkáját is hetykén hátracsapta a fején. Podoprigora a kis dudával játszott.

– Úgy. – Hidegen nézett a szemébe. – Azelőtt önálló mester voltál?

– Hát... alkalomadtán koporsót készítettem... meg akadt egy kis asztalosmunka is, ablakkeretek...

– Hány emberrel dolgoztál?

Zsurkin keserűen elmosolyodott.

– Minek oda ember? Magamnak sem volt elég munkám. Kis falu az a Msanszk...

Podoprigora elmélázva nézett rá. Töprengett. De most nem volt helye az ilyesminek... Megrázkódott:

– Nos, helyesen gondoltad ki. A... a fiatalságot kell bekapcsolnod. Próbáld meg a te barakkodban megszervezni.

Zsurkin nem várta, hogy ilyen gyorsan...

– Csak rajta! Majd segítünk.

A koporsókészítő boldog felbuzdulásában csupa készség volt. Napfény, micsoda napfény ragyogta be a világot!

– Ha segítenek, akkor természetesen... Felszerelést kell szerezni; köteleket, fejszéket...

Nekibátorodott, dédelgetett álmát is kibökte:

– Meg sisakokat is...

Podoprigorának a sisakok ellen sem volt kifogása. Most már többet is szeretett volna tudni erről az emberről.

– Te most az ácsoknál dolgozol?

Zsurkin megmagyarázta, hogy ő tulajdonképpen műasztalosmester, és hogy ilyen mester már csak kevés van, mert nincs mit csinálniuk. Podoprigora megrovóan mondta:

– A famegmunkáló üzemben a minőségi munkához mesterekre van szükségünk.

Zsurkin várakozóan, hálásan nézett maga elé. Íme, eljött a pillanat, amikor mindent kitálalhat... És beszélt, szinte dalolt... zengő hangon, szinte nőies közlékenységében, a koporsókról, a msanszki nyomorúságról, egész énjét feltárta, tenyerén nyújtotta Podoprigora felé (már csaknem a nyolc szájat, a nyolc falatot is elsorolta, de idejében észbe kapott)... Podoprigora részvevően bólogatva hallgatta. Nem is lehetett másképp. Egyszerre megint átható, éles pillantást vetett rá:

– Tehát azt mondod, azért jöttél, hogy jobb keresetre tegyél szert?

A koporsókészítő hirtelen támadt zavarában nem értette, mire való ez a kérdés. Ki tudja, mit mondott volna még ezután Podoprigora, ha a közelükben szörnyű zsivajgás nem támad. A piaci tömeg vadul hullámzott.

... Tyiska lelépett az emelvényről. A meseszerű öltözéktől, az izgalomtól lekókadt a feje. A fényképész már fürösztötte a képet, és lelkendezve gyönyörködött benne:

– Csodaszép felvétel, fiatalember, csak a szeme körül van egy kis hiányosság. No, sebaj!

Ugyanakkor (Tyiska titokban már régen tartott tőle) a sétálgató Vaszilij Petrovics és vagy öt cimborája előbukkant a vászon mögül. Megálltak, nézelődtek, nevetgéltek. Tyiska szándékosan lassan gombolta ki csodálatos kaftánját, csak azért is minél lassabban, hogy megmutassa nekik, menynyire fütyül rájuk. Pedig keserűség fogta el e szerencsefiak láttán... Ekkor Agrafena tűnt fel a lökdösődő tömegben.

Dülöngélve jött, mint aki részeg, Pjotr komoran követte. Pjotr ragaszkodott hozzá, hogy keressék meg a fuvarost, és még egyszer fogják vallatóra, hogy kipuhatolják, nem játszott-e össze a rablókkal? Az öregasszony magánkívül mormogott valamit útközben, ádáz haragja tápot keresett, és hirtelen felcsillant előtte Tyiska ezüstös díszében.

Agrafena Ivanovna megismerte – gyűlölködve, reszketve mutatott rá:

– No nézd, hogy kiöltözött ez a pojáca! – sipította. – Hogy száradna le a kezed, te mocskos!

Tyiska elképedt, de egyben mámorító düh fogta el. Mintha éppen ilyen sértésre szomjazott volna a lelke.

– Nem téglákat törünk mi, nénikém, hanem a maga burzsuj barlangját! – Ezeket a szavakat Podoprigorától hallotta, és most kéjjel vágta az öregasszony szemébe, hogy megfizessen a szerencsefiakért, a cilinderekért, mindenért. – Összetörjük, igenis, összetörjük!

– Te... – hőkölt hátra Agrafena Ivanovna. – Polgártársak! – Végleg eszét vesztette, ide-oda forgott, nem talált szavakat. – Polgártársak!... ez itt... kilopta a pénzemet!

Vaszilij Petrovics komolyan, zsebre tett kézzel közeledett hozzá.

– Ne kiabálj, mit óbégatsz itt?

Az öregasszony újból felüvöltött. A tömeg összébb szorult körülöttük. Pjotr mások mögé húzódott, éberen várta a fejleményeket. Kemény mancs ragadta meg Tyiska gallérját.

– Ez az?

A fényképész siránkozva avatkozott bele:

– Megállj, ne bántsd a ruhát! Ha levette, akkor üsd!

Vaszilij Petrovics öklével lelökte a szorító mancsot Tyiska válláról.

– Hazudik az asszony... Mi láttuk...

– Polgártársak, egy banda az egész! – sivította lelkendezve Agrafena Ivanovna.

Egy kéz elkapta, hátrahúzta. „Gyerünk, mama, itt nincs szükség magára" – sziszegte fülébe egy ismerős hang. Valahol azt kiáltották: „Ütik a munkásokat!" Zsibárusok és vándorkereskedők dühös igyekezettel törtek utat maguknak a lárma irányába. Tyiska lélegzetét vesztve meredt az ismeretlen, szőrmepamacsszerű arcokra, vad lihegést hallott: a piac gazdái rátaláltak. Ott hányta magára a keresztet a szakállas kis öreg is. Ádáz rohamban zúdultak felé... Vaszilij Petrovics és

társai hátralökdösték Tyiskát, a hátuk mögé. Kiskabátban voltak, keménykötésűek, elszántak.

A két emberfal között üres tér volt. Mindkét fal lökdösődött, meglódult. Vaszilij Petrovics, továbbra is zsebre tett kézzel, egy helyben topogott.

– Nos?

Messziről rendőrsíp hallatszott. A piaci tömegből kivált egy álmos képű, tömzsi halárus. Azt kiáltotta:

– Tolvajt bújtattok?

A vásárosok zúgva közeledtek... Zsurkin nyitott kabátban odafutott Tyiskához. A kiskabátosok hátrább húzódtak, és mindkettőjüket magukkal sodorták. A koporsókészítő körülnézett: ismerős pofák gyülekeztek: bozonttal övezett, dühtől elferdült szájak. Mintha máris összeomlottak volna a megszenesedett barakkok, láng emésztette volna el a völgyet, az emberi munkát... Szizranyban valamikor ádáz verekedések folytak. Zsurkin lélegzetét visszafojtva nekigyűrkőzött, és úgy rontott a tömegnek, mint egy bika.

A fal is meglódult vele együtt, ahogy előretört izmos két karjával – bozontos, meglett ember, akárcsak ellenfelei. A piacosok tétováztak:

– Miféle Káint eresztettek szabadjára?

– Vigyázat, fegyver van náluk...

Utóbbi megjegyzés alkalmasint Podoprigorára vonatkozott, aki Zsurkin nyomában törtetett. Po-

doprigorán azonban egyáltalában nem látszott, mintha harcra készülne. Csillapítóan kérdezte:

– Mi baj, polgártársak?

Barátságosan visszatartotta a nekivadult koporsókészítőt.

Egyik munkás odalépett hozzá, a piacosok sötéten elfordultak.

Így hát semmi sem történt. Pjotr intett Agrafena Ivanovnának, aki a domb tövében várakozott, és fütyörészve maga is lefelé indult. Vaszilij Petrovics övéi kíséretében odalépett Tyiskához, és felemelve a földről, feléje nyújtotta a bundáját.

– Vedd fel, velünk jössz – mondta komolyan.

A traktorvezetés gyakorlása azon a tanfolyamon, amelyre Olga is járt, a Moszkva környéki „Fémmunkás" szovhozban történt.

A gyakorlóterület mindjárt az állomás mellett volt. Olga a vasúti kocsi lépcsőjéről leszállt a borús áprilisi reggel csendjébe. Rendkívül meglepte ez a szokatlan, határtalanul szétáradó világosság. Otthon, ébredéskor, legelőször a sötét ablakra esett a pillantása. A barázdákban itt-ott még könnyű hó fehérlett, mint a hátramaradt felhők. A nyírfák csaknem áttetszően nyúltak az égbe... Fiatal korában ebben az időszakban Olgát mindig elfogta a vágy, hogy az elérhetetlen kékségbe szálljon, vagy csak azért is, kedvese bánatára, meghaljon. Most is akaratát elzsibbasztó érthetetlen

tavaszi hangulat lengte körül, csak át kell adnia magát neki. Úgy állt ott, engedelmesen, önfeledten, mint egy gyermek. De közvetlenül a vágányokon túl téglavörös gyárépületek ötlöttek szemébe, ipari ködbe merült külvárosok, a nyírfák mögött a villanyhálózat hosszú lábú vasépítményei látszottak; a közelben Moszkva sokszínű, hatalmas, nyüzsgő élete érzett. A szovhoz garázsának kapujában pedig Olga társai gyülekeztek; életükben először most birkóznak majd meg a zakatoló géppel. Olga alig várta, hogy nekiláthasson: a többiek talán kissé gyerekes izgalma őrá is átragadt. Csatlakozott a fejkendős ismerősökhöz.

A garázs magas kapuja szétnyílt. Mögötte, a helyiség mélyében már ott rendezkedett az előadó. Ma komornak és megközelíthetetlennek látszott, és egyszeriben elejét vette minden tréfálkozásnak – a gépek a szovhozéi voltak, használatban levők, és a tapasztalatlan, izgatott fiatalok ki tudja, milyen kárt tehetnek bennük. És a tanulók áhítatosan elcsendesedtek. Az oktató vödröt nyomott Olga kezébe.

– Töltsd meg olajjal, ott szivattyúzhatsz a sarokban. De a kabátot vesd le!

Olga óvatosan vitte a sűrű, nehéz zöld folyadékkal telt vödröt. Manikűrözött körmei megkékültek, amikor a tölcséren keresztül a tartályba töltötte az olajat. De minél nehezebb, elviselhetetlenebb volt, annál büszkébb kielégülést érzett... Nem azért, nem azért van-e így, mert

mindez még csak játék neki? Bezzeg Poljanscsikova, a kolhozmunkásnő, sarkosra húzott fejkendőben, egy ládán állva, erőlködve tölti be a vizet a hűtőbe. Ő már most azt a munkát végzi, amire otthon szüksége lesz.

Először a nőket engedték oda a traktorhoz. Olga elsőnek fogta meg az indítókart. A türelmetlen buzgóság, vagy mi más tette ilyen erőtlenné? Teljes erejéből rángatta a fogantyút, de az nem engedett. A többiek ott szorongtak körülötte, figyelmesen, várakozón hallgattak. Az „Inter" vasteste hatalmasan, lenyűgözően magaslott föléje. Súlyos kerekei mozdulni vágytak, behatolni a földbe. Olga akkorát rántott a fogantyún, hogy majd megszakadt. De a fogantyú most sem mozdult, mintha odaforrasztották volna. „Gyenge" – hallatszott egy gúnyos hang, biztosan Kusiné. Olga reménytelen dühében hisztériásan rángatta a fogantyút. Ha eltörik is a karja, azt se bánja! Az oktató azonban vállánál fogva könnyedén eltolta a traktortól a kifulladt és szégyenkező asszonyt.

Poljanscsikova habozva közeledett a traktorhoz. Első nekirugaszkodása neki is sikertelen maradt. Körös-körül már nevettek. Az asszony akkor lassú mozdulattal vállára csúsztatta a kendőjét, haját hátrasimította, azután újra megfogta az indítókart, és maga felé rántotta. A traktor felzúgott, és sebesen zakatolt. Majd nyomban dohogni és rázkódni kezdett. Poljanscsikova zavart, boldog

mosollyal kiegyenesedett. Olga egyáltalában nem érzett bántódást; ő is megkönnyebbült, együtt örült az asszonnyal, ragyogott örömében – adósságot fizetett ezzel.

Megindult a második „Inter" a férfiaknál. A helyiség hangos dübörgéssel telt meg, amely elnyelte a kiáltásokat, izgalmakat, nevetést. Valóban mámorító, új érzés volt ez. És Olga balsikerét feledve, éppúgy lökdösődött, sürgött-forgott, mint a többiek. Az oktató és segédje kivezették a garázsból a traktorokat – bordás nyomok húzódtak utánuk a földön.

A mező.

A névsor szerint elsőnek szólítottak odaültek a kormányhoz, és megindultak. A többiek tréfásan búcsúztatták, biztatták őket. Elzötyögtek, olyan erősen szorítva a kormánykereket, hogy izmaik majd beleszakadtak, természetellenes merev tartással – még csak pislogni se mertek. A második körben azonban már köszöngettek a társaiknak, egykedvűséget színleltek, és dicsekedtek, hogy gépet vezetni igazán semmiség. Égő arcuk és vacogó foguk azonban elárulta őket. S a traktorok úgy keringtek előre, hátra, mintha őket is az általános lázas izgalom fűtené.

Végre Olga ült fel izgatottan a vezetőülésre. Váratlanul magasan találta magát.

A zöld szemű előadó ott ült mellette. A gép egy helyben, lecsillapodva, várakozón zakatolt. Vajon most mindjárt az ő keze alatt is megindul?

Ez egyszerre reszkettetően valószínűtlennek látszott. A garázsban elszenvedett kis balsiker még fájt... Olga lábával megnyomta a pedált, első sebességre kapcsolt – nem, még mindig nem hitte. Beszívta ajkát, elengedte a pedált óvatosan, mint egy felröppenő kis madarat, vagy egy másodperc volt még hátra a mozgás megszületéséig... gyönyörűségében csaknem a szívverése is elállt... A traktor megindult, és nehézkesen haladt előre. Az oktató elismerően mondta:

– Jól van, zökkenő nélkül indult, most kapcsoljon a második sebességre!

Mezők, nyírfák, füstös-vörös gyárépületek úsztak el lassan Olga mellett, olyan szédítően, hogy nem lehetett rájuk nézni. Olga boldogan fordította a kormányt balra, és a teste alatt reszkető, ormótlan vasszerkezet szintén balra fordult, körben járt. Nem, ez már nem játék volt, hanem élet, szél, büszkén felszegett fej, győzelem! Olga azon csodálkozott, hogy ez az ember ott mellette hogyan ülhet olyan unott arccal, és hogyan gondolhat ráadásul – mondjuk – otthoni ügyeire? A felszántott barázdákon a másik traktorral keresztezték egymást, amelynek kormányánál Poljanscsikova büszkélkedett. Kendője újra lecsúszott a vállára, haja lobogott, s amint Olga felé bólintott, fesztelen mosoly ragyogta be arcát. Olgának is önkéntelenül mosolyra húzódott a szája; most egyenlők voltak mindketten: ugyanazért a célért buzogtak. Ki tudja, talán éppen ebben a

pillanatban, ilyen egyszerűen ér véget a köztük levő elszigeteltség? Erre gondolt, ezt kívánta Olga.

A vizsgát ugyanabban a pincehelyiségben tartották, ahol tanultak. Éjszaka volt, s az izgatott kis társaság valami mulatozó kompániára emlékeztetett. Olgát ünnepi búcsúhangulat fogta el... Az egyik nő, amikor a vizsgáztatóhelyiségből kilépett, hirtelen hozzárohant, viharosan átölelte, és keblére rejtette arcát: „Letettem, biz' isten, le!" – és sírt is, meg nevetett is. Amikor felemelte a fejét, zavartan nézett rá – izgatottságában egyik társnőjével tévesztette össze. Olga azonban nem engedte el, vele együtt lépett oda a többi nőhöz, hallgatta beszélgetésüket az imént kiállott félelemről, tervezgetéseiket a jövőre nézve. Megígérte, hogy másnap elmegy hozzájuk a Parasztokházába elbúcsúzni.

Erre a látogatásra nem húzott nemezcsizmát, tanfolyami öltözéke helyett rendes ruháját vette fel. Hiszen most már úgy ment ezek közé az asszonyok közé, mint aki hozzájuk tartozik, tehát olyannak kell mutatkoznia, amilyen a valóságban volt. Szüksége volt erre a viszontlátásra, hogy ismételten megbizonyosodjék róla: elérte, amire vágyott; már azt is eltervezte, hogy egyszerű, közvetlen szavakkal beszél ezeknek az asszonyoknak a férjével való viszonyáról, a furcsa nyomásról, és talán hall tőlük valami asszonyi bölcsességet... Ez a gondolat örömmel töltötte el. A Parasztok-

házában felvezették egy csinos négyágyas szobácskába – zöld függönyök voltak az ablakokon, az asztalon nehéz terítő –, a parasztnők, ebben a gondos tisztaságot lehelő városi kényelemben, állva fogadták.

Olga almát és süteményt tett az asztalra, gyors mozdulattal vetkőzött, mint otthon, leült, az asztalra könyökölt – alig kivágott ruhában, illatosan. Kínálta, hogy egyenek. Az asszonyok vettek egy-egy almát, szertartásosan beleharaptak, örültek is az ajándéknak, meg feszélyezte is őket egy kicsit. S a beszélgetés ugyanolyan volt, mint a viselkedésük: illedelmes, kényszeredett, és nem arról folyt, amiről Olga szerette volna. Megüresedett helyekről beszéltek – volt ilyen Üzbegisztánban, Szibériában, sőt a Távol-Keleten is, oda most nagy fizetéssel hívják a traktorosokat. Természetesen büszkék voltak rá, hogy ők is azok közé tartoznak, akiket hívnak, keresnek... „A férfiak közül bizonyosan elmennek, akik nincsenek kolhozban, a nők közül meg talán az egyedülállók." Megkérdezték, hogy Olga hol szándékozik dolgozni. Olga azt felelte, hogy még vár, gondolkozik. „A férje biztosan sokat keres?" – kérdezte tisztelettel Poljanscsikova. És Olga úgy érezte, hogy minden feszélyezi: ruhája, fedetlen térde és az ízléses gyöngysor a nyakán. Jelentéktelen dolgokról beszélgettek még, azután elbúcsúzott tőlük.

És megint egyedül állt a járdán – szemtől

szemben az éjszakai Moszkvával, amely fényeivel, lakóival, válaszútjaival sietett elébe. Nem sokáig állt ott. Gyors, haragos, makacs léptekkel indult. Belépett a távíróhivatalba, már útközben lerángatta a kesztyűjét. Krasznogorszkba ment a távirat: „Utazom. Olga."

A DAL

Az üzemben, a famegmunkálóban még sohasem járt Zsurkin. Csak hallott róla. Olyan lehet – gondolta –, mint az ő műhelye, csak sokkal tágasabb, töméntelen munkapad sorakozik benne, amelyek mellett lendületesen gyalulnak, fúrnak-faragnak, fűrészelnek az emberek. Hiszen a munka itt is, ott is, mindenütt egyforma.

Podoprigora legelőször a rajzolóterembe vezette.

Ott hatalmas kék papírlapokat látott az asztalokon, telis-tele húzgálva fehér hajszálvonalakkal és különféle görbékkel.

– Ezek tervrajzok – magyarázta készségesen az egyik előrajzoló. – Később átkerülnek a beméródeszkára, amely a készülő munkadarabbal azonos nagyságú. Itt van például ez a kapu . . .

Zsurkin csodálkozva meredt az elébe állított hosszú deszkára, amely csaknem a mennyezetig ért, és mindkét oldalán ugyanazokkal a bonyolult rajzokkal volt teli, centiméteres beosztással.

Egyet-mást felismert rajta: az összefonódó csapokat, a peremeket, táblákat. Fél szemmel Podoprigorára sandított, aki olyan jóindulatú mosollyal figyelte őt, mint valami hozzátartozó, aki először viszi neveltjét vizsgára. Rásandított, és nem volt bátorsága kimondani. Pedig szerette volna... Hiszen az üzem egyszerű dolgokat készít: rámákat, ajtókat, ablaktokokat, barakk építéséhez való szabványlemezeket. Akkor hát mi szükség ennyi furfangosságra, miért tartják a szakértő rajzolókat... persze, jól meg kell fizetni őket! Amíg így értetlenkedett, Podoprigora már tuszkolta is tovább – a mindenféle faanyaggal tele folyosón át.

Egy széles kapuív mögött kezdődött a legzajosabb műhely: ahol a gépek dolgoznak. Zsurkinnak még ideje sem volt átfogni tekintetével a tetőig nyúló magas, világos helyiséget, amikor a közelében valami élesen felsivított. Fűrészpor kavargott a füle mellett. Egy legény hatalmas gerendát nyalábolt át és tette fel a munkapadra, a másik oldalon fejkendős lány ragadta meg és emelte le onnan; a gerenda simán kettéfűrészelve széthullott. Egyik felét, amely méretre készült, a leány odarakta a halomban heverő hasonló darabok közé, a másikat visszadobta a legénynek. Az megint nekifeszült, a fűrész vadul felsivított, a lány újabb darabot rakott a többihez, a visszamaradt vékony hasábot pedig félrehajította.

– Ez a körfűrész – magyarázta Podoprigora nem minden büszkeség nélkül.

Zsurkin zordan, elkomorodva állt ott. A legény pedig könnyedén lökdöste egyik gerendát a másik után, a fűrész felzúgott – így szokta Zsurkin a kenyeret megszegni: melléhez szorítja, kettészeli a késsel – és szépen leválik a fél kenyér: nyolc személy adagja... Amíg Zsurkin a fűrészt figyelte, az süvítve annyi gerendát szabdalt fel, amennyit ő kézi erővel fél nap alatt sem fűrészelt volna szét. A koporsókészítő csak fejét csóválta.

Podoprigora pedig, aki láthatóan élvezte az álmélkodását, tovább vezette géptől gépig. Ez itt az önműködő simítógyalu – egyszerre kétoldalt simítja le a gerendát, hasábot, „szeletet" vagy „szegélyt" csinál, ez meg a párhuzamozó, pontosan hozzáidomítja a másik két oldalt. Az önműködő fúrók úgy fúródnak a fába, mint a vajba. Legjobban azonban mégis a marógép ejtette bámulatba Zsurkint. Csodálatos, hogy a legkülönbözőbb formájú darabok kivésésére alkalmazható, legyen az egyszerű „lapocska" vagy lekerekített ablakív. Nézte-nézte a koporsókészítő: az okos, serény gép megállás nélkül dolgozott, mintha csak eleven, sebes sodrú fémáradat folynék. A tágas műhely szinte néptelennek tetszett. Megnyugtatóan, garmadában hevert szerte a frissen fűrészelt és gyalult, világos színű fa, az üvegfalon betűző áprilisi alkony fénye rózsállott rajta. A régi keser-

nyés terpentinszag... A koporsókészítőben felsajdult valami.

Színes fejkendős lányok jöttek-mentek, kettesével cipelték a terhet; beszélgetésük beleveszett a sokféle zajba. Az esztergák hangosan, sipítva süvöltöttek. A fűrészek üvöltése után panaszos czüstös trilla rezgett a levegőben. A függőleges gyalu zúgásában szinte harangzúgást hallott az ember... A gépeknél dolgozó munkások minták alapján dolgoztak (tehát erre valók a rajzolók), helyesebben a gépek dolgoztak, az emberek egyszerű mozdulatokkal csak odaigazították a megmunkálandó anyagot. S a koporsókészítőt nyomasztó kétség fogta el: mi szükség itt voltaképpen az ő tudására, kezére? De ezt nem kérdezte meg Podoprigorától, egészen mást tudakolt:

– Hát... ha mondjuk, éjjel-nappal így megy ez, akkor hány rámát meg ajtót készítenek el? Hiszen akkor úgy két hét múlva elfogy a munka... megáll az üzem...

Podoprigora elnevette magát.

– Barátom, helytelen fogalmaid vannak a mi méreteinkről. A kokszkombináthoz is aligha lesz elég ez az egy üzem! Azután itt van a szocialista város, lakóházak épülnek, mindenféle vállalat, iskolák, klubok, színházak. Nem üzem ez, csak csepp a tengerben.

Zsurkin nehezen fogta fel ésszel a rámáknak, ajtóknak, miegymásnak ezt a sokaságát, ami napról napra, végtelen áradatban özönlik ki innen.

Talán csak ebben a pillanatban tárult fel előtte az építkezés egész mérhetetlen nagysága. Podoprigora pedig átvezette a következő helyiségbe: az összeállító műhelybe. Tulajdonképpen ide szánta a koporsókészítőt. Itt szűkebb volt a hely: rakásszámra sorakoztak az összeállításra váró kész részek, egész utcákat alkottak, viszont kellemesebb, csendesebb volt itt, s a tengernyi forgács puhán hevert a lábuk alatt. A számára oly kedves, ismerős munkapadok álltak egymás mellett. Egyiknél egy idősebb munkás húzogatta nagy figyelmesen a simítógyalut egy ablakkereten, a másiknál összeállítottak egy szárnyas ablaktokot, a harmadiknál enyveztek. „Megálljunk, ez már valami!" – villant fel a koporsókészítőben. Türelmetlen reszketés fogta el, keze megbizsergett. Tapodtat sem akart tovább menni.

Podoprigora eközben előkerített egy párás szemüvegű embert, és odavezette Zsurkinhoz. Az idegen feljebb tolta az okulárét, hogy jobban szemügyre vehesse, felbecsülhesse Zsurkint – a szeme is füstös-zöld színű volt, hűvös, jóindulatú. Ő volt a műhelyfőnök. Igen, szüksége van mesterekre, mondta. Ebben a műhelyben állítják össze a kész darabokat, itt végzik az utolsó simításokat. A munkások brigádokban dolgoznak; a brigádvezető feladata, hogy pontosan egymásba illesze a részeket, és felügyeljen az összeállításukra; tapasztalt mesternek kell lennie. Olyat pedig nem egykönnyen találni.

Zsurkin gyötrődve hallgatta. Ha lehetne, azonnal hozzáfogna, hogy megmutassa... Ezért könyörgött a szeme. Szűkszavúan beszélt magáról, csak nagy vonalakban, nagyon feszélyezte, hogy körös-körül abbahagyták az emberek a munkát, és hallgatták. Azután valahogy magától ment minden... Zsurkin levetette kabátját, ledobta a forgácsokra, a gyalupadnál dolgozó idős munkás, mintha nem bírna ellenállni kétségbeesett tekintetének, félreállt, és átnyújtotta neki a simítógyalut. Zsurkin élére állította a rámát, vizsgálgatta. „Helyenként kissé ferde..." Keze makacsul, mohón szorította a gyalut. Meghúzta... egyszer, kétszer... És mindenről megfeledkezett, mintha meghitt, boldog partok közt hajóznék! Amikor újra felemelte fejét, szeme a füstös szemüveg figyelmes pillantásával találkozott. Podoprigora azonban még csak rá se nézett, úgy látszott, tökéletesen biztos volt az emberében. Zsurkin, kelletlenül, szomorúan adta visza a szerszámot. Elszokott már tőle, hogy higgyen...

A műhelyfőnök kijelentette, hogy próbaidőre alkalmazza, és hogy másnap megkezdheti a munkát.

A próbaidő két napig sem tartott. A műhelyfőnök – maga is asztalos – első pillantásra meg tudta becsülni a munkát. Az üzem kapuján megjelent a rendelet: *I. A. Zsurkin asztalos a mai naptól fogva az összeállító műhely brigádvezetője*... Ezen a kapun, a rajta fénylő, daloló papiros

mellett most már otthonosan járhatott be a koporsókészítő.

És mégis: hitte is, nem is . . .

Túlságosan sok keserű emlék gyülemlett fel benne. Visszagondolt a háború előtti évek éhező munkanélküliségére. Mint önállóan dolgozó iparos nyomorgott Msanszkban. Munkás életében sohasem érzett még szilárd talajt a lába alatt. Most azonban áhítozta ezt a biztonságot, mind a maga, mind az egész építkezés számára. De hiszen már az is, hogy rendeletben nevezték ki, állandóságot jelentett. Életében először vették fel valahová ilyen rendelettel. „Igen, ebből lesz valami" – gondolta kéjes borzongással, és kezét dörzsölgette.

Hat embert osztottak be a brigádjába. Azután úgy határoztak, hogy még kettőt kap. Zsurkin könnyűszerrel rábeszélte Vanyát, az ácsot, és fiatal barátját, hogy az ácsoktól jöjjenek át őhozzá. Most már ő hívhatta őket az üzembe! Kellemesen legyezgette hiúságát, hogy megmutathatta a barakknak: íme, maga válogatja ösze az embereit – és mindkét legényben az tetszett neki, hogy nincsenek elkényesedve, és minden valószínűség szerint hajlamosak a tanulásra. „Ej – gondolta –, Tyiska kellene még ide!" – Tyiska azonban továbbra is külön utakon járt, és olykor egész napokra eltűnt, sőt néha éjszaka is távol maradt.

Az üzem messze esett a barakktól, csaknem ott volt, ahová azelőtt kirakodni jártak. Amint Zsurkin arrafelé lépegetett, a tél járt az eszében, amely

olyan sötéten, nehezen telt el. „Sebaj no, rossz nélkül nincs jó . . .” A hajdani kirakodóhelyen most üresen csillogtak a sínek. Megint távoli messzeségekbe robogtak a szerelvények, de Zsurkin nem hallotta füttyüket. A krasznogorszki április fogta körül, fényes, meleg, pezsgő április – munka és új remények buzogtak benne. A kapun túl elébe tárult az üzem udvara, halomban, garmadában a szálfák, deszkák, gerendák, s a teherautók még egyre hordták az anyagot. A kapun ott fehérlett a rendelet.

Az első műszakban négy brigádtag dolgozott Zsurkinnal. A másodikban éjjel tizenkettőig a többi négy. Zsurkinnak elmenetele előtt csak elő kellett készítenie az anyagot, kiadni az utasításokat.

Délután ötkor ment ebédelni. Azután reggelig szabad volt, hazamehetett a barakkba, pihenni. De alig bírta legyűrni az ételt. Utána nyomban szapora léptekkel visszasietett az üzembe, mintha attól tartana, hogy elszalad előle. Hogyan is ne: négy beosztottja dolgozott ott – nélküle!

Bement, mintha csak ellenőrizne, azután csendeskén maga is odaállt a gyalupadhoz. Sóvár, gyötrődő lelke most megnyugodott. Úgy meg akarta itt vetni a lábát, hogy senki ki ne túrhassa a helyéből, gyökeret akart ereszteni. És újra ide-oda futkosott a gyalu, egymás után kerültek sorra a darabok. A mester keze összefogta, egymásba illesztette őket, csiszolta, életet adott nekik.

Tizenkettő felé megjelent a műhelyfőnök, percekig nézte szemüvege alól a kezét.

– Hát te... ilyen pénzsóvár vagy... tizenhat órát dolgozol?

Zsurkin sóhajtva egyenesedett ki. Elszégyellte magát.

– Mindegy. Mit csináljak az időmmel? Én... a munkáért aggódom.

– Ahá...

A műhelyfőnök, név szerint Nyikolaj Ivanics, maga is volt asztalos, meglátta ennek az embernek szemében az állandóság vágyát, amit bizonyára ő is ismert valaha. Így szólt:

– Az aggodalmad persze dicséretes...

Zsurkin másnap is visszatért ebéd után a műhelybe. És harmadnap is... A munka lázas izgalomban tartotta. Éjfélig dolgozott, éppen csak ebédre egyenesítette ki a derekát, és nem érzett fáradtságot. És ha érzett is, ez a fáradtság kellemes és jótékony volt, mint az orvosság. Szinte fokozatosan megtisztította a szervezetét, visszaadta lelki örömét. Öröm! Régen nem ízlelte már a koporsókészítő. Egy időre még Polját, a feleségét és a gyerekeket is elhomályosította benne ez a láz. Zsurkin mohó vággyal telve a gyalupad mellett élt, semmi mást nem látott maga körül. Nem lehetett elszakítani onnan, hacsak a bőréből ki nem forgatják.

Vagy másfél hét múlva pedig, hála tapasztalatának és fáradhatatlan munkaszeretetének, már

vezetőszerepre kezdett szert tenni a műhelyben. Szakállas képével, komoly, lelkes munkaszeretetével, buzgóságával mindenkinél szembeötlőbb volt. Az előírtnál korábban járt be a műhelybe, már előre élvezve otthonos munkahelyét, a meghitt szagokat, a reggeli napot, amelytől felfénylik a halomba szórt forgács, és a gerendarakások élénken csillámlanak. A gépműhelyből odahallatszott a fűrészek zúgó dala. A harmonikás finom hallása csodálatos melódiákat érzékelt. A gyalupadoktól harsányan üdvözölték a szakállas „Ivan Lekszejicset"! Zsurkin levette kiskabátját, rendesen felakasztotta, azután megigazította az övét: mint otthon. Igen, csakugyan úgy is volt: mint otthon! Megtörtént, hogy Vaszja, az ács (vezetéknevén: Pozdnyakov) és még néhányan a fiatalok közül megálltak a gépműhely ajtajánál, nézegették a gépeket. Zsurkin haragosan kergette őket, azt a melegműhelyben dolgozó, ügybuzgó, és heves brigádvezetőt utánozva: – Rajta, rajta, először a magatok munkáját végezzétek el, ez nem fut el előletek! – A műhelyfőnök is Ivan Alekszejevicsnek hívta, ő pedig Nyikolaj Ivanicsnak a műhelyfőnököt. A fiatalabb brigádvezetők nem restellték kikérni a tanácsát: – Nézz csak ide egy percre, Lekszev! – A koporsókészítő méltóságteljes tartással lépett oda, elővette füle mögül a ceruzáját, és megmutatta, hogyan kell.

Podoprigorát ezekben a napokban egyszer sem látta, de nem kételkedett benne, hogy az messzi-

ről szemmel kíséri őt. És ez a láthatatlan figyelés még jobban sarkallta amúgy is heves munkakedvét. Nemcsak úgy egyszerűen akarta meghálálni a jóságát. Azt akarta a koporsókészítő, hogy Podoprigora büszke legyen rá, hogy dicsérjék az eszét, amiért Zsurkint idetette. Valami rendkívüli módon kiemelkedni, csodát művelni! Ezekben az álmodozásokban nem csekély szerepet játszott a „Krasznogorszki Munkás" című kis újság, amelyet Zsurkin újabban ebédszünetben olvasgatott, és amely egyes munkások és egész brigádok érdemeit méltatta, és fényképeket is közölt – mintha muzsika szólt volna ezek körül a fényképek körül. Ugyanezt tárgyalgatták látható irigységgel a többiek is a gyalupad mellett, erről beszéltek a gyűléseken... Megszületett, egyik emberről a másikra ragadt át az a hősi, becsvágyó izgalom, amely később világhírt szerzett az építkezésnek, világrekordokat eredményezett a különböző munkaterületeken. A tatár földhányóbrigád már csodálatosan sok köbméter földet emelt ki egy váltás alatt; a betonozók egymást túlszárnyalva napról napra magasabbra húzták a keverési grafikon vonalát; szerelőmunkások, lakatosok és szerelvényszerelők tüntették ki magukat. Az asztalosokról azonban még nem esett szó. Semmit sem hallott még Zsurkin róluk, s a szívét titokban forró, örömteli sejtés dobogtatta meg. Figyelgette az ottani mestereket, összehasonlítgatta magát velük, tisztában volt a maga értékével. Ó,

ez a Podoprigora, anélkül, hogy tudta volna, mennyire feltüzelte őt! Egyelőre azonban minden számítgatás nélkül dolgozott, vaktában, teljes erejéből, mint ahogy a medve törtet a kidöntött fák között. Egy nap Podoprigora kukkantott be a műhelybe.

– Azt mondják, barátom, olyan rohammunkásféle lettél.

Zsurkin mosolyogva fordította el tekintetét:

– Csak munkánk legyen... rohamozni én mindig tudok!

Podoprigora zsebébe süllyesztette kezét, és szótlanul – nem lehetett tudni, hogy nevetősen-e vagy komolyan – méregette a tekintetével. Talán már közel volt hozzá, hogy büszke legyen rá...

– Hát az ígéretedről nem feledkeztél meg... a tűzoltó őrség megszervezését illetően? Közeledik az évszak.

– Már beharangoztam a fiúknak.

– Én pedig megbeszéltem a munkásbizottságban. Tehát összegezd a tapasztalataidat, azután majd hívatunk, összecsődítjük az embereket, és te beszélsz a tapasztalataidról. Megosztod velünk... Helyes?

Zsurkin gondolkodás nélkül rábólintott.

Amikor azonban gondolkozni kezdett, megijedt. Az volt a szörnyű, hogy *beszélni* kell. Nem felejtette el, milyen csúfosan felsült akkor a barakkban... Utánaeredt volna Podoprigorának – „ugyan, miféle szónok vagyok én!" –, de annak

már nyoma sem látszott. És hirtelen haraggal fordult önmaga ellen. „Ugyan mitől félek? Mitől? Mások még nálam is egyszerűbbek, mégsem félnek: látni kell, hogyan beszélnek!"

Lám, Podoprigora, akitől nemrégen még rettegett, most csak miatta jött be az üzembe. Podoprigora, a párttag... „Nagy erő a párt, úgy összeforrott, mint a hadsereg!" És kiderül, hogy ennek az erőnek, vagyis a pártnak, szüksége van rá, Zsurkinra: megragadja, magához vonja őt. Íme, itt van a legfőbb biztonság! Talán már régen rá kellett volna jönnie erre, de csak most érkezett el odáig, hogy megértse; önkéntelenül lehunyta szemét (a gyalupad mellett állt), a kalapács kicsúszott kezéből, és határtalan, megingathatatlan nyugalom szállta meg, sok-sok év után, életében talán először, nemcsak önmagát, hanem feleségét és otthon hagyott kis porontyait illetően... Már nem volt szüksége sem Pjotrra, akivel „nem vész el az ember", sem senki másra... És eszébe jutott, hogy a télen egyszer kétségbeesésében akaratlanul is azt kívánta Podoprigorának: „Bár meghűlne, hiszen egy szál bőrkabátban járkál; bár megfázna, és ágynak dőlne..." Eszébe jutott, és ördög vigye, egész napra elment a jókedve...

És valóban beszélt a fiúkkal.

Egy éjjel a brigádtagok kimentek az udvarra, a vizeskádhoz, cigarettázni. Zsurkin, bár nem volt dohányos, odaült közéjük egy kőre. Fejük fe-

lett, a csendes, végtelen magasságban, izzón keringtek a csillagok... Az éjféli csendesség ellenére minduntalan fel-feltámadt a szellő. Nyugtalanító előjel érződött ebben a kis fuvalomban... Zsurkin aggódva jegyezte meg:

– Fiúk, vigyázzatok a tűzzel, annyi száraz fa hever itt mindenfelé. Egyszer csak lángra lobban! Egyszer minálunk Szizranyban...

És beszélt nekik a szizranyi tűzvészről, amikor az ég úgy elsötétedett a füsttől, mintha éjszaka lett volna, s az emberek tébolyultan futkostak a tüzes csapdában... Ha Isten ments, itt, az építkezésnél történnék ilyesmi... Asszonyosan éneklő hangon ecsetelte a borzalmakat, és a fiúk úgy hallgatták, hogy a cigarettáról is megfeledkeztek. A Berdan-fegyverére támaszkodó mogorva őr pedig megkérdezte:

– Miért mondod mindezt?

– Hogy miért... – Mintha Zsurkin csak erre a kérdésre várt volna: meg kell alakítaniuk a maguk kis csapatát, hogy szükség esetén azon nyomban... szélsebesen!... Ő minden csínját-bínját ismeri a dolognak. A párt megígérte, hogy megadja a szükséges felszerelést, Zsurkin már beszélt az illetékesekkel. Okvetlenül meg kell alakulnia a csapatnak! És Zsurkin keményen, parancsolóan, mint egy vezér, ismételte, amit nemegyszer hallott a gyűléseken:

– Jól tudjátok, kié itt minden. Az egész a nép tulajdona.

Azután leírta nekik, hogyan fog működni a bátor tűzoltócsapat. Harc az égő tetőkön, szédítő létrák, sisakok! Az udvaron gyakorolhatnak, megtanulnak rúdra, kötélre mászni, a tűzoltócsövet kezelni. Az egész építkezési területen híre jár a csapatnak, példát vesznek róluk. A továbbiakban már a mesék, álmok birodalmába kalandozott el a koporsókészítő: a csapat valami nagyon fontosat ment meg... ha valahol komoly vész tör ki, értük, csakis őértük robognak a veszett gépkocsik... A fiúk körülvették Zsurkint, heve rájuk is átragadt: – Igazad van, Lekszev, helyes! – A nem létező tűzoltóságra máris a hősi dicsőség fénye hullott. Vaszja Pozdnyakov, a hajdani ács, határozottan javasolta:

– Ne halogassuk, brigádvezető! Holnap az első műszakban dolgozókkal is meg kell beszélni.

Zsurkin hirtelen észbe kapott: jaj, hosszúra nyúlt a cigarettaszünet.

– Gyerünk, gyerünk!

Zsurkinnak az üzemi bizottságban is kellett a tűzoltócsapatról beszélnie. Sokáig beszélt és ugyanolyan hévvel, mint a fiúknak, s az üzemi bizottságiak tiszteletteljesen hallgatták. (Csak amikor befejezte, amikor már mindent elmondott, akkor döbbent rá nagy csodálkozással, hogy hiszen most *beszélt*. Valahogy egészen váratlanul történt!) Az üzemi bizottságban természetesen helyeselték a kezdeményézését, sőt nyomban neki-

láttak, s máris előkerítettek három tűzoltósisakot a csapat részére.

Tizenketten jelentkeztek önkéntes tűzoltónak. A maguk erejéből hosszú létrát készítettek, sima póznát ástak be az udvaron, a földbe, a mászás gyakorlására. Megfelelő mennyiségű fejszét és bontórudat szereztek. Úgy határoztak, hogy reggelenként gyakorolnak, a munka megkezdése előtt, valamint a második műszak előtt is. Egyszerű dolog volt: vezényszóra hurcolták a létrát, felmásztak a pózna csúcsára, huzigálták az udvaron a kerekekre szerelt tömlőt. Ám ezek felett a mozdulatok felett képzeletbeli tűzvész viharzott.

Zsurkin naponta ugyanazt az utat taposta: a barakktól az üzemig és vissza. És egyre felismerhetetlenebbé vált ez az út... Egy szép napon a Kokszohim melegműhelye mögött, egyszerre két karcsú, magas torony nyúlt égbe: az úgynevezett szkrubberek.* Másnap a harmadik is kinőtt. Mintha útra kész hajó állna a látóhatár szélén. De voltaképpen látóhatár sem volt már, az állványzatok, tornyok csipkés vonala teljesen eltakarta; Zsurkin az őslakó féltékeny kíváncsiságával nézdegélt körül. Már tudta, mi hol van. Különösen a nagyolvasztó érdekelte. Tegnap még óriási bográcshoz hasonlított, ma pedig már toronyként emelkedett magasba, és derékban karcsúsodott. Az emelődarun, halálos magasságban

* Permetezőtorony.

komszomolisták forgolódtak körülötte; sürögtek, daloltak és szegecseltek. Zsurkin a barakkból kilépve találgatta, mennyit szegecselnek még össze a nap folyamán... Egy reggel megsejtette a negyedik szkrubbert is. Kiment egy szabad térségre, körülnézett: a negyedik szkrubber is ott hasította már az eget, alig-alig maradt el a többi három mögött. Ohó! Zsurkin lába alatt olyan beláthatatlan mélységű gödrök tátongtak, hogy fenekükön és lejtőiken egész Msanszk elférne. És odalent, mint valami széles völgyben, teherautók és taligák jártak, nagy csapat ember sürgött-forgott, kotrógépek merítővedre lendült. Zsurkin lelke már nem idegenkedett ettől a vasáradattól, a dübörgéstől, csörömpöléstől, robajtól, a fúró-vágó zajoktól. Ellenkezőleg: mindez barátságos, bizsergető elevenséggel ölelte körül; szilárd talajon lépkedett, megszolgált földön. Úgy járt, mint aki a magáén jár. A kis mozdonyok füttyentgettek, és Zsurkin felfelé simítva szakállát, szemlélődött, és szintén fütyörészett. Arról álmodozott: ha egy-két órácskára szabaddá tehetné magát, hogy bebarangolja, alaposan, kedvére megnézze ezt a hatalmas hangyabolyt. Egyszer engedett a kísértésnek, kimenőt adott magának, és az étkezőből az ismerős melegműhely felé vette útját. A széntorony hatalmas tömege már a tetőt feszítette, mármár kinyomta; az ácsok állványzata és a felvonókasok olyan magasra emelkedtek, hogy alig bírta követni a szem. Mennyi reménytelen, keserű

napot élt itt át a koporsókészítő... Most pedig csak állt, és fütyörészett. A kemencék körül megkereste Podoprigorát.

Közölte vele, hogy a tűzoltócsapat kiképzésével csaknem végzett. Úgy tervezi, hogy a május elseji ünnep előestéjén megmutatják, hogyan dolgoznak – már megbeszélte a fiúkkal is. Megjátszszák, mintha az egész üzem teteje lángot fogott volna, és ők megmentik az épületet. Podoprigora és a többi elvtárs jöjjenek ellenőrizni.

– Ebben megegyeztünk – mondta Podoprigora. Valahol egyéb sürgős ügyek várták.

Zsurkin azonban nem tágított tőle.

– Volna még... egy szavam. Az építkezésünk... több ezer ember... dolgozik rajta (majdnem azt mondta: „él belőle", de észbe kapott), és sok millió rubelt öltek bele. Hatalmas dolognak kell ebből lennie! És lesz is, ha mindenütt rendben megy a munka. De vannak, akik éppen az ellenkezőjére törekednek, hogy ne így legyen... Te magad is beszéltél erről a barakkban, Podoprigora elvtárs.

– Igaz, vannak...

– Vannak, vannak – örvendezett a koporsókészítő. – Kódorognak éjszaka az építkezés körül... csavargók... észre se vesszük, már fellángol, vagy más egyéb történik. Nem lehet megcsípni őket. Nemsokára itt lesznek a szelek... – Titokzatos suttogásra tért át. – Azért... ha a fiúk vagy még inkább valamennyi komszomolista csavargónak

öltöznének, vagy részegnek tettetnék magukat, s éjszakánként az építkezés körül járnának; és írást adnának nekik, hogy mihelyt valamit észrevesznek, fel egy gépre... és rajta!

Podoprigora türelmesen hallgatta. Látta, hogy a koporsókészítő őszinte hévvel beszél. Zsurkin háta mögött, a kékségben négy égbe nyúló szkrubbertorony magaslott; óriási úszó hajó... Podoprigora helyeselt:

– A javaslatod komoly, de valahogy moziszerű. Még meg gell gondolni.

És hozzátette:

– Te meg vetesd már le a szakálladat, különben még bekapja a gép, s a fejeddel együtt leszakad.

– Hiszen már gondolkozom rajta – Zsurkin zavarában elpirult.

Éjszakánként olykor már egyáltalában nem is ment haza, az üzemi bizottság helyiségében aludt, a díványon. Nyikolaj Ivanics, a műhelyfőnök egy ilyen éjszakán behívta magához teázni, és teázás közben közölte vele, hogy az üzem közelében alighanem rövidesen típuslakóház építésébe kezdenek, és minden valószínűség szerint, mint mesternek, Zsurkinnak is adnak benne egy külön szobát.

– Akkor persze a gyerekeket meg az asszonyt is idehozhatod. Nagy családod van?

Zsurkin zavartan nyögte ki:

– N-nem...

És kínos-mereven nézte a teáspoharat.

... Poljáról csaknem megfeledkezett, új hangulatának lázában égve alig gondolt rá. Különben, amikor késő éjjel hazatért, olykor meglassította lépteit a bezárt kis szoba előtt, és figyelt. Polja rendszerint már aludt. És Zsurkin lelkén szomorú árnyék suhant át... Reggel futtában váltottak néhány szót. Polja csak kellemeset mondott: „Én mindig sejtettem, Ivan Alekszejics, hogy maga, mint mester, sokra viszi." Zsurkin pedig egy kicsit fontoskodott.

Egyszer egymás után két éjjel nem ment haza aludni, és ez, úgy látszik, bántotta az asszonyt. Amikor Zsurkin megjött, a késő éjszakai óra ellenére tárva-nyitva volt a kis szoba ajtaja, odabent fényesen égett a lámpa, és Polja csinosan felöltözve, a pettyes markizett-ruhában ült az asztalnál. Zsurkin elálló szívveréssel, büszkén ment el mellette. A barakkban már lecsavarták a „Villám" lámpákat... A félhomályban Polja utánaeredt.

– Ivan Alekszejics, egy kis kérésem volna magához: nem kísérne el holnap a moziba, két jegyet kaptam a munkásbizottságban.

Felemelte kezét, és megigazította a hajfürtjeit, ma különösen csinosan volt megfésülve. Zsurkin leült az ágyra, az asszony térde közelében, amely felől új kelme illata áradt.

– Miért ne – felelte habozás nélkül, kellemesen meglepődve.

Polja udvariasan megköszönte, és kiment. Zsurkin ahogy volt, ruhástul ledőlt az ágyra. Az új kelme nőies illata ott lengett körülötte... Pjotr és Tyiska fekvőhelye üres volt. „Hol az ördögbe kujtorognak ezek az éjszakai bogarak? Ugyan hol lehetnek?" – töprengett Zsurkin. De hazudot önmagának – nem ez járt az eszében.

Másnap elment a fodrászműhelybe megnyiratkozni, azután acélszürke, új sapkát vásárolt. Ebéd után váratlanul Pjotr toppant be az üzembe (azt mondta, éppen arra vitt az útja) – először történt ez meg. Zsurkin hirtelen nyilallást érzett a szíve táján. Mostanában örült, ha nem látta Pjotrt. Mintha valahogy bűnösnek, árulónak érezné magát előtte. Óvatosan, gyorsan kivezette vendégét a műhelyből, az udvarra, minél távolabbra az emberektől. Pjotr megértette a sietség okát, fintort vágott...

– Dolgozol, Vanya, iparkodol?

– Dolgozgatok.

– Hát csak dolgozz, a munka Istennek tetsző cselekedet. – Utóbbi időben, a piaci zavargás után, Pjotr savanyúnak látszott. A koporsókészítőt azonban nem ez a gúnyos hang bosszantotta. Észrevette, hogy Pjotr, hirtelen megfordulva, összekacsintott valakivel az udvaron. Kivel? Kocsisok, anyaghordó lányok, segédmunkások dolgoztak a közelben. Akárhogy igyekezett is Zsurkin, nem sikerült meglátnia az illetőt... Balsejtelem fogta el. Nem akarta, nem akarta, hogy Pjotr, vagy

bármi, aminek köze van hozzá, érintse ezt az üzemet! Nyomasztó, ingerült kedélyállapotban telt el a napja.

Este ott várta már Polja a kohászok telepén levő klub előtt sűrű pillantásokat vetve az út felé. Magas sarkú cipőjében úgy járkált, mint maga az édes bűn. A ragyogó betűk, a klub tetejének fényben úszó pereme ünnepélyesen lángoltak a párás alkotnyatban. Mintha fiatalkori alkonyon bolyongana ismét a koporsókészítő... Az ünnepi bérfizetéskor két hétre százötven rubelt írtak ki neki! Bizony a klub körül tolongó emberek közül nem mindegyik kapott annyit! Zsurkin délcegnek, ügyesnek, hatalmasnak érezte magát.

Odalépett a piruló Poljához, és feléje nyújtotta kezét. Megigazította fején az új sapkát, rántott egyet a kabátján, amely alatt a keresztöltéses ing díszelgett. – Nos? – mondta. S egy lépéssel Polja előtt, nyugodtan tekingetve jobbra-balra, megindult a klub felé.

Egy deszkafalú kis teremben leültek a fal mellett álló székekre. Emberek jöttek-mentek mellettük. Zsurkin nem tudta, miről társalogjon, és kínosan feszengett. Levette a sapkáját, figyelmesen megnézte, és megint feltette. Polja illedelmesen és boldogan ült ott gyönyörű pettyes ruhájában. Annyi gyöngyvirágparfümöt locsolt magára, hogy a szemet marta, és ez a szeszes illat még jobban elbódította a koporsókészítőt.

– Podoprigora elvtárs üdvözletét küldi – kezdte Polja; hangja incselkedő, játékos színezetű volt.

– Köszönöm, viszont – felelte udvariasan Zsurkin, és bosszankodva gondolta:

„Tehát már megint kezdi... velem is, vele is..." És minden különösebb ok nélkül egyszerre kellemetlennek találta a szakállát. Soha nem érezte magát ilyen esetlennek vele. Alig fordult kissé erre vagy arra, a szakáll máris arcátlanul, mindenki mulatságára, ágaskodva előrelendült. Már mozogni sem mert miatta, olyan merev volt, mint egy szobor. „Igaz is... a fenébe vele" – mérgeskedett.

Polja éneklő hangon mondta:

– Mondja, Ivan Alekszejics, sokáig lesz még ilyen komoly dolga, hogy napokig nem is látjuk?

Zsurkin igyekezett minél közönyösebben, merevebben válaszolni:

– Hamarosan nagy változás történhetik, Polja. Nem tudom, mi igaz belőle, de állítólag szobát kapok az üzem lakóházában.

– Szo-o-bát? – hűlt el Polja.

És Zsurkin dühös örömet érzett, hogy ilyen jól célba talált, megfizetett... Poljának azonban esze ágában sem volt elkedvetlenedni. Összehúzódva kacarászott, mint akit csiklandoznak, és könyökével oldalba bökte a férfit:

– Most már kész vőlegé-ény!

A régi, kedves, egyszerű Polja! A falon túl kellemes zene szólt. Zsurkin majd elolvadt a gyö-

nyörűségtől... De hirtelen a másik Polja, feleségének képe nyilallott a lelkébe: neki kellene most a szobának örülnie, ő hímezte ki keresztöltéssel az ingét. Az asszony emléke úgy fúródott bele, mint a tű, és egyre biztatta a gyerekéket, hogy ragadják meg a kabátja szárnyát, ne engedjék az apjukat...

Ekkor kitárult a nézőterem ajtaja, és a tömeg befelé özönlött. Ők is megindultak. Zsurkin legyűrte bánatát, és két tenyere közé fogta Polja két vállát, hogy ne nagyon lökdössék. Először tartotta így... Polja pedig, mintegy véletlenül, meleg hátával odadőlt hozzá. Már a székek között jártak, ahol senki sem tülekedett, de Zsurkin csak nem vette le a tenyerét, nem tudott elszakadni az asszonytól.

Polja ledobta válláról a kabátot, és boldogan elhelyezkedett a férfi mellett.

– Jaj, hogy szeretem a mozit, Ivan Alekszejevics!

Sötétség borult rájuk, és mintha megszűnt volna körülöttük a világ, Zsurkin abbahagyta az önkínzást, édes önfeledtség, kábulat fogta el. Hallotta a zongora csilingelő muzsikáját; a vetítővásznon ezüstös látomások röppentek. Talán két évvel azelőtt látott egyszer egy filmet, Msanszkban, a Népházban; hátul állt, a széksorok mögött, onnan meresztette szemét, és bántotta a lelkiismeret, hogy a gyerekei köréből ilyen mulatságba jött...

Tengeri hullámok csapódtak és loccsantak szét a vásznon, a zene hangjai mellett... Szép tenger volt: zenéből, szenvedésekből és hullámokból... A hegyről, ismeretlen fák között, rövid hajú, karcsú leány futott lefelé, fátyola hosszan lengett utána. Polja felhevülten, hajolt Zsurkinhoz:

– Tudja, Ivan Alekszejics, az ilyet üdülőhelynek nevezik. Nagyon szeretem! Podoprigora elvtárs azt mondja: ha befejeztük az építkezést, üdülni küldenek valamennyiünket.

No, ezt már nem hitte, persze. Emlékeiben keresgélt; hol is, milyen balsorsában látott már képen ugyanilyen ujjongó életet? Nem, ez most már nem ijesztette. Polja pedig, mintha bóbiskolna, egyre közelebb, közelebb hajolt hozzá, és végül is odadőlt háttal a mellének. Így kényelmesebb volt... Forró volt és nehéz. Édes illatú. Hajfürtjei Zsurkin arcát csiklandozták. Az is közelebb akart húzódni hozzá, arccal símulni az asszony arcához, de attól az átkozott szakálltól nem tudott... A zene összevissza kavargott a fülében. Polja még kényelmesebben rádőlt. Zsurkin eszét vesztette, és megfogta a keblét. Polja hirtelen mozdulatot tett, de csak felsóhajtott, és ott maradt. Mindenkinél kedvesebb volt most. Zsurkin behunyta szemét, és teljes erőből ajkába harapott, hogy fel ne kiáltson gyönyörűségében.

Amikor megint kiléptek a szabadba, Zsurkint a hideg rázta, Poljának pedig álmosan összeszűkült a szeme. El kellett válniuk: Zsurkin az üzemben

tölti az éjszakát, mert másnap nevezetes nap lesz: a tűzoltócsapat bemutatkozása. Polja azt mondta, ő is elmegy megnézni.

Már elbúcsúztak, de az asszony csak nem tudott elmenni.

– Nem fejeztem be, amit Podoprigoráról mondani akartam, Ivan Alekszejevics. Meghívott, hogy az ünnepen rendezzünk pikniket az erdőben. – És sietve tette hozzá: – Azt mondta, hogy magát is meghívja.

– Jó lesz – bólintott Zsurkin.

Indultak az éjszakai műszakok. Itt-ott kivilágított, emeletes állványok tűntek elő a sötétségből. Az éjszaka úgy fénylett, dübörgött, mint a nappal. Zsurkin, ha kedve tartja, bemehet aludni az üzembe, mintha hazamenne! Nem tudta, mit is csináljon.

Hirtelen felragyogott a világ:

– Polja, magánál van a ládám... Ha arra a kirándulásra megyünk, a harmonikát is magammal viszem.

– Igen? – virult ki Polja. – Ivan Alekszejics! Tehát letelt a fogadalma?

Zsurkin kitérően válaszolt:

– Megpróbálok játszani egy kicsit.

Másnap szórakozottan, elrévedezve dolgozott. Bár a tűzoltócsapat teljesen felkészült a bemutatóra, és őszinte buzgalommal törte magát a sikerért, Zsurkin mégis félt, hogy valamit elmulaszt. Ki-kifutott megnézni, hogy felakasztották-e a ri-

asztáshoz szükséges síndarabot, hogy felseperték-e az udvart... Általában az ünnep közeledte serkentően szembetűnő volt mindenütt. Körbefutó vörös drapériák díszítették a műhelyeket.

Közeledett a kitűzött óra. És ami a fő, Polja, ez a bolond asszony is fejébe vette, hogy eljön! Zsurkint megrészegítette a diadal előérzete. Persze nem láthatta előre – *hogyan* fog minden a valóságban végződni...

Hat órakor szünetet tartottak a munkában. A kíváncsiskodók a melléképületek körül gyülekeztek. A sofőrök megállították a teherautókat, és leszálltak. Megjelent Podoprigora az újság munkatársának társaságában. Eljöttek az üzemi bizottsági elvtársak, megérkezett a műhelyfőnök, Nyikolaj Ivanics. Végül mulatságosan csücsörített szájjal, Polja is befutott a kiskapun.

Az udvar közepe üres volt. Az ablakokból a gépek fáradhatatlan zúgása hallatszott.

Vártak.

Zsurkin kirohant a műhelyből. Futólépésben szelte át az udvart. Csizmája tükörfényesen csillogott, kabátját derékban hetykén szíjjal övezte. Polja álmélkodásában mindkét kezével arcához kapott: Zsurkinnak nem volt szakálla. Aranysisakos, fekete bajuszos, fekete szemöldökű fiatal legény szaladt át az udvaron! Magának Zsurkinnak is elállt a lélegzete; az emberek örvényletek, kavarogtak a szeme előtt – és természetesen elragadtatással figyelték. Boldog büszkeségében

könnybe borult a szeme. Odafutott Podoprigorához, tisztelgett, és hirtelen mozdulattal, katonásan, megrázta a kezét. Rajta kívül senkit sem méltatott figyelemre.

A póznára akasztott síndarabnál álló ember le nem vette szemét Zsurkinról. Ő pedig csípőre tett kézzel, parancsolóan intett neki. Az ember mámorosan rácsapott egy vasdarabbal a sínre.

Vad, éles riadóhangok... Hirtelen megszakadtak. A gépek is elnémultak az ablakokban. A beállott csend igazi, komoly veszély érzetét keltette.

A tűzoltók az üzem két ellentétes végéről siettek elő. Könnyedén, tüzesen, kiskabátjukat derékban szíjjal összefogva, ketten sisakkal a fejükön. Övükben szekerce. Négy-négy ember megragadta a létrát, és gyorsan kivitte az udvar közepére. Másik négy a kerékre szerelt tömlőket tekerte le. Zsurkin ajkához illesztette sípját, és trillázó hangot hallatott.

A létrák magasba repültek, nekitámaszkodtak a párkányzatnak, amelyen ünnepi zászlócskák fodrozódtak. Két ember, majd ismét kettő, macskaügyességgel a tetőn termett, megragadta a fejszét; lentről felhúzták a tömlőket. Zsurkin elborult képpel, szilajon fordult a nézőkhöz:

– Polgártársak, mintha ott, a kémény mögött csapott volna fel a láng!

A legények fejszefokkal döngették a tetőt, képzeletben lebontották; képzelt forró füst terjengett

körülöttük fojtogatóan. Zsurkin harsányan kiáltotta:

– Vizet!

Olyan éles volt a hangja, mint annak ott a vasúti kocsiban, aki azt kiabálta: „Ü-ve-ge-es!" A tűzoltók a tűzcsapokhoz erősítették a tömlőket. Fent a tetőn ide-oda lóbálták a tömlők végét, a tűzre irányítva várták a vizet. De víz nem jött.

– Vi-i-ze-et! – ordította dühösen Zsurkin.

Emberei fejvesztetten csavargatták a csapot, a tömlők azonban továbbra is üresen kókadoztak. A tetőn levők szemmel láthatóan megzavarodtak. Zsurkin felbőszülten maga rohant a csaphoz, emberét félrelökte, hatalmas mancsával tettvett körülötte. Azután lecsavarta a tömlőt és megnézte...

Podoprigora lassú léptekkel közeledett feléje, mögötte az újság munkatársa, vitorlavászon csizmában, vállán átvetett katonai bőrtarsollyal. Zsurkin lihegve, izzadtan, siralmas tekintettel kelt fel a térdelésből. „Gazemberség" – morogta. Majd Podoprigorával és társával a másik csaphoz ment. Ebbe is, mint az elsőbe, tölgyfaék volt mélyen, erősen beverve.

Podoprigora futólag ránézett, megtapogatta.

– Valaki egy kis ajándékot szánt nekünk az ünnepre. – Azután Zsurkin vállára tette kezét. – Azért ne búsulj, barátom, derekasan csináltad... Ezzel az üggyel majd foglalkozunk.

És sokatmondó, néma pillantást váltott a fiatal újságíróval.

Délután elcsitult a tarka tömegek moraja Krasznogorszk hatalmas füves terén. Az üzemi ifjúság, amellyel Zsurkin együtt vonult fel, nyomban szétszéledt. Zsurkin visszafelé barakkbeli társaihoz csatlakozott, de az ünnepi hangulatban azok is elszéledtek, ki erre, ki arra. Egész napi zavartalan pihenés várt rájuk!

A félig üres barakk ablakait, ajtait szélesre tárták. Friss légáramlat járt a tágas helyiségben (a kis kályháknak már nyomuk sem volt) a tisztán megvetett ágyak között. Hűvös illat, a ház árnyas oldalának illata... Zsurkin bekopogott Poljához, megkérte, adja ki féltett ládikóját. Ágyára telepedve óvatosan kivette belőle a harmonikát, körültapogatta, gyönyörködött benne. Remekszép darab volt! Két oldalán, a díszes faragás mögött, selyem fénylett rajta. A fújtatókon nikkel sarokmerevítők csillogtak. A gyöngyházbillentyűk mögött varázsos hangok rejtőzködtek, amelyekre úgy vágyott már a füle!... És a koporsókészítő megint megérezte magában a játék erejét, azt a szilajul áradó, lelket felkavaró erőt, amely valamikor három falut megbolondított. Nem... visszatette drága kincsét. Kímélni kellett ezt az erőt, elvinni oda, a nyírfákig, ott azután már kitörhet! Előre látta a csodálkozó, nekibúsult Podoprigorát, látta a könnyeket Polja égő

szemében. Bánat, nyomorúság ... „Megkínzott, elgyötört iparosok!"

Pjotr jött odakintről; ki volt csípve, de valahogy unottnak látszott. Lankadtan ledobta a sapkáját, bágyadtan élcelődött a koporsókészítő szakálláról. Odaült hozzá:

– Hová készülsz, Vanya?

Zsurkin megmondta. Pjotr megélénkült.

– Én is csatlakozom a társaságtokhoz.

– Jó-ó – felelte tartózkodón Zsurkin.

Pjotr csak most vette észre a térdén levő nyitott ládikát:

– Hát a harmonikával mit akarsz?

– Játszani fogok. Ünnep van.

– Ahá-á-á ... – nyújtotta a szót Pjotr megértőn és kicsit gúnyosan. – Ú-úgy. Vége a fogadalomnak, Vanya? Célhoz értél?

– Hát úgy ... csak biztos falat legyen.

Pjotr figyelmesen, jelentőségteljesen hunyorgott fél szemével:

– Azt hiszed, biztos?

Zsurkin szótlanul elfordult, és becsukta a ládikát. Kellemetlenül érintette, hogy Pjotr hívatlanul rájuk akaszkodik, s ezek a beszédek megint megzavarták, elszomorították ... A tegnapi eset emléke, akárhogy igyekezett is elhessegetni magától, minduntalan kínosan meglegyintette.

Polja már az ajtóban állt, valósággal ragyogott, hívta őt. Karján kis tarsoly. Zsurkin fogta a ládikát, majd a kis szekrényből még valami titok-

zatosat húzott elő, Pjotr pedig természetesen lovagiasan elvette Poljától a tarsolyt. Azért mégiscsak ünnep ez.

Podoprigora a munkásbizottság előtt várta őket az úton.

Az utakon, ösvényeken mindenütt ünneplőbe öltözött emberek mozogtak, batyukkal és batyuk nélkül, mind egyfelé igyekeztek: a nyíresbe. Ott van ni, Krasznogorszk felett, a hegytetőn a kis nyírfaliget. A fatörzsek mögött a sztyepp ragyogott, az orosz föld... Ugyanoda, a nyíresbe tartott a Kokszohim térségén át Tyiska és Vaszilij Petrovics is, mindketten kék trikóban, sapka nélkül; Vaszilij Petrovics vállán vitte a gitárját, mint a puskát. Tyiskán először volt trikó, és kirándulni is most ment először.

Mögöttük a hepehupás úton teherautó döcögött, és Vaszilij Petrovics kezében a gitárral elállta az útját.

Fiatal nő ült a volán mellett. Nem egészen simán állította meg a gépet, a motor elhallgatott. Vaszilij Petrovics, mintha övé volna a kocsi, bedobta gitárját a kocsiba, és fél lábbal ügyesen felszökött a kerékre.

– Mintha nem ismernélek. Régen vezetsz?

Az asszony azt felelte, hogy nemrégen. Néhány napig oktatóval járt, s most az ünnepen egyedül engedték gyakorolni. Barátságos volt és kissé zavart.

– No rajta – biztatta Vaszilij Petrovics.

Az asszony le akart szállni, hogy begyújtsa a motort, Vaszilij Petrovics azonban megelőzte:

– Kulikov, gyorsan, segíts!

Tyiska vadul kitépte az asszony kezéből az indítókart.

– A gyújtást megvizsgáltad? – kiáltotta szigorúan Vaszilij Petrovics. Tyiska elpirult, és az ablakon át benyúlva a sofőrfülkébe, megigazította az indítókart. A fülkében paradicsomi illat úszott az asszony körül. Olga sűrű, gyermekien visszahajló szempillákat pillantott meg maga mellett.

Amikor a gép megindult, Vaszilij Petrovics leült, és öt ujjával belekapott a húrokba. Tyiska felkacagott. Vaszilij Petrovics azonban nem nevetett, mereven nézett valahová oldalvást, még fel is ugrott, és mindkét öklével megdöngette a vezetőfülke tetejét.

– Állj! Állj!

A melegműhely körül, a számtalan tűzálló samott-téglarakás mentén egy ember ődöngött. Hasított felső ajka volt, két szeme vérben forgott. Részegségében az egész világot gyűlölte. És inni akart. A melegműhely árnyékában megpillantotta a vízcsapot. Senki sem volt a közelben ... Az ember egész testével ránehezedett, valamit elcsavart rajta, mire a víz hirtelen felszökött. Szájával akarta elfogni, de félrelódult. Sistergő, vastag vízoszlop tört elő s folyt szét a földön ... Az ember próbálta megfordítani a csapot, de nem bírta, no meg nem is nagyon igyekezett. Köpött egyet, le-

gyintett, és hátra se nézve, sietve befordult valahová a téglák mögé. A víz pedig sustorogva tört a magasba, a melegműhely szarufái fölé, majd visszahullott a földre, és csillogó tócsákba folyt szét. Már nem is tócsák, egész folyó nyalogatta az aranyon vásárolt, drága külföldi samottot...

– Állj! – ordította Vaszilij Petrovics.

Vadul szikozódott, és már rohant is a csap felé. Tyiska értetlenül bámult az elhajított gitárra, és ő is leugrott.

Vaszilij Petrovics dühösen erőlködött, a csavar azonban nem engedelmeskedett; talán elgörbült. A víz egyenletes erővel tört fel, csobogva ömlött a földre, Vaszilij Petrovics ünneplő nadrágjára. A legény felegyenesedett, és újabb, még szörnyűbb szitkokat menesztett a melegműhely felé. Olga a fülkéjében behunyta szemét. Néhány kíváncsiskodó megállt. Vaszilij Petrovics tenyerét szorította a nyíláshoz. A csapból sziszegve tódult, fröccsent ki a víz, az alsó samott-téglasorok tövében egyre nőtt az ár... Akkor Vaszilij Petrovics olyan arccal, mintha gyilkolna, letépte magáról a trikót, és rácsavarta a csapra. Csakhogy ez kevésnek bizonyult: felfújódott, alóla vízsugarak törtek elő. Vaszilij Petrovics rekedten kiáltott valamit Tyiskának, amire az is nyomban lerántotta a trikóját. A legény most végleg betömte a csapot, azután ráhasalt, oldalról pedig mezítelen felsőtestével Tyiska feszült neki, s hogy nagyobb erőt fejtsen ki, két karjával átfogta a csapot és Vaszilij Pet-

rovicsot. Messziről két bámész őr közeledett. Vaszilij Petrovics egy szuszra alaposan lehordta őket.

Azután visszamentek a kocsihoz, a gitárért.

– Viszontlátásra – vetette oda komoran Vaszilij Petrovics Olgának.

Tyiska kissé távolabb húzta meg magát, szégyenkezett. A mulatság nem sikerült, s ez bántotta, kedvét szegte, de bizalommal nézett Vaszilij Petrovicsra. Mindketten megfordultak, és félmeztelenül hazafelé bandukoltak. Vaszilij Petrovics messzire tartotta magától a gitárt, nehogy vizes legyen, ünneplő nadrágja siralmasan hozzátapadt – mindketten átázott csomót vittek kezükben: a trikót.

Olga tekintetével kísérte őket. Úgy érezte, hogy most végre sok mindent megértett, és nemcsak eszével, hanem lényének valami jobb, emberibb részével fogta fel. Anyai gyengédséggel emlékezett azokra a szempillákra...

Podoprigora simára borotválva, fehér ingben várta a társaságot. Fél óra múlva már felkapaszkodtak a hegyre. Az a bizonyos csodálatos, drága vasércben gazdag Krasznaja-hegy volt ez (az érc még a felszínre is kibújt), a nevezetes szovjet hegy, amelynek tövében és amelyért az egész hallatlan méretű óriásüzem létrejött. A csúcsok rőt lejtőin tavaszi pára lengett, felettük nyugodt volt az ég. Egyetlen dolgozó embert sem lehetett látni, az ember pihent, de ebben az ideiglenes né-

maságban, a fúrótornyok, elhagyott kőbányák, félig kész daruk mozdulatlanságában is ugyanaz a heves és szinte valamennyiüket megrészegítő lendület érződött! Ezen a földön minden – építmények, emberek, hőstettek – azt akarta, arra törekedett, hogy túlszárnyalja a mindennapit, a megszokottat. A társaság kicsit megpihent, elgyönyörködött az alant fénylő, napsütötte völgyben. Zsurkin szeme az üzemet kereste. Amott, a gáton túl, a tó csillog, mint a tükör, amarra meg a hatos telep barakkjai! Podoprigora ravaszkodó képpel mondta Poljának. – A sátrakra vonatkozóan már beszéltem valakivel: meglesznek.

– Miféle sátrak? – csodálkozott Polja.

– Bevakoltatjuk a barakkokat. Az embereket ideiglenesen sátrakban helyezzük el.

Polja még nem hallott róla, hogy vakolni fognak. Podoprigora ezzel a múltat simította el, ajándékot adott az ünnepre. Hófehéren csillogó falak, amelyektől még borongós estéken is világos lesz! Amannál, a társnőjénél pedig csak deszkafalak vannak, nyáron ugyancsak résen kell lennie, hogy a poloska meg ne teremjen!... Polja azonban nem tartozott azok közé, akiket egykönnyen le lehet kenyerezni. Közönyösen mondta:

– Ú-úgy...

Szeme azonban felcsillant. Zsurkin figyelt, és megértette... Persze, ilyen dolgokban nem mérkőzhetik Podoprigorával. „No, várj csak, érjünk

fel a hegyre, előveszem a harmonikát." És megint megremegett a dal gondolatára.

Pjotr leghátul lépkedett. Sapkája ernyője eltakarta az arcát. A maga dolgán töprengett... Az a hír járta, hogy Sziszoj Jakovlevicsnél a boltban hiányt fedeztek fel, néhány napon át folyt a vizsgálat. Ez a bolond még rajtaveszt, és dühében másokat is beárul. A piaci jövedelem egyelőre elapadt. Mostanában ritkábban fordult meg a komor öregasszonynál, boldogsága közelében. Ezzel a boldogsággal is csínján kell bánni...

Elsőnek Polja érte el a ligetet. Felkiáltott, és karját kitárva, futásnak eredt. Podoprigora utána. Zsurkint a harmonika akadályozta, meg feszélyezte a mögötte komoran bandukoló Pjotr, különben ő is nekilendült volna. A nyírfák szülőföldjének egyszerűségét, hűvösségét lehelték. Finom rajzú lombjukat a mennyei kékségbe tárták. A sűrűn sorakozó, körös-körül fehérlő fatörzsektől, a határtalannak tetsző fehér mélységtől szinte szédült az ember. Podoprigora elfogta a kis tisztáson Polját, az pedig kacagva védekezett. Azután Polja odafutott Zsurkinhoz, és harmonikástul úgy megpergette, hogy forgott vele a világ. Ej no, játékos kedve támadt!

Letelepedtek a kis tisztáson. Polja Podoprigora mellett foglalt helyet (ami annak igen ínyére volt, időnként megsimogatta az asszony hátát), kinyitotta tarsolyát, és buzgón háziasszonykodott. Háziszőttes asztalkendőt terített a fűre, kirakta a ke-

nyeret, halat, tojást, savanyú uborkát, három kis üveg citromszörpöt... Zsurkinnak e bőség láttán megfájdult a szíve:

– Miért verte magát ilyen nagy költségbe, Polja?

De kiderült, hogy Podoprigorának is része volt a dologban. Ekkor Zsurkin is belenyúlt az oldalzsebébe. Ha már ünnep van, hát adjuk meg a módját! Podoprigorára sandítva ünnepélyesen tette le Polja elé a tiltott fél litert. Podoprigora megfenyegette az ujjával, de nem utasította vissza, elsőnek kortyolt a bögréből, amelyet Polja nyújtott feléje.

A többiek is ittak. Polja kipirult arccal, zajosan kínálgatott, kendője lecsúszott a fejéről. Hadd csússzon! A nyírek mögött, a nyugovóra hajló nap alatt, az építkezés messze-messze kis darabja látszott. Azt nézte Zsurkin a nyírfák alól, mintha Msanszkban nézné. Mintha nem is lett volna közben az a kétezer verszta. Őszintén szólt volna most erről, kezét szívére téve elmondta volna mindenkinek, de Pjotr megbénította... Falatoztak, még kényelmesebben helyezkedtek el, háttal egy-egy fához támaszkodtak. Polja, a főkezdeményező, nem győzte türelemmel:

– Most Ivan Alekszejics játszik nekünk!

Zsurkin szíve hevesen megdobbant. Pjotr élénken, hízelgő hangon mondta:

– Azt a dalt kérjék, ő már tudja, melyiket... amelyiktől sírni kell az embernek!

És elmondta Podoprigorának, hogyan követte Vanyát három falu népe, és hogy unokabátyját ezután miként csukták be egy fél évre, a politikáért. Podoprigora hallgatta is, nem is.

– No halljuk, Zsurkin!

A koporsókészítő elővette ládikójából a gyönyörűséges hangszert, ujjait a billentyűkre tette. Feje bánatosan csüggedt a harmonikára. Először egy próbaakkordot fogott – mollban. Nyírfácskák, nyírfácskák, mögöttük aprócska sziget, estébe hajló csodálatos épületekkel... a koporsókészítő felidézte emlékezetében az idegen föld felett tomboló vészes hóvihart, az otthoni könnyes búcsúztatást – mintha halálba indult volna –, visszaemlékezett elhunyt édesapjára, a mennyezetig koporsókkal telezsúfolt pincelakásra... zokogva, egyre messzebb és messzebb, régmúlt idők távlatába szálltak a gondolatai... Szívet tépőn sírjon most a harmonika! S a koporsókészítő rázendített.

A nyírfák között messze hangzott a dal. Zsurkin végigjátszotta, azután elölről kezdte... Podoprigora ült és cigarettázott. Polja kendője csücskével babrált, hajfürtjeit igazgatta. Egyiküket sem hatotta meg a muzsika... És Zsurkin maga is érezte, hogy nem ez az igazi. Kétségbeesetten még panaszosabban, szívhez szólóbban nyújtotta a hangokat. Nem, nem sikerült a dal. Benne magában nem sikerült. És elhalt a muzsika; Zsurkin ujjai bágyadtan nyomogatták a bil-

lentyűket, mintha csak próbálgatná őket. Polja közelebb ült – játékosan, kérően:

– Ivan Alekszejics, valami vígabbat!

Nem sok vígat tudott, Talán egy two-steppet? És rázendített – persze csak a társaság kedvéért – a talp alá való „msanszki two-steppre". Otthon lakodalomkor a lányok lerúgták a cipőjüket, és csak harisnyában járták... Polja hirtelen felpattant ültéből, kendőjével kezében forogni kezdett, szoknyáját széthúzva, bókolva járkált.

– Hi-i-i!

A tisztás szélén megállt egy csapat leány meg legény, gyönyörködve nézték. Podoprigora feltérdelt, és tenyerébe csapkodott. Zsurkinnak is megpezsdült a vére. De jó is volt, családias! Váratlanul egészen új, önmagának is csodálatos, gyújtó akkordot fogott! A harmonika hangja az egész ligetet betöltötte, mintha erői egyszerre megháromszorozódtak volna.

A legények, lányok párosával forogtak a tisztás szélén.

Valahonnan zúgás hallatszott. Mintegy felülről, zúgtak a nyírfák, zümmögött a föld. A tisztás szélén levők a magasba néztek. Nyugat felől, rózsás visszfényben, repülőgép közeledett. Polja kifulladva Zsurkin mellé omlott. A koporsókészítő alig-alig hallhatóan muzsikált:...

– Személyszállító... biztosan Moszkvából jön – hunyorította össze a szemét Podoprigora.

– Vajon hová megy? – [illegible] félig [illegible] kedve Pjotr.

– Valahová Szibériába, építkezésre [illegible] az is, hogy messzebbre, Kínáig.

– Kínáig? – ismételte Pjotr. Podoprigora [illegible] dálkozva figyelt fel a hangjára, zavaros, [illegible] tekintetére. S azt is észrevette Podoprigora, hogy Polja ellankadva, arcát a harmonikás vállára fektette. Elkomorodva fordult Pjotrhoz:

– Mi lelt, testvér, hogy olyan furcsa [illegible] vágsz?

Azzal elfordult. Elfordult, és hanyatt feküdt a fűben. A koporsókészítő pedig megint [illegible]. Talán a kis családi házért sajgott Podoprigora szíve ott a nyírfák között, azokért a virágokban az ablakok alatt? Vagy a gyerekek miatt [illegible] dott, akiket lent hagyott, a barakkban? Ej [illegible] gyerekek holnaptól kezdve óvodába járnak. Vagy a munkával kapcsolatban bántja valami [illegible] lat, amit hiába próbál elhessegetni? . . .

A repülőgép a sztyepp felől közeledett Krasznogorszk felé, a hegyek széthúzódtak, s [illegible] kék tenger egy darabkája megcsillant [illegible] tó, a levegőben pedig az első lámpasor. A repülőgép alatt beláthatatlanul, hatalmasan terült el az építkezés.

Podoprigora felemelte a fejét. Polja félig kedveskedőn, félig bűntudatosan mosolygott rá a koporsókészítő válláról. Mit tehetett egyebet, Podoprigora is elmosolyodott. Zsurkin pedig csak játszott, játszott . . .

TARTALOM

ELVÁLÁS / 5
MOSZKVÁBAN / 15
BOLDOGSÁG / 85
ÚTON / 103
HEGYEN-VÖLGYÖN TÚL / 144
NEHÉZ NAPOK / 176
AZ ŐSÖK FÖLDJÉN / 331
OLVAD A HÓ / 460
A DAL / 561

HARMADIK KIADÁS

A KIADÁSÉRT FELEL
AZ EURÓPA KÖNYVKIADÓ IGAZGATOJA
FELELŐS SZERKESZTŐ: ÁRVAY JÁNOS
A SZÖVEGET AZ EREDETIVEL EGYBEVETETTE:
PALOTÁS MAGDA
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: B. VAD ÁGNES
MŰSZAKI VEZETŐ: ANDRÁSI GYÖZÖNE
KÉSZÜLT: 9300 PÉLDÁNYBAN,
23,5 (A/5) ÍV TERJEDELEMBEN
EU-i-7879
ISBN 963 07 1375 6

78.592 DÜRER NYOMDA

Istenhátamögötti emberek

A szerző a szovjet irodalom első korszakának egyik kiemelkedő alkotója. Polgárháborús témájú regényei után, 1937-ben a nagy építkezések korszakáról írta legérdekesebb, leghatásosabb művét, az *Istenhátamögötti emberek*-et, amelyben az országban, a társadalomban és az emberekben lejátszódó sorsdöntő változásokat mutatja meg. Műve a 30-as évek szuggesztív, őszinte, a nehézségeket is feltáró krónikájaként a világ szinte valamennyi nyelvén ismertté és elismertté vált. Ez az érdekes, sajátos hangú regény most új, átdolgozott kiadásban kerül a magyar olvasók kezébe.

36

SZÁZADUNK MESTEREI